This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 441705

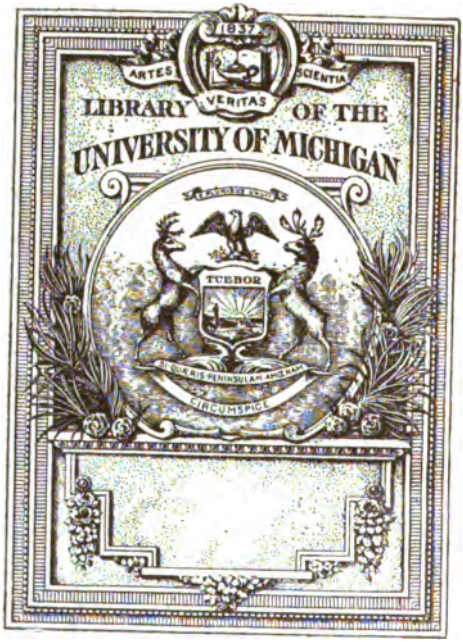
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DH
195
.P33
1975

VERKLARING

DER

UNIE

VAN UTRECHT,

DOOR

Mr. PIETER PAVLVS.

DERDE DEEL.

TE UTRECHT,
By J. VAN SCHOONHOVEN EN COMP.
MDCCLXXXVII.

WAARDE VADERLANDEREN,

Ik kan niet nalaten, by deze gelegenheid, daar dit werk thans geheel ten einde loopt, ernſtig te verklaren, dat my de ruſt te aangenaam en de tyd te koſtlyk is, om my met eenige *naamlooze* ſchryvers in 't ſtrydperk te begeven. —— Geene zwarigheid gemaakt hebbende, om voor myn ſchryven openlyk uittekomen, meen ik regt te hebben, om 't zelfde te eiſchen van elkëen, die mag goedvinden zig met my intelaten. —— Of kan een wezendlyke toeleg, om de publieke regering te handhaven, eene zaak zyn, waarvoor men niet zou durven uitkomen met zyn naam? —— Zy kan 't nooit zyn. —— En dus moet de bewuſtheid, of, dat men dezen toeleg niet

374637

heeft, of, dat men ze uitvoert op eene wyze, waarover men reden zou hebben zig te ſchamen, als men met zynen naam voor den dag kwam, alleen de oorzaak zyn, waarom men zou kunnen goedvinden zynen naam te verbergen. —— Maar aan *paskwillen*, de gewone wapenen van lage en veragtelyke zielen, weet men, dat ſatzoenelyke lieden zig niet gewoon zyn te bekreunen.

Aan den anderen kant. —— Niets zal my aangenamer zyn, dan op een' beſcheiden' wyze, door zulken, die voor hun ſchryven rondelyk durven uitkomen, tegengeſproken te worden. —— Geen ander oogmerk hebbende, dan myn Vaderland

dienſt

dienſt te doen, door deszelfs algemeen Staatsregt optehelderen, kan 't my met geene mooglykheid onaangenaam zyn, myne redeneringen, ſtellingen of gronden, op eenigerhande wyze, wederlegd, ontzenuwd of omvergerukt te zien. —— Ik betuig in gemoede 't voornaamſte voordeel van myn werk daarin te zullen ſtellen, dat het aan anderen de gelegenheid tot nadenken en onderzoek gegeven heeft, en oorzaak geweeſt is van 't licht, dat kundige mannen, over dezelfde ſtof, naderhand, verſpreid hebben. —— Ik beloof zelfs zulker ſchriften niet onbeantwoord te zullen laten, indien ik dezelven niet voldoende vind, of anderszins meene, dat zy eene wederlegging noodig hebben. —— Voor 't overige maak ik

gee-

geene zwaarigheid, my te verlaten op die edelmoedigheid van 't Publiek, waarvan ik, tot hiertoe, zoo vele blyken heb mogen ondervinden. —— Vaartwel. ——

VER-

VERKLARING

DER

UNIE

VAN UTRECHT.

ARTIKEL XVIII.

Item en sal d'eene van de ghewnieerde Provincien, Steden ofte Leden van dien tot laste ende prejudicie van d'andere ende sonder ghemeen consent gheen Imposten, Convoy-gelden, noch andere dierghelycke lasten moeghen opstellen, noch eenighe van dese Bontghenoten hooger moghen bezwaeren, dan hun eygen Inghesetten.

INHOUD.

§. I. *Oorzaak van het beding by dit artikel:* II. *'t Zelve artikel schynt, van den beginne, niet waargenomen te zyn. Beding deswegens in de re-*

ſolutie der Algemeene Staten van den 20. April, 1674., waarby Gelderl., Utrecht en Overyſſel wederom in de Unie aangenomen zyn. III. *Wordt, na dien tyd, al evenwel, niet naargekomen.* IV. *Oorzaak, waarom een gedeelte van dit artikel van den beginne aan vele zwarigheden onderhevig geweeſt, en thans geheel in onbruik is geraakt.* V. *Aan 't ander gedeelte van dit artikel, waarby verboden wordt,* geene konvooi-gelden of andere diergelyke laſten, ten opzigte van elkanderen, op te ſtellen, *hebben ſommige Geweſten, ook al, altyd, niet voldaan. Voorbeelden daarvan. Schynt thans zelfs geene verbindende kragt meer te hebben.*

ART. XVIII.

§. I. Wy hebben, te voren, op 't vyfde en zesde artikel, gezien, dat de Bondgenoten by deze Unie het invoeren van gemeene middelen, de gantſche Republiek door, op eenen eenparigen voet, beraamd hadden: doch teffens, dat die middelen alleen ſtrekken zouden, *tot de gemeene beſcherming*, en tot het gene de *Generaliteit* gehouden zou wezen te dragen, zonder dat dezelve middelen tot eenige andere zake zouden mogen worden bekeerd. Het inſtellen van gemeene, dat is, eenparige, middelen door alle de Geweſten, zag dan alleen op zoodanige middelen, welken 'er vereiſcht wierden tot het dragen der benoodigde koſten tot de gemeene beſcherming van 't geheel lighaam van den Staat — of het gantſch Bondgenootſchap. En de Bondgenoten hielden dus 't regt aan zig, om, elk in zyne Provincie, zoodanige andere laſten op te ſtellen, of middelen te heffen, als zy, tot onderhoud en beſtier

ſtier hunner byzondere huishouding, noodig oordeelen zouden. Art. XVIII.

Dit nu, dat elke Provincie geregtigd bleef, om, in haren boezem, zoodanige byzondere middelen te heffen, als zy zelf tot onderhoud harer byzondere zaken zou meenen noodig te hebben; maakte, dat de Bondgenoten, by dit agttiende artikel, van elkanderen bedongen, dat geene van deze Provincien, Steden of Leden van dezelven, zonder gemeen konſent, tot laſt of nadeel van de andere Provincien, zoude mogen opſtellen eenige Impoſten, Konvooigelden, of andere diergelyke laſten, noch eenigen der Bondgenoten hooger bezwaren, dan hunne eigen' Ingezetenen: ——— dat is, met andere woorden: dat zy onder die laſten, welken zy (*caſu quo*) tot onderhoud hunner byzondere huishouding zouden heffen, geenen opſtellen zouden, waardoor de ingezetenen van andere Geweſten meer gedrukt wierden, dan hunne eigenen (1).

II. Doch tegen dit artikel ſchynt men, al van den beginne, aangegaan te hebben. De Staten 's Lands van Utrecht, b. v., verklaarden, op den vyfentwintigſten April, 1580., „ genegen „ te zyn, eene belaſtinge, *op het Delfsbier, ſtry-* „ *dig met de Unie, geſteld*, af te doen, *mids* *de*

(1) Met dit agttiende art. kwam ook, wat den zakelyken inhoud betreft, overeen *'t negende* art. van de Unie tuſſchen Holl. en Zeel. van 1575., en *'t vyfde* art. van 1576. —— 't Zelfde was ook bedongen in 't Verbond, dat de Staten, in 't jaar 1596., maakten met Henrik IV., waarvan GROTIUS (*Hiſt.* V. p. 375.) zegt: *Itus, reditus, commercia libera utrinque ſunto. Nec vectigal alteri apud alteros gravius pendant, quam cives.*

Aanw. XVIII. „ *de Staten van Holland* VAN 'S GELYKEN *zouden doen*, zoo wel omtrent *een duit, dien zy in Holl. heften van iedere ton turf, die aldaar niet gekonſumeerd, maar door Holl. naar Zeel. vervoerd, wierd; als omtrent andere bezwaarniſſen, ſtrydig met de Unie*" (*a*): ——— beſluitende dezelfde Staten, kort daarna: „ dat „ men eerſtdaags voordvaren zou met den Impoſt „ van den Turf, die aan de Grebbe en daarom„ trent gegraven, en uit den Lande van Utrecht „ gevoerd, wierd, vermids die ontgrondinge: „ welverſtaande: *dat men aan die van Holland „ verzoeken zou, den Impoſt te Schoonhoven af„ tedoen*; gevende den Gedeputeerden der Sta„ ten uitdrukkelyken laſt, om daarop eene Or„ donnantie te beramen, en dezelve Impoſten in„ trein te brengen. En op dat die van Holl. te„ williger mogten wezen, den voorſ. Impoſt af„ tedoen, wierd beſloten, *dat men zekeren Impoſt „ ſtellen zou op* WEIT *en anderszins*, (te weten: „ uit Holl. in de Provincie van Utrecht komen„ de) *tot dat zy denzelven Impoſt op den Turf af„ gedaan zouden hebben* (*b*)." Ook leeſt men in de *Concept-Inſtructie*, voor Vader Willem, als Graaf van Zeeland, in 't jaar 1583., beraamd, onder anderen: „ dat de Prins niet gehengen „ zou, dat door die van Holland eenige laſten „ opgeſteld wierden, waarin zylieden vry, en die van „ Zeeland belaſt, zouden wezen, *gelyk die van „ Holland gedaan hadden met het opſtellen van „ binnenlandſche Konvooyen, en nog deden, met „ den*

(*a*) Zie *Reſol. Utr.* 25. *April*, 1580.
(*b*) Zie *Reſol. Utr.* 4. *Mei*, 1580.

„ *den Turf, uit Holland naar Zeeland komende:* ART.
„ mids die van Zeeland zulks insgelyks niet zou- XVIII.
„ den mogen doen, *en wederzyds afgedaan wer-*
„ *de, 't gene, in tegendeel, was opgeſteld (a).*"
Elders vindt men, dat men in Holland, in 't jaar 1624., 't Paſſage-geld op den Turf *bezwaard* had (*b*). De Staten van Groningen ſtelden, by hunne Ordonnantie op den Impoſt van alle Bieren, zoo 't ſchynt van den twaalfden Juny, 1623., op elke ton, buiten die Provincie, maar in de Nederlanden, gebrouwen, voor den Burger of Inwoner ten platten Lande, *zeſtien ſtuivers*, en voor den Tapper, midsgaders alle anderen, *tweeënveertig ſtuivers* (*c*): daar 'er van Bieren, binnen de voorſ. Provincie gebrouwen, welken door de burgers of inwoners ten platten lande voor hunne eigen' proviſie ingeleid wierden, geen impoſt moeſt betaald worden (*d*). Ook moeſt van 't brood, inkomende van buiten dezelfde Provincie, volgends het tweede artikel van de Ordonnantie op 't Gemaal, van denzelfden *datum*, *de twaalfde penning* ontvangen worden, *boven alle laſten, die, te vooren, daarop geſteld mogten wezen.* Enz.

——— In 1629. klaagden eenige Schippers, te Utrecht, dat men, in Holland, boven 't Paſſage-geld, nog 't regt van ontgronding van hun vorderde (*e*). Maar, eenige jaren later, klaagden die

(*a*) Zie *Leven van Willem* I. III. *Deel*, bl. 665.
(*b*) Zie *Reſol. Utr.* 8. *Jan.* 1624.
(*c*) Zie *Art.* IX. *der voorz. Ordonn.*, gedr. te Gron. by *Hans Sas*, 1627., in 4to.
(*d*) Zie *Art.* I. *derzelfd. Ordonn.*
(*e*) Zie *Reſol. Utr.* 8. *Oct.* 1629.

ART. XVIII. die van Holland, dat men, te Utrecht, de uitheemſche Bieren, tegen den inhoud der Unie aan, bezwaard had (*a*): welke klagten dezelfde Provincie, eenigen tyd daarna, almede verpligt was te doen tegen die van Vriesland (*b*): terwyl men, te Utrecht, in 't jaar 1644., eenen Impoſt van drie gulden op de honderd pond Brood, Melk, Styfzel en *Biſcuit* geſteld had (*c*). ——— Om kort te gaan. ——— Dit artikel is, zoo als ik zeide, van den beginne af aan, en ſedert gedurig, door ſommige, zoo niet door alle, Provincien overtreden. ——— Althans in de reſolutie der Algemeene Staten van den twintigſten April, 1674., waarby de Provincien van Gelderland, Utrecht en Overyſſel wederom in de Unie wierden aangenomen, leeſt men, onder anderen, met zoo vele woorden: „ Dat voords de Hooggem. „ Provincien, alvorens in de voorz. Unie aange„ nomen te worden, *dezelve Unie wederom van* „ *nieuws zullen moeten bezweren*, en, met na„ me, beloven, met de daad, te zullen afſtellen, „ en doen ophouden, de belaſtingen, *waarmede* „ *zy, of eenige Steden of Leden van dezelven, de* „ *goederen, waren, gewaſſchen, bieren, koop*„ *manſchappen, manufacturen, materialen of* „ *anderen, in 't inkomen of uitgaan, of ook op* „ *het verteer derzelver, booger of zwaarder be*„ *ben belaſt, dan de goederen, waren, gewaſſchen,* „ *koopmanſchappen, manufacturen, materialen,* „ *of*

(*a*) Zie *Reſcriptie daarop* in de *Reſol. Utr.* 31. *Jan.* 1637.
(*b*) Zie *Reſol. Utr.* 30. *Mei*, 1654.
(*c*) Zie *Reſol. Utr.* 30. *July*, 2. en 9. *Aug.* 1644.

„ *of anderen, in de hooggem. Provincien vallende,* Art.
„ *of gemaakt wordende, belaſt zyn*, onder wat XVIII.
„ voorwendſel, titel of benaminge de voorz.
„ belaſtingen zouden mogen ingevoerd of gehe-
„ ven zyn geweeſt, en overgeven, *dat zulks*
„ *voor het toekomende niet meer zal geſchieden:*
„ gelyk mede de Staten van de vier andere Provin-
„ cien geene zoodanige meerder belaſtingen zul-
„ len mogen doen: noch ten opzigte van elkan-
„ deren, noch ten opzigte van de hooggem.
„ Provincien, Gelderl., Utrecht en Overyſſel:
„ *en, voor zoo veel die gedaan zouden mogen we-*
„ *zen, dezelven zullen afſtellen (a).*"

III. Doch, na dien tyd, heeft men zig, alzoo min, naar den inhoud van dit artikel gedragen. 't Leed niet lang (en miſſchien kwam 'er zelfs nooit verandering in) of de meeſte Geweſten, met name, Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland en Stad en Lande bezwaarden de Goederen, Waren, Gewaſſchen, Koopmanſchappen, Manufacturen, Materialen, enz., uit eene andere in hunne Provincie gevoerd wordende, wederom, als te voren. En dit is tot op den huidigen dag zoo gebleven. ——— Ik agt het onnoodig met name op te noemen alle die Waren, Koopmanſchappen, enz., welken, by voorbeeld, uit Gelderland in Holland gebragt wordende, tegen den inhoud van dit artikel, hooger belaſt zyn, dan dezelfde Waren, Koopmanſchappen, enz., die in Holland gemaakt en aldaar vertierd worden. ——— Dit zou, behalven zeer langwylig en vervelend, nog daarenboven van weinig nut zyn, omdat die Impoſten, van tyd tot tyd, vermeer-

(a) Zie *Utrechts Placaatb.* I. *Deel*, bl. 113.

ART. XVIII. meerderd, verminderd en veranderd zyn, naar tydsomſtandigheden; en de tegenwoordigen door elkëen, dien 't zoude mogen luſten, genoegzaam kunnen worden naargegaan uit de *generale*- en *particuliere* Ordonnantien op de gemeene middelen, in de reſpektive Provincien. ——

IV. Ondertuſſchen is 't niet moeilyk te begrypen, dat dit gedeelte van dit artikel, van den beginne, aan vele zwarigheden is onderhevig geweeſt, en thans geheel in onbruik is geraakt. Immers, daar de byzondere Provincien 't regt hadden, om, elk in 't zyne, zoodanige belaſtingen op te ſtellen als zy tot onderhoud en beſtier harer byzondere zaken zouden van nooden hebben; ja daar zelfs de gemeene middelen over de geheele Republiek, welken ſtrekken moeſten tot het dragen der koſten tot de gemeene beſcherming van 't geheel lighaam van den Staat, nimmer hebben kunnen in trein gebragt worden, en dus het inſtellen van Impoſten, belaſtingen, enz., niet alleen tot onderhoud harer byzondere zaken, maar ook tot 't dragen harer *quoten* in de gemeene laſten van de Unie, in handen der byzondere Provincien gekomen is: daar kon 't niet wel anders zyn, of de Waren, Koopmanſchappen, enz., die uit de eene in de andere Provincie gebragt wierden, moeſten in die Provincie, waarinze gebragt wierden, hooger belaſt worden, dan diezelfde Waren, Koopmanſchappen, enz., belaſt waren in die Provincie, in welke ze gemaakt en vertierd wierden. Daar toch elk Geweſt zoodanige belaſtingen, enz., kon opſtellen, als het zoude goedvinden: daar kon 't zeer ligt gebeuren, dat, b. v., 't Gemaal, de Hop, de Gerſt, enz., in Holland hooger belaſt

waren, dan te Utrecht; en, dit zoo zynde, kon het Bier, uit Utrecht in Holland gebragt wordende, aldaar meer Impoſt moeten betalen, dan het Bier in Holland gebrouwen: om dat het Hollandſch Bier, eer 't vertierbaar Bier was, misſchien zoo veel, zoo niet meer, aan 't Land betaald had, als 't meerdere bedroeg, waarmede 't Utrechtſch Bier boven 't Hollandſch belaſt was. ——— En dus zou het Utrechtſch Bier, als het maar juiſt zoo hoog belaſt was, als 't Hollandſch, in de daad, minder Impoſt in Holland betalen, dan 't Hollandſch Bier zelf. ——— Dit zelfde kan ook met betrekking tot andere Waren, Koopmanſchappen, enz., gezegd worden. ——— ART. XVIII.

V. Doch zoo gemakkelyk als het is, om reden te geven, waarom dit eerſte gedeelte van dit artikel onzer Unie, omtrent het opſtellen van Impoſten, belaſtingen, enz., waar door de Waren, Koopmanſchappen, enz., uit Gelderland, by voorbeeld, in Holland gebragt wordende, zwaarder belaſt worden, dan die, welken in Holland zelf gemaakt en verhandeld worden; van den beginne, aan vele zwarigheden is onderhevig geweeſt, en, ſedert, door den tyd, geheel in onbruik is geraakt: zoo moeilyk is 't, aan den anderen kant, om eenige reden te vinden, waarom ſommige Provincien niet hebben kunnen goedvinden te voldoen aan 't ander gedeelte van dit artikel, waarby ook verboden wordt, eenige *Konvooi-gelden* of *andere diergelyke laſten* ten opzigte van elkanderen opteſtellen. ——— Niets toch is natuurlyker ——— niets meer overeenkomſtig met den aart van een vriendelyk Bondgenootſchap, ——— dan de vrye doortogt met zyne Waren, Koopmanſchappen, enz., door eens iegelyks Pro-

ART. XVIII. vincie, zonder gehouden te zyn, om voor konvooi-, *paſſage-* of eenige andere diergelyke gelden iets meer te betalen, dan de Ingezetenen van zoodanige Provincie zelven. ——— Doch, niettegenſtaande dat, zeg ik, hebben ſommige Provincien niet altyd aan dit gedeelte dezer Unie voldaan. ——— Op den vyftienden April, 1684., by voorb., verſchenen twee Kommiſſariſſen uit Vriesland, op eene plegtige wyze, ter Staatsvergaderinge der Heeren Staten van Overyſſel, klagende, dat die van Holland eenen Impoſt op den doorvarenden Turf, als ook eenen, onder voorwendzel van ontgrondinge, vorderden (te weten: van den Turf, die uit Vriesland, Overyſſel, Groningen en Drenthe kwam): waarop door de Staten van Overyſſel is beſloten, hiervan met de beide gemelde Provincien eene gemeene zaak te maken, en door de Gekommitteerden in den Hage (waar door zy zekerlyk die ter Vergadering van H. H. M. verſtonden) by die van Holland ernſtig te laten aanhouden op intrekking van die bezwaren. Doch welken uitſlag die onderhandeling gehad hebbe, is my niet gebleken: althans zyn 'er in deze eeuw, over den doorvoer van Turf, nog verſcheiden brieven gewiſſeld tuſſchen de Staten van Holland en Vriesland (*a*). ——— Te voren ook hebbenwe gezien, dat die van Zeeland en Utrecht dezelfde klagten gedaan hebben. ——— In 't jaar 1749., kwam 'er eene Ordonnantie te voorſchyn van de Heeren Staten van Holland en Weſt-Vriesland, waarby 't Vrieſche, Overyſſelſche en Groninghſche Zout, *in* of *door* de Provincie

(*a*) Zie, b. v., die van Holl. 1. *Dec.* 1740., 21. *Sept.*, 1741., 9. *Jan.* en 22. *Maart*, 1742., enz.

cie van Holland gevoerd wordende, bezwaard wierd met zes ſtuivers per zak, alsmede nog met de *tiende verhooginge*. De Vrieſche Zoutbranders, zig hier door verſtoken rekenende van den voornaamſten tak van dezen handel, verzogten, daarop, aan de Staten van Vriesland brieven van voorſchryvinge aan die van Holland, om daar door deze nieuwe belaſting in Holland opgeligt te krygen. Doch de Staten van Holland antwoordden, dat die van Vriesland deswegens gevallen waren in een verkeerd begrip, wanneer zy meenden, dat dit eene nieuwigheid was, daar men deze belaſting, reeds ſedert 't jaar 1742., ingevorderd had: waar tegen de Vriezen met beëedigde *atteſtatien* 't tegendeel beweerden. Doch de Staten van Holland ſloegen zoo weinig agt op deze *atteſtatien* en *remonſtrantien* der Vriezen, dat zy, in 't jaar 1749., eene nieuwe Ordonnantie vaſtſtelden, welke beginnen zou met den eerſten January, 1750., en waarby 't Vrieſch, Overyſſelſch en Groningſch *Zout*, *by den doorvoer*, nog ruim zoo zwaar belaſt wierd, als te voren. ——— Hierop verzogten, en verkregen, de Vrieſche Zoutbranders wederom brieven van voorſchryvinge van de Staten van Vriesland aan die van Holland en Weſt-Vriesl.: doch zonder dat daarop almede, zoo veel ik weet, iets, ten hunnen voordeele, gevolgd is. ——— Om kort te gaan, en den Lezer met geen meer klagten van andere Geweſten op te houden. ——— Dit gedeelte van ons artikel, hoe redelyk en billyk 't zelve ook mag ſchynen, ſchynt thans, zoo wel als 't andere, geen verbindende kragt meer te hebben.

ART. XVIII.

GROO

GROTIUS, Apologet. Cap. I. p. 2. ſq.

Polybius ſummi judicii ſcriptor tradidit ſua ætate Græcis, aliiſque gentibus externis, creditum Romæ ſummam fuiſſe ſenatus poteſtatem, quod apud ſenatum audirentur legati, atque ab eo reſponſum acciperent. Quare mirandum non eſt, ſi nunc ab extraneis quibusdam creditur, Belgicogermaniæ nationibus legatos nationum, quibus Federatorum procerum nomen eſt, ſummo jure præeſſe, quod in eo Federatorum conventu audiuntur legati, reſponſaque accip unt: quodque nomine Federatorum maxime ad Reges, Principes, atque Civitates, literæ perſcribuntur. Sed quemadmodum Polybius oſtendit penes populum, non penes ſenatum, fuiſſe ſummum imperii Romæ, ita apud nos vere dicitur, ſummum imperium non penes illos eſſe legatos nationum, qui Federati proceres dicuntur, ſed penes cujuſque nationis primores, quæ quidem nationes ad opem mutuam federe connectuntur; ita ut in Federatorum procerum poteſtate ea ſint omnia, quæ ad communem defenſionem pertinent, aut quæ nominatim ex federis formula, aut conſenſu peculiari ad eum conventum deferuntur: manentibus rebus cæteris penes ſingularum nationum primores.

VERKLARING

DER

UNIE

VAN UTRECHT.

ARTIKEL XIX.

Item omme ieghens alle opcomende ſaken eñ zwaricheden te verſien, zullen die Bontghenoten ghehouden weeſen op de beſchrivinghe van den ghenen, die daertoe geauctoriſeert ſullen zyn binnen Utrecht te compareren tot ſulcken daghe, als hem aenghеſchrevē ſal weſen, omme op de voorſz. ſaken eñ zwaricheden, die men in de brieuen van beſchrivinge zal exprimeren, ſoo verre als moghelick es, ende die ſake niet ſecreet en dient gehouden te weſen, by ghemeen advis eñ conſent, ofte by de meeſt ſtemmen in manieren voorſz. gedelibereert end ghereſolueert te worden, al waert oock

eeni-

eenige niet en compareerden, in welcken gheualle ſullen d'andere, die verſchynen ſullen tot het ghemeen beſte van deſe gheunieerde Landen ende Prouincien te dienen, ende zal 't ghene alzoo geſloten es, onderhouden worden oock by de ghenen, die niet ghecompareert ſullen weſen, ten ware die ſaken ſeer wichtich waren, ende eenich vertreck mochten lyden, in welcken gheualle men den ghenen, die niet gecompareert en ſullen zyn, andermael beſchryuen zal, omme te compareren op ſekere andere daghen, op 't verbueren van haerlieder ſtemme voor die reyſe, ende wes als dan by de gheenen, die preſent zyn, gheſlooten wort, zal bundich zyn, ende van weerden gehouden worden, nietteghenſtaende dabſentie van eenighe van d'andere Prouincien, beheltelick, dat die niet gheleghen en zal zyn te compareren, haerlieder opinie ſchriftelyck ouer ſullē moghen ſeynden, omme daerop in 't collecteren van der ſtemmen ſulcken regart ghenomen te worden, als behoort.

INHOUD.

§. I. *Aanleiding tot de gemeene vergaderingen der Landſchappen, ten tyde der Graven. Op de-*

zel-

zelven wierden den Landſchappen, van wegen de Landsheeren, generale en particuliere propoſitien gedaan. Zy hebben egter niets gemeens, dan hunne Landsheeren. II. Filip oordeelt die vergaderingen van de Staten van alle de Nederlanden, naderhand, gevaarlyk aan zyne magt. Deze vergaderingen zyn de oorſprong van de vergaderingen der Algemeene Staten, na't opvatten der wapenen. De Algemeene Staten vorderden dit zelfs van Don Jan en den Aartshertoge Matthias: ſommige Geweſten, met name, Holl. en Zeel., van elkanderen: alsmede de Bondgenoten by deze Unie. III. Sedert, blyvenze, van tyd tot tyd, vergaderen, op beſchryvinge. Onderwerpen hunner raadplegingen. 't Lydt, nog een' geruimen tyd, eer de Unie van Utrecht de grondſlag is der vergaderingen van de Staten Generaal. Wat men door de Staten Generaal, in dien tyd, altyd verſtaan heeft. De Unie van Utrecht wordt eerſt de grondſlag der vergadering van de Staten Generaal, in 1585. Te voren was de Gendtſche Bevrediging de grondſlag derzelve. Dwaling der zulken, die gemeend hebben, dat de vergadering der Algemeene Staten aanblyvend is geworden van den tyd af, dat 'er Engelſche Raden gezeten hebben in den Rade van State. Is eerſt aanblyvend geworden, in 1593. Valſche oorzaak, waarom dezelve vergadering aanblyvend geworden is. Ware oorzaak. IV. Heeft, in den beginne, geen vaſte plaats, om by een te komen. De Algemeene Staten beſluiten op den 15. Jan., 1585., voordaan in den Haag te vergaderen. V. De Gedeputeerden op die vergaderingen wierden, voor datze aanblyvend was, by elke vergadering, voorzien van ſpeciale procuratien, welken zy, by 't openen der ver-

vergadering, aan elkanderen vertoonden. Maar (*vraagt men*) over welke zaken kan 'er thans gehandeld worden ter vergadering der Algemeene Staten? Hoe verre gaat het gezag dier vergadering over zaken, welken 't voorwerp harer raadplegingen zyn? Of, en, in hoe verre, de ſouvereiniteit van den Staat kan gezegd worden te beruſten in die vergadering? VI. *Eenige aanmerkingen omtrent die drie vragen.* VII. *Algemeen antwoord op de eerſte. Geeft geen meer licht, dan de vraag zelf. Overgang tot eene byzondere* (ſpecificque) *opgave.* (Volgends den tekſt der Unie) 1. *De gemeene beſcherming en zekerheid van 't Land. 't Vermeerderen of verminderen van 's Lands krygsmagt, zoo te water als te lande, enz. De* directie *van den oorlog en 't volk van oorlog. De aanſtelling van Officieren,* —— *'t geven van patenten* —— *verloven* —— *de monſtering* —— *en* militaire jurisdictie. *'t Regt van* pardon *en* gratie. 2. *'t Opſtellen van gemeene middelen. En, daar die niet hebben kunnen worden in trein gebragt, 't inwilligen in de* petitien, *welken door den R. v. S. gedaan worden. De behandeling dier toegeſtane middelen. Doch 't beleid daarvan is opgedragen aan den R. v. S. 'Er zyn nog gemeene middelen, hier te lande: de verlof- en geleigelden. 't Bewind derzelven aan wie toekomt.* 3. *'t Maken van vrede en beſtand, en 't aanvaarden van oorlog.* 4. *'t Maken van verbonden en traktaten.* 5. *'t Werk van de munt, voor zoo verre 't den loop des gelds betreft.* 6. *'t Beſliſſen van geſchillen, welken onder de Geweſten voorvallen.* 7. *'t Opſtellen van* Impoſten, Convoy-gelden, *enz.* 8. *Alle zaken, waaraan 't gemeen wel- of kwalyk-varen gelegen is.* 9. *Donkere*

kerheid en twyfelagtigheid in de Unie. 10. *'t Veranderen of vermeerderen der Unie.* (Uit den aart der zake) 11. *'t Bewind over de zoogenaamde Generaliteits- en de Landen, begrepen in de Oktroojen der O. en W. Kompanjien: Gevolgen hiervan:* 12. *De beſlegting der zwarigheden, door de Generaliteits Rekenkamer gevonden wordende, in de* declaratien *van de Provincien, en in de rekeningen van de Ontvangers-Generaals van de Kollegien ter Admiraliteit:* 13. *'t Inſtellen van alle Generaliteits-Kollegien —— 't veranderen, vermeerderen, verminderen of uitleggen van hunne Berigtſchriften: en 't begeven van zeer vele gewigtige, zoo politieke als* militaire, *bedieningen. Of den Algemeenen Staten 't regt toekomt, om, van Generaliteitswege, kennis te kunnen, of doen, nemen van misdaden, begaan tegen de Generaliteit, maar door Bedienden en Ingezetenen van de reſpektive Provincien? Twyfelagtiger, of de Algemeene Staten kunnen kennis nemen van misdaden, begaan door perſoonen in eed en dienſt van de Generaliteit, in 't ſtuk van hun ambt:* VIII. *Alle de Plakaten en Ordonnantien, omtrent alle de voorn: zaken, worden, over alle de verëenigde Geweſten, uitgegeven, op naam der Algemeene Staten. Overgang tot de* tweede *vraag:* welke magt heeft de vergadering der Algemeene Staten omtrent alle die zaken, welken tot dezelve behooren? IX. *Sommigen van die zaken kunnen niet worden afgedaan, dan by eenparigheid: in anderen heeft overſtemming plaats.* X. *Optelling van 't eerſte ſoort.* XI. *In alle anderen moet,* volgends de Unie, *overſtemming plaats hebben. Uitzondering daarop door de praktyk. Onderzoek, of de meerderheid ook genoeg is tot het verminderen van on-*

ze krygsmagt, zoo te water als te lande. Overgang tot de derde *vraag:* of, en in hoe verre, de ſouvereiniteit van den Staat kan gezegd worden te beruſten in de vergadering der Algemeene Staten? XII. *De vergadering der Algemeene Staten moet aangemerkt worden in tweeërlei opzigten.* XIII. *In de* eerſte *plaats zyn de Algemeene Staten op dezelfde wyze ſouverein, als de Staten eener byzondere Provincie.* XIV. *In de* tweede *plaats is zy al zoo min ſouverein, als met opzigt tot eenigen anderen vryen Staat in Europa.* XV. *Dit wel onderſcheiden zynde, zal men zig niet verbeelden, dat men, in den beginne, gedagt heeft, dat de opperſte-magt over deze Landen by de Algemeene Staten beruſtte. Naardere wederlegging van dit gevoelen.* XVI. *Ook behoeft men zig dan in zoo vele bogten niet te wringen, om aan de Algemeene Staten niets, ten nadeele van de ſouvereiniteit der byzondere Geweſten, toe te kennen.* 't Publiçeren *van een Plakaat door de Algemeene Staten van 't Stadhuis van* 's Gravenhage *beuyſt, als dan, niets tegen de ſouvereiniteit der byzondere Geweſten.* —— *Ook niet, dat de Afgevaardigden ter Algemeene-Staatsvergaderinge omtrent all' 't gene, dat 't voorwerp hunner raadplegingen is, geenen onbepaalden laſt hebben.* XVII. *De vergadering der Algemeene Staten beſtaat uit zeven Leden of Provincien. Rang derzelven. Verſchil daarover tuſſchen Utrecht en Vriesland. Wordt,* by proviſie, *afgedaan ten voordeele van Utrecht, door de Algemeene Staten. Wordt wederom levendig in* 1584. *Valt, andermaal, uit ten voordeele van Utrecht. Wordt, op nieuw, geopperd, in* 1674., *door de Vriezen. Eindelyk, ten derden male, beſlift ten voordeele van Utrecht, door*

Wil-

Willem III. en Henrik Kazimir. XVIII. *Titel en rang der Algemeene Staten.* XIX. *Beſchryving van de onderſcheiden' Wapens der Algemeene Staten.* XX. *Overgang tot de beſchryving van de magt der Gedeputeerden, welken de vergadering der Algemeene Staten thans uitmaken.* XXI. *Hoe zulks, van ouds, naar regten, geweeſt is. Voorſlag van Holland, om de voorz. Gedeputeerden te voorzien van een* eensluidend *Berigtſchrift. Blyft ſteken. Sommige Geweſten maken, naderhand, een byzonder Berigtſchrift voor hunne Gedeputeerden. Hoe, en waarnaar, men de magt der tegenwoordige gewoonlyke Afgevaardigden ter Algemeene-Staatsvergaderinge bepalen en afmeten kan.* XXII. *Aanmerkingen omtrent de magt der gewoonlyke Afgevaardigden.* XXIII. *Optelling dier zaken, waarin geen laſt van Principalen te pas komt.* 1. (weleer) *'t Geven van Patenten.* 2. *De* diſpoſitie *in zaken en over 't volk van oorlog.* 3. *De* ſuperintendentie, *of 't beſtier van den oorlog te water.* 4. *Het ten uitvoerbringen van traktaten en alliantien met uitheemſche Mogendheden.* 5. *De beſlegting der zwarigheden, door de Generaliteits-Rekenkamer gevonden wordende in de declaratien van de Provincien, en in de rekeningen van de Ontvangers-Generaals ter Admiraliteit.* 6. *Alle regtszaken, welkenwe, te voren, gezien hebben, dat aan hunne vergadering komen. In alle andere zaken, welken aan H. H. M. ſtilzwygend zyn opgedragen, kunnen de Bondgenoten wel laſt geven: doch de* overſtemde *Provincien kunnen 't beſluit door overneming niet ſtremmen.* XXIV. *'t Getal van Gedeputeerden uit de byzondere Geweſten is ongelyk. Kan, naar willekeur, vermeerderd of verminderd worden door*

elke Provincie. De Gedeputeerden van eene Provincie, 't zy veel of weinig, hebben met hun allen ſlegts éene ſtem. XXV. *Tyd der byeenkomſt der vergadering der Algemeene Staten. Elke Provincie zit, op hare beurt, een week voor. De Preſident ontvangt de Brieven van onze Staats-Dienaars buiten 's Lands, enz.* XXVI. *Deze vergadering der Gedeputeerden der Algemeene Staten* repreſenteert *in alles de vergadering der Algemeene Staten, of de ſouvereiniteit van deze Republiek. Zy moet ook aangemerkt worden in tweeerlei opzigten. In 't* eerſte *repreſenteertze de ſouvereiniteit van den gantſchen Staat. In 't* tweede *is dezelve alzoo min ſouverein, als een Gezant van deze Republiek ſouverein is met opzigt tot den Staat zelf. Dit onderſcheid is door ſommige Schryvers gemaakt en aangedrongen: zelfs door de Algemeene Staten, in* 1590. XXVII. *Bedienden der Algemeene Staten. De voornaamſten zyn Griffier, Kommies, Agent en Hofmeeſter.* XXVIII. *In deze vergadering van H. H. M. mogen geene krygsluiden afgevaardigd worden. De Heeren Stadhouders zelven mogten, voorheen, aldaar niet verſchynen, dan om voorſtagen te doen. Verandering hierin, ſedert de laatſte verandering in de regering.* XXIX. *Aanmerkingen over een gedeelte van dit artikel.* XXX. *Kragt van 't zelve in den tegenwoordigen toeſtand van zaken. Slot.*

ART. XIX. §. I. 't Is overbekend, dat onze vorige Landsheeren, en, met name, Hertog Karel, de Stoute, en Keizer Karel, hebben toegelegd, om, nadat de meeſte en voornaamſte Provincien der Nederlanden, zoo door huwelyk, als an-

anderszins, aan hun gekomen waren, die tot één lighaam te maken: en dat zy deze gedagten alleen hebben moeten laten varen, omdat zy, door den tyd, duidelyk leerden, dat 't onmooglyk was, de verſchillende Voorregten, Vryheden en Gewoonten, op welken de byzondere Landſchappen zeer geſteld waren, onder eene en dezelfde Regeringswyze te brengen. „ Het Geweſt van „ Nederlandt," ſchryft HOOFT in 't begin van *het eerſte Boek zyner Nederlandſche Hiſtorien;* „ Het Geweſt van Nederlandt hebben, naa'et „ ſloopen des Roomſchen Ryx, verſcheiden wet„ plechtighe Vorſten, by ſtukken, beheert. De „ vrydoom der Edelen en Steeden is door rid„ derlyke dienſten, en ruſtigh inwillighen van „ Schattinghen allengskens aangewonnen. Maar, „ met zyne huwelyken door te dryven, die van „ anderen te ſteuren, niet zonder toedoen van „ ſnootheit en gewelt, ook ten deele by erffenis „ en aankoop, is 't den huyze van Borgonje ge„ lukt, zich entlyk de treflykſte leeden des zel„ ven Landſchaps in te lyven, ende eenen hoof„ de t'onderwerpen. *Deezer grootheit, waa„ nende 't Recht ontwaſſen, verdroot het een „ regeering op voorwaarde te voeren: en zelfs in „ tytel den geenen te wyken, die in middelen niet „ teegens haar op moghten. Dies viel men in be„ kooring van Koninglyken naame, en leydde toe „ op t'zaamenſmelten van alles, om het te moogen „ houden en handelen, als een welverknocht en „ gevolghzaam ryk.* Dit had veele voeten in der „ aarde, om 't verſchil van zeeden, taale, en „ booven al, vryheeden der volken; zynde de „ vryſte, op den voet der min vrye, niet te kry-

ART. XII.

Art. XIX. „ gen met gemoede, ende 't vergelyken van de
„ min vrye met de vryſte, der kroone te naa.
„ Dat 'er Karel de Stoute, die ze, met ſchepter,
„ en andre ſieraaden, merken der majeſteit, al
„ gereet had, niet door raakte, ſchortte aan zy-
„ nen aardt, bet geneeghen tot de hachlykheid
„ der oorloghe, ende te brusk, om, door veer-
„ zienigheit ende voorbereiding, dus een ſtuk
„ te beleiden. Ook hielden de Franſche liſten
„ zyne zaken in 't war, poogende den toelegh
„ op Vrankryx ontleedinge, hun, met afſcheuren
„ van eenighe ſlippen, ten behoef van Duytſche
„ Heeren, betaalt te zetten. Karels naazaat was
„ 'er de man niet toe, maar een' dochter, die
„ genoegh te doen vond, om haar' achtbaarheit,
„ teegens eighen' onderzaaten te verdaadighen.
„ Haaren zoone Philips, uit der maate verhee-
„ ven door 't huwelyk van Kaſtilie, vielen acht-
„ entwintigh jaaren leevens, maar volle kort, om
„ zich te veſten in 't nieuw bezit. Dies ſcheen
„ dit werk gewacht te hebben naa de fortuin van
„ Karel zynen eerſtgebooren; dien, boven de
„ erffenis der Kroonen van Spanje, Sicilie, Na-
„ pels, en eener riſte van Vorſtendoomen, d'In-
„ diſche Schatten in de ſchoot vielen, en, in 't
„ groenſte zyner jeught, het Kaizarryk werd op-
„ gedraaghen. Daar het geluk noch toeſloegh,
„ dat Adriaan van Uitrecht op den Roomſchen
„ Stoel raakte; van wien te vermoeden ſtond, dat
„ hy, als een maakſel zyner handen, hem ſoude
„ naa den mondt zien, en zynen aanſlaaghen,
„ met het Pauzelyk gezagh en vermoogen, dap-
„ peren naadruk geeven. Doch de geſtoortheit
„ zyner Staaten, ende naayver der gebuuren be-
„ lem-

„ lemmerden hem, met krygh op krygh, beroerte ART. XIX.
„ op beroerte, zyn' armen van ſelf jookende, om
„ alles t'omvaademen; dat lydigh reiken aan had,
„ en geen' klem. Philips de tweede van Spanje
„ heeft entlyk gewaant des meeſter te worden,
„ en door 't quaalyk neemen van de maate zyner
„ maght, zich zelven, en deeze toen zoo geeze-
„ gende geweſten, in een oorlogh geworpen,
„ dat nu in 't drieënzeventighſte jaar gevoert
„ wort." Met dat inzigt nu, om de byzondere Landſchappen, langzamerhand, te gewennen aan 't begrip van ſlegts *één lighaam* uit te maken, beriepen de Landsheeren de Staten van alle de Provincien op een' en denzelfden tyd en plaatſe, wanneerze, namelyk, iets hadden voor te ſtellen, waarin de Geweſten maar eenigszins ſchenen een gemeen belang te hebben; en deden dan aan de gezamentlyke Provincien een voorſtel, welk men gewoon was de *generale propoſitie* te noemen: daarby nogthans voegende eene *particuliere propoſitie* aan de Staten van elke Provincie, wyl die gewoon waren, elk in hunne Provincie, op 't voorſtel van den Landsheer te raadplegen en te beſluiten, en daartoe *tyd*, of, gelyk men 't noemde, *reces*, te nemen, en naar huis te gaan, zonder dat 'er eenige verbindteniſſe was tuſſchen de byzondere Provincien, welke haar verpligtte, om *gezamentlyk* te raadplegen op de voorſtellen van hunnen Landsheer, als, behalven dezen, niets gemeens hebbende.

§. II. Maar deze vergaderingen der Algemeene Staten van alle de Nederlanden wierden, naderhand, door Filip, gevaarlyk geoordeeld aan de Graaflyke magt, en, daarom, zeldzamer beſchreven. —— Doch deze vergaderingen ga-

ART. XIX. ven, niet te min, voet en aanleiding, dat, toen men de wapenen tegen hem had opgevat, de Staten van alle de Nederlandſche Geweſten, van tyd tot tyd, te ſamen bleven vergaderen, om over de gemeene belangen van 't kwynend Vaderland te raadplegen. ——— Van Don Jan vorderden zy, in 't jaar 1576., „ dat de Algemeene Staten twee of „ driemaal in 't jaar, of zoo dikwils als zy 't „ goedvonden, mogten vergaderen (*a*)." En de Aartshertog Matthias moeſt onder andere voorwaarden, waarop hem de algemeene Landvoogdy wierd opgedragen, beloven: „ dat de Algemeene Staten mogten vergaderd blyven, tot beleid van de zaken van den Lande, zoo lang 't „ hun goeddunken zoude: *ook zouden zy mogen* „ *byeen komen en vergaderd blyven, telkens, en* „ *zoo dikwils, als het hun zoude believen* (1): „ ook op verzoek van eenige Provincie of Land (*b*)." Zelfs bedongen ſommige Provincien, die zig, te dien tyd, nauwer vereenigden, van elkanderen, „ dat zy, daartoe door gemagtigden beſchreven, „ zouden ſamen komen." ——— Zoo deden die van Holland en Zeeland, in hunne byzondere Unien van 1575. en 1576., belovende, „ dat zy, „ door of van wegen zyne Doorlugtigheid, of door „ de genen, dien zulks zou bevolen wezen, beſchreven of geroepen zynde, om eenige ge-

„ mee-

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 128.

(*b*) *Leven van Willem* I. III. *Deel*, bl. 179., of *Utrechts-Placaatb.* I. *Deel*, bl. 53.

(1) Dit moeſt de Hertog van Anjou ook beloven, volgends het VII. art. der Voorwaarde, waarop zyne Hoogheid als Prins en Heer door ſommige Landſchappen aangenomen wierd; zie *Utrechts-Placaatb.* I. *Deel*, bl. 69.

„ meene zaken, ten gezetten tyde, in vollen ge- ART. XIX.
„ tale, en met behoorlyk bevel, op dezelve be-
„ ſchryvinge, zouden verſchynen, op pœne, dat
„ zy, die afwezig zouden blyven, of de byeen-
„ komſt vertrekken, door de tegenwoordigen in
„ eene geldboete zouden verwezen worden, naar
„ gelegenheid van zaken," enz. En dit deden ook de Grondleggers van dit Gemeenebeſt by dit negentiende artikel onzer Unie. Daarby beloofden de Bondgenoten aan elkanderen, „ dat zy,
„ om tegen alle opkomende zwarigheden te
„ voorzien, gehouden zouden zyn, op de be-
„ ſchryving van hun, die daartoe gemagtigd zou-
„ den wezen, ten beſtemden dage, binnen U-
„ trecht te verſchynen, om aldaar, by gemeen
„ konſent of de meerderheid, beſluit te nemen,
„ al was 't ook, dat eenigen niet verſchenen: in
„ welken gevalle de afwezenden zig, naar dit
„ beſluit, al evenwel zouden moeten gedragen,
„ uitgenomen in gevallen van gewigt, en die eenig
„ uitſtel lyden konnen, wanneer men hen, die
„ niet verſchenen zouden zyn, andermaal beſchry-
„ ven zou, om op zekeren dag te verſchynen;
„ en al 't gene alsdan beſloten wierd zou bondig
„ en van waarde gehouden worden, niettegen-
„ ſtaande de afwezendheid van eenigen van de
„ andere Provincien: behoudends nogthans, dat
„ zy, die geene gelegenheid mogten heb-
„ ben, om in perzoon te verſchynen, hun-
„ ne gevoelens ſchriftelyk zouden kunnen over-
„ zenden." ———

§. III. Sedert bleven de Bondgenoten, van tyd tot tyd, vergaderen, 't zy op beſchryving van eene vergadering, die, kort na de Unie, wierd

Art. XIX. opgeregt (*a*), en bekend is onder den naam van *Raad der naarder Unie*; doch die, agttien maanden later, in eenen *Landraad* veranderd wierd (*b*): of ook wel, eens (*c*) des jaars, op een gezetten tyd, om, namelyk, te beſluiten op alle voorvallende zaken, dienende tot beſcherming van den lande, en onderhoud van den oorlog (*d*); en om, teffens, onder anderen, te bepalen de onderlinge *quotes* van de naarder (te weten: by deze Unie) Vereenigde Provincien, alsmede de *proportie* (*e*) in de laſten, tuſſchen hen en de andere Provincien, begrepen in de Pacificatie van Gendt, als zynde zy van begrip, dat de laſten van de naarder Unie in afflag moeſten ſtrekken op de *quoten*, welken zy gehouden waren op te brengen tot behoef van de *Generaliteit*, dat is, van de Pacificatie van Gendt (*f*). ——— Doch 't leed nog verſcheiden' jaren eer de Unie van Utrecht de grondſlag was van de eigenlyk zoogenaamde *vergadering van de Staten Generaal.* ——— Door dezelve verſtond men, in dien tyd, alleen de *vergadering der Staten van alle de Nederlandſche Provincien, begrepen in de Pacificatie van Gendt.* ——— Dit blykt ten duidelykſten uit de Re-

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 268.
(*b*) Zie ons II. *Deel*, *Byl.* B., bl. 301.
(*c*) Zie 't XII. *art. van 't reces van de Gedeput. der Geun. Prov.*, geh. te Utr. 21. *April*, 1583.
(*d*) Zie *Reſol. Holl.* 12. *Febr.*, 7. en 10. *July*, 28. *Aug.* 23. *Sept.*, 10. *Nov.*, 1579., 26. *Jan.*, 25. *July*, 15. *Aug.*, en 11. *Nov.*, 1580.
(*e*) Zie *Reſol. Holl.* 6.—16. *Mei*, 22., 30. *Juny*, 14. *Sept.* 1579., 4. *Febr.*, 1580., 24. *Mei* en 15. *Aug.* 1581.
(*f*) Zie *Reſol. Holl.* 8., 14. *Sept.* en 15. *Oct.* 1580.

Regiſters daarvan ter Griffie van Hun Hoog Mo- ART. XIX.
genden beruſtende, welken, beginnende met den jare 1576., niet zyn van de naarder Verëenigde Provincien, maar van de *Staten Generaal*, begrepen in de Pacificatie van Gendt (in tegenoverſtelling van welken de anderen altyd de *naarder Vereenigden* genoemd worden): terwyl de Regiſters der naarder Verëenigde Gewelten nergens, zoo veel ik weet, voorhanden zyn. ——— Maar toen de Walſche Provincien afvielen, en, naderhand, Braband en Vlaanderen overheerd wierden, dat is in 't jaar 1585., wierd deze Unie, waarin alle de nog niet overheerde Provincien begrepen waren, de grondſlag der handelingen van de *Staten Generaal*, of, liever, *van de Provincien der naarder Unie*; terwyl de Gendtſche Bevrediging daarvan, tot dien tyd, de grondſlag geweeſt was.

Sedert, verliepen 'er nog verſcheiden' jaren eer deze Vergadering eene aanblyvende Vergadering wierd. Sommigen (*a*) hebben wel gemeend, dat die Vergadering *aanblyvend* is geworden van den tyd af, of kort daarna, dat deze Republiek genoodzaakt is geweeſt Engelſche Raden toetelaten in den Rade van State dezer Landen: 't welk geſchiedde in 't jaar 1586. (*b*). Doch van elders blykt, dat de vergadering der Algemeene Staten, in

(*a*) SCHOOCKIUS *Belg. foeder. Libr.* I. *Cap.* XIII. p. 35. *ſqq.*, *Public Gebedt*, III. *Deel*, bl. 184., FAVORIT. NORICUS *Obſervat. in Gundling. Diſc.* p. 113., OTTO *Not. Rerumpubl. Cap.* VI. §. XXXI. p. 415., WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* VIII. *Deel*, bl. 339. en XI. *Deel*, bl. 343.

(*b*) Zie *Inſtr. voor den R. v. S.* 10. *Febr.* 1586. *art.* 1. by BOR XXI. *Boek*, *f.* 7. *col.* 2.

ART. XIX. in 't jaar 1588., na dat de Raad van State gekommitteerd was tot de algemeene Regering, ſcheidde, en, eerſt drie maanden daarna, op den tienden October, wederom byeenkwam, op beſchryving van den Rade van State (*a*): ——— dat de Vergadering, byeen gekomen, in 't begin van 't jaar 1591., ſcheidde in November, van dat zelfde jaar, en eerſt weder byeen kwam op den drieëntwintigſten Maart, 1592.: en dat die Vergadering, wederom, ſcheidde den vyfëntwintigſten December, daaraanvolgende, en omtrent zes maanden van malkander bleef, waarna dezelve, op nieuw, byeen kwam, op beſchryving van den Raad van State: ſedert welken tyd ze altyd byeen gebleven is (*b*): niettegenſtaande uit 't zevenëntwintigſte en vyftigſte artikel van 't berigtſchrift van de Kollegien ter Admiraliteit, zynde van den dertienden Auguſtus, 1597. (*c*), duidelyk kan afgenomen worden, dat men toen nog geenszins vaſtſtelde, dat de Vergadering altyd zou by een blyven. ———

Anderen (*d*) hebben onder de oorzaken, waarom de Vergadering der Algemeene Staten, *ſedert den tyd van Leiceſter*, eene aanblyvende Vergade-

(*a*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 10. *Sept.* en 10. *Dec.* 1588. en *Raad van State*, 17., 30. *Sept.*, 8., 20. *Oct.*, en 10. *Dec.* 1588.

(*b*) Zie *Reſol. R. v. S.* 18. *Maart*, 29. *April*, 25. *Mei*, 15. *Juny*, 1593., en *Reſol. Stat. Gen.* 24. *Juny*, 1593. (poſt prandium).

(*c*) In 't *Groot-Placaatb.* II. *Deel*, bl. 1530.

(*d*) TEMPLE *Remarq. ſur l'Etat des Prov. Unies Chap.* II. p. 105. BASNAGE *deſcript. Hiſt. du Gouvern. des Prov. Unies Chap.* VI. p. 14. (devant le T. I. de ſes Annales) & BIELFELD *Inſtit. Polit.* T. III. *Chap.* V. §. VIII. p. 249. (edit. in 8vo.)

dering is geworden, opgeteld de ontzaglyke ſterk- ART. XIX.
te dier vergadering, als welke naar hun gevoelen, doorgaands zou beſtaan hebben uit over de *agtbonderd* Leden. Doch uit de Regiſters van Hun Hoog Mogenden, waarin de Komparanten, van dag tot dag, aangeteekend zyn, blykt, dat de Vergaderingen, voor 't jaar 1588., niet ſterker waren, dan naderhand, wyl de Provincien daarop zelden, en de meeſten nooit, Staatsgewyze, verſchenen, maar door Gedeputeerden: gelyk hedendaags. ———

De ware reden, welke de Vergadering der Algemeene Staten heeft doen byeen blyven, en verandering maken in de oude *procuratien*, is, dat men ondervond, dat 'er dagelyks zoo vele zaken voorkwamen, waarover de Bondgenoten ſamen moeſten raadplegen, dat 't onmooglyk was, langer te vergaderen op punten van beſchryving, of te ſcheiden voor een geruimen tyd. Hier kwam by, dat, in gevalle de Vergadering byeen bleef, verſcheiden' zaken door dezelve konnen worden afgedaan, welken anderszins komen moeſten aan den Rade van State, als aan wien de *Algemeene Regering* opgedragen was, maar waarin, ſedert 't jaar 1586., Engelſche Raden zaten (*a*): ——— of wel aan 't *Superintendent-Kollegie van de Admiraliteit*, opgeregt in 't jaar 1588., maar vervallen in 't jaar 1593., zoodra de

(*a*) Conf. BOXHORN *Commentar. Stat. Foed. Belg. Cap.* II. §. VII. & VIII. & PHIL. CÆSII à ZESEN *Leo Belgicus, Sect.* VIII. §. V. & VI. p. 177., FAVORIT. NORICUS l. c., & auſſi *L'Encyclopedie, Article, Etats Generaux*, T. XVII. p. 330. *col.* 4.

Art. XIX. de Vergadering der Algemeene Staten eene *aanblyvende* Vergadering geworden was (*a*). ——

§. IV. Ook had de Vergadering der Algemeene Staten, lang na de Unie, geene vaſte plaats, om by een te komen, wordende nu in deze, dan in gene, Provincie en Stad beſchreven (*b*), tot dat de Staten, op den vyftienden January, 1585., beſloten, voordaan in den Haag te vergaderen (*c*): ſedert welken tyd 's Gravenhage de gewone zitplaats geworden is van de Vergadering der Algemeene Staten (1).

§. V. De Gedeputeerden tot dezelve wierden door de byzondere Geweſten, by elke vergadering, voorzien met *ſpeciale procuratien*, welken zy, by 't openen der vergadering, aan elkanderen vertoonden (*d*), en, voor de Hollandſchen, hoofd-

(*a*) Zie ons I. *Deel*, bl. 274. (448.)

(*b*) Zie WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* VIII. *Deel*, bl. 339. en *Tegenw. ſtaat der Vereen. Nederl.* I. *Deel*, bl. 246.

(*c*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 15. *Jan.* 1585.

(*d*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 13., 15. 16. en 19. *Dec.* 1580., 7. *July*, 1582., 30. *Aug.* 1583., 7., 11. en 22. *Dec.* 1587., 23. *Maart*, 1592., en 24. *Juny*, 1593. (Zie ook *Reſol. Stat. van Holl.* 4. *Nov.*, 1557., 7. en 8. *April*, 1558.), &, auſſi, *l'Encyclopédie*, *Art.*, *Etats Generaux*, T. XVII. p. 331. *col.* 1.

(1) Evenwel waren de zittingen der vergadering der Algemeene Staten, in en na 't jaar 1585., nog zoo niet aan den Hage bepaald, of men vindt, dat zy, nu en dan, ook nog in andere plaatſen gehouden zyn. —— In 't jaar 1599., b. v., vindt men ze nog te Gornichem vergaderd: zie METEREN *Nederl. Hiſt.* XXI. *Boek*, f. 439., *col.* 1. en 2. —— In 1595. dreef Zeeland zelfs, dat de Algemeene Staten, by beurte, in de Provincien, behoorden te vergaderen: zie *Reſol. Zeel.* 6. *April*, 26. *Mei*, 23. *Juny* en 1. *July*, 1595.

hoofdzakelyk behelsden, „ om op de punten ART. XIX.
„ van het laatſte reces, midsgaders op de voor-
„ vallende zaken, te *beſoigneren*, raadplegen en
„ helpen beſluiten, VOLGENDS DE RESOLUTIEN
„ BY DE STATEN, DAAROP GENOMEN, EN NOG
„ TE NEMEN, en, voords, gelyk zy ten meeſten
„ dienſte van den Lande (dat is van Holl. en
„ Weſt-Vriesl.), en vordering van de gemeene
„ zake, zullen bevinden te behooren (*a*)." Zonder dat de Staten van de Provincien, in die tyden, te bewegen waren, tot het geven van ruimer, veelmin van onbepaalde, volmagt, niettegenſtaande vele moeite daartoe wierd aangewend (*b*): verklarende zelfs de Staten van Holland, in eene reſolutie van den negenëntwintigſten November, 1581., „ dat het te laſtig en te
„ *dangereus* zyn zou, *generale* en *abſolute pro-*
„ *curatien*, *agtervolgends der receſſe* (1), te ver-
„ lee-

(*a*) Zie *Reſol. Holl.* 29. *April* en 1. *Mei*, 1581., 11. en 19. *Febr.* 1583., 21. *Jan.* 1592., en 6. *Mei*, 1593. Vergel. ook 't III. *Regiſter der Ordin. Depêches van de Stat. Gen.* bl. 65. en 172. *volg.*

(*b*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 23. *Sept.*, 7. *Octob.*, 13., 15., 16. en 19. *Dec.* 1580. en *Reſol. Holl.* 14. en 17. *Dec.* 1580. en 22. *Nov.* 1581.

(1) Toen de Algemeene Staten nog beſchreven wierden door de Landsheeren, of derzelver Algemeene Landvoogden, dat is, met één woord, ten tyde der Graaflyke Regering, waren de *generale* en *particuliere propoſitien*, van welken ik hier voren geſproken heb, 't voorwerp der raadplegingen. Maar, na 't opvatten der wapenen tegen Don Jan door de *Algemeene* Staten, begon men te raadplegen op punten van beſchryving, welken, doorgaands, beraamd wierden by 't ſcheiden van de eene vergadering, om verhandeld te worden op de volgende, en welken dan-

ART. XIX. „ leenen." ——— Maar, vraagtge, over welke zaken kan 'er, thans, gehandeld worden ter vergadering der Algemeene Staten? ——— Hoe ver gaat 't gezag (*dispoſitie*) dier vergadering in zaken, welken het voorwerp zyn harer raadplegingen? ——— Of, en in hoe verre, kan de ſouvereiniteit van den Staat gezegd worden te beruſten in die vergadering?

Ik voorzie wel, dat ik, op deze vragen, naar die gronden, welken ik in dit werk overal, zoo ik meen, gevolgd heb, antwoordende, aan ſommigen myner Landgenoten, die aan deze vergadering nauwlyks eenige zelfsbeſtaanbaarheid (*conſiſtentie*) willen toegekend hebben, weinig genoegen geven zal. En 't is daarom, dat ik met weerzin en verdriet overga, om dit ſtukje het Publiek aan te bieden. ——— Doch alle hertred is thans onmooglyk. 'T is te ver gekomen. . . . . Ik bid myne Landgenoten maar, dat zy zig, by de ernſtige beſchouwing dezer onderwerpen, van alle vooroordeelen gelieven te ontdoen, en hunne aandagt te bepalen tot die gronden, welken ik heb aangevoerd, en die my, na eene nauwkeurige en gezette overweging, van dien aart zyn voorgekomen, dat ze niet wel *kunnen* gewraakt wor-

daarom genoemd wierden *poincten van het receſ* (zie *Reſol. Staat. Gen.* 17. en 23. *Jan.* 1581., 4. *Mei*, 27. *Aug.* en 29. *Nov.* 1582., 5., 6., 7., 11., 13., 14. *Jan.*, 30., 31. *Aug.* 1583, *Gedr. Reg. Holl.* 1586. bl. 351. *volg.*, 19. *Dec.* 1587. en 18. *Dec.* 1592.): 't welk in gebruik gebleven is tot 't jaar 1593.: gelyk, onder anderen, kan gezien worden uit *de Reſol. R. v. S.* 17. en 30. *Sept.* 1588., en uit de *procuratien* 24. *Juny*, 1593., by 't openen der Vergadering, vertoond.

worden. ——— En, daar ik de palen van een betamelyk onderzoek niet meen te overtreden, zoo vleie ik my, het geven van billyke reden tot misnoegen aan wie 't ook zy, te zullen kunnen vermyden. ——— ART. XIX.

§. VI. Maar alvorens met de eerſte vraag te beginnen moet ik vooraf aanmerken, 1. dat ik hier, voordäan, niet ſpreek van de oorgaands zoogenoemde vergadering van Hun Hoog Mogenden, dat is, van de Gedeputeerden, die haar gewoonlyk uitmaken, maar van de vergadering *der Algemeene Staten*, dat is, *van de gezamentlyke Staten der zeven Provincien:* ——— 2. dat het hier de vraag niet is: of 'er zaken zyn, waarover de Provincien ſamen *kunnen* raadplegen ter Generaliteit door hunne Gedeputeerden? ——— naardien 't buiten 't bereik van tegenſpraak is, dat de Provincien, gelyk alle andere Souvereinen, 't regt hebben, om door hare Gemagtigden, te zamen te handelen over alle zaken, geenen uitgezonderd: ——— maar welke zaken uit haren aart en natuur zoodanig behooren tot de Vergadering der Algemeene Staten, dat geene Provincie zig, naar regten, kan onttrekken, om daarover met hare Bondgenoten te raadplegen en te handelen, of zig te onderwerpen aan 't gene, door de meerderheid, of met eenparigheid, in gevolge de orde van regering, welke daarin moet plaats hebben, vaſtgeſteld is?

§. VII. Ik zou op deze vraag, gelyk door velen gedaan is, kunnen antwoorden: dat geene zaken, in dien zin, behooren tot de vergadering der Algemeene Staten, dan die, welken ſpruiten uit de Unie van Utrecht, of welken voordvloejen uit den aart van het Bondgenootſchap: of waarover

ART. XIX. de beſchikking aan de gezamentlyke Bondgenoten, 't zy uitdrukkelyk, 't zy ſtilzwygend, opgedragen is: of, gelyk, Hun Hoog Mogenden zig ergens (*a*) uitdrukken," dat de zaken, behoorende tot de Vergadering van Hun Hoog Mogenden, geene anderen zyn, dan die, welken, uit hoofde van de Unie en andere Overgiften, daarop by eenparige bewilliging van de gezamentlyke Bondgenoten gevolgd, tot de raadplegingen en beſtel van de Hooggem. Vergadering behooren." Doch dit antwoord, hoe zeer 't aan geene tegenſpraak onderhevig is, zou, in de daad, weinig meer licht geven, dan de vraag zelve. ——— Elk toch, die, by gebrek van kennis van zaken, iemand de voorgeſtelde vraag deed, zou, na zoodanig antwoord bekomen te hebben, even min weten, welke zaken, al of niet, ter vergadering van Hun Hoog Mogenden moeten behandeld worden. —— Ik zal hem dan tragten meer licht te geven, dat is, ik zal hem aanwyzen, welke zaken uit hoofde van de Unie van Utrecht, of uit den aart des Bondgenootſchaps, of andere Overgiften behooren tot de Vergadering der Algemeene Staten, in dien zin, dat geene Provincie zig onttrekken kan, daarover met hare overige Bondgenoten te raadplegen.

1. Gelyk van zelfs ſpreekt, komen hier in aanmerking die zaken, welken de gemeene beſcherming en zekerheid van 't Land raken. Daar de Bondgenoten zig verbonden hebben, elkanderen tegen allerlei geweld, welk hun in 't gemeen of byzonder zou worden aangedaan (Art. II. en III.), te

(*a*) In de *eerſte concept-commiſſie voor de Gedeput. ter Generalit. door H. H. M.*, 30. *Mei*, 1671., *gezonden aan de Provincien.*

te beſchermen: daar vloeit het, uit den aart der zake, van zelfs, voord, dat zy met elkanderen over de middelen, daartoe ſtrekkende, moeten raadplegen en beſluiten. Ook hebben zy dit, by de Unie, met zoo vele woorden, vaſtgeſteld: *Beheltelick*, zeggenze op 't III. Art., *dat die aſſiſtentie by de generaliteyt van deſe Unie ghedecerneert ſal worden met kenniſſe ende naer gheleghentheyt van der ſake.* ——— Deze middelen nu zyn het vermeerderen of verminderen van 's Lands Krygsmagt ——— het te veld brengen van Legers, met hun toebehooren ——— het uitruſten van Vloten ——— het verſterken der Frontieren ——— het aanbouwen of afdanken van ſchepen van oorlog ——— en meer andere ſoortgelyke zaken. ——— 't Is derhalven buiten tegenſpraak, dat daarover moet gehandeld en beſloten worden ter vergadering der Algemeene Staten (1). ——— ART. XIX.

Maar behooren die zaken, welken de gemeene beſcherming en zekerheid van 't Land raken ——— 't vermeerderen en verminderen van 's Lands krygsmagt, zoo te water als te lande ——— eigenlyk tot de Vergadering der Algemeene Staten: dan ſpreekt 't ook van zelfs, dat de geheele *directie* van den oorlog en van 't volk van oorlog, zoo te water als te lande, almede toekomt aan de Vergadering van alle de Bondgenoten. ——— Doch de Algemeene Staten droegen,

(1) *Les Etats Generaux* (zeggen de Schryvers *de l'Encyclop. Art. Etats Gener.* T. XVII. p. 332. *col.* 2.) *delibérent auſſi ſur ces affaires avec le Stadhouder, tant en ſa qualité de Capitaine, que dans celle d'Amiral General, ou chef des Amirautés des Provinces-Unies.*

ART. XIX. gen, in den beginne, aan den Rade van State (*a*) de beſtiering en 't beleid der zaken en 't volk van oorlog op: en 't leed aan, tot in 't jaar 1651., eer zy dit, met en benevens den Rade van State, opdroegen aan hunne *ordinaris* Gedeputeerden ter Generaliteit: gelyk, in 't vervolg, klaarder blyken zal.

Maar zoo de *directie* van 't volk van oorlog toekomt aan de Algemeene Staten, dat is, met één woord, zoo de Militie, gelyk ik elders (*b*) getoond heb, tot de Generaliteit behoort, en onder dezelve ſtaat: dan volgt almede, dat de aanſtelling der Officieren ——— de Patenten ——— de verloven ——— de monſtering ——— en de krygstugt, of *militaire jurisdictie*, oorſprongelyk toekomen aan de Vergadering der Algemeene Staten. Doch ik heb reeds, op het zevende artikel dezer Unie, breedvoerig, aangewezen, hoe, en door wie, alle deze punten, van tyd tot tyd, uitgeoefend zyn (*c*).

Andermaal. ——— Het verleenen van *pardon*, en *gratie*, niet alleen van misdaden, begaan in Steden en Kwartieren, onmiddelyk behoorende onder de Generaliteit: zynde het verleenen van Pardon of Gratie een deel of gevolg van de ſouvereiniteit, welke de Vergadering der Algemeene Staten over die ſteden en plaatſen oefent: ——— maar ook van misdaden, elders, en alomme, door *Militairen* begaan, komt, *oorſprongelyk*, aan de Vergadering der Algemeene Staten.

Trou-

(*a*) Zie II. *Deel*, *Art.* VII. § XXIII. bl. 78. *volg.*
(*b*) Zie *Ibid.* bl. 57.—65.
(*c*) Zie *Ibid.* bl. 65.--87.

Trouwens, daar wy op 't voorz. *zevende* artikel breedvoerig hebben aangewezen, dat de *Militie* eigenlyk *Generaliteits* en niet *Provinciaal* is: daar de *Militie* misdaden begaat tegen *Generaliteits* Plakaten en Ordonnantien, en, met name, tegen den Artikel-Brief: daar ſpreekt 't van zelfs, dat niemand anders, dan de Generaliteit, dat zyn, de gezamentlyke Bondgenoten, kan kwytſchelden de ſtraf, door de Militie, door de overtreding harer wetten, verdiend (1). —— Maar, vraagtge, gaat dan dit regt van *pardonneren* en *aggratiëren* niet verder, dan omtrent eigenlyk gezegde *militaire* misdaden? —— ART. XIX.

't Is, in den eerſten opſlag, vry natuurlyk, dat, zoo de *Militie*, als *Militie*, ſlegts Generaliteits is, en, in dat opzigt, ook alleen zondigt tegen de Generaliteits Plakaten en Ordonnantien, dezelve dan ook, van Generaliteits-wege, in zoo verre, maar kan geſtraft, en, bygevolg, die ſtraf alleen kan *gepardonneerd* of verzagt, worden. —— 't Regt van *pardonneren* kan, voorzeker, niet verder gaan, dan het regt van ſtraffen. ——

Doch

(1) Hiervan daan, b. v., dat de Raad van State, in 't jaar 1605., door Prinſe Maurits verzogt wordende om *gratie* voor den Ritmeeſter Reyhoven, antwoordde: „ dat „ door den Raad regt gedaan zynde *de gratie ſtond by de „ Generale Staten:*" zie *Reſol. R. v. S. 7. Febr.* 1605.: —— en, in 't jaar 1607., op een gelyk verzoek van den Ambaſſadeur van Vrankryk voor den Kornet de Tarieres: „ dat by den Raad juſtitie geadminiſtreerd wierd, *en geen „ gratie:*" zie *Reſol. R. v. S. 7. Nov.* 1607. —— Zie ook *Reſol. R. v. S.* 19. *Dec.* 1604., 15. *July*, 1605., 27., 28. en 29. *Juny* en 24. *July*, 1607., 2., 3. en 4. *Jan* 1619., 10. *July*, 1627., 17. *Mei*, 1631., en vele anderen.

ART. XIX. Doch wy hebben op 't voorſ. zevende artikel niet alleen aangewezen, dat de *Militie* Generaliteits is, en, by gevolg, de regtsoefening over de *Militie*, als *Militie*, aan de Algemeene Staten toekomt: maar wy hebben, nog daarenboven, getoond, dat de *militaire jurisdictie*, welke door de Algemeene Staten aan den Rade van State opgedragen is, zig ook uitſtrekte tot *gemeene* misdaden, en dat 'er door alle de Krygsraden, welken alomme regt doen uit naam van de Generaliteit, van gemeene misdaden, door *Militairen* begaan, kennis genomen is. Maar nu ſpreekt het wederom van zelfs, dat, in die gevallen, waarin de Krygsraden bevoegd zyn regt te doen over gemeene misdaden, de Algemeene Staten, als van welken die Krygsraden 't regt van ſtraffen, ook in die gevallen, verkregen hebben, moeten bevoegd zyn, om dezelven te *pardonneren*. —— Doch het regt van *pardon* en *gratie* te verleenen wordt thans geoefend door den Erfſtadhouder der Vereenigde Nederlanden. (1).

2. Behoort, volgends de Unie, tot de Vergadering der Algemeene Staten, of de Generaliteit, het opſtellen van Schattingen in de Provincien. In 't V. en VI. artikel vindt men, dat zekere Impoſten, in 't vyfde artikel uitgedrukt, en alzulke anderen, als men, naderhand, met gemeen overleg

(1) " Enfin depuis le rétabliſſement du Stadhouderat, " le droit de donner des patentes pour changer & placer " les garniſons dans les villes, *d'accorder des lettres de* " *grace aux déſerteurs, de pardonner les delits, commis* " *par les gens de guerre dans toutes les Provinces:* ont été " cedées par leurs Hautes-Puiſſances au Capitaine-Gene- " ral," zegt de Schryver de *l'Art.*, *Etats Gen.*, l. c. p. 333. *col.* 1.

leg en konſent zou goedvinden, in alle de Pro- ART. XIX.
vincien zouden worden verpagt: ——— en dat die Impoſten zouden geheven worden, volgends de Ordonnantien, daarop by de Bondgenoten te maken: alsmede, dat dezelven verhoogd en verlaagd zouden worden by gemeen advis. Ook telt 't IX. artikel der Unie het *inſtellen van eenighe Impoſten of contributien, die generaliteyt van deſen verbande aengaende*, onder die zaken op, waarover niet zou mogen beſchikt worden, dan met gemeen advis en konſent van alle de Provincien: daar door aan de gezamenlyke Provincien zoo veel, of een gelyk, regt toekennende omtrent het *inſtellen van Impoſten of Contributien*, als omtrent het maken van beſtand, vrede, 't verklaren van oorlog, of andere zaken, welken tot de Unie, dat is, 't gemeene Bondgenootſchap, behooren, en, bygevolg, ter vergadering van 't geheele lighaam moeten behandeld worden. ——— Ook is 'er over 't inſtellen van gemeene middelen over alle de Provincien meermalen geraadpleegd ter vergadering der Algemeene Staten. Doch de ondervinding toonde, dat dit artikel onuitvoerlyk was in ſommige Geweſten. En hier door heeft dit punt opgehouden te zyn een voorwerp der handelingen der vergadering van de Algemeene Staten: gelyk ik dit op 't voorſ. vyfde artikel breedvoerig heb aangewezen. ———

Maar, daar dit artikel, wegens deszelfs onuitvoerbaarheid, opgehouden hebbende een voorwerp te zyn van de handelingen der Algemeene Staten, het doen van *petitien* tot het dragen der gemeene laſten in plaats dezer gemeene middelen gekomen is: daar volgt, dat het inwilligen in

ART. XIX. die *petitien* thans behoort tot de handelingen van de Vergadering der Algemeene Staten.

Maar is het dragen der laſten tot de gemeene zaak eigenlyk het werk der Algemeene Staten: dan ſpreekt het ook van zelfs, dat de behandeling dezer toegeſtane middelen tot de gemeene zaak, eigenlyk, behoort tot de Vergadering der Algemeene Staten. En 't is uit dien hoofde, en op dezen grond, dat de gezamentlyke Bondgenoten het beleid dezer Generaliteits Financien, van den beginne, aan den Rade van State hebben opgedragen, die verpligt is, te volgen, 't gene, daaromtrent, by de gezamentlyke Bondgenoten goedgevonden wordt. Men ſchynt, namelyk, begrepen te hebben, dat 't beter was, de beſtelling over de gemeene beurs op te dragen aan een Kollegie, waarin zy, die 't meeſt opbragten, ook de meeſte ſtemmen hadden: daar, ter Vergadering der Algemeene Staten, alle de Provincien gelyke ſtemmen hadden.

Evenwel zyn 'er, gelyk op 't vyfde artikel getoond is, nog overblyfſels van gemeene middelen, hier te lande. De Verlof- en Gelei-gelden, waren, ſedert de Republiek, gemeene middelen over alle de Geweſten, en zyn 't gebleven, tot hier toe. De invoering, vermeerdering, vermindering, of afſchaffing, behoort, by gevolg, tot de Vergadering der Algemeene Staten (*a*).

Doch de behandeling dezer middelen, hoe zeer men miſſchien met eenigen grond zou kunnen voorwenden, dat het beleid daarvan aan de Generaliteit toekwam, ſtond, in den beginne, niet

(*a*) Verg. I. *Deel*, *Art.* V., §. XXIII.

niet aan de Algemeene Staten, maar aan de by- ART. XIX.
zondere Admiraliteits-Kollegien (*a*). Doch, naderhand, droegen de Bondgenoten der Algemeene-Staatsvergadering de *ſuperintendentie* over alle de Admiraliteits-Kollegien op (*b*); en kwam toen, voor eenigen tyd, 't beleid dezer middelen ook in handen der Gedeputeerden ter Algemeene Staats-Vergadering: gelyk, in 't vervolg, naarder zal getoond worden.

3. Behoort, volgends 't IX. Art., tot de opgem. vergadering der gezamentlyke Bondgenoten 't maken van Akkoord, Beſtand, en Vrede, alsmede 't aanvaarden van oorlog: zaken, welken, tot nu toe, altyd verhandeld zyn door de gezamentlyke Bondgenoten, en waar aan zig geene der Provincien, zoo veel ik weet, nog ooit onttrokken heeft, of gezogt te onttrekken.

4. Volgends 't X. Art., 't maken van Verbonden, Traktaten, en, met één woord, van alle *negotiatien* met vreemde Mogendheden, welken zyn van dien aart, als de Unie zelf, dat is, welken tot gemeene beſcherming, zoo door aanval als verdediging, aangegaan worden, en waardoor die Ryken of Staten, waarmede men zulke Verbonden aangaat, in de daad, in de Unie begrepen worden: of welken 't gemeene Bondgenootſchap raken (1). —— Maar daar 't maken van ſoort-

(*a*) Zie I. *Deel*, *Art.* V. §. XIX. bl. 273. (447.)
(*b*) Zie *Ibid.* bl. 274. 276. (448. 450.)

(1) Hier van daan, zoo als van zelfs ſpreekt, het aanſtellen en ontvangen van Gezanten en andere openbare Staats-Dienaars, enz., door de Algemeene Staten. Zie daarover, breeder, JANIÇON, *Etat pref. des Prov. Unies*, *T. I.* p. 89. *ſuiv.*, of, WAGENAAR, *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl. I. Deel*, bl. 263., & *L'Encyclop.* l. c. p. 333. *col.* 1. n. 14.

ART. XIX. ſoortgelyke Verbonden, of, om in één woord alles te beſluiten, daar zoodanige *negotiatien* behooren tot de Vergadering der Algemeene Staten: daar volgt wederom van zelfs, dat de uitvoering van 't gene verhandeld en beſloten is, almede behoort aan de Vergadering van 't gantſche Bondgenootſchap.

5. Behoort (Art. XII.) tot de Vergadering van Hun Hoog Mogenden, of Algemeene Staten, 't werk van de Munt: voor zoo verre, namelyk, de Provincien zig moeten *conformeren* in den loop van 't geld, en dat de eene zonder de anderen niet mag veranderen de Ordonnantien, die men daarop *metten aldereerſten* maken zou (1): welken dan ook, eenigen tyd daar na (2), gevonden worden gemaakt te wezen.

6. Het beſliſſen van die geſchillen, welken, onverhoopt, tuſſchen eenige Geweſten mogten ontſtaan, en de overigen niet raken. Dezen moeten (Art. XVI.) *ter neder gheleyt ende beſlicht worden by den anderen Provincien, of den ghenen, die zy daer toe deputeren zullen.*

7. Het opſtellen van *Impoſten, Convoy-gelden*, of andere diergelyke laſten, tot laſt en *prejudicie* van elkanderen: of het hooger bezwaren van af- dan ingezetenen (Art. XVIII.).

8. Moeten (Art. XX.) ter Vergadering der Al-

(1) Hier van daan, dat de Algemeene Staten den generalen Muntmeeſter verkiezen, en beëedigen.

(2) Te weten: op den 4. *Aug.* 1586., 19. *Novemb.*, 1589., 2. *Sept.*, 1594., 2. *April*, 1603., 18. *Febr.* en 21. *Maart*, 1606., 6. *July*, 1610., 26. *Sept.* 1615., 12. *Febr.*, 1619., 17. *Jan.*, 1620. en 21. *Febr.*, 1622.

Algemeene Staten behandeld worden alzulke za- ART. XIX.
ken, waaraan 't gemeen wel of kwalyk varen der Vereenigde Landen eenigszins gelegen is.

9. In gevalle 'er eenige donkerheid of twyfelagtigheid in de Unie gevonden wordt, waaruit eenig geſchil mogt ontſtaan, moet de uitleg daarvan, by eenparigheid, geſchieden, door de Vergadering der gezamentlyke Bondgenoten (Art. XXI.).

Insgelyks, 10., moet, ter vergadering der Algemeene Staten, gehandeld, en, met konſent van alle de Provincien, beſloten, worden over 't veranderen of vermeerderen der Unie, in gevalle zulks, in eenigen opzigte, mogte bevonden worden noodig te zyn (Art. XXII.).

11. Komt aan de Vergadering van de Vereenigde Geweſten het Oppergezag over de zoogenaamde Generaliteits-Steden, plaatſen en landen, in Braband, Vlaanderen, Weſtwoldingerland en het Overkwartier van Gelderland, midsgaders over de Landen, begrepen in de Oktroojen van de Ooſt- en Weſt-Indiſche Kompanjien (1). Want,

(1) Doch, met opzigt tot de O. en W. Indiſche Kompanjien, bedienen de Algemeene Staten zig thans van hun gezag zoo zeer niet meer, als wel in vroeger tyd. In 't midden der vorige eeuw ſchynt dit reeds, met betrekking tot de O. I. Kompanjie, geſchied te zyn. Doch, nog verſcheiden' jaren, na den Munſterſchen Vrede, zonden de Algemeene Staten eenige Heeren, om, gezamentlyk, of by vervanging, voor te zitten in alle generale Vergaderingen van de *Weſt-Indiſche* Kompanjie, na dat de *præſidiale* Kamer de punten van beſchryving, vooraf, aan de Algemeene Staten gezonden had (zie *Reg. der zaken, raakende de W. I. C.* 21. *Aug.*, 12. *Okt.*, 1648., 29. *Sept.* 1653.).

ART. XIX. Want, daar deze Landen voor gemeene rekening van alle de Bondgenoten gewonnen zyn, en daar, by

1653., 26. *Aug.* 1654. en 27. *Juny*, 1657.). Maar, na dat de zaken van de W. I. K. in verloop geraakt waren, is 't zenden van voorſ. Heeren almede in onbruik geraakt, en ingevoerd, dat de *beſoignes* naargezien zyn in den Haag, ten overſtaan van eenige Leden, van H. H. M., en, op derzelver rapport, goedgekeurd en beveſtigd (zie *'t zelfde Reg.* 23. *Sept.* 1659., 19. *Aug.*, 20. en 28. *Sept.* 1660. en 15. *Febr.* 1662.). Doch dit heeft almede ſlegts geduurd, tot 't jaar 1662., ſedert welken tyd, de *præſidiale* Kamer, wanneer dezelve noodig vindt, de generale vergadering te beſchryven, de punten van beſchryving overzendt aan H. H. M., en kennis geeft van den dag, tegen welken de *convocatie* gedaan is, met verzoek van Hun Hoog Mogendens reſolutie daarop, en met byvoeging: *datze, in allen gevalle, niet zullen nalaten, van, na 't ſcheiden der vergaderinge, de aldaar geformeerde reſolutien naar den Haag over te brengen, om door H. H. M., of derzelver Heeren Gedeputeerden, naargezien, en, voords, gedaan, te worden, als H. H. M. zullen vinden te behooren:* waarop H. H. M. aan de *præſidiale* Kamer antwoorden: *dat H. H. M.* VOOR DIE REIS, *en zonder dat het zelve in gevolg zal mogen getrokken worden*, zig de beſchryving laten welgevallen, *mids dat de concept-reſolutien, by de Vergadering te formeren, t'zyner tyd, herwaards, overgebragt werden, om door de Heeren Hun Hoog Mogendens Gedeputeerden onderzogt en naargezien, en, na ingenomen rapport, voords gedaan, te worden, als men zal vinden te behooren:* zoo als te zien is uit Hun Hoog Mogendens reſolutie van den 1. July, 1662. welke reſolutie, *tot op den huidigen dag*, van woord tot woord, gevolgd wordt, in alle beſchryvingen van de generale vergadering der Weſt Indiſche Kompanjie. Ook worden de reſolutien van de gem. vergadering, nog alle jaar, overgezonden aan Hun Hoog Mog., en aan Gedeputeerden van H. H. M. om te onderzoeken gegeven: waarnaze thans, doorgaands, *commiſſoriaal* blyven liggen, en dus, ſtilzwygend, goedgekeurd en beveſtigd worden; zoo dat zulks, thans, juiſt geene enkele

by gevolg, de Souvereiniteit over dezelven aan hun allen in 't gemeen en onverdeeld toebehoort: daar ſpreekt 't van zelfs, dat de uitoefening dier Opperſte-Magt door niemand anders kan geſchieden, dan door de Vergadering van alle de Bondgenoten, en dat alle zaken, die Landen betreffende, aldaar moeten behandeld worden. ART. XIX.

Hier van daan wordt aan de Vergadering der gewoonlyke Afgevaardigden der Algemeene Staten *gecappelleerd* van Vonniſſen, gewezen door den Rade van Vlaanderen, te Middelburg: van welk *appèl* ongetwyfeld de reden is, dat men aan de ingezetenen van Staats-Vlaanderen niet heeft willen afſnyden eene *inſtantie*, hun, ten tyde der Graafſyke Regering, en toen ze nog niet aan 't gebied van dezen Staat gehegt waren, van de Vonniſſen 's Hofs van Vlaanderen aan den Grooten Raad te

kele *ceremonie* ſchynt: op dezelfde wys, als 't ſlegts iets *ceremoniëels* zyn zou, dat, jaarlyks, na 't binnen komen der O. I. *retour*-vloot, Gekommitteerden van de O. I. Kompanjie, verzeld van den Kommandeur dier vloot, ter Vergadering van H. H. M., mondelyk verſlag doen van den ſtaat der zaken van de Kompanjie, en van 't gene in Indiën, ſedert 't voorgaand jaar, voorgevallen is, en 't zelfde, ſchriftelyk, overgeven: —— en dat de rekeningen van de O. I. K., van vier tot vier jaren, in de reſpektive Kameren gehoord, opgenomen en geſloten worden, door Gedeputeerden van H. H. M., en dubbelen daarvan overgebragt ter Griffie van Hoogſtdezelven. Ook toont het gepaſſeerde, ten tyde van Imhoff, het tegendeel. —— Men vergelyke nu met deze aanmerking, welke my van goederhand medegedeeld is, WAGENAAR, *Teg. Staat der Vereen. Nederl.* I. *Deel*, bl. 261., & JANIÇON *Etat pref.* T. I. p. 82.

ART. XIX. te Mechelen, toekomende (1). ——— Hier van daan benoemen Hun Hoog Mogenden *Adjuncten Reviſeurs* tot het herzien der Vonniſſen van den Rade van Braband, in 's Hage: te weten: wanneer die verzogt worden van Hun Hoog Mogenden, dewylze mede kunnen verzogt worden van den Rade van Braband zelve (*a*). ——— Hier van daan worden de Vonniſſen van de Regters in het hoogſte *reſſort* onder de *diſtricten* der Ooſt- en Weſt-Indiſche Maatſchappyen dezer Landen herzien door Hun Hoog Mogenden (2). ——— Hier van daan zenden Hun Hoog Mogenden, om de twee jaren, *Kommiſſariſſen-Deciſeurs* naar Maaſtrigt, om, met twee Kommiſſariſſen van den Prinſe van Luik, te beſliſſen alle *appellen*, welken in die tweeheerige ſtad gevallen zyn. ——— Hier van daan dat Hun Hoog Mogenden, om de twee jaren, Gedeputeerden zenden naar Staats-Vlaanderen, om aldaar de huishouding der Magiſtraten naar te gaan, en de Rege-

(*a*) Zie *Ordin. ſtyl ende maniere van Procederen van den Souverainen Raede van Brabandt*, enz., *Art.* 663. bl. 174.

(*b*) Zie *Inſtr. van de Kollegien ter Admiralit.* Art. 50. *Reſol. Stat. Gen.* 4. *Feb.* 1677., en *Brief van den R. v. S. aan H. H. M.* 17. *Febr.* 1719.

(1) Maar wanneer de zaken *in cas d'appèl* voor H. H. M. voldongen zyn, zendenze dezelven aan een Hof van Juſtitie, om *getermineerd* te worden.

(2) Hun Hoog Mogenden verleenen de Mandamenten —— laten de Proceſſen voor hun voldingen —— en zenden dezelven, in ſtaat van wyzen gebragt zynde, aan een Hof van Juſtitie, om door het zelve, en door de *Adjuncten-Reviſeurs*, door H. H. M. benoemd, *getermineerd* te worden.

geringen te veranderen, of te vernieuwen. ——— Hier van daan, dat Hun Hoog Mogenden in de zoogenaamde Landen van de Generaliteit de begeving hebben van zeer vele gewigtige zoo politieke als *militaire* ambten en bedieningen. ——— Met één woord, hier van daan, dat Hun Hoog Mogenden, dat zyn, de Gedeputeerden ter Algemeene-Staatsvergaderinge, omtrent de voorz. Landen, alle daden plegen van Souvereiniteit. ——— En hier van daan, eindelyk, dat Hun Hoog Mogenden immer ſterk hebben gedreven, dat van Vonniſſen, door den Rade van State gewezen, aan hunne vergadering kan *geappelleerd* worden. ——— Zelfs zyn 'er verſcheiden' voorbeelden voorhanden van verleende *appellen* aan Hun Hoog Mogenden van Vonniſſen, gewezen door den Rade van State. Doch, toen 'er, op den negentienden April, 1652., een ſoort van *appel* (ſchoon men den naam vermydde) aan Hun Hoog Mogenden verzogt wierd door Jacob Hendriks Bolleman, Koopman te Schiedam, wierd 't zelve geweigerd. Ook wierd 't *appel*, den negenëntwintigſten September, 1657., verleend aan Antony Denys, Koopman te Middelburg, by eene naardere reſolutie van den zevenëntwintigſten, daaraanvolgende, opgeheven, en gehouden in ſtate: en beſloten, daarover in *conferentie* te komen met Gekommitteerden uit den Raad van State: en was het rapport van die *conferentie*, van den agtëntwintigſten February, 1658., en welk ter Griffie van Hun Hoog Mogenden bewaard is, tegen het verleenen van *appel*, en voor *reviſie*, onder zekere bepalingen. ——— En, toen 'er, op den negenden April, 1658., ART. XIX.

ART. XIX. 1658., door zekeren Marcelis Thins *cum ſuis* een *mandament van appel* van een Vonnis van den Rade van State aan Hun Hoog Mogenden verzogt was, namen Hoogſtdezelven, daaromtrent, eerſt, 't advis in van den Rade, en van 't Hof van Holland, Zeeland en Weſt-Vriesland, welken, beiden, met vele en bondige redenen, beweerden, dat de Vonniſſen van den Rade van State geen *appel*, maar alleen *reviſie*, onderhevig waren (1); en wezen, dienvolgends, het verzoek van den voorſ. Marcelis Thins, om te hebben *mandament van appel*, op den eerſten Juny, van 't zelfde jaar, van de hand: wordende dit beſluit der Algemeene Sta-

(1) Het *advis* van 't Hof, dat alleszins lezenswaardig is, was letterlyk van dezen inhoud:

HOOGH MOGENDE HEEREN.

Wy hebben ontfangen U Hoogh Mogende Miſſive van dato den XXI. deſes met de bylaegen raekende het verſouck van *Marcelis Thins cum ſuis*, omme te hebben proviſie van appel van een Sententie by den Raedt van Staeten tot ſyn naedeel geweeſen, waar over U Hoogh Mogende zyn Requireerende ons advys, welcken volgende by ons alle de ſtucken, ende 't geene de voornoemde Thins tot fondament van zyn verſouck vorder heeft overgelevert, ſynde geleſen ende rypelyck overwogen, ſonder ons inne te laeten ofte te treeden tot het Examineren van de Meriten van de ſaeke, ofte van de Proceduren voor den gemelten Raed gevallen, ende ſulcx alleenlyk reguard nemende op 't geen U Hoogh Mogende ons belieft hebben voor te dragen, hebben wy goet gedagt by deſen, onder Correctie van U Hoogh Mogende, te adviſeren, dat wy niet konnen oordelen dat de voorſ. Thins gefundeert is in ſyn verſouck, om te hebben de voornoemde proviſie van appel, geconſidereert dat geen appel plaats heeft, dan van ſententien van ſubalterne Regters, tot hooger Regters, die

Staten, door de meerderheid van vyf ſtemmen genomen, egter tegenſproken, door de Afgevaar- ART. XIX.

die by den Prince van den Lande daer toe ſyn geſtelt, 't welck in alle Regeeringe door geheel Europa gebruykelyk is, gelyk ook op dat fundament, na dat het appel van 't Hoff van Hollandt aen den grooten Raedt van Mechelen quam te Ceſſeren, de Heeren Staeten van Hollandt ende Zelandt niet hebben konnen goet vinden, dat men van de Sententien van 't Hoff voornoemt, aen haer Edele Groot Mogende ſoude appelleren, maer hebben, by proviſie, ſoodanige ſaeken by reviſie gedaen Decideren, ſynde in den jaere 1575. de Heere Prince van Orangen L. M. geauthoriſeert, omme eenige uyt den voorſ. Hove, als mede andere, na ſyn goetduncken, tot de reviſie te Committereh, gelyk ook in den jaere 1577. by Hoogh gemelte Heeren Staeten van Hollandt ende Zeelandt, op het advys van denſelven Hove; een Ordonnantie ofte nader inſtructie op den Naem van den Coningh van Spanjen is gemaekt ende onderhouden, tot het Collegie van den Hoogen Raedt is geërigeert geworden, ſtaende alhier ſonderlinge te noteeren, dat den Raed van Staeten *ſoo voor als na de Troubelen een Collegie is geweeſt van ſeer grooten aenſien, ſonder dat boven haer oyt geſtelt is een hooger Regter, aen dewelcke ſoude konnen worden geappelleert*, ende naer dat den Coningh van Spangien verclaert is vervallen te ſyn van het Regt ende Heerſchappie deſer Landen, is ook de Regeringe in haer handen geſtelt, op ſodanige inſtructie, als doen ter tyt goetgevonden is, als wanneer de Heeren Staeten Generael niet ordinarie ſyn vergadert geweeſt, maer by denſelven Raet de ſaeken van 't Landt, ſulcx vereyſchende, beſchreeven, ſoo dat de gelegentheyt van de Regeringe ſulcx alsdoen is geweeſt, ende de ſaeke ſelfs uytwyſt, dat van haer Sententien niet heeft konnen werden geappelleert. Waeromme dok in de inſtructie van den meergemelten Raedt geen vermaen gemaekt is, off ook nodigh geweeſt is eenigh vermaen te maeken, off proviſie van appel van haer Sententien behooren verleent te worden off niet, Ende al is 't dat de vergaderinge van U Hoog Mogende daer naer ende ook tegenwoordigh ſedentoir is geworden, ſoo en is daer door

Art. XIX. vaardigden van Vriesland en Stad en Lande: doch, veelligt, om geene andere reden, als omdat

het regt, 't welck den Raed van Staeten orignielyk te vooren gehadt heeft niet vermindert off wegh genomen, 'T welck ook geconfirmeert wert met de reſolutie die by U Hoog Mogende ten overſtaen van zyne Hoogheyt L. M. en in 't by weſen van Gedeputeerdens van den Raedt in den jaere 1639. (a) genomen, by dewelcke alleenlyk voor den tyt van een jaer ordre is geſtelt, hoe ymant ſigh ſal draegen die by eenige Sententie van denſelven Raet vermeynt beſwaert te ſyn, welke reſolutie niet van noden ſoude ſyn geweeſt, indien het middel van appel aen U Hoog Mog. voor een yegelyk ſoude opengeſtaen hebben, hoewel ook deſelve reſolutie ſoo die is geëxtenteert, by den Raed van Staete, in de tegenwoordigheyt van zyn Hooggem. Hoogheyt by een formele reſolutie in 't ſelve jaer genomen tegengeſprooken, ende gediſaevoyeert is, ende hoewel U Hoog Mog. ſomtyts proviſien van appel van de Sententien van den Raed hebben verleendt, ſoo en kan daer uyt geen proviſie werden gemeticert, alwaer het ook ſoo dat de Gecommitteerden in den Raedt ſulx ſoude mogen hebben toegeſtaen, des nogtans neen, overmits in regten notoir is, dat ſoodanigh toeſtaen wel mede ſleept een renunchiatie, voor ſoo veel die particuliere ſaeke belangt, maer neemt niet wegh 't regt, het ſelve Collegie competeerende, behalven dat de Gecommitteerden niet gequalificeert ſyn het regt van haer Collegie te becorten, overmits daerinne geen veranderinge kan werden gedaen, ſonder Conſent ende toedoen van de geſamentlyke Bondgenooten van de naerder Unie, waerom ook 't ſelve altyt by haer tegengeſprooken is, ſoo wan-

(a) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 11. en 18. *Jan.* 1639., en vergel. AITZEMA II. *Deel*, XIX. *Boek*, bl. 592., en *Miſſ. van den Raad v. S aan H H M.* 14. *Febr.* 1718., alsmede *Memorie, behelſende de redenen, waarom van de Sententien van den Raad van Staate der Vereen. Nederl. niet kan geappelleerd worden aan de Vergadering van Haar Ho. Mog.*

dat die Provincien, toen ter tyd, dikwils, ge- ART. XIX.
noodzaakt waren tegen te ſpreken, dat door ſom-

wanneer ſulcx tot haer kenniſſe is gekoomen, gelyk ook de Gecommitteerden uyt eenige Provincien ſpecialyk gelaſt werden te letten dat geene Executie van Sententien by eenige Collegien van de Generaliteyt geweeſen ſoude mogen geſuroheert werden, met 't geen voorſchreeven is, wert ook weghgenomen't geen geſeyd word, dat U Hoog Mog. volgens L. Articul van de inſtructie van den jaere 1651. altyt ſoude vryſtaen deſelve inſtructie te veranderen, preſupponeerende voorts, dat ſulcx ook ſoude ſyn geſchiet door het verleenen van eenige proviſien van appel, daer nogtans de veranderinge van de inſtructie, andere formaliteyten is requireerende gelyk uyt het begin van het voorſchreve L. Articul wel te ſien is, daerenboven komt mede in Conſideratie dat de Sententie, tot naedeel van den voornoenden Thins geweeſen, eenige des gemenelands middelen, incomen ende Domeynen raeckt, ende ſulcx onder andere mede de zenuwen van de Regeringe, die daerom by de Rentmeeſters ofte Ontfangers promptelyk moeten werden geinnet, op dat den Staet geconſerveert magh blyven. Waerom ook by het IX. en X. Articul van de Inſtructie van den jaere 1588. ende het XVII. Articul van de Nieuwe 1651. gearreſteert expreſſelyk is geſtatueert, dat de gemene Middelen ende Conſenten van de Provintien van de meergedagten Raed ſullen werden geinnet gelyk s'Princen Beeden off Penningen geinnet ſyn geweeſt, dewelcke immers met geen proviſie van juſtitie konnen werden tegengehouden, ende dewyle by het XVIII. Articul alle Comptable van des Generaleteyts Middelen ende incomen geene uytgeſondert geſtelt werden onder het geſach ende directie van den Raed van Staete, die overſulcx privativelyk Competeert de kenniſſe over deſelve Comptable, ende dat mede de Sententie in queſtie inhoudende Condemnatie van ſeekere zomme raeckt 's Lands Domeynen ende incomen, en kan de inninge, off de Executie van dien in geenderhande manieren, ende ſulks ook niet met een Mandament van Appel belet werden, off ſoude ook in alle andere ſaeken de gemeene Middelen, inco-

ART. XIX. ſommige andere Provincien gedreven wierd: gelyk, in dezen, niet alleen af te nemen is daaruit,

men ende Domeynen Concernerende, gelyke proviſie moeten werden verleendt, 'T welck hoe prejudicieabel ende ſchadelyk voor de Regeringe ſoude zyn, U Hoog Mog. wel connen conſidereren ende hebben daerom ſodanige proviſie van appel ſoo dickmaels offgeſlaegen, indien men verder wil gaen ende ſien op andere Collegien die immers niet meerder ſyn als den Raed van Staete, ſal bevonden werden, dat alle Sententien van Raeden ter Admiraleteyt volcomen effect hebben ende reëlyk ende metter daet tot Executie geſtelt werden, ſonder dat by appel off reformatie daer tegen kan werden voorſien, maer alleenlyk by reviſie off propoſitie van erreur, gelyk 't ſelve ook plaets heeft in reguart van de Sententie by de Gecommitteerde Raeden, off Gedeputeerde Staeten van de reſpective Provintien geweſen, veel meer redenen militeren voor den Raed van Staeten, als ſynde een Collegie boven de welcke mede geen Hooger Regter in de Unie is geſtelt.

Soo dat uyt 't geen voorſchreven is vaſt geſtelt ſynde, dat de Raed van Staeten originelyk, ende van de eerſte, juſtitie offte diſpoſitie heeft gehadt, ende kenniſſe genomen, ende nogh is nemende, volgens haer inſtructie, van ſaeken, raeckende des gemene Lands Middelen, incomen ende Domeynen comt met eene te Corrueren het argument by den voorſ. Thins uyt de Delegatie genomen, gemerckt 't ſelve te regte wel een Delegatie is geweeſt, in reguard van den Hogen Raede, hoewel onder 't welnemen van U Hoog Mog. by inadvertentie aldaer gebragt, maer na dat de gemelte Hoogen Raede haer van die beſoingnes geëxcuſeert hebben gehadt, hebben U Hoog Mog. goetgevonden ende verſtaen dat de voorſ. ſaeke gebragt ſoude werden aen den Raed van Staete, om by deſelve te werden getermineert, die by haer ſelven daer toe waren gequalifficeert, 't welk na regten niet en is een Delegatie maer alleenlyk een Excitatie van de jurisdictie ofte van het Officie van denſelven Raed, gelyk de Regtsgeleerde dat noemen, waeromme ook by de reſolutie van U Hoog Mog. het woord van Delegatie niet gebruykt wert, wat belangt

de

nit, dat die beide Provincien geen byzonder be- ART. XIX.
lang, verſchillende met dat van de overigen, in het ſtuk van *appel*, hadden; maar, vooral, daaruit, dat hare Afgevaardigden in hunne aanteekeningen op die reſolutie niets bybragten, waarom zy aan de alleszins voldoende redenen, zoo door den Rade van State als 't Hof, in hunne reſpective

de Nulliteyten, die geſeyt werden in de Sententie te ſyn Gecommitteert, 't ſelve comt alhier niet in Conſideratie, alſoo deſelve by reviſie ſoo wel konnen gededuceert werden als by appel, wy ſullen ons niet verder inlaeten, omme U Hoog Mog niet langer op te houden, ſiende, dat by de Miſſive van de meergedagten Raed van Staete, ons mede toegeſonden, ſeer pertinentelyk op alles wert geadviſeert, ende hebben wy daerom alleenlyk aengeroert het poinct van regten ende met bondige redenen aengeweſen, dat geen appel by U Hoog Mog. behoort te werden verleent, ons niet te min Refererende tot Hooge ende Wyſe Diſpoſitie van U Hoog Mog. aen de welke wy by deſen weder te rugge ſenden de voorſ. Requeſte, en de Stucken ons toegeſonden, omme daer op gereſolveert te werden ſulcx U Hoog Mog. bevinden ſullen te behooren.

Hier meede

Hoogh Mogende Heeren bevelen wy uwe Hoogh Mog. in de protextie des Almogende Godt die deſelve met alle heyl ende ſproſperiteyt in haere Regeringe wil zegenen,

Geſchreven den XXXI. Mey XVIC. agt-en-vyftigh.

U Hoogh Mog. Gedienſtwillige

Den Preſident ende Raeden over Hollandt Zelandt ende Vrieslandt.

(*Get.*) AD. POTS.

ART. XIX. tive adviſen, bygebragt, geen plaats konnen geven (*a*). —— De weduwe van den Kommies Isbrand van Noortwyk verzogt, in 1693., insgelyks *appel* van een Vonnis van den Rade van State, en, naderhand, *pœnaal* tegen de *executie* van het zelve, hangende de raadplegingen van Hun Hoog Mogenden: maar te vergeefs (*b*). Ook verzogt Mr. Andries Caan, gewezen Ontvanger der *Dominiale* en andere middelen, te Meenen, op den twaalfden February, 1718., Hun Hoog Mogendens *mandament in cas d'appel* met de *clauſule van inhibitie* van een Vonnis van den Rade van State, op den vierden der voorſ. maand, ten zynen laſte gewezen (*c*). Doch Hun Hoog Mogenden, daarop gehad hebbende 't berigt van den Rade, beſloten op den veertienden, daaraan volgende, dat in het verzoek van den *Suppliant* niet kon worden getreden: waarop nu door die van Gelderland en Utrecht wierd aangeteekend, dat dit geval in geen gevolg zou mogen getrokken worden, of *præjudiciëren* aan de hoogheid en het regt der Algemeene Staten, *die* (hunnes oordeels) *bevoegd waren in zulken kas, appellen te verleenen* (*d*).

Maar van de Vonniſſen van den Rade van State kan *reviſie* verleend worden door de Vergadering der Algemeene Staten. Daar *reviſien* dan alleen te pas komen, wanneer 'er geen hooger regtbank meer

(*a*) Zie *Miſſive van den Raad van State aan H. H. M.* 14. *Febr.* 1718.

(*b*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 22., 24. en 29. *Jan.*, 9. en 13. *Febr.* 1693.

(*c*) Zie *Miſſ. van den R. v. S. Ibid.*

(*d*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 14. en 21. *Febr.* 1718.

meer is, aan welke men zig, om 't gewezen Von- ART. XIX.
nis verbeterd te krygen, zou kunnen vervoegen; ſpreekt 't van zelfs, dat alle *reviſien*, oorſprongelyk, van den Souverein van den Lande moeten verzogt worden, als van wien alle Regters hun gezag en magt ontleenen, en uit wiens naam alleen kan regt gedaan worden. —— Ook hebben de Algemeene Staten, op den dertigſten December, 1718., aan den voorſ. Mr. Andries Caan, gedaagden in *cas crimineel*, voor den Rade van State, maar door denzelven Rade in een *ordinair proces* ontvangen; verleend een *mandament van reviſie* in gewoonlyke *forme*. De Raad beweerde wel, in 't breede, dat van zyne Vonniſſen, en, met name, in eene *criminele* zaak, hqedanige was die van den voorſ. Andries Caan, ſchoon hy in een *ordinair proces* ontvangen was geweeſt; geene *reviſie* kon verleend worden door de Vergadering der Algemeene Staten. Doch Hun Hoog Mogenden lieten zig niet bewegen, om 't verleende *mandament van reviſie* intetrekken (1).

't Leed

(1) Die, omtrent deze gantſche zaak, wil onderregt zyn, leze *Reſol. Stat. Gen.* 30. *Dec.* 1718; *Miſſive van den R. v. S. aan H. H. M. over het verleenen van het voorſ. mandt.* 1. *Febr.* 1719.; *Reſol. commiſſor. van H. H. M., om de voorſ. Miſſ. van den R. v. S. te examineren*, 2. *Febr.* 1719; *Reſol. Stat. Gen. tot verzoek aan den R. v. S., om den Procr. van Caan te admitteren, om elſch te doen in cas van reviſie voor hun, of, by ontſtentenis van dien, voor H. H. M.* 3. *Febr.* 1719.; *Miſſ. van den Raad aan de Provincien over de voorſ. Reſolutien van H. H. M.* 7. *Febr.* 1719.; *Miſſ. van den R. v. S. aan H. H. M. over 't zelfde ſubject*, 7. *Febr.* 1719.; *Reſol. van H. H. M., op de voorſ. Miſſ. van den Raad van* 7. *Febr.* 1719., 9. *Febr.* 1719.; *Reſol. van H. H. M. op de Reqte. van den voorn. Caan, met deszelfs concluſie van elſch*

ART. XIX. 't Leed egter nog eenen geruimen tyd, eer men een' vaſten voet beraamd had op de *reviſien* van gewezen' Vonniſſen door den Rade (*a*); en deze zaak baarde, midlerwyl, geene kleine verwydering tuſſchen deze twee hooge Kollegien.

12.

(*a*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 20. *Nov.* 1719., *Reſol. Holl.* 13. *Dec.* 1720., *Stat. Gen.* 28. *Febr.* 1721., *Miſſ. van H. H. M. aan de reſpektive Provincien*, 9. *Dec.* 1723; *Miſſ. van Gedeput. Staten van Overyſſel aan H. H. M.* 19 *Jan.* 1724., *Miſſ. van H. H. M. aan de reſp. Prov.* 4. *Febr.* 1724.; *Miſſ. van den R. v. S. aan de reſpekt. Prov. over de reviſie der Crimin. Sententien, gewezen op confeſſie*, 12. *Febr.*, 1724.; *Nadere Miſſ. van den R. v. S. aan de reſpekt. Prov. over het zelfde ſubject, met een Bylaag*, 21. *Febr.* 1724., *Reſol. Holl.* 17. *Febr.* 1724, en *Miſſ. van Gedeput. Staten van Overyſſel aan H. H. M.* 18. *Febr.* 1724. —— 't Reglement op de reviſien van de Sententien van den Rade van State is eerſt door H. H. M. vaſtgeſteld den 5. Sept. 1768. (Zie *Extract uit 't Reg. der Reſol. van de Hoog Mog. Heeren, Stat. Gen. der Vereen. Neder.* 5. *Sept.* 1768. en *uit het Reg. der Brieven en Adviſen van den R. v. S. aan H. H. M.* 9. *Sept.* 1768.), by gelegenheid, dat *Johan Heeren* vier onderſcheidene *mandamenten van reviſie* van H. H. M. verzogt had: welken aan hem ook zyn verleend geworden: gelyk dit, ten overvloede, bekend is.

eiſch in reviſie, om daarop voor H. H. M. voord te procederen, 9. *Febr.* 1719.; *Nadere Miſſ. van den R. v. S. aan de Bondgenoten over de voorſ. Reſolutien van H. H. M.*, 14. *Febr.* 1719.; *Memorie van den R. v. S. van eenige informaliteiten in de voorſ. procedures, by de voorſ. Miſſ. gevoegd*, 14. *Febr.*, 1719; *Reſol. van H. H. M. tot antwoord op de voorſ. Miſſiven van den R. v. S. van den* 1. en 7. *Febr.* 1719., 14. *Febr.* 1719.; *Reſol. commiſſor. van H. H. M. tot het formeren van een Reglement in cas van reviſie voor den R. v. S.*, 15. *Febr.* 1719.; en *Miſſ. van den R. v. S tot antwoord op de voorſ. twee Reſol. van H. H. M. van den* 14. en 15. *dezer*, 17. *Febr.* 1719.

12. Komt aan de Algemeene Staten de beſleg- ART. XII.
ting der zwarigheden door de Generaliteits-Rekenkamer gevonden wordende in de declaratien van de Provincien, en in de rekeningen van de Ontvangers-Generaals van de Kollegien ter Admiraliteit. ——— Want daar dit zaken zyn, welken door de Generaliteits-Rekenkamer zelve niet wel kunnen worden afgedaan, naardien zy, zoo min als de Provincien en Ontvangers-Generaals, in wier *declaratien* en rekeningen zwarigheden gevonden worden, haar eigen regter wezen kan; en welken het gantſche Bondgenootſchap raken: ſpreekt het van zelfs, dat de afdoening daarvan aan de Algemeene Staten toekomen moet. ——— En 't is op dezen grond, dat de Algemeene Staten het beſlegten dezer zwarigheden opgedragen hebben aan de Vergadering der gewoonlyke Afgevaardigden ter Generaliteit: geſyk, in 't vervolg, zal getoond worden. ——— Voords komt, om dezelfde reden, aan de Vergadering der Algemeene Staten het beſlegten der zwarigheden door de Generaliteits-Rekenkamer gevonden wordende ten opzigte van de Rekeningen van den Ontvanger-Generaal der Vereenigde Provincien. ——— En 't is wederom op dezen grond, dat de Algemeene Staten verſtaan hebben, dat de Ontvanger-Generaal, meenende bezwaard te wezen by de ſloten van de Generaliteits-Rekenkamer, in *oppoſitie* komen moeſt voor den Rade van State der Vereenigde Nederlanden (*a*): niettegenſtaande de Rekenkamer, ſedert 't jaar 1673.,

(*a*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 13. *Dec.* 1672., 4. *April*, 26. *July*, 1673., en 15. *Nov.* 1718.

ART. XIX. 1673., by Hun Hoog Mogenden heeft aangehouden, om den Ontvanger-Generaal der Unie niet anders tegen hare ſloten te hooren, dan in *cas van reviſie*, en wel op den voet van het vyftigſte Artikel van het Berigtſchrift van de Kollegien ter Admiraliteit, van 1597., reeds meermaals aangehaald; en dat die *reviſie* mogt verzogt worden van Hun Hoog Mogenden, wanneer de Rekenkamer met Adjuncten-Reviſeurs zoude herzien de Rekeningen van den Ontvanger-Generaal, zonder den Rade van State (*a*).

13. Het inſtellen van alle Generaliteits-Kollegien ——— Raad van State ——— Generaliteits-Rekenkamer, enz. ——— het geven, vermeerderen, verminderen, veranderen of uitleggen hunner Berigtſchriften: alsmede de begeving van zeer vele gewigtige, zoo politieke als *militaire*, Ambten en bedieningen, de Generaliteit, in 't gemeen, aangaande.

Voor 't overige is 'er een tyd geweeſt, waarin de Algemeene Staten voorgaven, dat zy, van Generaliteitswege, kennis konnen, of doen, nemen omtrent misdaden, begaan tegen de Generaliteit, maar door Bedienden en Ingezetenen van de reſpektive Provincien. 't Gene, dienaangaande, in 't begin der voorgaande eeuw, gebeurd is, is te bekend, om hier omſtandig verhaald te worden. Ook heeft men, niet lang geleden, over die ſtof zoo veel geſchreven, dat ik den meeſten waarſchynelyk geen dienſt zou doen, met daarme-

(*a*) Zie *Brieven van de Rekenk. aan H. H. M. van den* 2. en 28. *Okt.*, 1673., en 26. *Nov.* 1718., en *dien van den Rade van State aan H. H. M.* 6. *Dec.* 1718.

mede, op nieuw, het papier te bekladden. —— ART. XIX. Maar op welken grond de Algemeene Staten zig dat regt toen hebben aangematigd, is, tot nu toe, zoo veel ik weet, door niemand uitgemaakt. 't Gene ſommigen, daaromtrent, ter neer geſlanſt hebben, is, meeſtal, te lomp, om alhier aangehaald, veelmin wederlegd, te worden. —— Om kort te gaan. —— Het gantſche geſchil hangt af van dit ander: *of den Algemeenen Staten de opperſte magt toekomt over de Verëenigde Gewesten* (*a*)? —— Of wel: *of zy zig zulks, in dien tyd*, VERBEELD *hebben?* —— Doch op deze vraag, zal ik, in 't vervolg, by eene bekwamer gelegenheid, zoo ik hoop, volkomen, antwoorden.

Maar twyfelagtiger is het, of de Algemeene Staten kunnen kennis nemen van misdaden, begaan in 't ſtuk van hun Ambt, door perſoonen, wezende in eed of dienſt van de Generaliteit, wanneer zoodanige perſoonen zig bevinden op 't Grondgebied van de byzondere Provincien? ——

't Is bekend, dat daarover meermalen verſchil gerezen is tuſſchen Hun Hoog Mogenden en de Provincie van Holland. In 't jaar 1637. beweerden die van Holland, dat Raden in 't Kollegie ter Admiraliteit, te Amſterdam, gekommitteerd op benoeming van Gelderland, Utrecht en Overyſſel, wel en te regt gedagvaard waren voor Schepenen van Amſterdam (*b*): verklarende de Algemee-

(*a*) Zie ook *Vaderl. Hiſt.* X. *Deel*, bl. 379.
(*b*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 16. *July* en 14. *Aug.* 1637., en *Reſol. Holl. van dezelfde datums.*

ART. XIX. meene Staten, *dat de kennis en regtsoefening* (over die perſoonen), *overeenkomſtig de grondwetten van dezen Staat en de gemeene Unie, tuſſchen de Provincien opgeregt, en met een geduurige onverbrekelyke obſervantie beveſtigd, alleen aan hun toekwam* (*a*). En toen, in 't jaar 1654, door de Algemeene Staten een beſluit genomen wierd, om 't gedrag der genen, die laatſt, het hoog bewind over Nederlandſch Brazil gehad hadden, te doen onderzoeken, door den Rade van State; bragt de Raadpenſionaris de Witt, bewerende, dat Luiden van regeringe, in Holland, niet dan voor Hollandſche Regters, te regt behoorden te ſtaan, te wege, dat *Sigismond van Schoppe*, Luitenant Generaal, uit laſt der Gekommitteerde Raden van Holland, in hegtenis, en *Walter van Schoonenburg* en *Henrik Haeks*, Raden van de hooge regering van Brazil, op bevel der Staten van Holland, in hunne herberge bewaard, wierden; hoewel de eerſte een onderzaat der Staten van Stad en Lande was. Ook lieten de Staten van Holland door 't Hof kennis nemen van de zaak der gevangenen (*b*). Doch de Algemeene Staten kanteden zig hier wederom tegen, bewerende, met redenen en voorbeelden, dat hun het regtsgebied over deze perſoonen toekwam, en dat zy 't, voorheen, dikwils geoefend hadden in den Hage (*c*): waartegen, van de zyde der Staten van Holland, wierd aangevoerd: „ dat

(*a*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 4., 25. en 29. *Juny*, 4., 8., 20. en 30. *July* en 12. *Aug.* 1637.
(*b*) Zie *Reſol. van Conſid.* bl. 214.
(*c*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 18. *Sept.* en 13. *Okt.* 1654.

„ dat zulks, niet dan in gevallen van eene ande- ART. XI.
„ re natuur, of met kennis der Geweſten, ge-
„ ſchied ware: of indien 't ook in andere geval-
„ len mogt ondernomen zyn, dat zulks als eene
„ inbreuk op het regt der Geweſten moeſt aan-
„ gemerkt worden. Dat de Algemeene Staten
„ geen regtsgebied hadden, dan over het krygs-
„ volk, en zulks alleen by voorkoming, binnen
„ de Verëenigde Geweſten. En dat alle andere
„ Perſoonen tot het Regtsgebied der Staten van
„ elk Geweſt behoorden, 't zyze 'er onderzaten
„ van waren, of 'er zig ſlegts ophielden, voor
„ eenen tyd (*a*)." ——— Ondertuſſchen is 't ze-
ker, dat het begrip der Algemeene Staten zeer wel kan gevoerd worden, zonder dat daardoor eenige inbreuk geſchiede op de Souvereiniteit der byzondere Geweſten, of op 't Privilegie *de non evocando*. Zy toch, die in eed en dienſt zyn van de Generaliteit, zyn rekenſchap van hun gedrag en daden verſchuldigd aan de Algemeene Staten, hunne *Kommittenten*. Door te treden in dienſt en eed van de Generaliteit kunnen zy dus worden aangemerkt, zig ſtilzwygende aan de *judicature* van de Algemeene Staten onderworpen en van 't Privilegie *de non evocando* afſtand gedaan te hebben, voor zoo verre, namelyk, en niet verder, als die daden tot hun Ambt betrekking hebben, of hun oorſprong daaraan onmiddelyk verſchuldigd zyn. ——— Ja, voor het gevoelen der Algemeene Staten zouden vele redenen kunnen worden bygebragt (1), zoo de Staten

(*a*) Zie *Reſol. van Conſid. Ibid.* bl. 218. *volg.*

(1) De redenen, voor en tegen, kan men lezen in twee on-

Art. XIX. ten van Holland, naderhand, op den derden Oktober, 1656., niet met zoo vele woorden hadden verklaard: *Dat alle ende yegelyck van de voorſchreve onſe Onderdanen ende Ingezetenen van onſen Lande, van hoedanigen ſoorte, ſtaet, qualiteyt, ofte conditie deſelve ſouden mogen weſen, oock die geene, die in dienſt ende eede van de generale Regieringe van de Unie ghe-employeert werden, voormaels ghe-employeert zyn gheweeſt, binnen onſen Lande van Hollandt ende Weſt-Vrieslandt, in eenighe van de voorſchreve andere Provincien, ofte onder het diſtrict van deſelve generale Regieringhe, ofte daer buyten, ende binnen den voorſchreven onſen Lande komende, het zy omme van haer verhandelde aen de Generaliteyt rapport te doen, ofte van haere actien eden ende reeckenſchap te geven, ter ſaecken van delicten, al-hoe-wel in den voorſz. dienſt, ende in 't ſtuck van haer Officie begaen, alleen in rechten aenſpreeckelyck ende ſtrafbaer zyn voor ſoodanigen competenten Rechter, daer onder deſelve binnen onſen Lande woonende, ſorteren, ofte alwaer zy ten tyde van het aennemen van haren dienſt geſorteert hebben* (*a*).

§. VIII. Voords, worden door de Vergadering der Algemeene Staten *geëmaneerd* alle Plakaten en Ordonnantien over de Verëenigde Geweſten, en de zoogenaamde Steden en Landen van

(*a*) Zie *Reſol. van Conſider.* bl. 276.

onderſcheidene adviſen van 't Hof van Holland, 't eerſte van den 21. July, 1648., 't tweede van den 8. Oktober, 1654., beiden te vinden in de *Reſol. van Conſider.* bl. 215. en 218. *volg.*

van de Generaliteit, omtrent alle die zaken, welken wy, tot hiertoe, gezien hebben, dat tot hunne Vergadering behooren, alsmede omtrent zoodanigen, waarop de gezamentlyke Geweſten, voor hun gemeen belang, goedvinden, in 't gemeen te voorzien, ſchoon die zaken anders geene gevolgen zyn van de Unie, gelyk, b. v., het beletten van den invoer van goederen, uit landen, daar de Peſt is: eene zaak, welke althans niets gemeens heeft met 't oogmerk der Unie. — Sommigen hebben wel gemeend, dat het *emaneren* van Plakaten en Ordonnantien over de Vereenigde Geweſten door de Vergadering der Algemeene Staten, noch uit de Unie, noch uit den aart van 't Bondgenootſchap, eenigszins, is af te leiden: — dat zoo lang als men blyft binnen de termen eener *Confœderatie*, niets zekerder is, dan dat de Plakaten en Ordonnantien, welken uit de *Confœderatie* of andere verdragen ſpruiten, moeten worden *geëmaneerd* door de Reſpektive Bondgenoten, ieder binnen zyn Souverein gebied, op zyn' eigen' naam, en niet door de Bondgenoten, op gemeenen naam (*a*). — Doch, daarwy, in 't vervolg, zien zullen, dat de Vergadering der Algemeene Staten, omtrent all' 't gene, dat, of volgends de Unie, of uit den aart des Bondgenootſchaps, of volgends eene uitdrukkelyke of ſtilzwygende overgifte van alle de Bondgenoten, tot hunne Vergadering behoort, op dezelfde wyze ſouverein zyn, als de Staten van eene byzondere Provincie ſouverein zyn van hunne Provincie: daar volgt, zoo ik meen, ontegenſpreeklyk, dat alle Plakaten en Ordonnantien, gaande omtrent zaken, welken, volgends de zoo even opgenoemde gronden, tot het gemeene Bondgenootſchap behooren, op naam en van wege de Algemeene Staten moeten afgekondigd worden. — En dit gevolg is zoo eenvoudig en klaar, dat all' zulke Plakaten, enz., van den beginne, op naam en bevel der Algemeene Staten, uitgegeven en afgekondigd zyn. — Zelfs vindt men, dat het Plakaat van ART. XIX.

den

(*a*) Volez *Encyclop.* l. c. p. 333. *col.* 2.

Art. XIX. den twaalfden April, 1588., waarby de generale regering, in zaken, rakende de beſcherming en Unie dezer Landen, geſteld is in handen van den Rade van State, van 't STADHUIS VAN 'sGRAVENHAGE, *gepubliceerd is door den Griffier der Algemeene Staten, ten overſtaan van Gedeputeerden uit hunne Vergadering* (*a*). —— 't Is waar, men heeft, in later tyd, ingevoerd, dat geene Plakaten en Ordonnantien van de Generaliteit, in de reſpektive Provincien, mogen *gepubliceerd* of *geaffigeerd*, maar moeten gezonden, worden aan de Staten, *met verzoek*, om *door hen* afgekondigd en aangezet te worden, zonder dat zulks, *direktelyk*, van Generaliteitswege, mag geſchieden. Doch dit kwam, naar alle waarſchynelykheid, voor uit eene verkeerde inbeelding, dat daardoor eenige inbreuk geſchiedde op de Souvereiniteit der byzondere Gewesten: waarvan 't egter by een nauwkeurig en onpartydig inzien geen ſchyn of ſchaduw had. —— Maar, vraagtge nu, welke magt heeft de Vergadering der Algemeene Staten omtrent alle die zaken, welken wy, tot hiertoe, gezien hebben, dat tot dezelve behooren?

§. IX. Een oplettend Lezer heeft uit 't gene ik getoond heb tot de Vergadering der Algemeene Staten te behooren, buiten twyfel, reeds opgemerkt, dat dezelve niet evenveel magt heeft omtrent alle die zaken, welken 't voorwerp harer handelingen en raadplegingen zyn: te weten: ——— dat ſommigen dier zaken alleen by eenparigheid van alle de Provincien kunnen afgedaan worden: en dat, in anderen, de minderheid verpligt is, de meerderheid te volgen.

§. X. Van 't eerſte ſoort zyn, *volgends de Unie*, het inſtellen van gemeene middelen over alle de Nederlanden (Art. V. VI. en IX.): ——— het maken van beſtand, vrede, en aanvaarden van oorlog (Art. IX.), dat is, van zoodanigen oorlog, als ik op 't voorz. *negende* artikel beſchreven

(*a*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 13. *April*, 1588.

ven heb (*a*): —— het maken van verbonden met uitheemſche Mogendheden (Art. X. en XI.), dat is, van zulke verbonden, als ik, almede, op het tiende en elfde Artikel opgegeven heb (*b*): —— het regelen van den loop des gelds (Art. XII.): —— het opſtellen van Impoſten, enz., tot laſt en *prejudicie* van elkanderen: of, met één woord, het hooger bezwaren van de ingezetenen van eene andere, dan van zyne eigene, Provincie (Art. XVIII.): —— het uitleggen van eenige donkerheid of twyfelagtigheid in (Art. XXI.), en het vermeerderen of veranderen van, de Unie (Art. XXII.). —— Doch wat het inſtellen van gemeene middelen over alle de Nederlanden aangaat; wy hebben, hier boven (*c*) gezegd, dat wy geene gemeene middelen meer hebben, hier te lande, dan de Verlof- en Gelei-gelden, en dat dit punt, voor 't overige, opgehouden hebbende een voorwerp te zyn van de handelingen der Vergadering der Algemeene Staten, het doen van *Petitien*, aan alle de Geweſten, tot het dragen der gemeene laſten van de Unie, in plaats van het zelve gekomen is. —— Maar mogten geene *Impoſten* of *Contributien*, *die generaliteyt van deſen verbande aengaende*, opgeſteld worden, dan by eenparigheid van alle de Geweſten: dan volgt, dat ook geene *petitien*, als welken in plaats van de voorſ. gemeene middelen gekomen zyn, door de Algemeene Staten, met eenig *effect* kunnen worden ingewilligd, dan na dat door alle de Bondgenoten in ART. XIX.

(*a*) Zie II. *Deel*, §. X., bl. 188.
(*b*) Zie II. *Deel*, §. I. en II., bl. 260. *volg.*
(*c*) Zie bl. 39. *volg.*

ART. XIX. in dezelven gekonſenteerd is. Doch 't is vooral noodzakelyk, dat wy deze generale ſtelling, wat nauwkeuriger, bepalen.

't Is, over 't algemeen, waar, dat de Provincien vryheid hebben van al of niet in te willigen in die *petitien*, welken door den Rade van State, aan hun gedaan worden. ——— Doch onder dezen algemeenen regel moeten, zoo als wy op 't negende artikel der Unie breedvoerig hebben aangewezen (*a*), niet begrepen worden *reeds gekonſenteerde* laſten, doch welken jaarlyks op den ſtaat van den oorlog gebragt worden, en welke ſtaat van oorlog aan de byzondere Provincien ter goedkeuringe of inwilliging gezonden wordt: ——— geene laſten, welken zyn van dien aart, als wy 'er op 't gem. negende artikel verſcheiden', ten voorbeelde, aangehaald hebben. ——— De vryheid in 't ſtuk van konſenten der byzondere Geweſten bepaalt zig dus van zelfs tot die zaken, welken, nieuwlings, aan de Bondgenoten, om daar in toe te ſtemmen, gezonden worden: by voorbeeld: wanneer 'er eene zekere ſomme gevraagd wordt, tot het uitruſten van eenige Schepen, of het in veld brengen van Legers, of het aanwerven van eenige manſchappen, of het verſterken van deze of gene plaatſen, enz.: of tot die, waarin de Bondgenoten ſlegts voor één jaar hebben bewilligd, en waaromtrent zy dus hunne jaarlykſche vryheid van konſenten behouden hebben. ——— Om kort te gaan. ——— De vryheid der byzondere Geweſten in 't ſtuk der konſenten ſtrekt zig uit tot alle *petitien*, welken hun, nieuwlings,

(*a*) Zie II. *Deel*, §. VII. bl. 167. *volg.*

lings, voor de eerſte reize, gedaan worden, of waarin zy, van den beginne, ſlegts voor één jaar of korter, toegeſtemd hebben. En 't ſpreekt derhalven van zelfs, dat dezelven door de Vergadering der Algemeene Staten niet mogen worden ingewilligd, dan by eenparigheid van alle de Geweſten. ——— ART. XIX.

Maar hebben de byzondere Geweſten vryheid, om in de *voorſ. petitien*, welken aan hun van wegen de Generaliteit gedaan worden, al of niet toe te ſtemmen, en is daartoe de eenparigheid noodig van alle de Geweſten: dan volgt, dat tot het vermeerderen van 's Lands krygsmagt ——— het te velde brengen van Legers, met hun toebehooren ——— het uitruſten van Vloten ——— het verſterken der Frontieren ——— het aanbouwen van Schepen van oorlog, en andere ſoortgelyke zaken, almede 't eenparig konſent vereiſcht wordt van alle de Geweſten: ——— *neque enim arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine* TRIBUTIS *haberi queunt.*

§. XI. Zie daar de zaken, waarin de Provincien niet onderworpen zyn aan de meerderheid, of waarin geene overſtemming plaats heeft, ter Vergadering der Algemeene Staten. ——— In alle anderen, welken *dependentien* of *gevolgen* van de Unie zyn, en welken, bygevolg, ter Vergadering der Algemeene Staten, moeten behandeld worden, geenen uitgezonderd, moet, volgends 't negende Artikel der Unie, onder de Provincien overſtemming plaats hebben. Doch, niettegenſtaande dat, en hoe zeer niets, daartegen, ergens, zoo veel ik weet, gevonden wordt: is egter niets algemeener aangenomen, dan dat, in verſcheiden' zaken, eens door de Bondgenoten

ART. XIX. ten vaſtgeſteld, geene verandering kan gemaakt worden, dan met eenparigheid: gelyk ik dit elders (*a*) heb aangewezen. ——— Maar, vraagt-ge, is dan de meerderheid ook genoeg tot het verminderen van onze krygsmagt, zoo te water als te lande?

Doch deze vraag, wel overwogen, hangt, meeſtal, af van eene daad (*factum*): ——— daarvan, of de Bondgenoten de Armée en Vloot ſlegts voor één of meer jaren ——— voor éénen veldtogt, of gedurende den oorlog ——— of voor eenen onbepaalden tyd, aangenomen hebben. ——— Is onze Krygsmagt nu ſlegts voor één of meer bepaalde jaren ——— voor éénen veldtogt, of gedurende éénen oorlog ——— aangenomen: zy kan, in dien tuſſchentyd, zoo als van zelfs ſpreekt, niet afgedankt worden, dan met eenparigheid; maar vervalt, dien tyd verſtreken zynde, van zelfs, en zyn 'er wederom nieuwe konſenten van alle de Geweſten noodig, om dezelve in wezen te houden. ——— Maar is onze krygsmagt voor eenen *onbepaalden* tyd aangenomen, dan kan dezelve worden afgedankt, by de meerderheid, op naam van de gezamentlyke Bondgenoten: omdat de krygsmagt een gevolg of *dependentie* van de Unie is, en omdat, volgends 't negende Artikel, in alle *gevolgen* of *dependentien* van de Unie overſtemming plaats heeft (1).

Maar

(*a*) Zie II. *Deel*, Art. IX. §. XIII. bl. 197.

(1) Hiermede ſtrydt geenszins 't gene ik op 't negende artikel §. VII. (II. *Deel*, bl. 167.) beweerd heb. Ik diſputeerde daar eigenlyk tegen hen, die de palen der jaarlyk-

Maar, vraagtge, eindelyk, „ of, en in hoe- ART. XIX.
„ verre de Souvereiniteit van den Staat kan ge-
„ zegd worden te beruſten in de Vergadering der
„ Algemeene Staten?"

Na alles wat ik over deze ſtoffe reeds gezegd heb zou het eigenlyk niet noodig zyn dit opzettelyk aan te toonen, om dat het uit het betoogde genoegzaam aftenemen is. Maar ik meen goede redenen te hebben, om deze vragen duidelyk te beantwoorden.

§. XII. De Vergadering der Algemeene Staten moet aangemerkt worden in tweeërlei opzigten: in *'t eerſte*, tot all' 't gene wy, hier voren, gezien hebben, dat, of volgends de Unie, of uit den aart des Bondgenootſchaps, of volgends eene uitdrukkelyke of ſtilzwygende overgifte van alle de Bondgenoten, tot de Vergadering der Algemeene Staten behoort (*a*): ——— in *'t tweede*, tot de byzondere Geweſten. ———

XIII. Met betrekking tot *het eerſte* is de Vergadering der Algemeene Staten op dezelfde wys Souverein, als de Staten van eene byzondere Provincie Souverein zyn van hunne Provincie. Dit, meen

(*a*) Men herleze hier bl. 34—64.

lykſche vryheid van konſenten te ver uitzetten, en beweerde, dat de byzondere Provincien hunne *quote*, b. v., in de *militie* jaarlyks niet konnen afflaan, of ſchoon dezelve ook op den ſtaat van oorlog ſtaat: omdat, namelyk, de militie Generaliteits- en niet Provinciaal is, en, by gevolg, niet door *één* Provincie, maar door de *gezamentlyke* Bondgenoten, 't zy by meerderheid, 't zy by eenparigheid (naar mate, zoo alswe, zoo aanſtonds, in den tekſt gezien hebben, het *factum* is) moet afgedankt worden. ——— De lezer vatte my hier wel. ———

ART. XIX. meen ik, dat buiten het bereik van tegenſpraak geſteld is.

XIV. Maar met betrekking tot *het tweede*, of, *de byzondere Provincien*, is de Vergadering der Algemeene Staten alzoo min Souverein, als met opzigt tot eenigen anderen vryen ſtaat in Europa: omdat all' 't gene niet, met name, of ſtilzwygend, aan het gemeene Bondgenootſchap opgedragen is, moet geagt worden aan elke Provincie verbleven te zyn.

XV. Zoo nu de zulken, die over het algemeen Staatsregt dezer Landen, en, met name, over het gezag der Algemeene-Staatsvergadering, geſchreven, of zig dezer zaken gemoeid, hebben, dit onderſcheid altyd hadden in het oog gehouden; geloof ik niet, dat men ooit zou hebben voorgewend, dat men, in den beginne, van begrip zou zyn geweeſt, dat de Opperſtemagt over deze Landen by de Algemeene Staten moeſt gezogt worden. Nimmer heeft men, dan uit ſtaatkundige redenen, voorgegeven, dat de Algemeene Staten, *met opzigt tot de byzondere Provincien*, de Opperſtemagt dezer Landen waren: maar wel, en te regt, met opzigt tot all' dat gene, 't welk wy getoond hebben aan de Vergadering der Algemeene Staten toe te komen.

't Is waar, men brengt eene reſolutie voor den dag, genomen op den derden Auguſtus, 1584., door de Algemeene Staten, waarin gezegd wordt, *dat zy* (de Algemeene Staten) *behoorden voor hun* (de Raden nevens zyne Excellencie, Willem I.) *te gaan*, ALS WEZENDE NU TER TYD DE HOOGSTE OVERHEID VAN DEN LANDE; en tragt daarmede te bewyzen, dat men, in de eerſte tyden van de Republiek, van gedagten was, dat de

Sou-

Souvereiniteit over alle de Geweſten beruſtte in de Vergadering der Algemeene Staten, of by de gezamentlyke Bondgenoten. Doch op het bewys, uit deze reſolutie getrokken, is reeds zoo voldoende geantwoord, en het regte en eenvoudige verſtand derzelve zoo klaar aangewezen (*a*), dat dezelve, waarſchynelyk, nimmermeer, door iemand, ten betoge, dat de Algemeene Staten, in dien tyd, de hoogſte Overheid meenden te zyn, zal aangevoerd worden (1). ——— Ook beroept men ART. XIX.

(*a*) Door den kundigen Schryver van *Oldenbarnevelds Eer verdedigd*, enz., I. *Brief*, bl. 44. *volg.* (Amſt., by C. N. Guerin, 1773.)

(1) Maar, behalven dat, 't zou *by ons* 1. de ongerymdheid zelve zyn uit eene *ſinguliere* reſolutie van dit of geen Kollegie, of deze of gene Provincie, ons Staatsregt te willen opmaken. Zoo doende toch was 'er niets gemakkelyker, dan te bewyzen, dat wy in 't geheel geen Staatsregt hebben, omdat 'er verſcheiden' reſolutien, zelfs van één en dezelfde Provincie, voorhanden zyn, regelregt tegen elkanderen aanhotzende; en 't onmooglyk is, dat twee tegenſtrydigheden, tegelyk, kunnen waar zyn. —— Om dit ſlegts met één voorbeeld aantetoonen. —— In 't jaar 1663. verſtonden de Staten van Vriesland, *dat de Algemeene Staten de Hooge Overheid dezer Landen waren*, en ſtieten zig daarom, zeer aan de nieuwigheid, die Holland dagt in te voeren (zie *Vaderl. Hiſt.* XIII. *Deel*, bl. 59.). En, in 't jaar 1679., en dus ſlegts *zeſtien* jaren later, beweerden dezelfde Staten ten allerſterkſten, *dat den Staten van elk Geweſt de opperſte magt over 't krygsvolk toekwam* (zie *Vaderl. Hiſt.* XV. *Deel*, bl. 25.). —— Hoe verkeerd en belaglyk is 't dus uit het tydelyk begrip van deze of gene Provincie of Vergadering onze oorſprongelyke en egte Staatsgeſteldheid te willen opmaken! —— De Hemel beware ons voor zulk eene uitlegkunde! Ons Gemeenebeſt ſcheurde van een op 't zelfde oogenblik, dat dezelve onder ons werd ingevoerd. —— Maar 2. kan ik my niet ge-

ART. XIX. men zig, tot goedmaking van het begrip der Algemeene Staten, in dien tyd, op een reeks van gevallen, waarin, lang voor dien tyd, eenige ingezetenen (zoo men zig verbeeldt) der byzondere

genoeg verwonderen, dat men immer deze reſolutie heeft aangehaald, om daarmede te toonen, dat de Algemeene Staten, dat zyn, de Bondgenoten der *Utrechtſche Unie*, in vroeger tyd, zouden gemeend hebben, *dat zy waren de* HOOGSTE OVERHEID *van den Lande.* Want wie toch waren hier de *Staten Generaal*, die ſpreken? Waren het alleen die Staten, welken by de Unie van Utrecht vereenigd waren? Of waren 't die genen, welken in de Pacificatie van Gendt waren begrepen? —— Immers waren 't deze laatſten: zoo als blykt uit de reſolutien van de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, welken, zoo als wy, hier voren (bl. 26.), gezien hebben, toen ter tyd, nog niet waren de Staten Generaal van de naarder Vereenigde Provincien, maar de Staten Generaal, begrepen in de Pacificatie van Gendt: zynde de Unie van Utrecht, eerſt in 't jaar 1585., 't onderwerp geworden der Vergaderinge der Staten Generaal: gelyk we, almede, te voren, aangeteekend hebben. —— Maar, daar dit dan eene reſolutie is van de *Staten Generaal, begrepen in de Gendtſche Bevrediging*, en niet *der naarder Vereenigde Provincien:* daar wil ik wel eens gevraagd hebben, hoe men dezelve met mooglykheid kan aanhalen tot bewys, dat de Algemeene Staten, by de *Unie van Utrecht* vereenigd, in vroeger tyd, zouden hebben gedreven, dat zy, *uit hoofde dier Unie*, toen ter tyd, de Hoogſte Overheid van den Lande waren? —— Zy bewyſt dus, ten opzigte van de Bondgenoten onzer Unie, *niets;* en, met betrekking tot de Staten Generaal, begrepen in de Pacificatie van Gendt, alleen dat gene, 't welk 'er de ſchrandere Schryver van *Oldenbarnevelds Eer verdedigd*, enz., l. c., uit wilt gehaald hebben. —— Immers, heeft, tot hier toe, niemand, zoo veel ik weet, voorgegeven, dat de Bondgenoten, by de *Pacificatie van Gendt*, hunne Souvereiniteit gemeen gemaakt hadden, of dat zy, immer, uit dien hoofde, zouden voorgewend hebben te zyn de hoogſte Overheid van den Lande.

dere Provincien voor de Algemeene Staten te regt geſtaan hebben. ——— Maar dit alles is almede zoo voldoende wederlegd (*a*), dat men, tot nu toe, buiten ſtaat gebleven is, 'er iets op te antwoorden, of eenige andere voorbeelden voor den dag te brengen, waar door aan dat gevoelen eenige ſchyn van waarſchynelykheid zou kunnen gegeven worden. En waarlyk! zy konnen het zig niet verbeelden zonder zig zelven rondöm verlegen te vinden. Op welken grond toch konnen de Algemeene Staten zig, met opzigt tot de byzondere Geweſten, verbeelden te zyn de hoogſte Overheid van den Lande? ——— Voor de Unie, ten tyde der Graaflyke Regering, hebben-we te voren gezien, waren de Provincien reeds ſaâm vergaderd door de Landsheeren, met inzigt, om haar, was 't mooglyk, te gewennen aan 't begrip van ſlegts één lighaam uittemaken. Doch dit oogmerk hadden onze Landsheeren nimmer kunnen bereiken, om dat de byzondere Landſchappen te jaloers waren van hunne verſchillende Voorregten, Vryheden en Gewoonten. Na 't opvatten der wapenen tegen Filip, bleven de Algemeene Staten egter, van tyd tot tyd, vergaderen, om over de gemeene belangens van het Vaderland te raadplegen: doch zonder daar door hunne Opperheerſchappy, eenigszins, gemeen te maken. By de Unie, bedongen de Bondgenoten dat gene van elkanderen, 't gene zy, tot hier toe, alleen vrywillig, gedaan hadden, namelyk, om, op eene wettige beſchryving, ten beſtemden tyde en plaatſe, te verſchynen, ART. XIX.

(*a*) Door Denzelfd. *in zynen II. Brief*, bl. 97. volg.

ART. XIX. nen, om aldaar over die zaken, welken, by de Unie, *nominatim*, gemeen gemaakt waren, alsmede over die, waaraan zy 't gemeen wel of kwalyk varen zouden meenen gelegen te zyn, met elkanderen te handelen. ——— Maar hoe konnen zy hier uit nu opmaken, dat zy hunne Opperheerſchappy aan de gezamentlyke Staten zouden hebben willen opdragen? ——— Vooral, daar zy, te voren, op hunne onafhanglykheid zoo ſterk geſtaan hadden, dat de Landsheeren hun voornemen, om ze tot één lighaam te maken, eindelyk hadden moeten laten varen? ——— In tegendeel, wanneer men het ſtuk wel inziet, kan men, uit deze *uitgedrukte* gemeenmaking der uitoefening van ſommige Souvereine regten, de ſterkſte bewyzen halen voor de Opperſtemagt der byzondere Geweſten. ——— In gevalle, de Bondgenoten, door het aangaan der Unie, gemeend hadden, de byzondere Landſchappen in één te ſmelten: dan was de optelling van all' 't gene men gemeen wilde maken niet noodig geweeſt. ——— Dan hadden zy, eerſt, de Opperſtemagt moeten gemeen maken, en, dan, ſlegts bepalen, in welke gevallen zy met eenparigheid wilden beſloten hebben. ——— Maar nu zy, eerſt, plegtig verklaren, dat elk by zyne Voorregten, Geregtigheden, enz., enz., zal blyven, en, daarna, opnoemen, in welke gevallen zy *gemeenzaam* zullen te werk gaan: daar, dunkt my, dat zy hunne Opperſtemagt, met zoo vele woorden, in 't helderſt licht ſtellen. ——— Zy leiden tot een *baſis*, dat elk de Opperſtemagt bezat, toen zy bepaalden, welke regten van de Opperſtemagt, *gemeenſchaplyk*, zouden moeten uitgeoefend worden. ——— Kortöm, ——— In gevalle de

de Vergadering der Algemeene Staten, met opzigt tot de reſpektive Provincien, zig verbeeldde te *zyn* de hoogſte Overheid van den Lande: dan moet zy zig ook verbeeld hebben, dat, overal, in alle zaken, regt gedaan wierd, *uit naam der Algemeene Staten:* dat alle Ingezetenen der byzondere Provincien den eed van getrouwheid aan de *Algemeene Staten* afleiden: enz. enz. ——— Doch niemand zal, vertrouw ik, ligt voorwenden, dat de Algemeene Staten zig zulks toen verbeeld hebben: ten minſten niet, dat zy zig zulks, met eenigen ſchyn, van regt of grond, hebben kunnen verbeelden. ART. XIX.

Om alle deze redenen, is het nauwlyks te gelooven, dat de Algemeene Staten zig, te voren, ooit, in goeden ernſt, verbeeld hebben, dat zy (en dit houde men altyd wel in het oog), *met opzigt tot de byzondere Geweſten*, de hoogſte Overheid van den Lande waren. ——— Doch ik behoef hier niets meer van te zeggen. DE GROOT heeft in het *eerſte* en *vyftiende* Hoofdſtuk van zyne *Apologie* de doorſtralende tegenſtrydigheid van dit gevoelen zoo klaar aangewezen, dat men het bykans voor onmooglyk rekenen zou, dat iemand, die de voorſ. Hoofdſtukken, zonder vooroordeel, leeſt, een oogenblik kan twyfelen, by wie de Souvereiniteit van den Lande altyd gemeend is, te beruſten. ——— Ook is 't niet waarſchynelyk, dat men, in later tyd, dit geſchil, op nieuw, zou geopperd hebben, indien men, alvorens de pen op 't papier te zetten, deze hoofdſtukken, oplettend en zonder vooringenomenheid, gelezen had: althans wyzen de ſchriften derzulken, die aan 't begrip der Algemeene Sta-

ART. XIX. Staten van dien tyd eenigen glimp hebben willen geven, om daar door regt te maken, 't gene, buiten dat, altyd krom was, genoeg aan, datze, of deze hoofdſtukken, in 't geheel niet, gelezen hebben, of ('t gene nog erger zyn zou, en daarom minder te veronderſtellen is) dezelven niet hebben willen verſtaan. ——— Neen, die hier niets ontveinzen wil ——— dien 't alleen om de waarheid te doen is ——— die erkenne, dat dit gevoelen toen ſlegts gevoerd is, om redenen van ſtaat, welken een vreedzaam burger niet telkens behoort op te krabben; en elk eerlyk hart wagte zig, om dezelven ooit tegen onze tegenwoordige regeringsvorm, of de perſoonen, die haar uitmaken, aan te voeren (1). ———

§. XVI.

(1) „ De Vergadering der Algemeene Staten " (zegt de Schryver van de *Opkomſt en Bloei der Vereen. Nederl.* bl. 583.), „ te voren ſteeds afgebroken geweeſt zynde, „ *maar wegens de enluſten onder Leiceſter altoosdurende* „ *geworden*, ſcheen thans ook de Republiek een nieuw „ aanzien by te zetten, dewyl zy ten minſten wat meer „ gemeenſchap had met het denkbeeld van eene hooge „ Overheid voor het gantſche lighaam van den Staat dan „ hunne vorige vergaderingen. Doch *dit* gaf tevens aan„ leiding tot een wezendlyk verſchilpunt; *of*, namelyk, „ *de oppermagt der Vereenigde Landen inderdaad aan de* „ *Algemeene Staten behoorde, dan of elke Provincie voor* „ *zig zelven als volſtrekt oppermagtig moeſt aangemerkt* „ *worden*? Geen wonder, dat de Hollanders yverigſt van „ allen dit laatſte beweerden, naardien zy uit de verydel„ de pogingen van Leiceſter geleerd hadden, hoe zeer de „ vryheid van den gantſchen Staat aan dit enkele punt kon „ hangen: want dit weggenomen zynde, zoo had de „ meerderheid van ſtemmen, op alles wat men begeerde, „ ligtelyk kunnen ingevoerd worden ter vergaderinge der „ Algemeene Staten; en het bleek uit verſche voorbeel„ den, dat een Onderdrukker met gemak vier of vyf Pro„ vin-

§. XVI. Nog eens. Indien dit onderſcheid der betrekkingen der Algemeene Staatsvergadering altyd nauwkeurig was in 't oog gehouden: zouden anderen (*a*) zig in zoo vele bogten niet hebben moeten wringen, om 'er niets, ten nadeele des Souvereiniteit der byzondere Geweſten, aan toe te kennen: of, liever, zoudenze zig zelven niet zoo dikwils vlak uit tegengeſproken of zig geheel onverſtaanbaar hebben uitgedrukt. En de kundig- ART. XIX.

(*a*) GRASWINCKEL, *Opperſte Macht*, I. *Deel*, II. en III. *Hoofdſ.* bl. 697.—777., TEMPLE, *Remarq. ſur l'Etat des Prov. Unies*, *Chap.* II. p. 88. 105. & 109. WICQUEFORT, *Hiſt. des Prov. Unies*, *Liv.* I. p. 5. *ſuiv.*, BASNAGE, *Deſcript. Hiſt. du Gouvern. des Prov. Unies*, *Chap.* VIII. & IX. p. 17. *ſuiv.*, en meer anderen.

„ vincien op zyn zyde zoude trekken, indien dat genoeg „ was, om zyn oppergezag te ſtaven. *Het gevoelen der* „ *Staten van Holland behield voor dien tyd de overhand*, „ NIET ZOO ZEER, OM DAT HET BEST OVEREENKWAM MET „ HET OOGMERK DER UNIE, *als omdat zy den meeſten in-* „ *vloed hadden op het Staatsgeſtel, uit hoofde der veran-* „ *deringen in de Regering van alle Provincien, na het ver-* „ *trek van Leiceſter, door hun toedoen ingevoerd. Doch* „ *het ſchynt, dat dit geſchil,* 't welk naderhand, gelyk „ een ieder weet, gediend heeft, om drie groote mannen „ te gelyk ten val te brengen, *nooit onbetwiſtbaar heeft* „ *kunnen beſlegt worden.*" Doch 't doet my zeer leed, dat deze plaats, waarin bykans zoo vele fouten als woorden gevonden worden, der penne van dezen Schryver, die om zynen keurigen ſtyl en taal, te regt, by ieder een zeer geagt wordt, ontſnapt is. —— Indien deze misſlagen niet elkëen, die myne Verklaring van dit Artikel, tot hier toe, met aandagt gelezen heeft, van zelfs in 't oog gevallen zyn, zou het weinig baten, wanneer ik dezelven, elk afzonderlyk, met den vinger wilde aanwyzen. ——

ART. XIX. digſten (*a*) zouden zig met geene zoo algemeene opgave der eigenſchappen (*attributen*) dier Vergaderinge beholpen hebben, welke, in de daad, weinig meer in zig bevat, dan't gene daaglyks in 't oog moet vallen aan elk, die de minſte oplettendheid heeft op de uiterlyke daden der hooge regeringe. Ja wanneer men dit onderſcheid gedurig in 't oog houdt, houde ik my verzekerd, dat men het *publiçeren* van een Plakaat door de Algemeene Staten van 't Stadhuis van *'s Gravenhage* niet zal aanvoeren tot een bewys, dat de Algemeene Staten de Souverein van den Lande meenden te wezen, met opzigt ook tot de byzondere Geweſten. Neen. Uit dit geval blykt alleen, dat de Algemeene Staten omtrent dat gene, 't welk eigenlyk tot hunne Vergadering behoorde, en waarin zy, by gevolg, de Souvereiniteit der byzondere Geweſten verbeeldden, ſomtyds, verder gegaan zyn, dan zy, ſtrikt genomen, wel hadden moeten doen, op dezelfde wyze, als de Staten der byzondere Provincien zouden kunnen gezegd worden, verder te gaan, dan behoorde, wanneer zy in de byzondere Steden en Dorpen de Plakaten, door hun vaſtgeſteld, zelf gingen afkondigen. Doch de Algemeene Staten waren toen, en miſſchien te regt, van gedagten, dat all' 't gene aan 't Bondgenootſchap ——— aan de gezamentlyke Bondgenoten ——— opgedragen was, niet alleen op hunnen naam, maar ook *door hun*, moeſt geſchieden. Hier

(*a*) JANIÇON *Etat preſent*, T. I. *Chap.* II. p. 75. *ſuiv.* en *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl.* I. *Deel*, VIII. *Hoofdſ.* bl. 259. *volg.*, en anderen.

Hier van daan, by voorbeeld, dat zy, in den beginne, gelyk ik elders (*a*) aangeteekend heb, de verpagting der gemeene middelen gedaan —— en de dadelyke uitoefening hunner gemeenſchappelyke regten den Rade van State opgedragen, hebben. —— En wierd hier door de Souvereiniteit der byzondere Geweſten wel geſchonden? —— Wierd die hier door meer geſchonden, dan de Souvereiniteit der Staten van Holland, door het uitvoeren van eenige Vonniſſen door de Algemeene Staten in dat zelfde *'s Gravenhage?* —— Of door 't hooren, ontvangen en inhalen van Gezanten van vreemde Mogendheden? ART. XIX.

Andermaal. —— Indien men dit onderſcheid altyd had in 't oog gehouden: zouden velen zig niet hebben behoeven afteſlooven, om te toonen, dat de Afgevaardigden ter Algemeene-Staatsvergaderinge omtrent all' 't gene dat 't voorwerp hunner raadplegingen is geenen onbepaalden laſt hebben: —— om daaruit, namelyk, te bewyzen, dat de Souvereiniteit, over alle de Geweſten, eigenlyk niet kan gezegd worden te beruſten in de Vergadering der Algemeene Staten. —— Want, in der waarheid, dit doet niets ter zake. —— Zou dit eene ſluitreden zyn: „ de *Afgevaardigden* ter Algemeene Staats-„ vergaderinge hebben *omtrent all' 't gene dat* „ *het voorwerp hunner raadplegingen is* eenen „ onbepaalden laſt van hunne Principalen. Ergo „ zyn *hunne Principalen* Souverein, *ook met op-* „ *zigt tot de byzondere huisbouding van elk Ge-* „ *weſt, dat is, ook omtrent alles, dat niet ge-*

„ *meen*

(*a*) Zie I. *Deel*, *Art.* V. §. XII.

ART. XIX. „ *meen gemaakt is, maar dat in den boezem van* „ *elk Geweſt afzonderlyk is blyven beruſten?* " ——— Of wederom met andere woorden: ſtrekt *de Souvereiniteit*, by voorbeeld, van de Provincie van Holland, zig verder uit, *naarmate de Afgevaardigden ter Dagvaart dier Provincie*, nopens de zaken, die het voorwerp hunner handelingen zyn, *meerder of minder laſt hebben?* ——— Ik wenſchte, dat ik in ſtaat was, 's Lezers aandagt hier een' wyle tyds te bepalen.

§. XVII. De Vergadering der Algemeene Staten beſtaat uit zeven Leden of Provincien: te weten: GELDERLAND, HOLLAND, ZEELAND, UTRECHT, VRIESLAND, OVERYSSEL en GRONINGEN MET DE OMMELANDEN. ——— Het Landſchap Drente en de Steden van Staats-Braband hebben, op verſcheiden' tyden, wel getragt zitting in de Vergadering der Algemeene Staten te hebben: maar vergeefs: zoo alswe, te voren (*a*), gezien hebben. ——— De rang, in welken de Provincien elkanderen volgen, is dezelfde als die, welken ik, zoo aanſtonds, in het optellen derzelven opgegeven heb. Allang voor het afzweren van Filip II. volgden deze Geweſten, ſedert Verëenigden genoemd, elkanderen omtrent in die zelfde orde. Gelderland heeft altyd den voorrang gehad, omdat het den titel van Hertogdom voerde. Op het zelve volgden de Graaffchappen van Holland en Zeeland, hebbende het aanzienlykſte van de twee den voorrang; en, na dezen, de vier Heerlykheden, Utrecht, Vriesland, Overyſſel en Groningen. Doch tuſſchen Utrecht

(*a*) Zie I. *Deel*, *Art.* I. §. VII. en VIII. bl. 85. *volg.*

Utrecht en Vriesland is, ſedert de Unie, meer- ART. XIII.
maals, geſchil ontſtaan over den rang in de Generaliteits-Vergaderingen. —— Die van Vriesland dreven, in 't jaar 1581., ter Vergadering der Algemeene Staten, dat hun den rang voor die van Utrecht en Mechelen toekwam, om dat zy, in plakaten en titels, van Keizer Karel en zynen zoon Filip, den voorrang altyd gehad hadden. De Algemeene Staten benoemden hierop, op raad van zyne Doorlugtigheid, Willem I., eenige Heeren, om die Provincien, was 't mooglyk, te doen overeenkomen: terwyl alles blyven zou, als van te voren (*a*). Doch toen zulks niet had kunnen lukken verklaarden de Algemeene Staten, na voorgaand rapport van de voorz. Heeren Gedeputeerden, op den zesentwintigſten Mei, van dat zelfde jaar, „ dat die van Utrecht, „ by proviſie, zouden voorſtemmen en voorzitten, gelyk zy totnogtoe gedaan hadden; en „ aan die van Vriesland gegeven worden eene „ *acte van non præjudicie* in behoorlyke forme; „ des zy ten principalen in hun geheel zouden „ blyven: zullende de zaak ten principalen worden afgedaan voor de naaſte vergaderinge van „ de Staten, of binnen zekeren bepaalden tyd; „ daartoe te beſtemmen by zyne Vorſtelyke Genade en de Algemeene Staten; en de Gedeputeerden der voorſ. twiſtende partyen, daartoe „ ſpecialyk gemagtigd, van weerszyden, overgeven hunne redenen, met alle de ſtukken en „ bewyzen, daartoe dienende, in handen van de „ Kommiſſariſſen, daartoe te benoemen, welken

„ de

(*a*) Zie *Reſol. Staat. Gen. 23. Mei*, 1581.

Art. XIX. „ de zaak volkomenlyk zouden voldingen, par-
„ tyen overhooren, en van alles aan zyne Vor-
„ ſtelyke Genade en de Algemeene Staten rap-
„ port doen, om, 't zelve gedaan zynde, voords
„ beſloten te worden, naar behooren (*a*)." En toen die van Utrecht, kort hierna, in eenige akten genoemd waren na die van Vriesland, beklaagden zy zig deswegens niet alleen aan de Algemeene Staten, maar weigerden zelfs, zoo zulks niet veranderd en in 't vervolg voorgekomen wierd, hunne konſenten in te brengen ter Generaliteit. Waarop door de Algemeene Staten eenpariglyk verſtaan wierd, dat aan de *præeminentien* van die van Utrecht geenszins ſchaden zou, indien mogt worden bevonden, dat zy in de voorſ. akten na die van Vriesland genoemd waren, alzoo zulks noodzakelyk een druk- of ſchryffout wezen moeſt (*b*). Die van Vriesland deden voords hunne belangens omtrent dit ſtuk inleveren ter Vergadering der Algemeene Staten op den tienden April, 1582., en eiſchten, dat zy in hun regt, om voor die van Utrecht en Mechelen te ſtemmen en te zitten, zouden herſteld worden, enz.: welke eiſch door die van Utrecht toen wierd overgenomen (*c*). Zy, benevens die van Mechelen, beantwoorden denzelven nog in dat zelfde jaar; doch op dit antwoord is nooit *gerepliceerd* door die van Vriesland. ——— Die van Utrecht bleven ondertuſſchen in 't bezit van den voorrang, tot dat de Vriezen, by gelegenheid van

(*a*) Zie *Reſol Stat. Gen.* 26. *Mei*, 1581.
(*b*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 1. *Aug.* 1581.
(*c*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 10. *April*, 1582.

van zekere bezending naar Vrankryk, in 't jaar 1584., dit geſchil wederom op nieuw levendig maakten. 't Liep toen zelfs zoo hoog, dat de Algemeene Staten beſluiten moeſten, om 't zelve, voor deze reize, en zonder dat zulks in gevolg zou mogen getrokken worden, of aan de eene of andere *ſuſtenuë* eenig hinder of letſel toebrengen, door het lot te laten beſliſſen: welk het zelve wederom ten voordeele van die van Utrecht deed uitvallen (*a*) (1). Sedert lieten de Vriezen dit geſchil onaangeroerd, en die van Utrecht in de vreedzame bezitting van het voorzitten, voorſtemmen, voorzegelen, enz.; in alle Generaliteits-Vergaderingen, en by alle gelegenheden, tot in 't jaar 1674., wanneer 'er ter Algemeene-Staats-vergadering geraadpleegd wierd, op welken voet men de Provincie van Utrecht, als, onder anderen, eenigen tyd, overheerd zynde geweeſt door de wapenen van Lodewyk XIV., Koning van Vrank-

Art. XII.

(*a*) Zie *Reſol. Stat. Gen. 6. Dec. 1584.*

(1) Dit geval was my ontſchoten by de behandeling van het *zeſtiende* artikel der Unie. 't Zelve bewyſt onſegenzeglyk juiſt dat gene, 't welk ik op de *derde paragraaf* van dat artikel in het breede heb beweerd: te weten: *dat men, na de Unie, van meening was, dat, in gevalle 'er tuſſchen twee of meer Provincien geſchil ontſtond, de uitſpraak aan de overigen ſtaan moeſt.* Want noch die van Utrecht, noch die van Vriesland, hebben in dezé gantſche *procedures* een woord geſproken van de onbevoegdheid der Algemeene Staten, om deze zaak af te doen, maar, in tegendeel, zig gewillig, zonder eenig tegenzeggen, aan hun oordeel onderworpen. — De Lezer plaatſe dan dit geval zelf aan het hoofd van die, welken ik op de voorz. *derde paragraaf* aangehaald heb, en vergéve my deze onopletendheid. —

ART. XIX. Vrankryk, wederom in de Unie aannemen zoude. By die gelegenheid dreven de Vriezen op nieuw zeer hevig ter Vergadering der Algemeene Staten, dat zy den rang voor die van Utrecht hebben moeſten; niettegenſtaande zy die van Utrecht, gedurende byna eene eeuw, in 't genot van den voorrang boven hunne Provincie gelaten hadden, en nimmer op het voorſ. antwoord van die van Utrecht hadden *gerepliceerd*. De Algemeene Staten ſtelden hierop de befliſſing van dit geſchil tuſſchen deze twee Geweſten aan Willem III., en Henrik Kazimir, toen ter tyd Stadhouder van Vriesland; welken, eindelyk, op den drieëntwintigſten December, 1675., verklaarden, „ dat de Provincie van Utrecht zou „ blyven *gemaintineerd*, geſtyfd en geſterkt in „ de *poſſeſſie*, *vel quaſi*, van voorzitten, voorſtemmen, voorſchryven, voorzegelen, en de „ verdere *præſeance* onder de Bondgenoten, „ voor de Provincie van Vriesland, zonder dat „ meergem. Provincie van Utrecht in het oefenen „ van denzelven rang eenig belet of hinder zou „ mogen geſchieden (*a*)." En, ſedert dezen tyd, heeft de Provincie van Utrecht, zonder iemands tegenzeggen, de vierde plaats blyven bekleeden in het aanzienelyk Bondgenootſchap der zeven Verëenigde Nederlanden.

XVIII. De titel en rang, die den Algemeenen Staten moet gegeven worden, is bepaald by een beſluit van den zesëntwintigſten November,

(*a*) Zie deze uitſpraak by VAN DE WATER, *Utrechts. Placaath.*, I. *Deel*, bl. 175.

ber, 1639. (*a*), en, nog naderhand, op nieuw, op den zevenden February, 1653. (*b*). Zy beraamden toen, hierop, eene breede orde, en verſtonden, onder anderen, dat hun de rang toekwam *na* de Koningen en den Staat van Venetie; doch *voor* de Keurvorſten, Vorſten en Steden van het Chriſtenryk. Ook ſteldenze vaſt, dat men hun in aanſpraken en opſchriften van brieven den titel van *Hoog Mogende Heeren* en *Uwe Hoog Mogendheden* behoorde te geven. —— Alle Vorſten van Europa geven hun thans dezen titel. —— Doch 't leed nog al eenen geruimen tyd eer dit zoo algemeen geſchiedde. De Keizer deed zulks eerſt in 't jaar 1710. (*c*), niettegenſtaande de Rykſtenden Hen, reeds in 't jaar 1653., in eenen brief, *Hoog Mogende Heeren* genoemd hadden (*d*). Lodewyk de XV. was de eerſte der Koningen van Vrankryk, die, na het ſluiten van het drievoudig Verbond, in den jare 1717., den Algemeenen Staten, door zynen Afgezant, den Abt du Bois, den titel van *Hoog Mogende Heeren* heeft gegeven (*e*). En de Koning van Spanje beloofde eerſt, in 't jaar 1729., by 't verdrag van Seville, den Algemeenen Staten, den titel van *Hoog Mogende Heeren* te zullen ART. XII.

(*a*) By ALTZEMA, II. *Deel*, bl. 623.
(*b*) In 't *Groot-Placaatb.* III. *Deel*, bl. 78.
(*c*) Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hiſt.* XVII. *Deel*, bl. 382.
(*d*) Vid. Illuſtr. MEERMAN *de ſolut. vinculi, quod olim fuit inter S. R. Imperium, & Fœderati Belgii Reſpublicas, Cap.* III., §. LXI., p. 111.
(*e*) Zie WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XVIII. *Deel*, bl. 151., of *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl.* I. *Deel*, bl. 256. volg.

ART. XIX. len geven, hen, in allen deele, handelende als gekroonde hoofden (*a*).

XIX. Het wapen der Algemeene Staten, waarmede dagelyks voorvallende zaken bezegeld worden, is een gouden' ſteigerende Leeuw, op een rood veld, houdende een zwaard in den eenen, en een bondel van zeven pylen in den anderen poot: gelyk dit, elders (*b*), breeder aangeteekend is. Doch, behalven dat, bedienen de Algemeene Staten zig, ſomtyds, nog van een ander, te weten, van het zoogenaamd *groot*, wapen. Hiermede worden Traktaten, Alliantien en gewigtige Kommiſſien bezegeld, en 't zelve is zeer verſchillend van 't ander, of *klein*, wapen, waarmede dagelykſche zaken bezegeld worden. In dit groote, namelyk, houdt de Leeuw een bondel van ZEVENTIEN pylen in den anderen poot. En 't omſchrift behelſt alleen: *Sigillum Ordinum Belgii, Wapen der Staten van Nederland.* De onbewuſtheid van dit onderſcheid heeft alle de ſchryvers, die van het wapen der Algemeene Staten geſproken hebben, daarvan eene beſchryving doen geven, welke alleen op het *klein* wapen toepaſſelyk is. De reden, waarom in dit *groot* wapen nog *zeventien* pylen gevonden worden, is niet moeilyk naartegaan. Te voren hebbenwe gezien, dat de vergadering van de *Staten Generaal*, verſcheiden' jaren na de Unie van Utrecht, eigenlyk beſtond uit de Leden van de Pacificatie van

(*a*) Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hiſt.*, XVIII. *Deel* bl. 505.

(*b*) Zie I. *Deel*, *Hiſt. van de Unie*, §. XX. bl. 51. *vol.*

van Gendt, waaronder ook de naarder vereënigde Provincien begrepen waren, en dat de Unie van Utrecht, ongevoelig, en flegts door afval en overheering van ſommige Geweſten, welken in de Pacificatie van Gendt begrepen waren, de grondſlag der Vergadering van de *Staten Generaal* geworden is. Maar daar nu de Vergadering van de *Staten Generaal*, in dien tyd, was de Vergadering van alle de Nederlandſche Provincien, begrepen in de Pacificatie van Gendt, moeſt men zig ook van een wapen bedienen, welk hen allen uitdrukte. En ſchoon, naderhand, ſommigen dier Geweſten afvielen, en overheerd wierden, en, daar 'er geenen meer overblyvende, dan die de Utrechtſche Unie hadden aangenomen, deze Unie, ongevoelig, de grondſlag wierd der Vergadering van de *Staten Generaal*; bleef men zig egter van denzelfden naam, wapen, regiſters, enz., bedienen, waarvan men zig, te voren, bediend had; en zoo doende, is dit wapen der *zeventien* Pylen, of Provincien, ongemerkt in gebruik gebleven. In later tyd, begreep men ligt de onwelvoeglykheid van dit wapen; doch 't is in ons land altyd moeilyk bevonden de bakens te veranderen, zelfs dan, wanneer het Ty, ten eenemaal, verlopen was (1). ART. XIX.

XX. Tot hiertoe, heb ik alleen geſproken van de magt, met één woord, *van de Vergadering der*

(1) 't Contra-zegel van den Staat is ook van zeventien pylen, welken door eene hand, die uit de wolken komt, worden vaſtgehouden. Op den band, waarmede zy zyn vaſtgeſtrengeld, leeſt men: *Concordia*. En 't omſchrift behelſt: *Ordinum Belgii adverſum Sigillum*, *'t Contra-zegel van de Staten van Nederland.*

Aar. XIX. *der Algemeene Staten*, dat is, *van de Staten der zeven Provincien, gezamentlyk, ſtaatsgewyze, vergaderd zynde;* zonder ietwes van de magt der Gedeputeerden, welken haar thans gewoonlyk uit maken, omtrent die zaken, welken tot dezelve behooren, gezegd te hebben. Doch zoodanige Vergadering *van de* STATEN *der zeven Provincien* zag men nimmer by een komen hier te lande. De Bondgenoten plagten, van den beginne, gelykwe, te voren, gezien hebben, t'ſamen te komen door Gedeputeerden, en hebben zulks, ſedert dien tyd, gedaan, tot heden toe. De groote vergaderingen, gehouden in 1651., en 1716. en 1717., waren, in de daad, almede niets anders, dan Vergaderingen van een groot getal Gedeputeerden uit de byzondere Gewesten: geenszins der *Staten* zelven. 't Eenig onderſcheid tuſſchen deze zoogenaamde groote Vergaderingen en de Vergadering der gewoonlyke Afgevaardigden ter Generaliteit beſtond daar in, dat de Gedeputeerden op de eerſten vry ſterker in getale, en omtrent de aldaar te verhandelene punten miſſchien met breeder volmagt voorzien, waren. —— 't Wordt tyd, derhalve, datwe een nieuw toneel openen, en aanwyzen, hoe verre de magt dier gewoonlyke Afgevaardigden ter Algemeene-Staatsvergaderinge gaat omtrent alle die zaken, welken wy gezien hebben, dat tot de voorz. Vergaderinge behooren. Dit is 't gene, waarnaar de meeſten myner Lezeren, waarſchynelyk, 't meeſt verlangd, en 't welk zy, tot hier toe, in all' 't vorige, te vergeefs, gezogt hebben. Ik zal, in 't bepalen daarvan, wederom op zoodanige gronden bouwen, die niet kunnen omvergerukt, of in twyfel getrokken, worden. ——

§. XXI.

§. XXI. Te voren hebbenwe gezien, dat toen de Vergadering der Algemeene Staten nog niet aanblyvend was, de Gedeputeerden, welken, op beſchryvinge van den Rade van State, uit de byzondere Geweſten, tot dezelve afgevaardigd wierden, door de reſpektive Provincien voorzien wierden met byzondere *procuratien*, inhoudende den laſt van hunne Heeren en Meeſters, nopens 't punt of punten van beſchryvinge. ——— Maar, toen men ondervond, dat 'er dagelyks zoo vele zaken voorkwamen, dat 't onmooglyk was, langer te vergaderen op punten van beſchryvinge, of te ſcheiden voor een' geruimen tyd, en dat, in gevalle de Vergadering by een bleef, verſcheiden' zaken door dezelve konnen worden afgedaan, welken anderszins komen moeſten aan den Rade van State, als aan wien de *Algemeene Regering* opgedragen was, maar waarin, ſedert 't jaar 1586, Engelſche Raden zaten: ——— of wel aan het *Superintendent-Kollegie van de Admiraliteit*, opgeregt in 1588. ———; en toen, uit dien hoofde, de Vergadering der Algemeene Staten eene gedurig zittende Vergadering was geworden: kwam daardoor (*eo ipſo*) aan de Gedeputeerden ter Algemeene-Staatsvergadering dat gene, 't welk, te voren, aan den Rade van State toegekomen had. Maar aan den Rade van State was 't regt gegeven, om dagelyks voorvallende zaken van weinig belang, en die 't gantſche Bondgenootſchap raakten, aftedoen, zonder daarover rugſpraak met de Geweſten te houden; doch, in zaken van aanbelang, en waar aan 't gemeen welzyn gelegen was, moeſt de Raad de Provincien beſchryven. De Gedeputeerden ter Algemeene-Staatsvergadering nu, als vervangende, in ART. XXI.

ART. XIX. dit opzigt, den Rade van State, hadden dus ook 't regt, om zaken van weinig belang, enz., gelyk de Raad, aftedoen, zonder byzonderen laſt van hunne Principalen daartoe te behoeven; maar moeſten, in zaken van eenig gewigt, 't oordeel en beſluit van hunne Heeren en Meeſters vragen en afwagten: even als de Raad van State verpligt was geweeſt, de Provincien te beſchryven, om daar door hun believen —— hunne meening —— te verſtaan (1). —— Doch, langzamerhand, deden de Afgevaardigden der Geweſten vele zaken af, zonder byzonderen laſt van de Staten, door welken zy afgezonden waren. „ Sommigen, ſchryft WAGENAAR (*a*), zaten, „ jaren agtereen, eer zy thuis ontboden wierden: „ anderen voor hun leven: al 't welk hun aan„ zien ryzen deed. En naardemaal zy, gemeen„ lyk, gekozen wierden, op aanpryzing der „ Stadhouderen, die hun ook, dikwils, eerlyke „ en voordeelige dienſten konnen doen opdragen, „ waren zy, veeltyds, nauwer, dan de byzon„ dere Staten, verbonden met dezelven, en ge„ woon hun zeer naar de oogen te zien." Dit, en,

(*a*) *Vaderl. Hiſt.* XI. *Deel*, bl. 343.

(1) GROTIUS (*Anal. Libr.* V. p. 110.) zegt: *Sed quia res majores antiquitus niſi gentium ſingularum conſenſu non expediebantur, mole negotiorum & periculo cunctationis repertum eſt, legatos mittere cum liberis mandatis, qui ſuprema curæ inminerent*, ET UBI QUID GRAVIUS OBVENIRET, MORAQUE DIGNUM, SUÆ QUISQUE PATRIÆ ORDINES CONSULERENT. —— Doch, om de waarheid te zeggen, ik betuig deze plaats niet regt te verſtaan; of, als ik ze wel verſta, ſpreekt het *laatſte* het *eerſte* tegen. —— De Lezer oordeele zelf. ——

en; vooral, dat de byzondere Staten, nu en dan, ondervonden hadden, dat men, ter Generaliteit, beſluiten nam tegen hunne meening; maakte, dat men, in 't jaar 1643., op den voorſlag van Holland, in de byzondere Geweſten, ernſtig begon te raadplegen, om een *eensluidend* Berigtſchrift voor de gewoonlyke Afgevaardigden ter Algemeene-Staatsvergaderinge vaſt te ſtellen. In Holland wierd 'er het eerſt toe beſloten. In Gelderland, wierd het, eenigen tyd, tegengehouden, door het Kwartier van Nieuwmegen; doch het ontworpen Berigtſchrift wierd, hier, eerlang, ook vaſtgeſteld, en door de Afgevaardigden ter Generaliteit beëedigd. In Zeeland, waren de Steden genegen, om het vaſt te ſtellen; maar de Heer de Knuit, die den Eerſten Edelen vertoonde, belette, dat 'er eed op gedaan wierd. In 't Stigt wierd het ook door de Gekorenen en Edelen tegengehouden; ſchoon de ſtad 'er zig voor verklaard had. In Vriesland, waren Ooſtergo en Weſtergo voor, de Zevenwolden en Steden tegen, het ontworpen Berigtſchrift. In Stad en Lande, wierd volgends den Schryver, (*a*), dienwe hier volgen, niets beſloten; ſchoon die van Stad en Lande, kort daar op, eene Inſtruktie voor hunne Gedeputeerden ter Algemeene Staats-Vergaderinge vaſtſtelden: gelyk, in 't vervolg, blyken zal. Hoe men 't, in Overyſſel, begreep, is, myns wetens, nergens, aangeteekend. —— Doch hoe het daarmede ook zyn mag, dit Geweſt heeft, in later tyd, zoo wel als Gelderland, Holland en Utrecht, een byzonder Berigtſchrift vaſt- ART. XIV.

(*a*) ARTZEMA, II. *Deel*, bl. 899.

Art. XIX. vaſtgeſteld voor deszelfs Afgevaardigden ter voorz. Vergaderinge. ——— Om dan de magt der tegenwoordige gewoonlyke Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering, zoo net doenlyk, te bepalen, zal ik mynen Lezer, eensdeels, wyzen naar den inhoud der Berigtſchriften, volgends welken ſommige Gedeputeerden, thans ter tyd, door ſommige Geweſten, afgevaardigd worden; en, voor 't overige, hem een maatſtaf aan de hand geven, waarnaar men, zoo ik meen, de magt der zulken, welken met geene uitgedrukte Inſtruktie voorzien zyn, veilig kan afmeten. ——— Ik begin met de Inſtruktie voor die van GELDERLAND, vaſtgeſteld, op den zeventienden Oktober, 1750., welke van dezen inhoud is:

„ Art. I. van wegen de Ed. Mo. Heeren Staten des Furſtendoms Gelre en Graafſchaps Zutfen, zullen, om ter Vergadering van de Ho. Mo. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden te *reſideren*, gekommitteerd worden uit ieder der drie Kwartieren, tot een zeker matig getal, by zyne Hoogheid, den Heere Erfſtadhouder, te bepalen, van de bevoegdſten en bekwaamſten uit derzelver midden, volgends het oud loffelyk gebruik.

„ 2. Die niet zullen mogen zyn in eed, *gage*, of dienſt, van iemand anders, dan alleenlyk van Hun Ed. Mo., of van eenig Lid derzelven, noch gedurende de Kommiſſie, zig in dienſt, *gage* of eed van anderen begeven: welverſtaande, dat gemelde Gekommitteerden zullen mogen bedienen zoodanige *charges*, als ter beſtelling van Hun Hoog Mogenden ſtaan: ook, dat zy zullen mogen wezen in eed van vreem-

„ de

„ de Prinſen wegens zoodanige goederen, als ART. XIX.
„ onder de Souvereiniteit van de zeven Provin-
„ cien of *reſſort* van de Generaliteit zyn gelegen,
„ en behooren.

„ 3. Deze Gekommitteerden zullen voor eene
„ *generale Inſtruktie hebben* DE UNIE VAN U-
„ TRECHT, *en het gene naderhand, by gemeene*
„ *bewilliging van alle de Vereenigde Provincien,*
„ *aan de Vergadering van Hun Hoog Mogenden*
„ *ſpecialyk is opgedragen;* en daar buiten niet
„ mogen gaan.

„ 4. Zullen bezorgen, dat de ware Gereformeer-
„ de Religie, by publieke auctoriteit in deze
„ Landen geleerd, allenthalve, gemaintineerd,
„ bevorderd en voordgezet, en, vooral, dat
„ dezelve in naburige Landen, alwaarze van
„ ouds geoefend is, niet verdrukt, werde.

„ 5. Zullen in alles getrouwelyk en nauwkeu-
„ riglyk naarkomen en uitvoeren de bevelen, aan
„ hun gegeven, en, van tyd tot tyd, te geven,
„ by en van wegen de Heeren Staten des Fur-
„ ſtendoms Gelre en Graaffchaps Zutfen, en,
„ in alle gevallen, zig reguleren naar Hun Ed.
„ Mogendens intentie, tot dienſt dezer Provincie
„ en van derzelver Ingezetenen in 't gemeen, om
„ het *intereſſe* derzelven met allen yver te bezor-
„ gen, en tot het gewenſchte effekt te brengen,
„ zonder zig hiervan, eenigszins, te laten af-
„ trekken door eenige rekommandatien of *in-*
„ *ductien* van anderen uit de Vereenigde Provin-
„ cien, van een of van ſommigen, zy zyn dan
„ wie ze zyn. ———

„ 6. Zullen, in 't algemeen, zoeken te beletten,
„ *dat ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogen-*
„ *den niets werde gehandeld of voorgenomen,*

„ *dat,*

Art. XIX. „ *dat, in eenigerwyze, verkorten of benadeelen*
„ *zoude de* SOUVEREINITEIT, PRIVILEGIEN,
„ GEREGTIGHEDEN OF WELHERGEBRAGTE
„ KOSTUMEN EN USANTIEN VAN DEZE PRO-
„ VINCIE, LEDEN EN STEDEN VAN DEZELVE,
„ *maar tragten alleszins te bevorderen 't gene*
„ *ſtrekken mag tot bewaring van de Hoogheid en*
„ *Heerlykheid, ook van het reſpekt en gezag, en*
„ *van de belangen dezer Provincie, in alle voor-*
„ *vallen*; en, onder anderen, mede hier in (zoo
„ veel het naar gelegenheid bekwamelyk kan ge-
„ ſchieden), dat tot alle bedieningen, bezendin-
„ gen, *deputatien* en Kommiſſien, zoo wel uit
„ deze als uit d'andere Provincien, *behoorlyk be-*
„ *kwamen* gekozen en *geëmployeerd* werden.

„ 7. De Gekommitteerden zullen ter Vergade-
„ ring van Hun Hoog Mogenden, noch buiten
„ dezelve, niet mogen konſenteren of bewilligen,
„ op het behagen der Heeren Principalen, ja
„ niet mogen handelen of adviſeren, veelmin iets
„ beſluiten, zonder Hun Edele Mogendens voor-
„ gaande ſpeciale auctoriſatie, in, over, of van,
„ de navolgende zaken: *handeling met Potenta-*
„ *ten, Landen of Steden, van Alliantien of Se-*
„ *courſen, merkelyk verſchot of leeninge van pen-*
„ *ningen, continuatie derzelven, of verſtrekking*
„ *van der Landen credit ten zy de zaak geen uit-*
„ *ſtel kunnende lyden; en de Heer Erfſtadhouder*
„ *in de Beſoigne tegenwoordig zynde, Hun Ge-*
„ *kommitteerden mogte preſſeren; als wanneer op*
„ *advis van Hooggem. Heere Erfſtadhouder daar-*
„ *inne zullen mogen konſenteren*: en mids daar
„ van aan Hun Edele Mogenden, of, by der-
„ zelver afwezendheid, aan het Hof Provin-
„ ciaal tydig kennis gevende, met melding van

„ de

„ de *prægnante* redenen, daartoe dienende), ART. XIII.
„ reſtitutie of verminderinge van Obligatien, van
„ Prinſen, Heeren of Steden van dezen Staat
„ gegeven; *Beſtand, Vrede, Oorlog, Repreſſa-*
„ *lien, ſluiting of langdurige ſchortſing van*
„ *Juſtitie, neutraliteit, ontveſtiging van eenige*
„ *Stad of Fort; onvermoedelyke executie van*
„ *eenige Provincie of Lid van dezelve over wan-*
„ *betaling van gedragen konſenten, of uit eenige*
„ *andere oorzaak; nieuwe Konſenten, Impoſi-*
„ *tien, Kontributien of Laſten, waarin deze Pro-*
„ *vincie zoude moeten dragen;* het ſtuk van Ver-
„ lof- en Geleigelden, in 't ſluiten of openen van
„ dezelven; *aanneming, continuëring of afdan-*
„ *king van eenig krygsvolk;* nieuwe Officien,
„ Conſtitutien van Penſioenen, Traktementen of
„ merkelyke verëeringen, of aan uit- of aan inland-
„ ſchen, waarmede de ſtaat van oorlog of der
„ Generaliteits middelen en inkomſten zouden
„ worden bezwaard of verminderd; *exorbitante*
„ *defroyementen* en *ſurrogatien* van andere per-
„ ſoonen in verſtorvene Traktamenten; verkoo-
„ ping, vervreemding of belaſting van eenig
„ regt of geregtigheden, domeinen, goederen, ac-
„ tien of deugdlyke crediten, aan de Generaliteit,
„ of de gemeene Unie, toebehoorende; aftrek-
„ king of belaſting van het inkomen van eenige
„ Comptoiren-Generaal of Particulier, onder de
„ Generaliteit, met aſſignatien, negotiatien, ver-
„ panding of eenige verbindtenis; remiſſien,
„ diſpoſitien of betalingen van en uit penningen
„ en voorbaten, der Generaliteit toekomende, uit
„ kragte van Traktaten, Alliantien, of Subſi-
„ dien met en van Potentaten en Republieken;
„ *verandering in den voet en den loop van de Mun-*

„ *ten;*

ART. XIX. „ *ten, en deszelfs aankleven;* verandering in 't
„ verleenen van Paspoorten tegen het oud ge-
„ bruik van deze Provincie; *verleening van Pri-*
„ *vilegien of Oktrooi aan eenige Stad, Sodali-*
„ *teit of Kompanjie, Kollegie, of Dorp; of ver-*
„ *lenging van de bereids gegevenen; uitgezonderd*
„ *zoodanig oktrooi als tot ligting van Impoſt en*
„ *betaling van ſchulden zoude ſtrekken;* making
„ of vernieuwing van Inſtruktien, Ordonnantien
„ en Plakaten, waarby eenige nieuwigheid zyn
„ of worden ingevoerd tot nadeel of verkorting
„ van dezer Provincie Hoogheid, Geregtigheid
„ of Jurisdictie; verleening van Pardon of remis-
„ ſie van misdaden, tegen den Staat begaan;
„ zending van Ambaſſadeurs of notabele deputa-
„ tien buiten 's Lands, ten zy in zoo ſchielyken
„ haaſt, en om zulke zwaarwigtige redenen, dat
„ geen uitſtel geleden werde, gevende niettemin
„ aanſtonds daar van kennis.

„ 8. Maar *zoo haaſt iets van de in de voorſtaande*
„ *artikelen uitgedrukte zaken, of van eenige dier-*
„ *gelyke wigtige materien, den Staat van den*
„ *Lande rakende, mogte of zoude voorvallen* (ge-
„ lyk de Gekommitteerden daarop zonderling agt
„ zullen hebben te nemen, dat, zoo vroegtydig,
„ als immers mooglyk is, daarvan informatien
„ bekomen) *zullen voord daarvan kennis geven,*
„ *en het met genoegzaam berigt verwittigen, aan*
„ *de Heeren Staten dezes Furſtendoms en Graaf-*
„ *ſchaps, of, Hun Edele Mogenden niet verga-*
„ *derd zynde, aan het Hof Provinciaal;* en,
„ eene buitengewone Landſchaps Vergaderinge
„ op het ſpoedigſte vereiſcht wordende, zulks
„ mede aan het Hof moeten bekend maken en
„ verzoeken.

„ 9. De

„ 9. De Gekommitteerden zullen op elken ART. XIX.
„ Landdag, by deszelfs aanvang, door één, of
„ eenigen, derzelven, telkens, rapport doen,
„ opgevende de voornaamſte aanmerkingen, die
„ over de gewigtigſte zaken, welken, ſedert het
„ laatſt voorgaand rapport, in Hun Hoog Mo-
„ gendens Vergadering voorgevallen en verhan-
„ deld zyn, zullen zyn gemaakt, en overleve-
„ ren een dubbeld van de Verbalen, daar van
„ door hen, op koſten van het Landſchap, te hou-
„ den, en te maken: wordende het Hof en Re-
„ kenkamer gemagtigd, om met de Gekommit-
„ teerden ter Generaliteit daarover een reglement
„ te maken.

„ 10. Zullen op des Landſchaps vergaderinge
„ niet allen, te gelyk, overkomen, maar zal,
„ gedurende dezelve, ten minſten één (houdende
„ daarin beurten onder de Kwartieren) ter ver-
„ gadering van Hun Hoog Mogenden verblyven,
„ en, doorgaands, tegenwoordig zyn, tot voor-
„ koming van reſolutien, die, in afwezen van
„ allen, nadeelig voor deze Provincie zouden
„ mogen genomen worden.

„ 11. Zullen, voords, van tyd tot tyd, hou-
„ den goede en nauwe korreſpondentie met Hun
„ Ed. Mogenden, of, by hun afwezen, met het
„ Hof Provinciaal, en de reſpektive Kwartieren,
„ en, by derzelver afzyn, met de gewone Ge-
„ deputeerden, denzelven, telkens, ſtiptelyk,
„ kennis gevende van all' 't gene den ſtaat van
„ 't Land in 't gemeen of deze Provincie in 't
„ byzonder eenigszins aangaat, om by voorval,
„ des noods, gedaan te worden, als op het *agtſte*
„ artikel is bevolen.

ART. XIX. „ 12. Zullen goed toezigt nemen, dat de „ Raad van State en de Kollegien ter Admirali- „ teit, gelyk mede hunne Miniſters, derzelver „ reſpektive Inſtruktien behoorlyk agtervolgen, „ zonder dezelven te buiten te gaan met het uit- „ geven van Plakaten; aan dezelven niettoeſtaan- „ de *uitzetting* (*extenſie*) van de aanbevolene *ju-* „ *risdictie*, of aanmatiging van die aan hun niet „ toekomt, of, anderszins, tot nadeel (*præjudicie*) „ of krenking van de Hoogheid, Heerlykheid, „ regten en welhergebragte Coſtumen van dit „ Furſtendom en Graafſchap zou kunnen ſtrek- „ ken.

„ 13. Zullen goede en neerſtige handbieding „ doen, dat de ſtaat van oorlog in behoorlyke „ orde geformeerd, en 's Lands Financien in „ goeden ſtaat gehouden, worden.

„ 14. Zullen niet mogen eenig deel hebben in „ eenige Waren of Koopmanſchappen, die aan „ het Land worden verkogt of geleverd, direkt „ noch indirekt, veelmin eenige Ordonnantien „ tot laſt van de Generaliteit of byzondere Pro- „ vincien mogen koopen of overnemen.

„ 15. Zullen elkanderen geene vereeringen of „ byſlagen mogen toevoegen in eenige maniere: „ ook geene geſchenken mogen ontvangen, als „ alleen eenige weinige drink- en eetwaren „ (*eſculenta* & *potulenta*) van geringe waarde.

„ 16. De Heeren Staten houden aan zig, om, „ van tyd tot tyd, zoodanige ordres te geven, „ als Hun Ed. Mogenden, naar gelegenheid, „ zullen goedvinden, en deze Inſtruktie uitteleg- „ gen, ook te vermeerderen, verminderen en „ veranderen naar welgevallen." ———

De

De Inſtruktie der Gedeputeerden van de Sta- ART. XIX.
ten van HOLLAND EN WEST-VRIESLAND is van den drieëntwintigſten July, 1669. (*a*), en van dezen inhoud:

„ 1. Zullen, volgends voorgaand gebruik, ge„ kommitteerd worden eenigen van de gekwalifi„ çeerdſten en bekwaamſten tot de bedieninge uit „ de Provincie van Holl. en Weſt-Vriesl., wel„ ken niet zullen mogen wezen in eed, *gage* of „ dienſt van iemand, dan alleenlyk van de Pro„ vincie van Holl. en Weſt-Vriesl., of eenig Lid „ van dezelve.

„ 2. De Gedeputeerden zullen in de oefening „ van hunne bedieninge agtervolgen, en niet mo„ gen te buiten gaan, *den voet van de* NAARDERE „ UNIE VAN UTRECHT, *noch 't gene, nader„ hand, met gemeene reſolutie van de gezament„ lyke Provincien, ſtaatsgewyze vergadert zyn„ de, aan de Generaliteit is overgedragen.*

„ 3. Zullen, voords, trouwelyk naarkomen de „ bevelen, hun van wegen de Heeren Staten van „ Holl. en Weſt-Vriesl. gegeven; en bezorgen, „ dat in de voorz. Vergaderinge niet werde ge„ handeld of gedaan iets, rakende de Hoogheid, „ Privilegien, Geregtigheden, loffelyke Koſtumen „ en Gebruiken van den Lande van Holl. en „ Weſt-Vriesl., Steden en Leden van dien; zon„ der den uitdrukkelyken en byzonderen laſt van „ de Staten van denzelven Lande.

„ 4. Zullen, voords, de voorz. Gedeputeer„ den in de Vergadering of daar buiten niet mo„ gen handelen, zonder byzonderen laſt als vo„ ren,

(*a*) In 't *Groot-Placaatb.* III. *Deel*, bl. 89.

ART. XIX. „ ren, van de navolgende punten: *als van Vrede*
„ *of Treves, Oorloge; Handelinge met andere Po-*
„ *tentaten, Landen of Steden; van Alliantien,*
„ *Secourſen; verleenen of verlengen van eenige al-*
„ *gemeene of gewigtige Oktroojen, waarby de*
„ *Provincie van Holl. en Weſt-Vriesl. eenigen in-*
„ *tereſt zoude komen te lyden* (1); *aannemen,*
„ *aanhouden of afdanken van eenig Krygsvolk;*
„ noch mede van het zenden van eenige Ambas-
„ ſadeurs of aanmerkelyke bezending buiten
„ 's Lands; gelyk mede niet in 't ſtuk van de
„ Munte, Konvoojen en Licenten, ſluiten of ope-
„ nen van dezelven; verleenen van Pardonnen,
„ kwytſcheldingen van misdaden, tegen den
„ Staat begaan; alsmede niet over kwytſchel-
„ dingen van aanſlagen, by ſententien gewettigd,
„ of eenige diergelyke wigtige materien, den
„ Staat van den Lande betreffende; *ten deele ook*
„ *by d'Unien*, en, *met name*, BY DIE VAN U-
„ TRECHT, aan de Provincien verbleven, *die*
„ *men hier houdt voor ingevoegd;* of eenige an-
„ dere punten, *voorbehouden aan de Heeren Sta-*
„ *ten van den Lande:* Maar, zulks voorvallende
„ (gelyk zy daarop zonderlingen agt zullen heb-
„ ben te nemen, dat zy, daarvan, zoodra moog-
„ lyk,

(1) De reden, waarom de byzondere Geweſten by hunne reſpektive Berigtſchriften voor de Gedeputeerden ter Algemeene Staatsvergadering, *het verleenen of verlengen van eenige algemeene Oktroojen* door dezelven, zonder hunne uitdrukkelyke toeſtemming, verboden hebben; ſchynt geweeſt te zyn, om dat zulks, te voren, zeer dikwils geſchied was door de Gedeputeerden ter Vergadering van H. H. M., zonder hunnen byzonderen laſt. Een aanmerkelyk voorbeeld daarvan kan men zien in *'t Leven van Frederik Henrik*, II. *Deel*, bl. 265.

„ lyk, kennis bekomen), terſtond, daarvan aan de ART. XIX.
„ Staten van Holl. en Weſt-Vriesl., of in afwe-
„ zen van dezelven, aan Hun Ed. Groot-Mogendh.
„ Gekommitteerde Raden, kennis geven: op dat
„ alzoo alles moge geſchieden met kennis van
„ deze Provincie, zonder dat men dezelve over-
„ haaſte, en alzoo de auctoriteit aan zig zel-
„ ven neme.

„ 5. Zullen niet mogen verkoopen, vervreem-
„ den of ook belaſten eenig Regt of Geregtighe-
„ den, Domeinen, Goederen, *Actien* of deugd-
„ lyke *Crediten*, der Generaliteit en gemeene
„ Unie toebehoorende; anders dan na voorgaan-
„ de petitie van den Rade van State, en 't kon-
„ ſent der Provincien, Staatsgewyze daarop be-
„ ſloten hebbende.

„ 6. Gelyk mede het inkomen van eenige Kan-
„ toren, generalyk of partikulierlyk onder de
„ Generaliteit hoorende, niet zullen mogen weg-
„ maken (*diverteren*), noch belaſten, met Aſſig-
„ natien, Negotiatien, Verpandingen of eenige
„ andere Verbindteniſſen, zonder voorgaande pe-
„ titie en konſent als voren.

„ 7. Zullen, voords, niet vermogen, 't zy uit
„ zig zelven, of wel met ruggeſpraak van Heeren
„ Gekommitteerde Raden, eenige Paspoorten tot
„ vryen uit- of invoer van eenige Goederen,
„ Koopmanſchappen, Meubilen of anderszins,
„ van wat zake het ook zoude mogen zyn (uit-
„ gezonderd alleenlyk de gewone Wynen, vol-
„ gends de Lyſte daarvan ter Griffie van H.
„ H. M. beruſtende, midsgaders ook de Meubi-
„ len van uitheemſche Miniſters, en van die van
„ hunnen Trein, die dezelven tot hun gemak
„ met zig voeren, vooruitzenden, of hen onmid-

ART. XIX. „ delyk doen volgen), intewilligen, direktelyk
„ of indirektelyk; noch ook daartoe eenige aan-
„ leidinge te geven, noch ook ooit eenig verzoek,
„ daar toe ſtrekkende, overnemen, of alhier by rap-
„ port in deliberatie brengen; maar, in tegendeel,
„ alle zoodanige verzoeken, als daartoe, ooit of
„ ooit, ter Generaliteit zouden mogen voorko-
„ men, aanſtonds, wel uitdrukkelyk, tegente-
„ ſpreken, en afteſlaan, ook, dienvolgends, niet
„ gedogen, dat daarop, tot vryen uit- of in-
„ voer als boven, eenig beſluit genomen wer-
„ de.

„ 8. Alle Penningen en Voorbaten, der Gene-
„ raliteit van buiten toekomende, uit kragte van
„ Traktaten, Alliantien, Subſidien, met vreemde
„ Prinſen of Republieken aangegaan; zullen ko-
„ men, tot voordeel van de gemeene Unie, in
„ handen van den Ontvanger-Generaal, en gela-
„ ten worden ter beſtelling van den Rade van
„ State; zonder ter Vergaderinge van de Genera-
„ liteit daarover te mogen beſchikken, of eeni-
„ ge betalinge daar uit te doen, als alleen op
„ Ordonnantie van den gemelden Rade van
„ State.

„ 9. Zullen, voords, gantſch, geene juris-
„ dictie aan zig nemen te oefenen, 't zy uit zig
„ zelven, of by kommiſſie of delegatie, over
„ proceſſen en zaken, die tuſſchen eenige twis-
„ tende partyen, wonende binnen de Verëenig-
„ de Provincien, mogten voorkomen: maar de-
„ zelven laten, of verwyzen, zoo veel die de
„ Generaliteit konnen aangaan, of aan den Ra-
„ de van State, of aan de Kollegien ter Admi-
„ raliteit, naar de natuur en gelegenheid der
„ zake.

„ 10. Maar

„ 10. Maar in zaken, waarin Reviſie verzogt ART. XIX.
„ wordt, zullen zy zig ter Generaliteit mogen
„ laten benoemen, en daarin gebruiken, mids dat
„ de voorz. Reviſien werden verzogt en vervolgd
„ binnen den behoorlyken tyd, daartoe naar reg-
„ ten bepaald; en anders niet.

„ 11. Zullen niet aan zig nemen, om by auctо-
„ riteit op te ſchorten eenige uitvoeringen van
„ ſententien, 't zy in het burgerlyke, 't zy in 't
„ lyfſtraffelyke, die door eenige Kollegien en
„ Regters van de Generaliteit gewezen zullen
„ zyn; maar zullen dezelve regters vermogen
„ met de noodige *exëcutie* voord te varen, niet-
„ tegenſtaande de voorſ. opſchortinge.

„ 12. Zullen gehouden wezen met den aan-
„ vang van de Vergadering van Holl. en Weſt-
„ Vriesl. rapport te doen van all' 't gene, gedu-
„ rende derzelver afwezendheid, aanmerkelyks
„ ter Vergaderinge van de Generaliteit zal voor-
„ gevallen zyn; en teffens overteleggen het Re-
„ giſter, inhoudende alle Reſolutien, ter Genera-
„ liteit, van tyd tot tyd, genomen.

„ 13. Zullen, voords, houden goede en nau-
„ we korreſpondentie met de Staten van Holl.
„ en Weſt-Vriesl., of, in afwezendheid van de-
„ zelven, met de Heeren Gekommitteerde Ra-
„ den; telkens ſtiptelyk rapporterende en advi-
„ ſerende van all' 't gene den Staat van den Lan-
„ de in 't gemeen, of de Provincie van Holl. en
„ Weſt-Vriesl. in 't byzonder, eenigszins, aan-
„ gaat: zonder dat zy met iemand in 't byzon-
„ der, de zaken van den Lande aangaande, zul-
„ len mogen korreſponderen, dan hebbende, als
„ voren, de voorſ. *devoiren* aan de bovengem.
„ Vergadering, of aan de Heeren Gekommit-

ART. XIX. „ teerde Raden, gedaan; maar indien iets mogte
„ voorvallen, die van het Noorderkwartier by-
„ zonderlyk rakende, zullen daarvan aan de
„ Heeren Gekommitteerde Raden van het zelve
„ Kwartier mede tydelyk kennis hebben te ge-
„ ven.

„ 14. Zullen ook voordäan niet meer hebben
„ te bewilligen (gelyk bevonden wordt, voor-
„ heen, ſomtyds, by onoplettendheid, of anders-
„ zins, geſchied te zyn) in eenige ontheffingen
„ (*diſpenſatien*) van het derde artikel van 't Ok-
„ trooi, den 22. December, des jaars, 1622.,
„ aan de Geoktroojeerde Ooſt-Indiſche Kompan-
„ jie dezer Landen verleend, medebrengende
„ onder anderen: *Dat de Bewindhebberen van*
„ *dezelve Kompanjie den anderen in bloede of*
„ *affiniteit niet mogen beſtaan, tot zuſters en*
„ *broeders kinderen ingeſloten:* noch ook daartoe
„ eenige aanleidinge te geven, direktelyk of in-
„ direktelyk, en zelfs nooit eenig verzoek, daar-
„ toe ſtrekkende, over te nemen, of alhier, by
„ rapport, in overweging te brengen; maar, in
„ tegendeel, alle zoodanige verzoeken, als, daar-
„ toe, ooit of ooit, ter Generaliteit zouden mo-
„ gen voorkomen, aanſtonds wel uitdrukkelyk
„ tegenſpreken en afſlaan: ook dienvolgends niet
„ gedogen, dat, daarop, tot ontſlag als boven,
„ eenig beſluit genomen werde.

„ 15. Zullen voords den Rade van State en de
„ Kollegien ter Admiraliteit laten by 't volkomen
„ gebruik van hunne reſpektive Berigtſchriften,
„ zonder daarin eenige veranderinge of inbreuk
„ te doen, of gedogen, dat by iemand anders
„ gedaan werde; en zullen gehouden zyn toezigt
„ te nemen, dat dezelve Raad en Kollegien hun-

„ ne

„ ne Inſtruktien wel naarkomen, en dat zy, ART. XIX.
„ reſpektivelyk, by dezelven worden gemainti-
„ neerd.

„ 16. Zullen, zonder voorgaand advis en ken-
„ nis van de Staten van Holl. en Weſt-Vriesl.,
„ niet mogen helpen begeven, of laten neerleg-
„ gen, aanmerkelyke en principale Officien of
„ Ambten, militairen of anderen; noch ook eeni-
„ ge nieuwe Officien of Traktementen geven; of
„ merkelyke verëeringen, 't zy aan uitlandſchen,
„ of ook aan ingezetenen van den Lande, doen,
„ waarmede de Staat van Oorlog of de Generali-
„ teits Middelen en Inkomen zouden worden
„ bezwaard of verminderd; en ook niet toeſtaan
„ eenige zware defroyementen, of inplaatſingen
„ (*ſurrogatien*) van andere Perſoonen in verſtor-
„ ven' traktementen.

„ 17. Zullen, insgelyks, niet vermogen eenig
„ deel te hebben in eenige Waren of Koopman-
„ ſchappen, die aan 't Land worden verkogt of
„ geleverd, noch ook in eenige verpagting van
„ de Generaliteits middelen, veelmin eenige
„ Ordonnantien tot laſte van de Generaliteit of
„ byzondere Provincien mogen koopen, of in
„ dezelven deel nemen; alles direktelyk noch in-
„ direktelyk.

„ 18. Zullen tot *gage* of traktement genie-
„ ten jaarlyks, tegen vier guldens, 's daags; en
„ reizende in kommiſſie, zig regelen naar het
„ reglement; zonder malkanderen eenige ver-
„ ëeringen of byſlagen toe te voegen in eenige
„ manieren.

„ 19. Op welke Inſtruktie de Gedeputeerden,
„ nu in de voorſ. Vergadering gekomen zynde,
„ of hier na te benoemen, zullen gehouden zyn

ART. XIX. „ te doen den behoorlyken eed aan de Ed. Groot-
„ Mog. Heeren Staten van Holl. en Weſt-
„ Vriesl., hunne Heeren Kommittenten en Prin-
„ cipalen.

„ En behouden de Heeren Staten van Holl.
„ en Weſt-Vriesl. den uitleg, vermeerdering of
„ vermindering van deze Inſtruktie aan zig zel-
„ ven."

Ook ſtelden de Staten van Holl. en Weſt-Vriesl. op dienzelfden dag een formulier van eed vaſt voor hunne Gedeputeerden ter Vergadering der Algemeene Staten, welk te aanmerkelyk is, dan dat ik het hier niet geheellyk zou byſchryven. Dus luidt 't letterlyk:

„ Dit beloove en ſweere ick, de Heeren Sta-
„ ten van Hollandt ende Weſt-Vrieslandt, als
„ Souverain van deſelve Provincie (*ſonder dat ik*
„ *yemandt anders kenne daertoe recht te heb-*
„ *ben* (1)) gehouw ende getrouw te weſen; dat
„ ick oock niet en ſal weſen in raet ofte in daedt,
„ daer de Hoogheyt der voorſz. Provincie eeni-
„ ge indracht, ofte den Ingezetenen van dien
„ eenigh hinder, ſchade ofte letſel af komen
„ mochte; maer indien ſulks yets tot myner ken-
„ niſſe quame, dat ick na myn vermogen ſulcks
„ ſal beletten; en terſtondt de Heeren Staten
„ voor-

(1) Deze woorden vindt men ook reeds in den eed agter het Berigtſchrift voor de Gedeputeerden van Holl. van het jaar *zeſtienhonderd* DRIËNVEERTIG, by AITZEMA II. *Deel*, bl. 911. — 't Zou nauwlyks te begrypen zyn, hoe het mooglyk was, dat men *toen* (1643.) openlyk deed bezweren 't gene men, omtrent twintig jaren vroeger, geregtelyk, had doen veroordeelen, — indien we niet wiſten, dat de waarheid ons dikwils, onwetende, ontvalt.

„ voornoemt, of, in abſentie van deſelve, hare ART. XIX.
„ Gecommitteerde Raden daer af tydelyck goede
„ waerſchouwinge doen, ofte doen doen: Dat
„ ick oock de Eere, Hoogheyt ende Heerlyck-
„ heyt van denſelven Lande naer myn vermogen
„ ſal helpen bewaren, *oock helpen mainctineren*
„ *ende voorſtaen de ware Chriſtelycke Gereformeer-*
„ *de Religie, ſoo die jegenwoordigh in deſe Lan-*
„ *den aengenomen ende publycquelyck ge-exerceert*
„ *werdt*; TE WETEN, VOOR SOO VEEL HET
„ DISTRICT VAN DE GENERALITEYT AEN-
„ GAET, ENDE VERDER OF ANDERS NIET,
„ *ſonder my eenigſints omtrent het ſtuck van de*
„ *Religie, over ofte in de ſtemmende Provincien*
„ *eenige de minſte diſpoſitie aen te matigen*, OF-
„ TE OOCK TE GEDOGEN, DAT, BY OFTE
„ OP DEN NAEM VAN HAER HOOGH
„ MOG., SULCX IN EENIGE PROVINCIE, OF
„ EENIGH LIDT VAN DESELVE ONDERNOMEN
„ WERDE (1); Ende voorts alles helpen dirige-
„ ren (in ſaecken, deliberatien of beraetſlagingen,
„ daerin ick gebruyckt ſal werden in haer Hoogh.
„ Mog. Vergaderinge of daer buyten) tot het
„ gene de Provincie van Hollandt en Weſt-
„ Vrieslandt, ende vermogens d'Unie de ghe-
„ ſamentlycke Provincien meeſt vorderlyck ende
„ diendigh is: Dat ick oock voorts ſecreet ſal
„ houden al 't gene ſecreet behoort ghehouden te
„ werden: Dat ick mede niet en ſal nemen
„ eenige giften of gaven, die naer beſchreven
„ Rechten verboden zyn, ende voorts alles ſal
„ doen, dat een getrouw Gedeputeerde en On-
„ der-

(1) Vergel. hiermede II. *Deel*, *Art.* XIII., §. V., bl. 241.–245.

ART. XIX. „ derzaet van den Lande van Hollandt ende „ Weſt-Vrieslandt ſchuldigh is, ende behoort „ te doen; *Ende ſpecialyck in alles my regule-* „ *ren, achtervolgens d'Inſtructie op myne Be-* „ *dieninge alreede gemaeckt of noch te maec-* „ *ken* (*a*)."

De Afgevaardigden van ZEELAND hebben nimmer eenig vaſt Berigtſchrift gehad, om naar te handelen. De Staten dier Provincie hebben daarover meermalen geraadpleegd, en ik heb thans eene *Concept-Inſtructie* voor my, welke zy, reeds in den jare 1597., beraamd hadden, om vaſt te ſtellen. Doch noch toen, noch naderhand, is daartoe beſloten. Hunne Afgevaardigden zyn dus, als nog, gehouden aan 't gene, waartoe zy, van ouds, verpligt waren, dat is, gelykwe zoo aanſtonds zagen (*b*), om alles overtenemen dat van eenig aanbelang, en waar aan hunne Provincie eenigszins gelegen, is, of, lie-

(*a*) Zie *Groot-Placaath.* I. c. bl. 91. —— De Heer WAGENAAR ſchreef in den *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl.* I. *Deel*, bl. 245.: *die* (Gedeputeerden) *van Holland waren eertyds gehouden, eer zy ter Generaliteit verſchenen, den eed op hunne Inſtruktie afteleggen. Doch deze gewoonte is, by het herſtellen des Stadhouders, in den jare* 1672., *afgeſchaft*, EN, SEDERT, NIET WEDEROM IN GEBRUIK GEBRAGT. —— Doch in zyne *Vaderl. Hiſt.* XI. *Deel*, bl. 346. *volg.*, heeft hy dezen misſlag verbeterd. *De Edelen*, ſchryft hy daar, ſprekende van de Inſtruktie van 1643.; *de Edelen hadden zig ernſtig verklaard tegen het vaſtſtellen van dit Berigtſchrift. En de Heer van Mathenes, wegens Holland zitting hebbende ter Generaliteit, weigerde, ronderlyk, den eed afteleggen. De andere Afgevaardigden deden dien egter*, EN IK MEEN, DAT HY, SEDERT, ALTOOS GEVORDERD EN AFGELEGD IS.

(*b*) Zie, *boven*, bl. 89. *volg.*

liever, hunne Gedeputeerden zyn, *ſtilzwygend*, tot al het zelfde gehouden, waartoe de Gedeputeerden van andere Provincien *uitdrukkelyk* verpligt zyn. En 't verzuim daarvan zou hun al zoo kwalyk genomen worden, als of hun zulks *met name* was voorgeſchreven. ART. XIX.

Maar wat UTRECHT aangaat; de Staten dezer Provincie arreſteerden op den negenden April, 1668., een Berigtſchrift voor hunne Gedeputeerden ter Generaliteit, waarnaar dezelven nog tegenwoordig handelen. ——— Het zelve is van dezen inhoud (*a*):

„ 1. Dat die genen, welken ter vergaderinge van „ de Staten Generaal zyn of zullen werden ge„ kommitteerd, niet zullen mogen wezen in eed, „ *gage* of dienſt van iemand anders, dan al„ leenlyk daardoor aan de Provincie van Utrecht „ verbonden.

„ 2. Zullen in de waarneming van hunne be„ dieninge agtervolgen den voet van de UNIE „ VAN UTRECHT, en het gene, *naderhand*, aan „ de Generaliteit is opgedragen.

„ 3. En, vooral, zorge dragen, dat de Hoog„ heid, Privilegien, Geregtigheden, loffelyke „ Coſtumen en Uſantien van de Provincie van „ Utrecht en Leden van dezelve, worden *ge„ maintineerd* en ongekrenkt gehouden.

„ 4.

(*a*) Volgends een *authenticq Extract uit het* 36. *Regiſter van Acten, Commiſſien, Inſtructien, &c., beginnende met den* 9. *January*, 1666., *en eindigende met den* 13. *December*, 1770. f. 210. —— Ook is deze inſtruktie te vinden in 't *Groot-Utrechts-Plakaatb.* I. *Deel*, bl. 327.

ART. XIX. „ 4. Zullen nauwe toezigt nemen, dat de wa-
„ re Chriſtelyke Religie, by publiek gezag in
„ deze Landen geleerd, allenthalve ook mag *ge-*
„ *maintineerd* werden.

„ 5. Zullen niet mogen verkoopen, belaſten,
„ of verpanden, eenige Domeinen, Regten of
„ Geregtigheden, aan de Generaliteit en de gemeene
„ Unie toebehoorende, neemaar bezorgen, dat
„ alle goederen en inkomen niet werden verdui-
„ ſterd, maar, naar behooren, verbeterd, en de
„ abuizen omtrent de behandeling, of anderszins,
„ herſteld, en door alle mooglyke middelen in
„ beter ſtaat gebragt, op dat daar door het inkomen
„ vergroot, de onkoſten verminderd, en het
„ Land alzoo, meer en meer, verligt, werde.

„ 6. Zullen, voords, getrouwelyk naarkomen
„ alle bevelen, Hun door de Staten gegeven, en,
„ van tyd tot tyd, nog te geven, en, die ter Ge-
„ neraliteit moeten dienen, by de eerſte en be-
„ kwaamſte gelegenheid, aldaar inbrengen, en
„ door alle wegen en middelen bevorderen, dat
„ effekt bekomen, zonder ietswes te verzuimen,
„ of, eenigszins, in gebreke te blyven, maar van
„ de toevallen en gevolgen aan Hun Edele Mo-
„ genden, of, by derzelver afwezen, aan hun-
„ ne Heeren Gedeputeerden, van tyd tot tyd,
„ kennis geven.

„ 7. Zullen, 't zy in of buiten de vergadering,
„ niet mogen handelen, zonder ſpecialen laſt van
„ de Heeren Hunne Principalen, *van vrede of*
„ *oorlog; van ſtilſtand van wapenen; toeſtaan*
„ *van repreſſalien; handelingen met andere Mo-*
„ *gendheden, Landen of Steden; van Alliantien*
„ *of Onderſtanden; aannemen, aanhouden of af-*

„ *dan-*

„ *danken van eenige Officieren of minder Krygs-* ART. XIX.
„ *volk*; 't zenden van eenige Gezanten; aanmer-
„ kelyke Deputatien binnen 's Lands, ofte over
„ eenige diergelyke wigtige materien, maar, zulks
„ voorkomende, aanſtonds aan de Heeren Staten
„ van Utrecht, of, in afzyn van dezelven, aan
„ Hunne Gedeputeerden, daarvan waarſchou-
„ wen, die daarop de Heeren Staten kunnen be-
„ ſchryven, op dat alzoo alles moge geſchieden
„ met behoorlyke kennis en goedvinden van de
„ Provincie, en de *auctoriteit* aan dezelve behou-
„ den werde.

„ 8. Zullen ook bezorgen, dat in alle Depu-
„ tatien of Kommiſſien, by de Generaliteit afte-
„ zenden, de Gekommitteerden dezer Provincie,
„ nevens die van anderen, behoorlyk werden ge-
„ kend en *geëmployeerd*, op dat, in allen deele,
„ het reſpekt en gezag van deze Provincie en
„ deszelfs byzonder *intereſt*, nevens dat van
„ het gemeen, alleszins door hunne Gekommit-
„ teerden mag waargenomen en bevorderd wer-
„ den.

„ 9. En of 't mogte gebeuren, dat, by het
„ voorkomen van diergelyke kommiſſie, de Ge-
„ kommitteerdens ter Generaliteit zoo ſterk in
„ getale aldaar niet preſent waren, dat zy zig,
„ zonder meerder ondienſt van die vergadering,
„ uit de vergadering konnen abſenteren, of dat
„ geen van hun drieën, door eenig toeval, of an-
„ ders, die zelf niet kwame te bekleeden, zul-
„ len zy Gekommitteerden zorg dragen, dat
„ de plaatſen voor Gekommitteerden dezer Pro-
„ vincie werden opengehouden, op dat die door
„ ordre van Hun Edele Mogenden zullen mogen

„ wor-

ART. XIX. „ werden vervuld: ten welken einde de voorſ.
„ Gekommitteerden, dien aangaande, aanſtonds,
„ aan Hun Ed. Mog. zullen kennis geven, op
„ dat daarover door dezelven mag werden be-
„ ſchikt.

„ 10. Zullen, van tyd tot tyd, houden goede
„ en nauwe korreſpondentie met de Heeren Sta-
„ ten van Utrecht, en, by derzelver afwezen,
„ met hunne Gedeputeerden, op dat door Hun
„ Edele Mogenden, kennis hebbende van all'
„ 't gene den Staat van den Lande in 't gemeen,
„ of deze Provincie in 't byzonder, eenigszins,
„ raakt, dienaangaande, tydelyk, mag werden
„ beſchikt, of, by afzyn van dezelven, door de
„ Gedeputeerden, ten dien einde, expreſſelyk
„ beſchreven werden.

„ 11. Behoudende Hun Edele Mogenden aan
„ zig den uitleg, vermeerdering, vermindering
„ of verandering van deze Inſtruktie."

En toen 'er, door de Gedeputeerden dier Provincie ter Generaliteit, gevraagd was, of zy, uit hoofde van het eerſte artikel van dit Berigtſchrift, onbevoegd waren, om Generaliteits-Ambten te bekleeden; verklaarden de Heeren Staten der voorz. Provincie, op den dertigſten April, 1745, eenparig, „ dat zy Heeren Gekommitteerden
„ dezer Provincie ter Generaliteit bevoegd wa-
„ ren, om Generaliteits Ambten aan te nemen,
„ en te bekleeden, zonder dat zy daar door zou-
„ den gerekend werden in eenen anderen eed te
„ zyn (*a*)." ———

Maar wat VRIESLAND aangaat; de Afgevaardig-

(*a*) Zie *Reſol. Stat. 's Lands van Utrecht*, 30. *April*, 1745.

digden van dit Geweſt ter Algemeene Staatsvergaderinge hebben, zoo veel ik weet, nimmer met eene bepaalde Inſtruktie voorzien geweeſt. —— In 't jaar 1643., waren de Zevenwolden en Steden tegen het ontworpen Berigtſchrift (*a*). —— Evenwel ſchynt 'er ooit een tyd geweeſt te zyn, dat hunne Afgevaardigden met een ſoort van Kommiſſie zyn voorzien geweeſt, welke hun, min of meer, tot een rigtſnoer moeſt verſtrekken. Ik heb thans een dier Kommiſſien voor my, welke ik ten gevalle myner Lezers hier zal byſchryven. Dus luidt ze: *De Staten van Vriesland allen den genen, die dezen zullen zien of hooren lezen, ſalut! doen te weten, gekommitteerd en geauctorizeerd te hebben, kommitteren en auctorizeren by dezen, den edelen, eerentveſten, wyzen en zeer voorzienigen Heere, Egbert van Baerdt, Grietman over Haskerland, om zig te transporteren in 's Gravenhage, en aldaar van wegen dit Landſchap ter Vergadering van H. H. M., de Staten Generaal, ſeſſie te nemen, en met de Gekommitteerden van de andere Vereenigde Nederlandſche Provincien, op alle voorvallende zaken, 't gemeene beſt der voorſ. Landen rakende, te helpen advizeren, ramen en ſluiten, 't gene hy tot dienſt, nut, oirbaar en welvaart der voorſ. Landen, en dezes Landſchaps, in 't byzonder, bevinden zal te behooren:* WELVERSTAANDE NOGTHANS, DAT HY IN ZAKEN VAN ZONDERLING GEWIGTE EN ZWARIGHEID NIET VERMOGEN ZAL EINDELYK TE RESOLVEREN, DAN OP BEHAGEN VAN ONS OF ONZE GEDEPUTEERDEN: *Belovende uit den naam en van we-*

Art. XIII.

(*a*) Zie. *boven*, bl. 92.

ART. XIX. *wegen het voorz. Landſchap voor goed en van waarde te houden 't gene by welgem. Heeren Gekommitteerden in voegen voorſ. gedaan en beſloten zal worden.*

Gegeven binnen Leeuwarden, onder 't zegel der Staten van Vriesland, en derzelver Secretaris hand, dezen 1. *Mei*, 1662.

(Onder ſtond) *By de Staten van Vriesland,*

(Was geparaph.) *Oeno van Groveſtins.*

Ter relatie van de Gedeputeerden derzelver,

(Get.) *Gisbertus van Vierſen.*

Doch hoe lang 't geven van deze Kommiſſien in Vriesland in gebruik geweeſt is, is my niet gebleken. Dit is zeker, dat de tegenwoordige Afgevaardigden uit die Provincie ter Algemeene Staatsvergaderinge geenerlei Inſtruktie of Kommiſſie hebben, om naar te handelen. —— Zy zyn dus, ſtilzwygend, wederom gehouden aan 't gene, waartoe zy, van ouds (*a*), gehouden waren, dat is, om over te nemen alles, dat van aanbelang of zwarigheid is, zoo voor den Staat in 't gemeen, als van hunne Provincie in 't byzonder.

De Staten van OVERYSSEL ſtelden ook op den zeſtienden July, 1707., eene Inſtruktie voor hunne Gedeputeerden ter Vergadering der Algemeene

(*a*) Zie, *boven*, bl. 89. *volg.*

he Staten vaſt, welke woordelyk van dezen in- ART. XIX.
houd is:

„ 1. Zullen, volgends voorgaand gebruik, gekommitteerd worden eenigen van de gekwalificeerdſten en bekwaamſten tot deze bedieninge uit de Provincie van Overyſſel, welken niet zullen mogen wezen in eed, *gage* of dienſt van eenen anderen Heer, Prins, Vorſt of Potentaat.

„ 2. Zullen die Gekommitteerden de hand daar aan houden, dat de Regeringe, Hoogheid, Vryheid en eenigheid van den Staat en de reſpektive Provincien, met derzelver Regten en Privilegien in 't gemeen, en van deze Provincie in 't byzonder, zullen bewaard en gehandhaafd worden, *volgends de* UNIE; EN DE UNIE ZELF, *gelyk die geſloten en afgekondigd is, den* 29. *January*, 1579. Edoch dat de Religie gehouden en gehandhaafd zal worden, gelyk die in 't jaar 1619. in de Nationale Sinode te Dordrecht is beveſtigd, en, vervolgends, hier te lande, aangenomen, zonder eenige andere openbare oefening van Godsdienſt toe te laten, als voor zoo veel dezelve in eenige Generaliteits plaatſen, by publiek gezag, is toegeſtaan, een ieder, voor het overige, in zyn geweten onbedwongen latende. Zullen mede, zoo veel doenlyk, de goede hand daar aan houden, dat dezelve Gereformeerde Religie ook in de Nabuurlanden niet verdrukt werde.

„ 3. Zullen, *zonder ſpecialen laſt van de Heeren hunne Principalen*, in hooggem. Vergaderinge, *niet mogen handelen van Vrede, Oorlog* of *Beſtand*; AANNEMINGE VAN HEEREN; *Traktaten met andere Potentaten, Landen of*

ART. XIX. „ *Steden; van Alliantien en Secourſen;* van neu-
„ traliteit of ontveſtinge van eenige ſteden of
„ ſterkten; van in te willigen nieuwe konſenten,
„ *Impoſitien, Contributien of Laſten;* van eenig
„ merkelyk verſchot van penningen of leeningen;
„ continuatie van dezelven, of verſtrekkinge van
„ der Landen credit; van het afleggen of veran-
„ deren van Obligatien van Prinſen, Heeren of
„ Steden aan dezen Staat gegeven; *noch ook van*
„ *het verleenen van eenige generale of importante*
„ *Privilegien of Oktroojen aan eenige Steden,*
„ *Broederſchappen, Maatſchappyen, Kollegien,*
„ *Dorpen, of van het verlangen der bereids ge-*
„ *gevenen; alsmede niet over het toeſtaan van re-*
„ *preſailles;* noch over ſtuitinge of opſchorting
„ van juſtitie, zonder noodzakelykheid en *erhef-*
„ *felyke* redenen; *noch over het aannemen, ver-*
„ *lengen of afdanken van eenig krygsvolk; noch*
„ *van verandering te maken in den voet en loop*
„ *der munte, met den aankleve daarvan;* noch
„ van Gelei- en Verlofgelden te ſluiten of te ope-
„ nen met derzelver aanhang; noch over het ver-
„ leenen van pardonnen, kwytſcheldingen (*remis-*
„ *ſien*) van misdaden, tegen dezen Staat begaan;
„ noch ook over kwytſcheldingen van aanſlagen
„ (*confiscatien*), by ſententie gewettigd; noch
„ van eenige diergelyke wigtige materien, den
„ Staat van den Lande betreffende, en aan de
„ Heeren Staten van Overyſſel, *zoo uit kragte*
„ *van de* UNIE, als anderszins, voorbehouden
„ zynde: waarvan voorvallende zullen zy Ge-
„ kommitteerden daarvan terſtond verwittigen
„ de Heeren Staten van Overyſſel, of, by der-
„ zelver afwezen, Hun Edele-Mogendens Ge-
„ deputeerden, op dat alzoo alles met goede ken-

„ nis

„ nis van deze Provincie moge geſchieden, zon- ART. XII.
„ der dezelve te overhaaſten.

„ 4. Zullen in een boek of regiſter korte aan-
„ teekening houden van de zaken, die Hun van
„ Hun Edele Mogenden, de Staten van Overyſſel,
„ zullen bevolen worden, of waartoe zy van eeni-
„ ge Steden of Leden dezer Provincie worden
„ verzogt, of ook van andere voorvallende za-
„ ken, deze Provincie of eenige Leden van de-
„ zelve, in 't byzonder, aangaande. En zal het
„ zelve regiſter altyd gelaten worden in 's Gra-
„ venhage, by iemand van de aanwezende Hee-
„ ren Gekommitteerden dezer Provincie, en
„ overhandigd aan den eerſt aankomenden, op
„ dat die Heeren, die, eenigen tyd, afwezig
„ zyn geweeſt, kennis mogen hebben van de za-
„ ken, in hun afwezen aldaar gediend hebben-
„ de, of die nog dienen.

„ 5. Zullen, van tyd tot tyd, goede korrespon-
„ dentie houden met de Heeren Staten dezer Pro-
„ vincie, en Hun Edele-Mogendens Gedepu-
„ teerden, van het gene den Staat van den Lan-
„ de in 't gemeen, en deze Provincie, in 't by-
„ zonder, zal mogen raken. ——

„ 6. Zullen moeten bezorgen, dat 'er altoos,
„ ten minſten, twee Gekommitteerden in den
„ Haag aanwezig zyn, zelfs ook op de tyden van
„ des Landſchaps Vergaderingen in deze Provin-
„ cie, ten ware dan nog een der voorſ. twee Ge-
„ kommitteerden redenen mogte hebben, om op
„ de Landſchap-Vergaderinge tegenwoordig te
„ zyn, die dezelve redenen, voor den Landdag,
„ alsdan aan Ridderſchap en Steden zal kunnen
„ overſchryven, en dat Ridderſchap en Steden
„ mogten goedvinden een van de voorſchrevenen

ART. XIX. „ daarvan, voor den tyd van de voorſ. Land-
„ ſchap-Vergaderinge, 't zy in het geheel, of ten
„ deele, te ontſlaan, en alzoo toe te laten, dat'er
„ een alleen, voor dien tyd, overbleef.

„ 7. Zullen de goede en ernſtige hand bieden,
„ dat de Staat van Oorlog en de Financien van
„ den Lande, en de gezamentlyke militie mogen
„ werden verbeterd, als ook goede monſteringe
„ en *diſcipline*, ingevolge van den Artikelbrief,
„ onderhouden. ———

„ 8. Zullen, insgelyks, zonder voorgaand *ad-*
„ *vis*, niet toeſtaan eenige zwaarwigtige *defroije-*
„ *menten*, Traktementen, Penſioenen of Veree-
„ ringen, den Staat van de Generaliteit bezwaren-
„ de, en ook niet begeven aanmerkelyke en voor-
„ name Ambten en Bedieningen, als van Veld-
„ maarſchalken, Generaals, Luitenants-Generaals,
„ Generaals-Majoors, zoo van de Ruitery als
„ 't Voetvolk, midsgaders een Generaal van het
„ geſchut.

(„ *Pro memoria:* nopens de groote Gou-
„ vernementen zig te ſchikken naar 't
„ gene de andere Provincien doen.)

„ 9. Zullen mede niet mogen verkoopen, ver-
„ vreemden, of ook belaſten eenig regt of gereg-
„ tigheden, Domeinen, Goederen, Actien of
„ deugdelyke crediten der Generaliteit en der
„ gemeene Unie toebehoorende, anders dan na
„ voorgaande petitie van den Rade van State
„ *en konſent der Provincien, ſtaatsgewyze daar-*
„ *op beſloten hebbende*,

„ 10. Zullen het inkomen van eenige generale
„ en byzondere kantoren, onder de Generaliteit
„ be-

„ behoorende, niet doen verloopen (*divertereñ*), ART. XIX.
„ noch belaſten met *aſſignatien*, *negotiatien*, ver-
„ pandingen of eenige andere verbindteniſſen,
„ zonder voorgaande petitie en konſent, als vo-
„ ren: wel te verſtaan: dat daaronder gemeend
„ worden de Transportgelden van de Schepen,
„ in het vervoeren van het krygsvolk van het een
„ Garnizoen naar het ander.

„ 11. Zullen, zoo veel mogelyk, bearbeiden,
„ dat de onderſtanden, aan dezen Staat beloofd,
„ by Traktaten ingegaan met Potentaten en Re-
„ publieken, dadelyk, mogen werden naargeko-
„ men, zonder daarin eenige kwytſchelding te
„ doen, dan met kennis en konſent van de Hee-
„ ren hunne Principalen.

„ 12. Zullen niet mogen eenig deel hebben in
„ eenige Waren of Koopmanſchappen, die aan
„ het Land worden verkogt of geleverd, direk-
„ telyk of indirektelyk, veelmin eenige Ordonnan-
„ tien tot laſt van de Generaliteit of byzondere
„ Provincien mogen koopen, zonder malkande-
„ ren ook eenige verrekeningen of byſlagen te
„ mogen toevoegen, in eenige maniere.

„ 13. Eindelyk zullen de voorz. Gekommit-
„ teerden getrouwelyk naarvolgen de bevelen,
„ aan hun gegeven, van wegen de Heeren Staten
„ van welgedagte Provincie, en, in 't gemeen,
„ bezorgen, dat in de voorſ. vergaderinge niets
„ werde gehandeld of gedaan, dat ſtrekken moge
„ tegen de Souvereiniteit, Privilegien, Geregtig-
„ heden, loflyke Koſtumen en Uſantien van den-
„ zelven Lande, Steden of Leden van het zelve,
„ buiten voorgaande kennis en konſent van hun-
„ ne Principalen; maar veeleer helpen bevorde-
„ ren 't gene ſtrekken mag tot behoud van de

Art. XIX. „ Hoogheid en de Heerlykheid van de voorſ.
„ Provincie."

En is vervolgends deze Inſtruktie, op den negenëntwintigſten Maart, 1708., nog vermeerderd met het volgend artikel (*a*):

„ Dat wanneer tuſſchen de Provincien en Pro-
„ vincien van de Unie, of ook tuſſchen byzonde-
„ re Leden van verſcheiden' Provincien, midsga-
„ ders wanneer in eeneendezelfde Provincie
„ tuſſchen Leden van zoodanige Provincie ver-
„ ſchillen mogten komen te ryzen: de Gekom-
„ mitteerden ter Generaliteit in het toekomſtige
„ zig van het *regt der patenten* niet zullen mo-
„ gen bedienen, om daar door Militie in zooda-
„ nige Provincie of Provincien te zenden, zonder
„ voorgaande kennis en goedvinden van Ridder-
„ ſchap en Steden (1). Behoudende welgedagte
„ Hee-

(*a*) Zie *Not. van Ridderſ. en Steden van Overyſſel*, 29. *Maart*, 1708.

(1) Elk begrypt wel, dat dit artikel thans in geene aanmerking meer kan komen, ſedert de Algemeene Staten 't regt van 't geven van patenten hebben overgedragen aan den Erfſtadhouder in den tyd: gelyk wy op 't *zevende* artikel gezien hebben. —— De eed, welke door de Gedeputeerden ter Vergaderinge van H. H. M. uit de Provincie van Overyſſel op dit Berigtſchrift gedaan wordt, is letterlyk van dezen inhoud: „ Ick love ende zwere die Heeren
„ Staten van Overyſſel, als Souverainen van deſelve Pro-
„ vincie (*zonder dat ik iemand anders kenne daertoe recht*
„ *te hebben*), gehouw en getrouw te zyn: *dat* ik ook
„ niet zal wezen in raad ofte daad, daar de Hoogheid
„ der voorſchreven Provincie enig indragt, ofte de inge-
„ ſetenen van dien enig hinder, ſchade ofte letſel, afko-
„ men mogte, maar indien zulx tot myn kenniſſe quame,
„ dat ik, na myn vermogen, zulks zal beletten, ende
„ ter

„ Heeren Staten aan zig de vermeerderinge of ART. XIII.
„ veranderinge van deze Inſtruktie."

De

„ terſtond die Heeren Staten voornoemt, ofte Haar Edele
„ Mogende Gedeputeerden, tydelyk, daar af goede waar-
„ ſchouwinge doen: *dat* ik ook de Eere, Hoogheid en-
„ de Heerlykheid van denzelven Lande naar myn vermo-
„ gen zal helpen bewaren: ook, *onder Haar Hoog Mo-*
„ *gende gebied*, maintineren ende voorſtaan de ware Chriſte-
„ lyke, en naar Godes Heilig Euangelio Gereformeerde,
„ Religie, als die tegenswoordig in deſen Lande aange-
„ nomen ende publycquelyk geëxerceerd wordt; ende
„ voorts alles helpen dirigeren in zaken, deliberatien
„ ofte beraatſlagingen, daarinne ik gebruikt zal worden
„ in Hare Hoog Mogende vergaderinge ofte daar buiten,
„ tottet gene de Provincie van Overyſſel, ende die ſa-
„ mentlyke Provincien, vermogen de Unie, meeſt vor-
„ derlyk ende dienſtig zal zyn: *dat* ik my punctuëlyk
„ zal gedragen na de bevelen, ordres en reſolutien van
„ de Hooggemelte Heeren Staten van Overyſſel, myne
„ Committenten: *en dat* ik aan deſelve, ofte, by hunne
„ abſentie, aan de Heeren Haar Edele Mogende ordina-
„ ris Gedeputeerden naarſtelyk ende getrouwelyk zal ad-
„ viſeren ende overſchryven alle het gene tot vergaderin-
„ ge van Haar Hoog Mogende van conſideratie paſſeren
„ ofte voorkomen zal: *dat* ik voorts ſecreet zal houden
„ al het gene ſecreet behoord gehouden te werden: *dat*
„ ik mede niet en zal nemen enige giften ofte gaven,
„ die na beſchreven rechten verboden zyn; *Ende dat* ik
„ voorts alles zal doen, dat een goed en getrouw Ge-
„ committeerde ende Onderſate van welgedachte Provin-
„ cie van Overyſſel ſchuldig is, ende behoort te doen;
„ ende ſpecialyk in alles my zal reguleren, agtervolgens
„ de Inſtructie op myne Bedieninge alrede gemaakt, of,
„ te noch te maaken." —— Deze eed wordt niet al-
leen afgelegd, door voorz. Gedeputeerden, als zy
voor de eerſte reis aangeſteld, maar zelfs telkens, als
zy, op nieuw, *gecontinueerd*, worden.

ART. XIX. De Staten der Provincie STAD EN LANDE ſtelden, op den agtëntwintigſten February, 1644., almede een Berigtſchrift vaſt, waarnaar hunne Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge handelen zouden. ——— Zie hier wat het zelve behelsde:

Art. 1. „ Zullen, volgends voorgaand gebruik, „ worden gekommitteerd eenigen van de bevoegd„ ſten en bekwaamſten tot deze bedieninge uit de „ Provincie van Stad en Lande, doende belyde„ nis van den waren Gereformeerden Godsdienſt; „ welken niet zullen mogen wezen in eed, *gage*, „ of dienſt, van iemand, dan alleenlyk van de „ Provincie van Stad en Lande, of eenig Lid van „ dezelve.

„ 2. Deze Gekommitteerden zullen in de waar„ neming hunner bedieninge agtervolgen, en niet „ mogen te buiten gaan, DEN VOET VAN DE NAAR„ DERE UNIE VAN UTRECHT, noch 't gene, na„ derhand, met gemeene reſolutie door de geza„ mentlyke Provincien, ſtaatsgewyze vergaderd „ zynde, *aan de Gedeputeerden is gedefe„ reerd.*

„ 3. Zullen bezorgen, dat de ware Gerefor„ meerde Godsdienſt, op openbaar gezag in deze „ Landen geleerd, in gelykvormigheid van de „ Nederlandſche Geloofsbelydenis en Synodale „ Akten, en, met name, van het Synode van „ Dordrecht, allenthalve *gemaintineerd*, ook in „ Steden en Plaatſen, door dezen Staat te ver„ krygen, met uitſluiting van den Roomſchen, „ ingevoerd, en, inzonderheid, dat dezelve niet „ verdrukt, werde in de naburige landen, daar

„ zy,

„ zy, van ouds, is geoefend geweeſt, als ſtrydig tegen des Ryks Conſtitutie. ART. XIX.

„ 4. Zullen, voords, getrouwelyk naarvolgen de bevelen, hun van wegen de Heeren Staten van Stad en Lande gegeven; bezorgen, dat in de voorſ. Vergaderinge niets werde gedaan of gehandeld, rakende de Hoogheid, Privilegien, Geregtigheden, loffelyke Koſtumen en Uſantien van Stad en Lande, of de Leden van dien, zonder uitdrukkelyken laſt van de Heeren Staten derzelver Provincie: mede niet lettende op eenige byzondere rekommandatien, daartegen ſtrydende.

„ 5. Zullen in de voorn. Vergadering, of daar buiten, niet mogen handelen, zonder byzonderen laſt, als voren, van de navolgende punten; *van Vrede of Treves; Oorlog; Repreſſalien toe te ſtaan; Neutraliteit; te doen ontveſten eenige Steden of andere Plaatſen; Handelingen met andere Mogendheden, Landen of Steden; Secourſen te verleenen; verlengen van eenige generale of gewigtige Oktroojen, zoo aan Kompanjien, als byzondere Perſoonen, op 't ſtuk van Negotie, Dykagie, of anderen, waarby de Provincie van Stad en Lande zoude komen te lyden; aannemen, verlengen of andanken van eenig Krygsvolk; inlegering van vreemd Krygsvolk in de Provincie of Frontieren van dezelve;* noch van het zenden van eenige Ambaſſadeurs of aanmerkelyke Bezendingen buiten 's Lands; *noch van het ſtuk van de Munte;* Konvoojen of Licenten; verandering in 't ſluiten of openen van dezelven; verleenen van Pardonnen of kwytſcheldingen van misdaden, tegen den Staat

„ be-

ART. XIX. „ begaan; alsmede niet van kwytſcheldingen van
„ misdaden, by ſententie gewettigd, of eenige
„ diergelyke wigtige materien, den Staat van den
„ Lande betreffende, ten deele ook BY DE UNIE,
„ en, met name, BY DIE VAN UTRECHT, aan
„ de Provincien voorbehouden; *die men houdt*
„ *voor alhier ingevoegd;* of eenige andere pun-
„ ten, voorbehouden aan de Heeren Staten van
„ Stad en Lande, maar zulks voorvallende (ge-
„ lyk zy daarop zonderlinge agting zullen hebben
„ te nemen, dat zy, zoo tydig als mooglyk is,
„ daarvan informatie bekomen) terſtond den Hee-
„ ren Staten van Stad en Lande, of, by afwezen
„ van dezelven, Hun Edele Mogendens Gede-
„ puteerden, daarvan hebben te adverteren, op
„ dat alzoo alles moge geſchieden met kennis van
„ deze Provincie, zonder dat men dezelve over-
„ haaſte, en alzoo het gezag aan zig zelven ne-
„ me.

„ 6. Zullen niet vermogen te verkoopen, ver-
„ vreemden of ook belaſten eenig Regt of Gereg-
„ tigheden, Domeinen, Goederen, *Actien*, of
„ deugdlyke *Crediten*, opheve van Verpondingen
„ en andere Middelen, der Generaliteit en ge-
„ meene Unie toebehoorende, anders, dan na
„ voorgaande Petitien van den Rade van State en
„ het konſent der Provincie, ſtaatsgewyze daar
„ op beſloten hebbende.

„ 7. Zullen niet vermogen te doen verloopen
„ (*diverteren*) het inkomen van eenige Kantoren,
„ generale of partikuliere, onder de Generaliteit
„ behoorende; noch 't zelve te belaſten met As-
„ ſignatien, Negotiatien, Verpandingen of ande-
„ re Verbindteniſſen, zonder voorgaande petitie

„ en

" en konſent, als voren: mede daarop letten- ART. XI.
" de, dat de Laſten niet hooger werden getrok-
" ken, dan de middelen van den Lande kunnen
" lyden.

" 8. Alle Penningen en Voorbaten, der Gene-
" raliteit van buiten toekomende, uit kragte van
" Traktaten, Alliantien, Subſidien, met vreem-
" de Mogendheden, Republieken of Prinſen ge-
" kontrakteerd, zullen komen tot voordeel van
" de gemeene Unie, in handen van den Ontvan-
" ger Generaal, en gelaten werden ter beſtelling
" van den Rade van State, zonder ter Vergade-
" ring van de Generaliteit daarvan te mogen be-
" ſchikken, of eenige betalinge daaruit te doen,
" als alleenlyk op Ordonnantie van den Rade van
" State.

" 9. Zullen bearbeiden, dat de Subſidien, by
" Traktaten of Alliantien, dezen Landen beloofd,
" dadelyk mogen werden verleend, zonder daarin
" eenige kwytſchelding te doen, anders, dan met
" konſent en kennis van Hunne Heeren Principa-
" len.

" 10. Ingevalle van ſententien van den Rade
" van State of Kollegien ter Admiraliteit Reviſie
" wordt verzogt, zullen zy zig ter Generaliteit
" (daartoe) laten gebruiken, mids dat de gem.
" Reviſien werden verzogt en vervolgd binnen den
" behoorlyken tyd, daartoe, naar regten, geſchikt;
" en anders niet.

" 11. Zullen zig niet mogen aanmatigen, om,
" door gezag, op te ſchorten den uitvoer van
" vonniſſen, 't zy in 't burgerlyke of lyfſtraffely-
" ke, by eenig Kollegie of Regter van de Gene-
" raliteit gewezen; maar zullen dezelve Regters

" ver-

ART. XIX. " vermogen met de noodige *exécutie* voordteva-
" ren, niettegenſtaande de voorſ. opſchorting.
" 12. Zullen voords houden goede korreſponden-
" tie met de Heeren Staten van Stad en Lande, of,
" by afwezen derzelver, met de Heeren Gedepu-
" teerden, telkens ſtiptelyk van alles kennis ge-
" vende (rapporterende of adviſerende) van all'
" 't gene den Staat in 't gemeen, of de Provincie
" van Stad en Lande in 't byzonder, eenigszins,
" mogt raken, zonder dat zy met iemand, de
" zaken van den Lande aangaande, in 't byzonder
" zullen mogen korreſponderen, dan na alvorens
" de voorſ. pligten (*devoiren*) aan bovengem. Ver-
" gadering of aan de Heeren Gedeputeerde Staten
" te hebben gedaan.
" 13. Zullen houden goede korreſpondentie
" met zyne Hoogheid, als Stadhouder dezer Pro-
" vincie, en helpen beleiden, dat op de zaken
" derzelver Provincie, midsgaders de verzekerin-
" ge van dezelve, en Frontieren daaromtrent, be-
" hoorlyk werde gelet.
" 14. Zullen mede tot beter beleid van alle za-
" ken goede korreſpondentie houden met malkan-
" deren, en niets voorſtellen of advizeren, zon-
" der voorgaand onderling overleg (*communica-
" tie*).
" 15. Zullen, insgelyks, goede korreſponden-
" tie houden met de Heeren uit deze Provincie,
" gekommitteerd in den Rade van State, en in de
" Generaliteits Rekenkamer, ten einde met ge-
" meenen advize, ten meeſten dienſte van den Lan-
" de in 't gemeen, en van deze Provincie van Stad
" en Lande in 't byzonder, alles werde bevor-
" derd.

" 16,

" 16. Zullen, zoo veel mooglyk, daarop let- ART. XIX.
" ten, dat zy, niet allen te gelyk, afwezig zyn,
" maar dat 'er ten minſten één by de Vergadering
" mag aanwezig blyven.

" 17. Zullen voords den Rade van State en de
" Kollegien ter Admiraliteit laten by het volkomen
" gebruik van hunne reſpektive Inſtruktien, zon-
" der daarin eenige verandering of inbreuk te doen,
" of gedogen, by iemand anders, gedaan te wor-
" den: en zullen gehouden zyn toezigt te ne-
" men, dat dezelve Raad en Kollegien hunne
" Inſtruktien wel naarkomen, en dat zy reſpek-
" tivelyk by dezelven werden gehandhaafd.

" 18. Zullen mede niet geven eenige Ordon-
" nantien op den Ontvanger-Generaal, of eenige
" andere *Comptabelen* van Generaliteits penning-
" gen, maar zulks laten aan den Rade van Sta-
" te, volgends hunne Inſtruktie, om alle *Confuſie*
" in 's Lands Finançien voor te komen.

" 19. Zullen ook niet vermogen, zonder voor-
" gaand advis en kennis der Heeren Staten van
" Stad en Lande, te helpen begeven, of te laten
" nederleggen, aanmerkelyke en principale *Officien*
" en Ambten, 't zy *Militairen* of anderen: noch
" ook eenige nieuwe Officien of Traktementen te
" geven, of merkelyke vereeringen, 't zy aan Uit-
" landſchen of ook Ingezetenen van den Lande,
" toeteſtaan, waarmede de Staat of der Generali-
" teits Middelen en inkomen worden bezwaard
" of verminderd: en ook niet toeſtaan eenige on-
" matige verteringen, of inplaatſingen (*ſurroga-*
" *tien*) van andere perſoonen in verſtorvene Trak-
" tementen.

" 20. Zullen mede bezorgen, dat in alle Amb-
" ten, zoo politieke, als *militaire*, ſtaande ter

" be-

Art. XIX. " begeving van de Generaliteit, de Ingezetenen
" van Stad en Lande, evenrediglyk, werden er-
" kend; en, wanneer de zake uitſtel kan lyden,
" de Heeren Staten dezer Provincie of derzelver
" Gedeputeerden, tydelyk, van het openſtaan
" verwittigen.

" 21. Zullen daarop letten, dat 'et goede or-
" dre op de Monſtering gehouden, en, in de
" krygsdiſcipline, den Artikelbrief naargekomen,
" werde.

" 22. Zullen mede niet vermogen eenig deel
" te hebben in eenige Waren of Koopmanſchap-
" pen, die aan 't Land worden verkogt of gele-
" verd: noch ook in eenige Verpagtinge van der
" Generaliteits middelen: veelmin eenige Ordon-
" nantien, tot laſt van de Generaliteit of byzon-
" dere Provincien, mogen koopen, of in dezel-
" ven mogen deelnemen, direktelyk of indirek-
" telyk.

" 23. Zullen tot *Gage* of Traktement 's jaars
" genieten, 't gene de Heeren Staten van Stad
" en Lande daartoe ſchikken en goedvinden zul-
" len; en, reizende in Kommiſſie, zig reguleren
" naar de orde, by de Generaliteit daarop be-
" raamd, zonder malkanderen eenige vereeringe
" of bylage toe te mogen voegen, in eenige ma-
" nieren.

" 24. Op welke Inſtruktie de Heeren uit voorſ.
" Vergaderinge, reeds gekommitteerd zynde, of
" hier namaals nog te kommitteren, gehouden
" zullen zyn, te doen den behoorlyken eed aan
" de Edele Mogende Heeren Staten derzelver
" Provincie, hunne Heeren Kommittenten en
" Principalen.

" 25. En

„ 25. En behouden welgem. Heeren Staten van Art. XIX.
„ Stad en Lande aan zig den uitleg, vermeerde-
„ ringe of verminderinge van deze hunne In-
„ ſtruktie."

Immers, dat deze Inſtruktie, als toen, vaſtgeſteld en in gebruik geweeſt is, kan men niet onduidelyk opmaken uit zekere reſolutie van de Heeren Staten van Stad en Lande, van den 7. Maart, 1644., inhoudende: „ Op 't gene bevo-
„ rens in bedenken was gehouden van het *derde*
„ en *elfde* Artikel, geſteld in de nieuwe Inſtruk-
„ tie voor de Heeren, wegens deze Provincie ge-
„ kommitteerd ter Vergaderinge van Hun Hoog
„ Mogenden; is, na communicatie der advizen,
„ goedgevonden, dat de gem. twee artikels (*waar-*
„ *van alle andere punten gearreſteerd zyn*) gela-
„ ten, en by de vorige Heeren Gekommitteer-
„ den naarder onderzogt, zullen worden." ——
Doch dit Berigtſchrift voor de Afgevaardigden ter Algemeene-Staatsvergaderinge uit de Provincie van Stad en Lande ſchynt egter niet lang in gebruik geweeſt te zyn. Op den tienden September, 1672., beſloten de Staten der voorz. Provincie aan hunne Afgevaardigden ter Generaliteit aan te ſchryven, „ dat zy in punten van belaſtinge der Provincien, ter vergaderinge van H. H.
„ M. voorgebragt wordende, niet zouden kon-
„ ſenteren, maar van de hand wyzen, ter tyd toe,
„ dat zy aan Hooggem. Staten de zaak medege-
„ deeld, en hun konſent daarin gedragen, zou
„ zyn:" —— alsmede op den zevenden Maart, 1673., „ dat zy in geene Ambaſſaden en Bezen-
„ dingen, door den Staat te doen, zouden kon-
„ ſenteren, als op ſpeciale reſolutie dezer Pro-
„ vincie:" —— midsgaders op den zevenën-

ART. XIX. twintigſten December, van dat zelfde jaar, „ dat „ zy in geene *concepten*, ſtrekkende ter uitvoe- „ ring en bedwang van Hun Hoog Mogendens „ Ordonnantien, zouden mogen toeſtemmen, al- „ vorens dezelven herwaards overgezonden, en „ Hun Edele-Mogendens konſent daarin ontvan- „ gen te hebben:" en, om niet alles te noemen, op den eerſten Maart, 1678., „ dat de Heeren, „ wegens deze Provincie, in eenige Kollegien ter „ Generaliteit, in den Hage gekommitteerd, hun- „ ne Kommiſſien zoodanig zullen hebben waar- „ tenemen, dat altyd twee, of uiterlyk een „ van de Heeren van de voorn. Kollegien zul- „ len moeten tegenwoordig zyn:" zonder dat in een dier reſolutien een woord geſproken wordt van de voorgen. of eenige andere Inſtruktie: iets, 't welk, buiten twyfel, zoude zyn geſchied, zoo dezelve anders nog in trein geweeſt was. ——— Ook hebben de tegenwoordige Afgezondenen ter Algemeene Staatsvergaderinge uit Stad en Lande geen vaſt Berigtſchrift, om naar te handelen. Zy zyn dus wederom tot 't zelfde verpligt, waartoe zy, voor die Inſtruktie, gehouden waren. Maar toen warenze, gelykwe boven gezien hebben, ſtilzwygend verpligt, alles over te nemen, waarby hunne Provincie eenigszins geïntereſſeerd was. Zy zyn dus, ſchoon niet door uitgedrukte woorden, als nog, omtrent, gehouden aan 't gene by de voorſ. in onbruik geraakte Inſtruktie bepaald was, waartoe ook de Afgezondenen uit de andere Provincien, doorgaands, gehouden zyn.

XXII. Zie daar de magt der gewoneliyke Afgevaardigden ter Vergadering der Algemeene Staten. Ik heb gemeend, dezelve niet nauwkeuriger te kunnen opmaken, dan uit de woorden van hun-

hunne reſpektive Berigtſchriften zelven; of uit 't gene, waartoe zy, van ouds, verpligt waren, en waartoe de zulken, die met geene bepaalde Inſtruktie van hunne Kommittenten voorzien zyn, als nog, ſtilzwygend, van zelfs, moeten geagt worden, verpligt te zyn. —— Aanmerkelyk is 't, dat de UNIE VAN UTRECHT dien Gedeputeerden, by alle die Berigtſchriften, tot eene generale Inſtruktie gegeven is. Hier door zynze, in 't algemeen, gehouden, niet toe te laten, dat 'er ter Generaliteit iets begonnen of gedaan werde, 't welk tegen de Unie zoude ſtryden, maar, in tegendeel, om dezelve tegen alle inbreuk te bewaren: b. v.: om niet toe te laten, dat in zaken van vrede, oorlog, *contributien*, of iets van dien aart, waarin, volgends 't negende artikel, eenparigheid vereiſcht wordt, met de meerderheid beſloten werde. —— Ook is 't te verwonderen, dat de byzondere Provincien niet zyn overeengekomen, om aan hunne reſpektive Gedeputeerden ter Algemeene Staatsvergaderinge *eensluidende* Berigtſchriften te geven. Die van Holland ſloegen zulks, gelykwe gezien hebben, voor in 't jaar 1643.; en Hun Hoog Mogenden deden zelf dezen voorſlag aan de Geweſten, op den dertigſten Mei, 1671.: doch zonder dat de Staten der byzondere Provincien daartoe verſtaan konnen. —— Zy lieten zulks waarſchynelyk, om geen den minſten voet te geven, waar door hunne Gedeputeerden ter Generaliteit, eenigszins, zouden kunnen ſchynen aftehangen van iemand anders, dan alleen van de Staten der byzondere Geweſten, hunne reſpektive Heeren en Meeſters. —— Voords blykt uit deze onderſcheidene Berigtſchriften voor de voorz. Gedeputeerden, en uit ART. XIX.

ART. XIX. het gene, van ouds, plaats had, en waartoe de zulken, die met geene bepaalde Inſtruktien van hunne Principalen zyn voorzien, als nog, gehouden zyn, dat zy, gelyk van ouds, in alle zaken van eenig gewigt volgen moeten den laſt van hunne Principalen, en zonder denzelven niets mogen verrigten (1): ſchoon zy allen egter daartoe, thans ter tyd, niet even zeer (2), gehouden zyn. ——— Maar, vraagtge, zyn 'er geene zaken, waarin geen laſt van Principalen plaats heeft, en waarin de gewoonlyke Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge beſchikken uit kragte van de eenparige overgifte van alle de Provincien?

XXIII. Tot dit ſoort van zaken behoorde, weleer, het geven van de *Patenten*, door de groote Vergadering, op den zeſtienden Juny, 1651., opgedragen aan de Afgezondenen ter Vergadering van Hun Hoog Mogenden, onder een Berigtſchrift, welks negende artikel een formulier van eed

(1) Verſcheiden' voorbeelden egter, zoo van vroeger als later tyd, zyn voorhanden, waarin de Gedeputeerden zig juiſt niet altyd even ſtipt aan hunnen ('t zy by Inſtruktie uitgedrukten, of ſtilzwygenden) laſt gehouden hebben. Doch zy zyn reeds door zoo vele ſchryvers aangehaald, of te bekend, om alhier herhaald te worden. Wil iemand ondertuſſchen 'er eenigen weten, die leze dan TEMPLE *Remarq. ſur l'Etat des Prov. Unies Chap* II. p. 110. (welk geval, miſſchien honderdmaal, aangehaald is), WAGENAAR, *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl.*, I. *Deel*, bl. 258. *in nota*, XI. *Deel*, bl. 490. *volg.*, XII. *Deel*, bl. 68., *Leven van Willem* II., V. *Boek*, bl. 515. *volg.*, *Vaderl. Hiſt.* XIII. *Deel*, bl. 16. en bl. 121. *volg.*, XIV. *Deel*, bl. 54., en XV. *Deel*, bl. 238., 243., enz.

(2) Zie, b. v., VII. *Art. van de Inſtr. voor de Gedeput. van Gelderl.*

eed behelsde, waarby zy, onder anderen, moe- ART. XIX.
ſten zweren *af te zien van alle byzondere verſtandhouding, 't zy met de Provincien, Steden of Leden van dezelven, of ook wel met byzondere perſoonen, voor zoo verre dezelve 't gemeenebeſt hinderlyk zoude mogen wezen, en dat zonder aanzien van Provincien of Steden, daaruit zy gekozen of geboren zyn, of het byzonder voordeel derzelven, van hun zelven, of iemand anders*, enz. (*a*). Doch de Algemeene Staten hebben, naderhand, het geven van de Patenten opgedragen aan den Erfſtadhouder der Vereenigde Nederlanden (*b*).

2. *De diſpoſitie in zaken en over 't volk van oorlog*, met en benevens den Rade van State, aan de *Vergadering der ordinaris Gecommitteerden ter Generaliteit*, opgedragen door de gezamentlyke Bondgenoten, by 't vyfde artikel van 't laatſte Berigtſchrift voor den Rade van State, vaſtgeſteld op de groote Vergadering in 1651. (1). ——— Want dat ook hierin geen laſt van Principalen kan te pas komen blykt, *vooreerſt*, daaruit,

(*a*) Zie II. *Deel*, *Art.* VII., §. IV., bl. 24.
(*b*) Zie II. *Deel*, *Art.* VII., §. VII., bl. 32.

(1) Voor dien tyd egter ſchynen de *Ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteit* reeds geen gering deel gehad te hebben in het beſtuur van den oorlog. Om dit met een voorbeeld op te helderen. —— 't Zenden van *Gedeputeerden te velde* is voorzeker geen gering deel der *directie van den oorlog*, voor 't jaar 1651., zoo alswe boven en elders gezien hebben, *alleen* aan den Landraad en Rade van State opgedragen. —— De Raad van State plagt, daarom, in de eerſte tyden (zie *Bylage B. agter 't II. Deel der Verklar. d. Unie, bl.* 299. *volgg.*), met de Legers, nevens den Generaal, te velde te trekken, of wel zig te vervoegen in

Art. XIX. uit, dat deze *diſpoſitie* over de zaken en 't volk van oorlog aan de Afgevaardigden ter Algemeene-

ne-

de naaſtgelegen' plaatſen, om, met meer ſpoed, zyne bevelen te kunnen geven, en doen uitvoeren (zie ook *Ded. Stat. van Holl.* 30. *Jan.* 1651. by AITZEMA, *Herſt. Leeu*, bl. 68.). — Doch 't leed niet zeer lang, na dat de Vergadering der Gedeputeerden der Algemeene Staten eene aanblyvende Vergadering was geworden, of H. H. M. namen een gedeelte van dezen laſt aan zig. — In 't jaar 1600., b. v., toen Prins Maurits den hachelyken togt naar Vlaanderen ondernam, gingen Hoogſtdezelven, *en corps*, naar Ooſtende, beſluitende: *dat de Gedeputeerden van den Rade van State voor den tyd, dat H. H. M. in het Leger zouden zyn, met dezelven zouden raadplegen onder de Provincien, waaruit zy in den Raad afgevaardigd waren* (Zie *Reſol. Stat. Gen.* 16. *Juny*, 1600.). — In de maanden Juny, July en September, 1602., en in April en September, 1604., gingen H. H. M., met en benevens den Rade van State, naar het Leger, gezamentlyk raadplegende op den naam van de Algemeene Staten, door welker Griffier de notulen voor beiden gehouden wierden (zie *Reſol. Stat. Gen. en R. v. S. van die tyden*); — In 1629., toen de vyand op de Veluwe doorgebroken was, en Amersfoord had ingenomen, gingen H. H. M. en de Raad eerſt naar Utrecht, en van daar naar 's Boſch, van waarze niet te rug keerden naar den Hage, voor dat de Stad veroverd was (zie *Reſol. Stat. Gen.* 14. *Aug.*, 11. en 21. *Sept.* 1629.). — Op den tweeden Auguſtus, 1635., op de ingekomen' tyding, van de vermeeſtering van Schenkenſchans, en dat de vyand de Schelde dreigde te paſſeren, all' 't welk, zoo als bekend is, eene algemeene verſlagenheid veroorzaakte; zonden H. H. M. *alle* de Heeren Gedeputeerden, welken, te voren, *gebeſoigneerd* hadden over de Franſche zaken, naar Arnhem, *om met den Heere Prinſe van Oranje*, tot wiens *aſſiſtentie* reeds veertien Heeren in Mei te velde gekommitteerd waren, *te helpen raadplegen en beſluiten, zonder eenige ruggeſpraak, 't gene zy tot den meeſten dienſt, welſtand en verzekering van den Staat, weerſtandbieding aan den vyand, en afbreuk van denzelven, zouden bevinden te behooren; en zouden de Reſolutien, met Z. Ec. te nemen,*

zyn

ne-Staatsvergaderinge, in 't gemeen, is opgedra- ART. XIX.
gen met, en by de Inſtruktie van, een Kollegie,
welk

zyn en blyven van zoodanige kragt, als of dezelven in H. H. Mog. vergadering genomen waren: gevende alleenlyk van de te nemen' reſolutien kennis aan H. H. M, voor zoo veel de dienſt van 't Land zoeliet. —— Ook zyn 'er voor 't jaar 1651., veelvuldige voorbeelden voorhanden, dat H. H. M. *byzondere* perſoonen uit hunne Vergadering te velde gezonden hebben. Ik heb noch tyd noch luſt, om dezelven hier, één voor één, op te noemen. Doch die dezelven weten wil leze, *Reſol. Stat. Gen.* 24. en 25. *Aug.* 1621., *R. v. S.* 30. *do.*, *Reſol. Stat. Gen.* 14. en 23. *Aug.* 1623., *Reſol. R. v. S.* 24., 25. en 28. *July*, 1624., *Reſol. Stat. Gen.* 5. *Apr.* 1625., 1. *July*, 1627., 13. *Apr.* 1629., *Reſol. R. v. S.* 3. *July*, 1627., 18. *Apr.* 1629., *Reſol. Stat. Gen.* 6. *Apr.*, 7., 8. en 16. *Mei*, 1631., *Raad van State* 10. *Mei*, 1631., *Stat. Gen* 22. *Apr.* en 19. *Aug.* 1633., en 13. *Apr.* 3. en 4. *Mei*, 1635.

Naderhand wierd, gelykwe in den tekſt zagen, *de diſpoſitie in zaken en over 't volk van oorlog* opgedragen aan *de Ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteit*, met en benevens den Rade van State. En ſedert zonden II. H. M. tot 't jaar 1672., ſomtyds alleen, ſomtyds ook uit den Rade van State, gedurig, Gedeputeerden te velde (zie *Reſol. Stat. Gen.* 20. *Mei*, 1664., 28. *Jan.* en 11. *Febr.* 1666., *R. v. State* 5. *Maart*, 1666., *Stat. Gen.* 7., 11. en 14. *April*, 1668., en 28. *Febr.* en 17. *Maart*, 1672.). —— Doch, ſedert dien tyd, heeft de Staat twee zware oorlogen gevoerd, waarin geene Gedeputeerden te velde zyn gezonden, zynde het geheel beſtier der krygszaken gekomen aan Willem III., van den tyd af, dat het Kapitein-Generaalſchap aan hem, by reſolutie van den 8. July, 1672., opgedragen was, *met zoodanige vrye magt over de Patenten en andere zaken, tot de Militie behoorende, als de voorgaande Prinſen van Oranje geoefend hadden* (zie II. *Deel*, bl. 32. en 64.): zoodanig, dat H. H. M. en Raad van State zig, gedurende het leven van Hoogſtged. Koning, daarmede weinig of niet bemoeid hebben. —— Doch in den oorlog, gevoerd na 't overly-

ART. XIX. welk niet alleen niet gebonden is aan den laſt van byzondere Provincien, maar, in tegendeel, daar van heeft moeten afzien. —— *Ten tweeden*, dat de Afgezondenen ter Generaliteit, by de Inſtruktie op het ſtuk van Patenten, 't welk de Bondgenoten hebben aangezien voor een gedeelte van de *diſpoſitie in de zaken en over het volk van oorlog*, (gelyk uit het hoofd van dat Berigtſchrift ontegenzeggelyk blykt), met opzigt tot de byzondere Geweſten, ſtaan onder dezelfde verpligting, als de Raad van State. —— En, *ten derden*, volgt uit den aart der zaken, dat een oorlog niet kan beſtierd worden door eene Vergadering, welke geheel of ten deele zou afhangen van den laſt van Principalen, als waar door dezelve geheel en al zou buiten ſtaat zyn tot het nemen van ſpoedige beſluiten, op alle voorvallende zaken; en, by gevolg, aan haar oogmerk nimmer kunnen voldoen. ——

3. Behoort tot dit ſoort van zaken de *Superintendentie* of het opperbeſtier van den oorlog te water, welke, zo als wy elders (*a*) getoond hebben,

(*a*) I. *Deel*, *Art.* V. §. XIX. bl. 273. *volg.* (447. *volg.*)

den van zyne Koningl. Majeſteit, in 1702., en de elf volgende jaren, zyn 'er altyd Gedeputeerden te velde geweeſt, welke *Deputatie* toen beſtond uit een Heer van Holl., drie van de zes andere Provincien, by beurte tuſſchen Gelderl. en Overyſſel, Zeeland en Utrecht, en Vriesland en Stad en Lande, en een uit den Rade van State, —— Bekend is, hier van daan, 't antwoord van den grooten Eugenius (op de vraag: *waarom men thans zulke groote daden niet deed, als, weleer, Alexander?* ——); VAN WEGEN DE GEDEPUTEERDEN TE VELDE.

ben, eerſt toegekomen hebbende aan den Rade van State, en, naderhand, aan een *Superintendents*-Kollegie, in 't jaar 1597., by het vyf- en zesëntwintigſte artikel van het Berigtſchrift voor de Kollegien ter Admiraliteit, opgedragen is aan de Vergadering der Gedeputeerden der Algemeene Staten. Want, het is zoo wel met opzigt tot den oorlog te water, als den oorlog te lande, zeker, dat dezelve niet kan beſtierd worden door eene Vergadering, welke afhangt van den laſt van Principalen, en dat die Vergadering, zoo doende, geheel buiten ſtaat zou zyn, tot het nemen van ſpoedige beſluiten; en by gevolg aan 't oogmerk, welk de Bondgenoten, met haar de *Superintendentie* op te dragen, alleen kunnen gehad hebben, nimmer zou kunnen voldoen. —— ART. XIX.

Doch dit opperbeſtier der Gedeputeerden ter Vergadering van Hun Hoog Mogenden heeft naderhand eene aanmerkelyke bepaling gekregen, door de verandering omtrent het *employ* der middelen van de Kollegien ter Admiraliteit, geſproten uit het toenemen der koſten van den oorlog te water, en, vooral, van die tot de beſcherming van den Koophandel. Toen het voorſ. Berigtſchrift van 1597. gemaakt wierd, en nog een geruimen tyd daarna, waren de Verlof- en Geleigelden, in 't algemeen, zoo alswe, op een andere plaats, breeder hebben aangewezen (*a*), geſchikt tot ſtuur van den oorlog te water, de gewone middelen van de Kollegien ter Admiraliteit, zonder dat de Provincien in die laſten anders droegen, dan by wege van *Subſidie*. Zoo lang

(*a*) Zie I. *Deel*, *Art.* V. §. XX. bl. 280. (453.)

ART. XIX. lang dit duurde, wierd'er, van tyd tot tyd, eene algemeene beraming gemaakt van het *emploi* dier gewone middelen, en van de uitrusting, welke diende gedaan te worden, zoo tot beveiliging van den Koophandel, als van de Kusten, Zeegaten en Binnenstromen; en dit gaf aan de Vergadering der Algemeene Staten een algemeen bestel of opperbestier over de zaken van den oorlog te water. ——— Maar, na dat het toenemen van den last der beveiliging van den Koophandel, de voorst. middelen van de Admiraliteits-Kollegien zoodanig aan de beveiliging van den Koophandel geëigend had, dat geene Schepen van oorlog, welken *niet direktelyk* en *alleen* ter bescherming van den Koophandel strekten, meer in zee gebragt wierden, dan die wierden uitgerust op *buitengewone konsenten*, gedragen wordende op *Petitien*, waarby niet slegts, als voorheen, een *Subsidie*, dienende tot *Supplement* van het te kort der gewone middelen verzogt wierd, maar het *gebeel* beloop der *equipagie* (*a*); schynt daaruit gesproten te zyn, dat de Vergadering der Algemeene Staten wel behouden heeft de beschikking over het *emploi* der Schepen, welken uitgerust worden op buitengewone konsenten; maar dat de respektive Admiraliteits-Kollegien aan zig getrokken hebben het bestel over het *emploi* van die, welken zy uitrusten uit hunne gewone middelen, naar dat de tydsomstandigheden zulks vereischen. ——— Doch, veelligt, behoeft men, thans, dit onderscheid niet meer te maken (1). ———

4. *Het*

(*a*) Zie *Ibid.* bl. 281. (455. *volg.*)

(1) *Quoique la direction suprême des affaires maritimes, qui*

4. *Het ter uitvoer brengen van Traktaten en Alliantien met uitheemſche Mogendheden* (*a*): te weten, na dat die Traktaten en Alliantien door de Bondgenoten met uitheemſchen wettig zyn aangegaan, en zy de naarkoming derzelven plegtig op zig genomen hebben. Dit blykt wederom, *vooreerſt*, uit den aart der zake. Immers zou het de ongerymdheid zelve zyn, dat eene Vergadering, welke onder haar Zegel, wettiglyk, dat is, op laſt harer Principalen, belooft, de Traktaten en Alliantien, door haar met Uitheemſchen aangegaan, te zullen naarkomen, wanneer het op de uitvoering aankwam, daartoe naarder laſt zou moeten verzoeken: en dat de Bondgenoten, welken de Vergadering gemagtigd hadden, om, die Traktaten, enz., aan te gaan, naderhand, wanneer het op de uitvoering aankwam, zouden kunnen raadplegen of de Vergadering, al of niet, haar gegeven woord moeſt geſtand doen. ——— Maar, *ten tweeden*, hebben de Bondgenoten duidelyk genoeg getoond, dat zy van oordeel ART. XIX.

(*a*) Voiez *Encyclop.* l. c. p. 333. *col.* 3.

qui avoient été ſucceſſivement entre les mains des Provinces maritimes, du conſeil d'Etat & de l'Amiral General Maurice, conjointement avec un Collége de Superintendance, ait été deferé, dans l'année 1597., *aux Etats Generaux, &, Sous eux, à l'Amiral General; l'autorité cependant de Leurs-Hautes-Puiſſances dans ce departement, eſt fort limitée par celle de l'Amiral, comme auſſi par l'influence & les privileges des Provinces maritimes, dans leſquelles les colléges de l'amirauté reſident. Ne touchons pas à ce partage de juriſdiction; c'eſt un objet compliqué, confus & plein d'inconſiſtances*, zegt de Schryver *de l'Art.. Etats Gen.*, l. c. p. 333. *col.* 1. & 2., & voiez auſſi *Encyclop. Art. Statthouder*, T. XXXIX. p. 275. *col.* I. n. III.

ART. XIX. deel waren, dat het Kollegie, welk, van hunnent wege, de algemeene regering zoude in handen hebben, eens vooral, gemagtigd behoorde te wezen, tot het uitvoeren van *geratificeerde* Traktaten en Alliantien: hebbende zy, na het vertrek van Leiceſter, den Rade van State, by het negentiende artikel van deszelfs Berigtſchrift, gemagtigd, om te onderhouden alle Traktaten en Alliantien met de naburige Ryken, Landſchappen en Republieken. En wie kan nu twyfelen, of de Bondgenoten, daar zy, kort daarna, de voornaamſte deelen van de generale regering, en daar onder ook het onderhouden van alle Traktaten en Alliantien met vreemde Mogendheden aangegaan, ſtilzwygend hebben overgebragt aan de Vergadering der gewoonlyke Afgevaardigden ter Generaliteit; ——— of de Bondgenoten, zeg ik, hebben ook aan dezelve willen overbrengen de uitvoering der Traktaten en Alliantien, op denzelfden voet, als die weleer aan den Rade van State opgedragen was? ——— Doch op dat men dit niet te ver, en buiten myn oogmerk, trekke, zal ik my hier omtrent een weinig omſtandiger verklaren.

Schoon het my voorkomt, dat het volkomen zeker is, dat de Vergadering der Algemeene Staten bevoegd is, om Traktaten en Alliantien met uitheemſche Mogendheden ten uitvoer te brengen, en het tegenſpreken van de Gedeputeerden van een of meer Provincien niet in ſtaat is, de uitvoering te beletten van dat gene, 't welk de Vergadering, op voorgaand eenparig goedvinden van alle de Provincien, plegtig, beloofd heeft: houd ik het egter voor niet minder zeker, dat de Vergadering wel degelyk verpligt is, zig te ver-

vervoegen aan de reſpektive Bondgenoten, in ge- Aar. XI.
valle, 'er *quæſtie* is, of dit of gene geval in 't Traktaat al of niet begrepen is: gelyk de vraag was, in 't midden dezer eeuw, omtrent het Traktaat met Engeland (*a*): ——— of wel, wanneer 'er geen *quæſtie* is, of dit of dat geval in 't Traktaat is begrepen; maar, of het Traktaat, in de omſtandigheden, waarin de Republiek zig bevindt, wel moet *geëxëcuteerd* worden: b. v., wanneer hy, die op het naarkomen van zoodanig Traktaat aandringt, van zyn kant, het zelve niet wel heeft naargekomen: of getreden is in verbindteniſſen met anderen, tegen het oogmerk van 't Traktaat vlak aanloopende: of wanneer de Republiek, ten tyde, dat de uitvoering van een Traktaat van haar gevorderd wordt, zelve eerder hulp zoude noodig hebben, dan de geëiſchte hulp te kunnen geven. ——— In alle welke gevallen de Principalen moeten gekend worden door de Vergadering, om dat 'er, namelyk, in die gevallen geen *quæſtie* is over de *uitvoering*, maar *over de verpligting om uittevoeren:* twee zaken, welken van elkanderen hemelsbreedte verſchillen, en zig daarom ook van zelfs laten ſplitzen. ——— Doch die, buiten zoodanige gevallen, aan de Vergadering der Algemeene Staten minder magt, omtrent het ten uitvoer brengen van Traktaten en Alliantien, wilde toeſchryven, dan door my gedaan is: of die aan de meerderheid 't oordeel zou willen betwiſten, of het Traktaat of de Alliantie in zeker geval moet *geëxëcuteerd* worden: die maakt

(*a*) Zie WAGENAARS *Verzamel. van Hiſtor. en Polit. Tract.* bl. 79. *volg.*

ART. XIX. maakt van de Republiek eene Republiek, waarmede niemand handelen kan, en brengt dezelve in veel grooter zwarigheid, dan die, welke men zocht te ontgaan, met dit regt aan de Vergadering der Gedeputeerden der Algemeene Staten te onttrekken. ——— 't Is van 't uiterſte belang, dit in het oog te houden. Kortöm. Of deze Vergadering heeft een algemeene volmagt, om de *geratifiçeerde* Traktaten en Alliantiën ten uitvoer te brengen: gelyk ik meen getoond te hebben: of zy heeft, in elk voorkomend geval, een byzonderen laſt noodig van alle de Geweſten. En is dat waar: dan is de uitvoering van Traktaten, enz., even dezelfde langwyligheid, als het maken van dezelven onderhevig: of, liever, dan hebben Traktaten en Alliantien met de Republiek juiſt zoo veel te beduiden, als de *concepten* derzelven. ——— Die dit wilde tegenſpreken, zou zig met zyn eigene woorden wederleggen.

5. *De beſlegting der zwarigheden door de Generaliteits-Rekenkamer gevonden wordende in de declaratien van de Provincien, en in de rekeningen van de Ontvangers-Generaals van de Kollegien ter Admiraliteit.* De Bondgenoten droegen dit regt, met zoo vele woorden op aan de Vergadering van Hun Hoog Mogenden, by het *vierde* en *agtſte* artikel van het Berigtſchrift van de Generaliteits-Rekenkamer, mede brengende: „ dat de Kamer, binnen een maand na de *liquidatie* der *declaratien* van de Provincien, aan „ Hun Hoog Mogenden zal overleveren een ſtaat „ van de *loquaturs* en zwarigheden, daarin be„ vonden, *op dat by dezelven daarop moge worden gelet en beſloten, als naar billykheid en gelykheid bevonden zal worden te behooren:*" verkla-

klarende, wyders, by het zesde: „ dat de Ka- ART. XIX.
„ mer, voor het ſluiten der rekeningen van den
„ Ontvanger-Generaal van de Kollegien ter Ad-
„ miraliteit, aan Hun Hoog Mogenden zal *rap-*
„ *port* doen van de partyen, door haar met *lo-*
„ *quaturs* bezwaard, *om daarop door Hun Hoog*
„ *Mogenden beſloten te worden, als door dezel-*
„ *ven, ten meeſten dienſte van den Lande, bevon-*
„ *den zal worden te behooren (a).*" En dat de Algemeene Staten dit regt, in dier voegen, aan de Vergadering van Hun Hoog Mogenden hebben willen overdoen, dat daaromtrent geen laſt van Principalen zou te pas komen, blykt; *voor-eerſt*, genoegzaam uit de natuur der zaken zelve, als welken met geene *morele* mooglykheid door alle de geweſten afzonderlyk konnen overwogen worden: en, *ten tweeden*, daaruit, dat de Bondgenoten, zulks *uitdrukkelyk* aan de *Vergadering van Hun Hoog Mogenden* opgedragen hebben, 't welk niet te pas zou zyn gekomen, indien zy daar mede ſlegts hadden willen te verſtaan geven, dat die zaken eigenlyk tot de Algemeene Staten behoorden, en door dezelven moeſten onderzogt en afgedaan worden. ——— Dit ſprak van zelfs, en was door niemand in twyfel getrokken. ——— Ook zal dit, in 't geheel, niet wonderlyk, maar, in tegendeel, zeer waarſchynelyk, voorkomen, wanneer men zig herinnert, dat de Bondgenoten hebben gewild, dat de Ontvanger-Generaal der Verëenigde Provincien, meenende bezwaard te zyn by de ſloten van de Generaliteits-

(a) Zie die Inſtr. by ARTZEMA I. *Deel*, bl. 298. *volg.*, en de Ampl. op dezelve in den *Herſt. Leeu*, bl. 193. *volg.*

ART. XIX. teits-Rekenkamer, in *oppoſitie* komen moet voor den Rade van State, en aan denzelven de beſlegting daar van opgedragen: gelyk dit, te voren (*a*), door my aangeteekend is. —— Want welke reden is 'er toch, waaruit men met eenige waarſchynelykheid zou kunnen opmaken, dat zy dit *laatſte* eerder aan den Rade van State, zonder hunne tuſſchenkomſt, ter beſlegting, zouden hebben opgedragen: dan *het eerſte* aan de Gedeputeerden, welken de Algemeene-Staatsvergaderinge uitmaken?

Eindelyk, *ten zesden*, behooren hiertoe alle die regtszaken, welken wy, te voren (*b*), gezien hebben, dat door Hun Hoog Mogenden, ik meen, *de Gedeputeerden* der Algemeene Staten, moeten afgedaan worden. Immers is 't, uit den aart dier zaken, volſtrekt onmooglyk, datze door de reſpektive Geweſten kunnen behandeld worden, en 'er, by gevolg, laſt van Principalen kan te pas komen. —— Doch hier is geen betoog noodig: 't gebruik dit, voorlang, buiten tegenſpraak geſteld hebbende.

In alle andere zaken, welke aan deze Vergadering ſtilzwygend opgedragen zyn: gelyk de begeving van ambten, de Generaliteit, of de Provincien, in 't gemeen, aangaande: het ſtellen van ordre op de politieke regering van de ſteden en kwartieren, onmiddelyk behoorende onder de Generaliteit, enz.: hebben de Provincien wel vryheid, om laſt te geven aan hunne Gedeputeerden, en de goede harmonie tuſſchen haar brengt mede, dat, wanneer deze of gene Afgevaardigden mee-

(*a*) Zie bl. 32.
(*b*) Bl. 17. *volg.*

meenen het advis van hunne Provincien te moe- ART. XIX.
ten innemen, daartoe de behoorlyke tyd gelaten werde: inzonderheid, wanneer de zaak of het ambt van byzonder gewigt is met opzigt tot den gantſchen ſtaat, of tot deze of gene Provincie. Doch hieruit volgt egter niet, dat, wanneer, by meerderheid van ſtemmen, voordgegaan wierd met zoodanige zaken, de overſtemde Provincien, door overneming, het beſluit zouden kunnen ſtemmen, en voorwenden, dat de gronden van regering te buiten gegaan waren. ———

§. XXIV. 't Getal van Gedeputeerden uit de byzondere Geweſten ter Vergadering van Hun Hoog Mogenden, of der Repreſentanten van de Algemeene Staten, is ongelyk, en kan door elke Provincie, naar willekeur, vermeerderd en verminderd worden, naardien iedere Provincie de koſten van hare Afgezondenen ter Generaliteit zelf dragen moet. Doch de Afgezondenen van eene Provincie, 't zy veel of weinig, hebben met hun allen, gelyk van zelfs ſpreekt, ſlegts eene ſtem, om datze te ſamen ſlegts *één* Lid der Vergadering verbeelden, en deszelfs ſtem uitbrengen: op dezelfde wys, als de Afgevaardigden van eene ſtad in eene Provinciale Staatsvergaderinge, met hun allen, 't zyze veel of weinig in getale zyn, ook ſlegts *één* Lid (hunne Stad) verbeelden, en, by gevolg, ſlegts *éene* ſtem uitmaken. ———

§. XXV. Deze Vergadering der Gedeputeerden van wegen de Algemeene Staten komt tegenwoordig dagelyks by een, uitgenomen Zaterdags en Zondags. ——— Elke Provincie zit, op hare beurt, een week voor, indien rang, waarin ikze

ART. XIX. boven opgenoemd heb. De eerſte in rang onder hare Afgevaardigden bekleedt de waardigheid van Voorzitter, en behoudt die van Zondags ten twaalf uren des nagts, tot in de volgende week, op het zelfde uur (1). „ De Preſident ontvangt „ de Brieven van onze Staatsdienaars buiten 's „ Lands, de memorien van vreemde Miniſters „ alhier, de Verzoekſchriften van byzondere Per„ ſoonen of Kollegien, en velerlei andere ſchrif„ telyke Vertogen, welken hy allen der Vergade„ ring, door den Griffier, doet voorlezen. Als „ alles afgelezen is, worden de Provincien ver„ zogt, zig gereed te maken, tot het geven van „ hare ſtemmen. Elk heeft vryheid, om zyn „ gevoelen te uiten." ——— De Provincien geſtemd hebbende, beſluit de Preſident met de meerderheid of eenparigheid, naar mate de zaken zyn, waar over geraadpleegd wordt, en volgends de orde, welke daarin behoort plaats te hebben. „ Zoo het gemeen gevoelen met dat van de voor„ zittende Provincie ſtrydt, of zoo de Preſident, „ om andere redenen, zwarigheid maakt, om te „ be-

(1) Een aanmerkelyk geval vindt men hier omtrent, in 's Lands Hiſtorie. Toen Willem II., op Zondag, den zesden van November, 1650., *des avonds ten negen uren*, geſtorven was, beriep *Joan van Gend*, die, wegens Gelderland, nog tot middernagt, voorzitten moeſt, de Algemeene Staten, om met hun te beraadſlagen, wat beſt, in dezen toeſtand der dingen, behoorde gedaan te worden. Men raadpleegde ter algemeene Staatsvergaderinge, tot dat het twaalf uren ſloeg; wanneer de Heer van Gend aanbood, de Preſidents-Stoel aan Holland in te ruimen. Doch de Afgevaardigden van Holland begeerden, dat hy de raadplegingen vervolgde, *terwyl zy voornamen*, 'T BESLUIT DERZELVEN OP TE MAKEN: *gelyk geſchiedde:* zie WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XII. *Deel*, bl. 126.

„ beſluiten, kan hy zyne plaats verlaten, die dan ART. XIX.
„ door den Preſident van de naaſtvoorgaande
„ week bekleed wordt; of door nog vroeger Pre-
„ ſident, die geene zwarigheid maakt, om het
„ beſluit op te maken. Deze ſpreekt het beſluit
„ uit, en doet het in de Regiſters der Vergade-
„ ringe aanteekenen. Indien de zaken, waarom-
„ trent men by meerderheid van ſtemmen kan
„ beſluiten, door den Preſident, in de week zy-
„ ner voorzittinge, niet ten einde gebragt kun-
„ nen worden, kan hy zyne plaats aan éénen zy-
„ ner Medeafgevaardigden afſtaan; en zoo die
„ weigert de zaak ten beſluit te brengen, gaat
„ het Preſidentſchap tot eene andere Provincie
„ over. Hier door loopen vele zaken ſpoediger
„ af, dan anders wel geſchieden zou. Enz." (*a*).

§. XXVI. Voor 't overige, deze Vergadering der Algemeene Staten *repreſenteert* in all' dat gene, 't welkwe gezien hebben tot de Vergadering der Algemeene Staten te behooren, op dezelfde wys, de Souvereiniteit van deze Republiek als de Gekommitteerden ter Dagvaart *repreſenteren* de Souvereiniteit hunner Provincie (1); ——— en

(*a*) Volgends WAGENAAR, *Tegenw. Staat der Verëen. Ned.* I. *Deel*, bl. 256. *volg.*

(1) „ *De Staten* der byzondere Geweſten" (ſchryft WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* VIII. *Deel*, bl. 337.) „ *beſtaan* „ *niet in de Gemagtigden ter Staatsvergaderinge*, MAAR „ IN HET GANTSCHE LIGHAAM DER EDELEN EN STEDEN. „ De Eerſten worden *vertoond* en *vervangen*, door den „ beſchreven Adel, die, gemeenlyk, de Dagvaarten by- „ woont; de anderen, door de Raden of Vroedſchappen „ van elke ſtemmende ſtad, uit welken, een of meer Ge- „ magtigden ter Dagvaart gezonden worden. —— En „ de-

ART. XIX. en is als zoodanige bevoegd, all' eerbewys te vorderen, welk aan eene Souvereine Vergadering toekomt (1). ———

Deze

„ *deze Edelen en Gemagtigden* VERTOONEN, vergaderd zyn„ de, *de Staten van den Lande.*

(1) Nadat ik dit artikel reeds geheel had afgeſchreven komt my in handen zekere Miſſive, door de Gekommitteerden ter Generaliteit uit de Provincie van Overyſſel, geſchreven aan de Staten dier Provincie, dienende, om Ridderſchap en Steden te onderregten op de klagten van de Heeren Staten van Zeeland, by eenen *circulairen* brief van den 6. Maart, 1773., aan alle de Provincien gedaan; en waarin ik met veel genoegen dit zelfde begrip nopens de verbeelding der Souvereiniteit door de Vergadering der Algemeene Staten gemaakt vind. —— Ik zal de Vryheid nemen, deze *paſſage* hier by te ſchryven, ten einde, myne Lezers te overtuigen, dat zy, die zig der *conſtitutie* van ons Land grondig verſtaan, omtrent dit ſtuk, niet anders denken en ſchryven, dan door my gedaan is. „ Wy „ moeten de vryheid nemen" zeggen voorn. Heeren Gedeputeerden; „ wy moeten de vryheid nemen, onpar„ tydig te vragen, of Hooggem. Vergadering (van H. H. „ M.), welke ontwyfelbaar moet worden aangemerkt, als „ het middelpunt, waarin het algemeene Bondgenoot„ ſchap t' ſamenloopt, en door welke het Gemeenebeſt al „ deszelfs eer en aanzien naar buiten vertoont, niet in „ kleinagting moet geraken, en van haar aanzien ontbloot „ worden, als men haar wil brengen tot die laagte, wel„ ke de Heeren Staten van Zeel. ſchynen te bedoelen, als „ welgem. Heeren Staten de vergadering van H. H. M. „ in tegenſtelling van hunne ſtaatsvergadering noemen *eene* „ *vergadering van Afgezondenen, tegen eene* ONAFHANKE„ LYKE SOUVEREINE *Vergadering; en zigzelven een* BOND„ GENOOT *van hunne* (de Afgezondenen) HEEREN EN „ MEESTERS. —— Wy erkennen, en het is eene ontegen„ zeggelyke waarheid, dat de Gedeputeerden van de „ reſpektive Provincien, de vergadering der Algemeene „ Staten uitmakende, Afgezondenen zyn, een ieder van „ zyne Heeren en Meeſters. Doch, wanneer dezelven, „ *collective*, by een genomen zyn, REPRESENTEREN zy *de* „ *hooge*

Deze Vergadering der Gedeputeerden der Al- ART. XIX.
gemeene Staten moet dus ook aangemerkt worden in tweeërlei opzigten, 't *eerſte*, met betrekking tot all' 't gene, 't welk door de Bondgenoten is gemeen gemaakt, en door haar, op laſt der Algemeene Staten, uitgeoefend wordt. 't *Tweede* met betrekking *tot de Staten der byzondere Geweſten.*

In

„ *hooge vergadering der Algemeene Staten, met de Sou-*
„ *vereiniteit van het geheel Gemeenebeſt, en oefenen, op*
„ *hunnen naam, alle de hooge regten en regalien, aan de*
„ *Souvereiniteit van het Gemeenebeſt toekomende.* Hier
„ van meer te zeggen zou te kort gedaan zyn aan de kun-
„ digheid, die een ieder Lid der hooge regering van de
„ regeringsvorm van dit Gemeenebeſt heeft. Alleenlyk
„ moeten wy 'er dit nog byvoegen, dat wy, gaat de ſtel-
„ ling van Hooggem. Heeren Staten door, en moet de Al-
„ gemeene Staatsvergadering, derwyze, als Hun Ed. Mog.
„ ſchynen te begrypen, aangezien worden; niet weten
„ hoe en wat 'er worden zal van de onafhankelyke Sou-
„ vereine Vergaderingen der reſpektive Provincien, ja zelfs
„ van die van Hooggem. Heeren Staten. —— zouden
„ Hun Ed. Mog. zig dan daar door zelf niet in klein ag-
„ ting brengen, zoo wel buiten als binnen hunne Provin-
„ cie. Is Hun Ed. Mog. Vergadering ook niet t'ſamen
„ geſteld uit den *Repreſentant* van den Eerſten Edelen,
„ en de *Gedeputeerden* der ſtemmende Steden? —— *Zyn*
„ *deze geene Afgezondenen, een ieder van zyne Heeren en*
„ *Meeſters?* —— En zouden dezelve Afgezondenen, te
„ ſamen gekomen, *niet repreſenteren de Vergadering der*
„ *Staten en Souvereiniteit derzelver Provincie?* —— Wat
„ zal 'er dan worden van alle de reſpektive, *zoo Generaliteits als Provinciale, Staatsvergaderingen*, en derzel-
„ ver beſluiten? —— Ja wat zal 'er dan van de ſamen-
„ ſtelling van dit Gemeenebeſt overblyven? —— Wen-
„ ſchelyk! dat de vermoedelyke gevolgen nimmer het ant-
„ woord, welk hierop diende gegeven te worden, be-
„ veſtigen." Enz. ——

ART. XIX. In *'t eerſte* opzigt *repreſenteert ze*, zoo als ik zeide, de Vergadering der Algemeene Staten, of de Souvereiniteit van den gantſchen Staat, op dezelfde wys, als de Gekommitteerden ter Dagvaart eener Provincie de Souvereiniteit hunner Provincie *verbeelden*. Doch met opzigt tot *het tweede*, of de *Staten der byzondere Geweſten*, is dezelve alzoo min Souverein, als een Gezant van deze Republick Souverein is met opzigt tot den Staat zelf. ——— Van de Staten der byzondere Geweſten is het, dat deze Vergadering al haar gezag, aanzien, magt, met één woord, haar geheel beſtaan, ontleent: op dezelfde wyze, al wederom, als de Gekommitteerden ter Dagvaart, of Landsdage eener Provincie al hun gezag, magt, aanzien en beſtaan ontleenen van de Steden en 't platte Land. „ Den gantſchen Staat van de „ Vereenigde Nederlanden," zegt de kundige Schryver van *'t public Gebedt* (*a*), „ beſtaat uit „ ſeven diſtincte Souveraine Staaten ende Provin„ tien, daar van d'eene van d'andere in het min„ ſte niet en dependeert: maer echter te ſamen „ zyn verbonden ende geallieert met een zeer „ naeuwe ende eeuwigh-duerende confæderatie „ ende Unie : *ſulcks, dat ten aanzien van alle „ uitheemſche Koningen, Potentaten, Republic„ quen, Staten ende anderſints, deſelfde geza„ mentlik geconſidereert worden genoeghſaam als „ eenen Staat ofte Republique; maar ten aanſien „ van de ingeſetenen, ſoo heeft die een geheel an„ der opſicht ende reſpect.*" En wat verder (*b*): „ Uyt alle het gene voren is geſeght, is wel af te „ ne-

(*a*) II. *Deel*, bl. 205.
(*b*) bl. 213. *volg.*

„ nemen, dat, voor ſoo veel alle uytheemſchen ART. XIX.
„ aangaat, by de vergaderinge van de Staaten
„ Generaal gerepreſenteert worden de ſeven ge-
„ ſamentlicke Provintien van de Unie, als een
„ lichaam: maar, voor zoo veel, als de inge-
„ ſetenen aangaat, dat deſelve niet anders is,
„ dan een t'ſamenkomſte van Gedeputeerden en
„ Geſanten van elcks Souverain, omme te han-
„ delen van de ſaken ende poincten van de ge-
„ meene beſcherminge met den gevolge van dien,
„ daar van belooft is d'exercitie niet te doen, dan
„ geſamentlick ende met gemeen concert. Ende
„ of wel alle uytheemſche Staaten, Republi-
„ quen, Prinçen ende Koningen de vergaderinge
„ van de Staaten Generaal, *als in maniere voor-*
„ *ſchreven repreſenteerende den gantſchen Staat*
„ *der Vereenighde Nederlanden*, zyn aanſiende in
„ ſoodanige luyſter, hoogheyt, ende digniteyt,
„ als zoo een machtigen en van Godt gezegenden
„ Souverainen Staat meriteert, in gelyckheyt van
„ gekroonde hoofden ende Koningen van 't Chri-
„ ſtenryck, en als de Sereniſſime Republicq van
„ Venetien, daar nevens deſelve oock wort ge-
„ kent ende immediatelick daar aan in rang ge-
„ maintineert; *ſoo heeft het echter een geheel an-*
„ *der aanſien ten reguarde van de Staaten van de*
„ *particuliere Provintien ende derſelver ſubjecten.*
„ *Want uyt het gene boven is verhaalt klaarlick*
„ *is af te nemen, dat de Staaten van de particu-*
„ *liere Provintien in het minſte geene dependentie*
„ *en hebben van de bovengemelte Vergadering van*
„ *de Staaten Generaal: maar ter contrarie, dat*
„ *deſelve vergaderinge hare wetten ende regle-*
„ *menten kryght van de Staaten der particuliere*
„ *Provintien, van de welcke alle de Heeren Ge-*

ART. XIX. „ *deputeerden, compoſerende de vergaderinge der* „ *Staaten Generaal, elck in 't regard van de ha-* „ *re, als hunne meeſters, ontfangen laſt ende be-* „ *vel, waarnaar ſy haar precyſelick moeten re-* „ *guleren; ende mitsdien geen macht of authori-* „ *teyt zyn hebbende, die niet deſtueerende is van* „ *deſelve Provintien der Unie reſpectivelick:* „ *ſulcx, dat ten dien reſpecte, de vergadering* „ *van de Staaten Generaal in haar ſelven niet en* „ *kan worden aangeſien, als eene zouvereine ver-* „ *gaderinge, niet meer, als die van den Raade* „ *van Staate, dewyle de Provintien van de Unie* „ *boven deſelve zyn: konnende niet worden geſeyt* „ *Souverain ofte het hoogſte te zyn, daar noch* „ *hooger boven is. Gelyck ook geenige de minſte* „ *macht aan de ſelfde vergaderinge gedefereert* „ *is, ofte oock gedefereert kan zyn over de ſub-* „ *jecten van de particuliere Provintien, dewyle,* „ *als boven geſeyt is, omtrent het geen aan de* „ *Unie ſpecteert, hare macht in 't geheel de-* „ *ſtueert van de Staaten van de reſpective Provin-* „ *tien, hare meeſters*" (te weten op dezelfde wyze, als de Gedeputeerden ter Dagvaart alle hunne magt ontleenen van de Staten der Provincie, hunne meeſters): „ *ende, derhalven, ſoo en* „ *kan niet zyn, dat de Staaten Generaal eenige* „ *macht ofte authoriteyt ſouden hebben over de* „ *ſubjecten van de particuliere Provintien,*" enz. (*a*). —— En, om my hier in eens van alle tegenſpraak te ontſlaan, de Afgevaardigden der

(*a*) Lees ook BOXHORN *Commentar. of Hantboexken van den Staet der Vereen. Nederl. Cap.* II. §. 11. 12. 13. 14. 15. 25. 26., en CÆSII à ZESEN *Leo Belg. S. &.* VIII. §. XVII. XX. ſq. p. 286. 189. ſq.

der Algemeene Staten zelven hebben in de eerſte tyden van de Republiek, dit onderſcheid, met zoo vele woorden, gemaakt. Toen, namelyk, de Engelſche Afgezanten, in 't jaar 1590., alvorens in onderhandeling te komen over zekere punten, welken een van hun, den veertienden July, van 't voorgaand jaar, 1589., overgegeven had, by de Afgevaardigden ter Algemeene-Staatsvergaderinge ſterk aanhielden, om te weten, of zy Afgevaardigden behoorlyk gelaſt en gevolmagtigd waren, om met hun daarover te handelen, antwoorden dezen: „ dat het Kollegie of *Corpus* „ van de Staten Generaal, *gecompoteerd* wezende „ by de Gedeputeerden van de *geunieerde* Pro„ vincien, is het *Souverein* Kollegie van den „ Lande, *'t welk* NB. *geen Overheer heeft, dan* „ *de Gedeputeerden van de Provincien*, te weten, „ *de Staten van dezelven, aan dewelke zy hunne* „ *daden moeten verantwoorden* (1): —— dat „ 't gene zy met hun (de Ambaſſadeurs) zullen „ handelen, by de Provincien, en een iegelyk „ van haar, vaſtelyk zal gehouden worden: ge„ lyk ook de antwoorden, hun reeds gegeven „ naar de magt, die elk van de Gedeputeerden „ van de Provincien van zyne Principalen ont„ vangen heeft, om te *maintineren* den welſtand, „ vryheden, geregtigheden en privilegien van „ den ART. XIX.

(1) De Gedeputeerden wilden zeggen: „ Ons Kollegie „ is, ten opzigte van U Lieden, een *Souverein* Kollegie: „ ten uwen opzigte, verbeelden we de Souvereiniteit van „ den Lande. 't Is waar, ten opzigte van de Staten der „ byzondere Geweſten, zyn wy geen Souverein: aan de„ zen zynwe rekenſchap van onze daden ſchuldig: doch „ dat gaat Ul. niet aan."

ART. XIX. „ den Lande, zoo in 't gemeen als byzonder, en „ met name, te onderhouden het Traktaat met „ hare Majeſteit: doch zoo zy Heeren (Ambaſſa- „ deurs) in laſt hadden, eenige zaken voor te „ ſtellen tegen de voorſ. Geregtigheden, enz., „ en het voorſ. Traktaat: dat zy Gedeputeerden „ dan wel rondelyk wilden verklaren, dat zy „ daarop niet zouden beſluiten, zonder voor- „ gaand rapport aan hunne Principalen (*a*)."

§. XXVII. De Gedeputeerden ter Algemeene Staatsvergaderinge hebben een groot getal van Bedienden, in den Hage. „ De voornaamſten „ zyn een Griffier, een Agent en een Hofmee- „ ſter. De Griffier van Hun Hoog Mogenden „ woont derzelver Vergaderingen dagelyks by. „ Hy leeſt het gebed, waarmede alle de Byeen- „ komſten geopend worden. Terwyl men in over- „ weginge is zit hy aan het einde van de Tafel, „ met gedekten hoofde; doch hy ontbloot zig, „ en ſtaat overeinde, agter den armſtoel van den „ Preſident, wanneer hy brieven, verzoekſchrif- „ ten of andere papieren voorleeſt, 't welk zyn „ werk is. Hy ſtelt alle de beſluiten van den „ Staat te boek. Hy ſchryft de Berigtſchriften „ voor de Bedienden van den Staat aan vreemde „ Hoven, en de brieven aan uitheemſche Mo- „ gendheden. Alle de Laſtbrieven voor de Krygs- „ overſten en Bevelhebbers, de wetten en Plaka- „ ten der Algemeene Staten, worden door hem „ bezegeld en afgevaardigd. De beſluiten van „ den Staat, door den Griffier te boek geſteld „ zynde, worden, vervolgends, gedrukt, waar- „ toe

(*a*) Zie *Reſol. Stat. Gen.* 25. en 26. *July*, 1590.

„ toe een byzonder drukker van Hunne Hoog Art. XIX.
„ Mogenden aangeſteld is, die, nevens den kor-
„ rekteur en alle zyne knegts, den eed afleggen
„ moet, van 't gene hy drukt geheim te zullen
„ houden. De gedrukte brieven en reſolutien
„ van den Staat worden, door Statebodens, aan
„ de Agenten van de byzondere Provincien, of
„ aan de Leden der regeringe, welken zig in den
„ Hage bevinden, overhandigd. De Griffier
„ woont ook de onderhandelingen met de vreem-
„ de Staatsdienaars by, daar hy zyne ſtem in
„ heeft. Hy heeft eenen eerſten, en twee min-
„ dere Kommizen, onder zig; nevens een groot
„ getal van Klerken, die dagelyks ter Griffie van
„ den Staat arbeiden. De eerſte Kommis neemt,
„ in 't afzyn van den Griffier, de Vergadering
„ der Algemeene Staten waar (*a*)." —— Deze heeft Kommiſſie en Inſtruktie van Hun Hoog Mogenden zelven. Doch de twee anderen, eigenlyk maar *depêcherende* Klerken, worden aangeſteld en hangen geheel en al af van den Griffier. —— 't Is bekend, dat dit gewigtig ambt, ſedert meer dan honderd jaren, bykans onafgebroken, bekleed is door het aanzienelyk en reſpektabel Huis van FAGEL.

De bedieningen van Agent en Hofmeeſter van Hun Hoog Mogenden betreffen voornaamlyk de buitenlandſche Staatsdienaars. En uit 't gene door anderen (*b*) van de plegtigheden, welken men by de inhaling en gehoorverleening van vreemde Gezan-

(*a*) Zie WAGENAAR, *Tegenw. Staat der Vereen. Ned.* I. *Deel*, bl. 280. *volg.*
(*b*) Zie *Id. Ibid.* bl. 272.–278.

ART. XIX. zanten waarneemt, gezegd is, kan men genoeg opmaken, waarin deze ambten beſtaan.

§. XXVIII. Opmerkelyk is 't, ondertuſſchen, dat in deze Vergadering van Hun Hoog Mogenden, of der Afgezondenen van de byzondere Geweſten, geene Krygsluiden mogen afgevaardigd worden, daar 'er zoo velen zitting hebben in de Vergadering der byzondere Geweſten, en daar zy, by gevolg, Leden zyn van de Vergadering der *Algemeene Staten*, dat is, *der zeven Vereënigde Landſchappen.* —— Doch dit komt waarſchynelyk daarvan daan, om dat zy als Krygsluiden ſtaan onder de Generaliteit, of Algemeene Staten; en dus niet wel zitting kunnen hebben in eene Vergadering, welke hunne Heeren en Meeſters verbeeldt, en van welke zy, in dat opzigt, onmiddelyke Dienaars zyn. —— De Heeren Stadhouders zelven zyn, altoos uitgeſloten geweeſt van 't voorregt, om ter Vergadering van Hun Hoog Mogenden te mogen verſchynen. Alleenlyk mogten zy 'er, in hoedanigheid van Kapiteins-Generaals van den Staat, verſchynen, om voorſlagen te doen. Doch de laatſte verandering in de Regering van dezen Staat heeft ook hierin, zeer ligt, eene verandering gemaakt ten voordeele van het Eminent Hoofd van deze Republiek; zoo dat de tegenwoordige Erfſtadhouder, telkens, wanneer hy 't goedvindt, gewoon is te verſchynen ter Vergadering van Hun Hoog Mogenden (1).

§. XXIX.

(1) Men vond, namelyk, toen verſcheiden voorbeelden in de Regiſters van dien tyd, dat Prins Willem I. ter Vergadering der Algemeene Staten verſchenen was; en op dezes voorbeeld is zulks ook aan de tegenwoordige Heeren Erfſtadhouders, ſchoon by geene expreſſe reſolutie, toegeſtaan.

§. XXIX. Nu moet ik nog, ten beſluite, alvorens van dit artikel afteſtappen, eenige aanmerkingen maken, omtrent een aanmerkelyk gedeelte van het zelve, welk door de meeſten, niet nauwkeurig genoeg, is opgemerkt. —— Ik bedoel hier eigenlyk het zeggen der Bondgenoten, „ dat, ingevalle de Provincien, tegen zeker„ keren dage, wettig beſchreven waren, en „ ſommigen niet verſchenen, de overigen, als „ dan, omtrent de zaken, welken op die vergade„ringe moeſten behandeld worden, zouden „ mogen beſluiten, en de afgewezene Provincien „ verpligt zyn, het beſlotene naar te komen, ten „ ware de zaken van zeer veel gewigt waren, en „ eenig uitſtel konnen lyden, in welk geval, de „ preſente Provincien de Abſenten andermaal „ zouden beſchryven, tegen zekeren anderen da„ge, *op verbeurte van hare ſtem voor die reize;* „ en wat alzoo by de Preſenten beſloten wierd „ zou bondig en van waarde gehouden worden, „ niettegenſtaande de afwezendheid van eenige „ andere Provincien." ART. XIX.

De Bondgenoten, namelyk, waren, ſedert de troebelen, ten uiterſten bezorgd geweeſt, dat alle Provincie, ja zelfs elk Lid van de Regeringe, tegenwoordig was by de raadplegingen over, en hielp beſluiten omtrent, de gemeene belangens van het Vaderland. Daar het zeer twyfelagtig was, of zy de handen van Filip immer zouden kunnen ontworſtelen, en tot hun oogmerk komen; en daar zy, zoo dit mislukte, den toorn van eenen verſtoorden en wraakgierigen Vorſt ſtonden te gevoelen: daar meendenze goede redenen te hebben, om, van alles eene gemeene zaak te maken ——, om voor te komen, dat nie-

ART. XIX. niemand hunner zig, naderhand, als 't kwalyk uitviel, en zy onder 't juk van den Tyran zouden moeten bukken, zou kunnen ontſchuldigen met zyne afwezendheid by 't beſluit van deze of gene daad of zaak. Hierom hadden de Staten van Holland, reeds in den jare 1574., te Delft vergaderd, in eene Ordonnantie op 't ſtuk der Regeringe, hunne Afgezondenen, onder anderen, verpligt, „ om, op alle beſchreven' Dagvaarten, „ te verſchynen, *op verbeurte van hunne ſtem*, „ en, voords, *op een boete beneden de vyftig* „ *guldens*, hun, door de andere Leden, naar „ gelegenheid van zaken, opteleggen: moeten„ de, niettemin, all' 't gene beſloten wierd, ag„ tervolgen (*a*)." ——— Hierom, dat de Staten van Holl. en Zeel. in 't zesde artikel van hunne Unie van 1575., en in het derde artikel van die van 1576., beloofden, „ dat zy; wettiglyk be„ ſchreven, zouden verſchynen; zoo, dat zy, „ die afwezig bleven, of hunne komſt verwyl„ den, door de Preſenten *in eene geldboete zouden* „ *geſlagen worden*, naar gelegenheid van zaken." ——— En hier van daan, in de eerſte plaats, dat de Bondgenoten, by dit artikel, van elkanderen bedingen, *dat zy, tegen zekeren dage, wettiglyk beſchreven, zoudan verſchynen, en dat, in gevalle zy niet verſchynen, dat gene egter, 't welk door de Preſenten als dan beſloten wierd, ook zou gehouden worden, als of het door de Abſenten mede beſloten was, en door hun, by gevolg, ook moeten naargekomen worden* (1).

Doch

(*a*) Zie *Leven van Willem* I., II. *Deel*, bl. 462.

(1) Hoe zorgvuldig men zelfs in dien tyd was, om, ten

Doch deze bezorgdheid der Bondgenoten, om te maken, dat elke Provincie, ja zelfs elk Lid der Regeringe, tegenwoordig was by de raadplegingen over, en hielp beſluiten omtrent, de gemeene belangens van het Vaderland, was wel *eene*, maar niet de *eenige* reden van dit beding (*dat zy, tegen zekeren dage, wettiglyk beſchreven, zouden verſchynen*, enz.): der Bondgenoten. —— Zy bedoelden hiermede ook vooral eene ſpoedige afdoening van zaken; en alle gezogte verwyling tegen te gaan. —— De Bondgenoten begrepen, dat, ééne Provincie, indien zy door haar afzyn alle zaken kon tegenhouden, als dan, in effekte, altoos meeſter zyn zou van alle de anderen, en alle zaken, naar welgevallen, kunnen doen te niet loopen. —— En daar zy dit Gemeenebeſt ſchiepen in oorlogstyd, —— in 't midden der ondervinding —— welke hun leſſen had gegeven, oneindig beter dan die van eenig Wysgeer —— van PLATO zelf —— haddenze geleerd, dat de meeſte zaken een ſpoedig beſluit vereiſchten, en de beſte oogmerken, van zelfs, verydeld wierden, indien men, telkens, naar eene agterblyvende Provincie moeſt wagten, en, in tuſſchen, niets kon beſluiten. —— Hierom, en hierom voornamelyk, beloofden de Bondgenoten aan elkanderen, *dat zy, tegen zekeren dage, wettiglyk beſchreven, zouden verſchynen; en, in ge-* ART. XIX.

ten allen tyde, van het konſent van elk Lid van de Regeringe in zaken, daar het eenigszins op aan kwam, te doen blyken, heb ik, door een treffend voorbeeld, reeds doen opmerken in myn *Betoog van Zeelands regt, tot het ſtigten eener Hoogeſchole*, bl. 19.: welk voorbeeld overwaardig is, by deze gelegenheid, naargelezen te worden.

ART. XIX. *gevalle zy niet verſchenen, dat gene egter, 't welk door de Preſenten, als dan, beſloten wierd, ook zou gehouden worden, als of het door de Abſenten mede beſloten was, en door hun, by gevolg, ook moeten naargekomen worden* (1). —— Maar, vraagtge, van welke kragt is dit gedeelte van dit negentiende artikel nog in den tegenwoordigen toeſtand van zaken?

XXX. 't Is zeker, dat, ſedert de Vergadering der Algemeene Staten eene *aanblyvende* Vergadering is geworden, de woordelyke zin van dit beding, van zelfs, is vervallen. —— Want zoodra dit gebeurde, en 'er dus geene beſchryvinge meer noodig was, moeſt, daardoor, van zelfs, vervallen dat gedeelte van de Inſtruktie van den Rade van Staten, waarby aan denzelven 't regt gegeven was, om de Provincien, *tegen zekeren dage*, te beſchryven; en de verpligting der Bondgenoten, om, tegen dien dag, te verſchynen, of anders, voor die reize, hunne ſtem te verbeuren, enz., almede van zelfs ophouden: waar door dit beding geheel werkloos raakte. —— Doch, niettegenſtaande dat, geloof ik egter, dat men, nog tegenwoordig, in ſommige gevallen, by afleiding, uit dit artikel, mag redeneren: te weten: in gevalle aan de byzondere Geweſten, door hunne Gedeputeerden ter Algemeene Staatsvergaderinge, iets, 't algemeen Bondgenootſchap betreffende, wordt overgeſchreven, om daarop te hebben

(1) In de *Reſol. Stat.* 's *Lands van Utrecht* 16. *Aug.* 1578. leeſt men ook: „ dat 'er eene beſchryvinge van de „ Staten zoude geſchieden, om, op nieuw, over de Unie „ te raadplegen, *op verlies van ſtemmen.*"

ben derzelver beſluit; en eene of meer Provin- ART. XIX.
cien niet goedvonden daarop te beſluiten, of hun beſluit te laten inbrengen ter Vergadering der Algemeene Staten, niettegenſtaande de overige Bondgenoten hun, nog naderhand, daartoe, plegtig, hadden aangemaand: dan geloof ik, dat de andere Geweſten, uit hoofde van dit artikel, volkomen regt hebben, om met de zaak voordtegaan; zoodanig, dat de niet geſtemd hebbende Provincien al evenwel gehouden zyn, het beſlotene naar te komen. —— Want, daar de Bondgenoten zig, by dit artikel, toen hunne Vergadering nog niet aanblyvend was, verbonden hadden, om op alle wettige beſchryvingen te verſchynen, om hunne ſtem nopens de aldaar te verhandelen zaken in te brengen —— althans, om zulks, in gewigtige zaken, te doen op eene tweede aanſchryvinge —— of anders hunne ſtem voor die reize te verliezen, en egter aan het beſluit der Preſenten gehouden te zyn: daar is 't, volgends hunne gedeklareerde intentie, allerzekerſt, dat, nu de Vergadering der Algemeene Staten eene aanblyvende Vergadering is geworden, en de woordelyke zin van dit artikel, by gevolg, geene plaats meer hebben kan: dat, zeg ik, wanneer aan de byzondere Geweſten door hunne Gedeputeerden ter Vergadering der Algemeene Staten iets, 't algemeen Bondgenootſchap betreffende, wordt overgeſchreven, om daarop te beſluiten, en ééne of meer Provincien niet goedvinden daar omtrent, zelfs niet nadat zy, door de andere Geweſten, daartoe, op nieuw, verzogt zyn, hunne ſtem uittebrengen, of te beſluiten; de overigen, als-

ART. XIX. dan, het regt hebben, om met de zaak voordtegaan, en daaromtrent zoodanig te beſluiten, dat de niet geſtemd hebbende Provincien al evenwel aan het beſluit gehouden zyn. ——— Immers is het allerzekerſt, dat de Bondgenoten, in gevalle zy hadden voorzien, dat hunne Vergadering ooit eene *aanblyvende* vergadering zou zyn geworden: zoo wel zouden hebben vaſtgeſteld, dat eene Provincie, hare ſtem, op eene nieuwe aanmaning der Bondgenoten nopens deze of gene zaak, niet inbrengende ter Algemeene-Staatsvergaderinge, dezelve zou verbeuren ——— als zy, by dit artikel, hebben gewild, dat eene Provincie, daartoe op nieuw aangemaand, niet verſchynende, ten beſtemden dage, hare ſtem voor die reize zou verbeuren, en egter aan het beſluit gehouden zyn: omdat de reden, welke hun tot het eerſte zou hebben doen beſluiten dezelfde was als die hen het laatſte deed vaſtſtellen, te weten, eene ſpoedige afdoening van zaken. Maar daar nu de reden dezelfde is moet ook het zelfde regt plaats hebben. ——— Ik kan niet nalaten te wenſchen, dat ik magtig ware, de aandagt van alle myne Lezers hier een oogenblik te bepalen, en hen te bewegen, tot eene ernſtige beſchouwing van die gronden, waarop onze Voorvaders ——— de wyze Opſtellers dezer Unie ——— beſloten, dit deel van hunne vryheid afteſtaan, ten nutte van het gemeene beſt. ——— De overweging daarvan moet elk een overtuigen, dat zy zulks deden, omdat de ondervinding hen geleerd had, dat het Staatsgebouw, welk zy opregten, anders gelyk zou zyn geweeſt aan

een

een weltoegeruſt ſchip, in 't midden der zee, ART. XIX.
maar zonder zeilen. ———

GROTIUS, Apologet. Cap. I. p. 17.

Quare ſi imperium ſupremum eſt penes proceres nationis cujuſque, fatente ipſo Federatorum conventu, non poteſt idem imperium proprie eſſe penes Federatos proceres: ſed tantum jus ut diximus ordinandi res, quæ ex federis formula aut conſenſione ſpeciali communi conventui attribuuntur: ita ut quæcunque illis attributa nominatim non reperiuntur in iis jus ſummum maneat penes nationes ſingulas jure ipſo civili, quod nunquam mutationem pro facta habet, ni probetur, præſertim in iis, quæ regalia vocantur, circa quæ verba, quantumvis generalia, effectu carent, niſi ſpecialis nominatio acceſſerit, omniaque ea recepta intelliguntur, quæ non apparent tranſlata.

VERKLARING

DER

UNIE

VAN UTRECHT.

ARTIKEL XX.

Item ten eynde voorſz. zullen, allen eñ een yder van de voorſz. Bontghenoten ghehouden zyn alle ſaken, die hem opcommen ende voorvallen ſullen, ende daer aen zy hem zullen laten duncken 't ghemeen wel oft qualyck varen van deſe geunieerde Landen eñ Bontghenoten ghelegen te ſyn, den geenen, die tot die beſchryvinghe gheauctorizeert ſullen zyn, over te ſchryven, omme by denſelven daerop d'andere Provincien beſchreven te worden, in manieren voorſz.

INHOUD.

§. I. *Oorzaak en nuttigheid van dit Artikel. Veranderinge in den* letterlyken *zin van het zelve, ſedert de Unie.* II. *Verpligting der Bondgenoten, om, als nog, aan den* zakelyken inhoud *van het zelve te voldoen. Tot welke zaken het zelve almede betreklyk kan gemaakt worden.* III. *Voorbeelden daarvan, door de Bondgenoten zelven gegeven.* IV. *Kan, in die zaken, alleen met eenparigheid beſloten worden.*

ART. XX. §. I. In 't voorgaand artikel hadden de Bondgenoten zig zelven verpligt, om op de beſchryvinge van die genen, welken zy daartoe magtigen zouden, ten beſtemden tyde en plaatze, te verſchynen, om, op de punten, in de brieven van beſchryving uitgedrukt, ſamen te raadplegen. Doch, naardien het zeer ligt gebeuren kon, dat ſommige zaken, waaraan egter het gemeen welzyn gelegen was, de oplettendheid ontſnapten, of niet genoeg onder het oog vielen, van hun, aan wie de Bondgenoten het beleid der zaken van het Bondgenootſchap zouden opdragen; verpligtten zy zig zelven, by dit artikel, om, wanneer hun iets voorkwam, waaraan zy meenden het gemeen wel- of kwalyk varen gelegen te zyn, daarvan kennis te geven aan hun, die tot de beſchryving der Bondgenoten gemagtigd zouden zyn, dat die, de andere Provincien daarop ook zouden kunnen beſchryven. —— En, waarlyk! 't was niet

niet alleen zeer mooglyk, maar zelfs zeer waar- ART. XX.
ſchynelyk, dat deze of gene Provincie, 't zy door hare ligging, 't zy by toeval, 't zy by zekere korreſpondentie, of op eenigerhande wyze, beter, of eerder, dan de overigen ——— dan de Landraad ——— of Raad van State ——— kon onderregt wezen van de oogmerken, inzigten, en toeſtand, van den gemeenen vyand ——— van het gevaar van deze of gene Stad of Provincie, ——— van de voordeelen, die hier of daar te behalen waren: ——— of beter vooruit zien de gevolgen van deze of gene daad of onderneming: ——— en 't was daarom niet zonder reden, dat de Bondgenoten by dit artikel zig verbonden, om, wanneer hun iets diergelyks voorkwam, zulks te zullen overſchryven aan die genen, die tot de beſchryving der Bondgenoten gemagtigd zouden zyn (1). ——— Doch dit artikel, *voor zoo verre het zelve ſpreekt van het overſchryven van zaken, waaraan 't gemeen wel- of kwalyk varen gelegen is, aan die genen, die tot de beſchryvinge der Bondgenoten zouden gemagtigd*

(1) In dien zelfden zin lees ik, b. v., in 't *Leven van Willem* I. II. *Deel*, bl. 275., „ dat de Staten, op de „ Vergadering te Dordrecht, in 1572., beloofden, *dat zy* „ *goed verſtand met elkanderen zouden houden, en de ge-* „ *legenheid en geſteltenis van elke plaats aan den Prinſe* „ *overſchryven.*" En in 't XII. Art. der Unie tuſſchen Holl. en Zeel. van 1575., en 't VIII. Art. van die van 1576., „ dat de Bondgenoten onder malkanderen zouden „ houden goede korreſpondentie, vriend en nabuurſchap, „ *d'een den anderen getrouwelyk waarſchouwende van 't* „ *gunt zy zouden mogen vernemen, tot iemands ſchade,* „ *hinder of perikel te ſtrekken, zonder daarin te ontzien,* „ *eenige koſten, arbeid of moeite.*"

ART. XX. *tigd zyn, op dat die de andere Provincien daarop beſchryven zouden*, is naderhand, toen de Vergadering der Algemeene Staten *aanblyvend* was geworden, met den grond, waarop het zelve gebouwd was, geheel vervallen.

§. II. Evenwel is niets zekerder, dan dat de Bondgenoten, ingevalle hun iets mogt voorkomen, waaraan het gemeen wel- of kwalyk varen gelegen is, als nog, gehouden zyn, zulks overteſchryven aan de Vergadering der Algemeene Staten, op dat, daarop, by alle de Bondgenoten zou kunnen gelet, en, is 't nood, beſloten, worden. ——— Ja, niettegenſtaande het meer, dan waarſchynelyk, is, dat de Bondgenoten hier voor al zagen, op zulke zaken, welken *dependentien* of *gevolgen* van de Unie waren: zoo als uit de tydsomſtandigheden, waarin de Unie is aangegaan, genoegzaam af te nemen is: geloof ik egter, dat men tot dit artikel ook betrekkelyk kan en behoort te maken alle zulke zaken, waaraan het gemeen wel- of kwalyk varen min of meer gelegen is, ſchoon geene onmiddelyke *dependentien* of *gevolgen* van de Unie zynde: niet zoo zeer, zeg ik, omdat de Bondgenoten, by dit artikel, dit opzettelyk beöogd hebben, maar, omdat de ondervinding, naderhand, leerende, dat daaraan ook het gemeene welzyn gelegen was, die zaken even daar door (*eo ipſo*) in de termen van dit artikel gevallen zyn. Om hier van eenige voorbeelden op te geven. ——— Omtrent alle zaken van Policie, Juſtitie, Religie, enz., wordt door de Staten van elke Provincie zoodanige ordre geſteld, midsgaders all' zulke Wetten, Ordonnantien of Reglementen gemaakt, als zy, naar de geſteldheid, en overeenkomſtig het meeſte

ſte nut hunner Provincie, oordeelen beſt en heil- ART. XX.
zaamſt te wezen. ——— Zoo zien we hen dage-
lyks, *Provincialyk*, ſchikkingen maken ten voor-
deele van allerhande Neringen, tegen het verval-
ſchen van Manufakturen of Koopmanſchappen:
——— zonder bekreun van iemand, in 't burger-
lyke en lyfſtraffelyke, zoodanige wetten maken,
als zy oordeelen nuttig en noodig te zyn: als-
mede omtrent het Religie-wezen, zoo tot voor-
ſtand van den waren Chriſtelyken-Gereformeer-
den Godsdienſt, als tot wering en inbinding van
alle heethoofdige en onbezonnen ieveraars, en
tot uitroejinge van allerhande bygeloovigheden,
enz. ———, all' zulke ſchikkingen beramen, als
zy, ieder in de zyne, meenen oorbaar te we-
zen. ——— Maar wanneer nu deze of gene Pro-
vincie oordeelde, dat het beter was, ——— dat
het gemeen welzyn vorderde, ——— dat de *exë-
cutie* van zoodanige *dispoſitien* zig uitſtrekte over
alle de Provincien gezamentlyk, en over den
gantſchen Staat: dan is zy, om dezelfde reden,
als van zaken, welken *gevolgen* of *dependentien*
van de Unie zyn, verpligt, daarvan kennis te ge-
ven aan de Vergadering der Algemeene Staten,
op dat daarop by alle de Bondgenoten zou kun-
nen gelet, en, is 't nood, beſloten, wor-
den. ———

§. III. En dit is door de Bondgenoten zelven almede zoo begrepen. Getuigen hier van zyn hunne *gemeene* Plakaten, b. v., tegen het verval-ſchen van de Hoppe — op de Keur van de La-kenen — op de Fabrieken — op de vorm van de Tonnen — zoo tot het vaten van de Bieren als tot het pakken van den Haring — tegen het uit-voeren of inbrengen van eenigen Leeftogt uit of

ART. XX. in deze Landen — of van eenig ſoort van ſnoode Waren — van Koopmanſchappen — Manufakturen of gewaſſen: —— Getuigen zyn hunne *gemeene* Plakaten omtrent de ſtraffen der Duëllisten — omtrent de boeten en breuken tegen het maken van Paskwillen, en ergerlyke of oproerige Boeken — tegen het drukken van dezelven, en van eenige Akten van Staat, enz. ——: Getuigen hunne *gemeene* Plakaten tegen het inkomen en het gedrag der Roomſche Geeſtelykheid hier te lande — tegen het houden van Konventikelen door de Pausgezinden — tegen het ter School beſtellen van de jeugd dezer Landen onder de beheering der Jeſuiten — tegen het doen van Beêvaarden — tegen het ſtellen van *Crucifixen*, enz. —— Getuigen, eindelyk, de meenigvuldige Plakaten, welken wy nog thans, van tyd tot tyd, omtrent zaken van dien aart en natuur, op naam der Algemeene Staten, zien uitkomen. ——

§. IV. Doch omtrent alle deze zaken kan niet, dan by eenparigheid van alle de geweſten, beſloten worden ter Vergadering der Algemeene Staten. *All' 't gunt*, zeggen de Staten van Holland (*a*), *aan de Provincien oorſprongelyk heeft toegekomen, en niet bevonden wordt aan de overige Geweſten uitdrukkelyk te zyn afgeſtaan, of met dezelven gemeen gemaakt* (voeg 'er by: EN 'T GENE GEEN GEVOLG OF DEPENDENTIE VAN

(*a*) Zie *Deductie van de Staten van Holl. en Weſt-Vriesl., dienende tot aanwyſinge van 't recht, de diſpoſitie, ende het geſach de Staten van de Prov.* —— *Competerende over, ende omtrent, de militie*, enz. *Art.* 123. bl. 18. (uitg. in fol.)

VAN DE UNIE IS), *moet overeenkomſtig het ge-* ART. XX.
meene regt, dat nooit eenige verandering, veel-
min vervreemding, veronderſtelt, gehouden wor-
den aan iedere Provincie afzonderlyk gebleven te
zyn.

CICERO in Orat. pro Aul. Cæcin. Cap. XVIII.

Quæ lex, quod SCtum, quod magiſtratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod, ut ad privatas res redeam, teſtamentum, quæ judicia, aut ſtipulationes, aut pacti & conventi formula non infirmari poteſt, ſi ad verba rem deflectere velimus, conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & auctoritatem relinquamus?

POLYBIUS Hiſtor. Libr. III. Cap. VII.

Quorſum ægroto Medicus, qui cauſas ignoret affectionum humani corporis? quæ item viri illius utilitas, qui ad tractandam remp. acceſſit, & neſcit dignoſcere, quomodo, quare & unde ſingula, quæ eveniunt, cauſam, cur fierent, ſunt nacta? Siquidem neque ille curandi corpora rectam viam unquam inſiſtit: neque hic ullum negotium, ſi illa ignoret, quæ diximus, recta ratione poterit adminiſtrare. Idcirco nihil adeo obſervandum, neque inquirendum, atque omnium eventuum cauſas.

VERKLARING DER UNIE VAN UTRECHT.

ARTIKEL XXI.

Ende ſoo verre eenighe donckerheyt oft twyfelachticheyt in deſen beuonden worden daer wt eenighe queſtie ofte diſpute mochte verryſen, ſal d' interpretatie van dien ſtaen in 't ſegghen van deſe Bondtghenoten, die daer op by ghemeen advis ende conſent ordonneren ſullen, ſulcx ſy beuinden ſullen te behooren. Ende ſoo verre ſy luyden daerinne niet en conden accorderen, ſullen haer recours nemen tot die Heeren Stadthouders van de Provincien, in de forme bouen verhaelt.

INHOUD.

§. I. *Korte opgave van den zin en inhond van dit Artikel.* II. *Verlieſt, naderhand, deszelfs voornaamſte klem.* III. *Bevoegdheid der Heeren Stadhouders tot het beſliſſen der geſchillen, uit dit Artikel voordſpruitende.* IV. *Raadplegingen der Bondgenoten over donkerheid en twyfelagtigheid in eenige Artikelen der Unie.*

§. I.

ART. XXI. §. I. Na dat de Bondgenoten alle de artikelen der Vereeniging hadden afgehandeld, beginnen ze, met dit artikel, eenige ſchikkingen of bepalingen omtrent dezelven te maken. *Indien*, zeggen ze, *'er eenige donkerheid of twyfelagtigheid in deze Unie mogt bevonden worden plaats te hebben, zal de uitleg daarvan ſtaan aan de eenparige uitſpraak van alle de gewesten* (1). *Doch, ingevalle dezen daarin niet konnen eens worden, zullen ze zig vervoegen aan de Heeren Stadhouders, die, volgends 't negende artikel* (waartoe de woorden: *in de forme boven verhaelt:* moeten gebragt worden), *het voorſ. geſchil tuſſchen partyen zullen vergelyken, of daaromtrent zoodanige uitſpraak doen, als zy zullen bevinden te behooren: welke Heeren Stadhouders, in gevalle zy onder elkanderen oneens waren, tot zig zouden nemen en kiezen all' zulke onpartydige Aſſeſſeurs of Adjuncten, als zy zouden goedvinden: zyn de partyen, voords, gehouden naar te komen 't gene by de voorſ. Heeren Stadhouders, in dezer voegen, zou uitgeſproken wezen.* —— Dit is duidelyk en klaar, en heeft geen meer uitleg van nooden. ——

§. II. Doch dit artikel heeft, naderhand, zyn voornaamſte klem verloren. De Bondgenoten, namelyk, wilden, gelyk we gezien hebben, dat, in gevalle van oneenigheid, het geſchil zou beſliſt

(1) In de voorwaarden, waarop de Aartshertog Matthias tot Algemeenen Landvoogd wierd aangenomen, lees ik ook: „ De Gendtſche Bevrediging zal ſtand houden, „ *en de uitlegging* DER DUISTERHEDEN *in dezelve ſtaan aan* „ *de Algemeene Staten:* Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 182.

ſlift worden door de Heren Stadhouders, *volgends het negende artikel.* Maar by dat artikel was, gelyk ik by de verklaring van 't zelve getoond heb, de beſlisſing van geſchillen ſlegts opgedragen aan de Heeren Stadhouders, *die 'er toen waren*, en *by proviſie.* ——— En, daar de Bondgenoten het regt van beſliſſen van geſchillen by dit artikel bepalen tot den vorm en inhoud van het negende: ſpreekt het van zelfs, dat het regt van beſliſſen, welk by dit artikel aan de Heeren Stadhouders wordt toegekend, zig niet verder kan uitſtrekken, dan, *by proviſie*, tot de Stadhouders, *die 'er toen waren.* ART. XXI.

§. III. Evenwel is niets zekerder, dan dat de Heeren Erfſtadhouders in den tyd, in gevalle 'er eenige donkerheid of twyfelagtigheid in de Unie mogt voorkomen ——— en indien de Bondgenoten daarover niet konnen eens worden ——— en de beſlisſing aan eenen derden wilden overlaten: ——— dat, zeg ik, de Heeren Erfſtadhouders in den tyd, daartoe, de bevoegdſten zyn.

Ik meen, elders (*a*), op goede gronden, getoond te hebben, dat de eerſte en voornaamſte ver-

(*a*) II. *Deel*, bl. 182. ——— Uit eene zekere toegevendheid voor de zulken, die ik dagt, dat met my daaromtrent zouden verſchillen, en die ik zogt overtehalen, voegde ik er daar ter plaatſe nog by: ——— *dat ik my niet verbeelden kon, dat* ——— *zy den Erfſtadhouder in den tyd zouden wraken:* ALTHANS NIET, IN GEVALLE HEM EENIGE ANDERE ZEGSMANNEN TOEGEVOEGD WIERDEN. ——— Doch een zeer aanzienelyk en kordaat man, van wiens vriendelykheid en welmeenendheid ik zoo vele ondervinding heb, merkte hier op aan, dat, zoo de *eigenſchappen* van den Erfſtadhouder in den tyd de eigenlyke beweegredenen waren, zo als ik geſteld had, om hem tot ſcheidsman aan te ne-

ART. XXI. vereiſchten tot eenen goeden ſcheidsman, te ſtemmen, vereenigd zyn in den Erfſtadhouder van *alle* de Verëenigde Nederlanden. ———

§. IV. Maar 't gene, in de daad, verwonderlyk ſchynen mag, is, dat 'er by de Bondgenoten, zoo veel ik weet, ſlegts *tweemaal*, over eenige donkerheid of twyfelagtigheid in de Unie geraadpleegd is. —— Toen, namelyk, eenigen zig verbeeldden, dat de meening van het *dertiende* artikel was, niemand in de Unie toetelaten, dan die van den *Religions*-vrede was, of ten minſten die beide Religien, de Roomſch-Katholyke en Gereformeerde, zoude toelaten: verklaarden de Bondgenoten, om alle misverſtand wegtenemen, „ dat hunne meeninge niet geweeſt was, of als „ nog te wezen, eenige Steden of Provincien, „ die zig aan de voorſ. Roomſche Religie alleen „ zouden willen houden, en alwaar het getal „ van Inwoneren zo groot niet was, dat zy, uit „ hoofde van den *Religions*-vrede, de oefening „ van den Gereformeerden Godsdienſt zouden „ mogen genieten, uit deze Unie uitteſluiten: „ neen maar, dat zy bereid waren, all' zulke „ Steden en Provincien, die zig alleen aan de „ Roomſche Religie zouden willen houden, in „ de Unie te ontvangen, zoo zy zig omtrent de „ andere punten van derzelve maar als goede Patriotten gedragen wilden: zynde hunne mee-

„ nin-

nemen, 'er dan *geene andere zegsmannen* konnen te pas komen: omdat 'er, buiten den Erfſtadhouder, geenen uit te denken waren, waarin deze *eigenſchappen*, in 't geheel of ten deele, ooit, konnen ſamenloopen. —— En 't is, uit overtuiging van de gegrondheid dezer aanmerking, dat ik thans, myne Lezers verzoek, door de voorz. woorden de pen te halen. ——

„ ninge niet, dat de eene Provincie of Stad zig ART. XXI.
„ *'t feydt van d'andere in 't point van de Religie*
„ *ſal onderwinden*; en dit, om te meerder vrede
„ en eendragt tuſſchen die Provincien te houden,
„ en de voornaamſte gelegenheid tot twiſt en
„ tweedragt te vermyden, en weg te nemen:"
eene verklaringe, welke, zo als wy elders (*a*)
reeds gezien hebben, geſchiedde op den eerſten
February, 1579. —— En toen 'er op de meer-
gem. Vergadering, te Utrecht gehouden, door
de Gedeputeerden der Provincie van Utrecht,
verklaringe verzogt was, „ dat, alzoo eenigen
„ van de naarder geunieerde Provincien met den
„ Hertoge van Anjou, in onderhandeling waren
„ getreden —— of 't hun en dien van andere
„ Provincien zoude vry ſtaan, met eenige ande-
„ re Heeren te contracteren, zonder daar door
„ de naarder Unie te ſchenden"? —— wierd
daarop door de toenmalige Heeren Gedeputeer-
den verklaard, dat, alzoo by het *eenëntwintigſte*
Artikel der Unie gezeid wierd, dat ingevalle ee-
nige donkerheid of twyfelagtigheid in de Unie
bevonden wierd, waaruit eenig geſchil mogt ry-
zen, de uitleg daarvan ſtaan zou in 't zeggen van
alle de Bondgenoten: Zy, als van hunne Princi-
palen niet gelaſt zynde, daarop beſcheid namen,
om op de eerſte vergaderinge in te brengen (*b*):
gelyk toen, buiten twyfel, zal geſchied zyn (*c*).

(*a*) Zie II. *Deel*, bl. 233.
(*b*) Zie, *hier agter*, *Bylage A.*, *Art.* 9.
(*c*) Zie II. *Deel*, bl. 202.

GELLIUS Noct. Attic. Libr. XX. Cap. I. p. m. 493.

Non enim profecto ignoras legum opportunitates & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, fervoribus mutari atque flecti: neque uno statu consistere, quin, ut facies coeli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus varientur.

LIVIUS Hist. Libr. XXXIV. Cap. VI.

Ego enim, quemadmodum ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa, in æternum, latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit; sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video. Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat. Quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in secunda, alia in adversa tempestate usui sunt.

VERKLARING

DER

UNIE

VAN UTRECHT.

ARTIKEL XXII.

Insgelyckx, ſoo verre bevonden worden van noode te ſyn d'Articulen van deſe Unie, Confederatie ofte Verbont in eenige Poincten ofte Articulen te vermeerderen ofte veranderen, ſal 't ſelve oock ghedaen worden, by ghemeen advis ende conſent van de voorſz. Bontghenoten, ende anders niet.

INHOUD.

§. I. *Aanmerkelyk onderſcheid tuſſchen dit en 't voorgaand Artikel.* II. *Raadpleging over 't vermeerderen der Unie.* III. *Raadplegingen over*

't veranderen van ſommige punten derzelve. IV. *Verſcheiden Artikels zyn, door den tyd, in onbruik geraakt: doch geenen* uitdrukkelyk *afgeſchaft door alle de Bondgenoten.*

ART. XXII. §. I. De Bondgenoten, in het voorgaande artikel, bepaald hebbende hoedanig men handelen zou, ingevalle 'er eenige *donkerheid* of *twyfelagtigheid* in de Unie mogt voorkomen; bepalen, by dit artikel, hoedanig men, omtrent eene *vermeerdering* of *verandering* der Unie, zou moeten te werk gaan. By het voorgaand Artikel vorderden ze ook wel eenparigheid; doch, ingevalle van onëenigheid, lieten zy de uitſpraak aan de Heeren Stadhouders, die 'er toen waren, op de wyze, als ik, op dat artikel, breeder heb aangeteekend. ——— Maar, by dit artikel —— omtrent de *vermeerdering* of *verandering* der Unie —— vorderen ze, in alle gevallen, bepaaldelyk, het *gemeen* konſent van alle de Bondgenoten, en willen niet, dat *anders*, daaromtrent, iets zal gedaan worden. —— En dit onderſcheid is, buiten twyfel, oorzaak, dat zy deze twee artikelen niet tot *één* gemaakt, maar van elkanderen geſcheiden, hebben. ———

§. II. Wat de *vermeerdering* der Unie aangaat; daar over is, zoo veel ik weet, ſlegts *eens* geraadpleegd by de Bondgenoten. Toen 'er, namelyk, uit hoofde van het vyftiende artikel, waarby tot onderhoud van geeſtelyke perſoonen, die geweeſt, of nog, waren in eenige Kloosters of Kollegien, en zig daaruit, ter zake van den Godsdienſt, of om eenige andere redelyke oorzaak, begeven hadden, of, naderhand, begeven zouden,

den, voorzien is; reeds *proceſſen* ontſtaan waren, ART. XXII. en het zeer te dugten was, dat nog meer *proceſſen* ontſtaan zouden: —— naardien zulke perſoonen zouden willen pretenderen geregtigd te zyn, tot de nalatenſchap van hunne Ouders, Broeders, Zuſters en andere vrienden of magen, en tot die goederen, welken dezen, in hun leven, by titel van gifte, overdragt, enz., zouden mogen overgedragen, vervreemd, of, na hun dood, verzekerd, hebben: verklaarden de Bondgenoten, op den eerſten February, 1579., by wege van *ampliatie*, omtrent het voorſ. vyftiende artikel: „ dat zy, om de *proceſſen* en zwa„ righeden, die daaruit zouden mogen ontſtaan, „ te verhoeden, goedgevonden hadden, alle die „ *proceſſen*, welken, ter voorſ. zake, reeds be„ gonnen waren, of naderhand zouden begonnen „ worden, te ſchorten, en in ſtate te houden, tot „ zoo lang, als by de Bondgenoten, ook wel by de „ Overheid zelf, is 't nood, anders zou wezen „ geordonneerd en verklaard": zoo als wy dit op dat vyftiende artikel reeds gezien hebben.

§. III. Maar wat de *verandering* der Unie aangaat; op de bovengem. vergadering, te Utrecht gehouden, den eenëntwintigſten April, 1583., beraamden de Afgevaardigden, onder andere punten, om hunnen Principalen voortedragen: „ of elke Provincie niet zou mogen volſtaan met „ al zulke maandelykſche *quote*, gewone en bui„ tengewone opbrengſten, als zy, onder elkan„ deren, met gemeene toeſtemming, naar in„ houd van het negende artikel der Unie, zou„ den bewilligen, aangezien de gemeene midde„ len, in het *vyfde* en *zesde* artikel der Unie ver-

ART. XXII. „ meld, niet praktikabel in alle Provincien be-
„ vonden wierden: zoo nogthans, dat in het uit-
„ zetten van al zulke *quoten* of *contributien* de
„ goederen van de ingezetenen der andere Ge-
„ weſten niet hooger zouden mogen worden be-
„ zwaard, dan van hunne eigen' ingezetenen, in-
„ gevolge van het *agttiende* artikel der Unie"?
——— als mede: „ of het voltrekken van het
„ *agtſte* artikel der Unie, om verſcheiden' inzig-
„ ten, niet beſt gelaten en geſteld wierd ter *dis-*
„ *cretie* en vryheid van ieder Provincie, om by
„ elk daarin gehandeld en gedaan te worden, als
„ zy, ter meeſte verzekerdheid harer Landen en
„ ingezetenen, nuttig en noodig agten zou?"
——— en eindelyk: „ of het niet geraden was,
„ aangezien alle de Provincien de Euangeliſche
„ Gereformeerde Religie hadden aangenomen,
„ het *dertiende* artikel der Unie met gemeene be-
„ williging te veranderen, zoo, dat de Bondge-
„ noten gehouden zouden zyn, daarby te bly-
„ ven, zonder eenige verandering daarin te mo-
„ gen maken, als met gemeen konſent van alle
„ de Provincien, en elkanderen, met lyf en goed,
„ daarin te handhaven, en voortekomen, dat,
„ in 't vervolg, door verandering van Godsdienſt,
„ geene ſcheuring mogt worden veroorzaakt on-
„ der de voorſ. Provincien of Leden van dezel-
„ ven" (*a*)? ——— Doch op alle deze voorge-
ſla-

(*a*) Zie 't VII., VIII. en XI. *Art. van het Reces ofte Afgeſcheyt der byeencompſten ende Vergader. van de Gedep. der Geun. Prov.* enz. *binnen Utrecht, op den XXI. Aprilis*, enz., 1583. ——— Dit Reces is een der fraaiſte ſtukken, zoo tot opheldering van de omſtandigheden van dien tyd, als

ſlagen' veranderingen is nimmer eenig *algemeen* ART. XXII.
beſluit genomen door 's Lands Staten. —— Ook is 'er over het beſliſſen der geſchillen, welken tuſſchen de Bondgenoten omtrent zaken, waarin, volgends de Unie, eenparigheid vereiſcht wordt, onverhoopt zouden ontſtaan, meermaals geraadpleegd ter Vergadering der Algemeene Staten. Het *eerſte* en voornaamſte punt, waar over de groote Vergadering, in 1651. beſchreven in den Hage, handelen zou, was het herzien der Unie, of wel het beramen van gepaſte middelen tot het beſliſſen van geſchillen tuſſchen de Geweſten, waarin volgends de Unie, geen' overſtemming plaats mogt hebben. —— En zyn 'er, dienvolgends, door de byzondere Geweſten, verſcheiden' ontwerpen overgeleverd aan de groote Verga-

als van de egte en oorſpronglyke Staatsgeſteldheid dezer Landen, welke my in 's Lands Regiſters ooit voorgekomen zyn. —— En 't is daarom, dat ik het zelve, zoo als het in de *Holl. Not.* 14. *Juny*, en *Utrechtſche Not.* 14. *Mey*, 1583., gevonden wordt, hier agter, onder *Bylag.* A., heb laten drukken. —— De plaatſen, die ik wil, dat het Publiek vooral zal opmerken, heb ik met onderſcheiden' (*loopende* of *kapitale*) letteren doen drukken, om daar door het maken van *noten* te kunnen ontgaan. —— Ieder leze dit ſtuk daarom met oplettendheid. —— De *aanteekeningen*, welken op den kant van elk artikel gevonden worden, zyn van de Staten 's Lands van Utrecht, om daarop, van hunnen wege, ingebragt te worden ter vergaderinge der Algemeene Staten. —— Ik hebze 'er bygevoegd, om ſommigen te overtuigen, dat deze punten van *Reces* geene uitgebragte reſolutien waren van de Algemeene Staten, maar ſlegts zaken, door hunne Gedeputeerden, naar de gewoonte dier tyden, beraamd, om op te raadplegen en te beſluiten.

ART. XXII. gaderinge (*a*); in ſommigen (1) van welken zelfs geſproken wordt van het beſliſſen van geſchillen tuſſchen Leden van één en het zelfde Gewest, en tuſſchen twee Gewesten, over byzondere zaken: gevallen, waaromtrent door de Bondgenoten by het *eerſte* en *zeſtiende* artikel der Unie duidelyk voorzien was, — gelyk ik op het laatſte artikel getoond heb —— en welken zy ook toen eigenlyk niet ſchynen bedoeld te hebben: —— althans in 't onwerp, welk, na veel haspelens onder de Gewesten omtrent dit gewigtig punt (*b*), eindelyk door eenige Gekommitteerden opgeſteld, en overgeleverd, is aan de groote Vergadering, wordt geen woord geſproken van deze gevallen. —— Zie het hier woordelyk:

I. „ Zoo verre het mogt gebeuren ('t welk „ God verhoede!), dat tuſſchen de Vereenigde „ Provincien eenig verſchil, onverſtand, twiſt of „ tweedragt geviele *in zaken, waarin, volgends „ de Unie van 1579., geene overſtemming plaats „ heeft,*

(*a*) Zie AITZEMA, *Herſt. Leeu*, bl. 54., 56., 62., 64., 66 en 86.

(1) In dat van Gelderland, welk Gewest, in den beginne, verſtond, „ dat de geſchillen *tuſſchen de Steden „ en Leden van eenig Gewest* verbleven moeſten worden „ aan de uitſpraak der byzondere Gerechtshoven, zoo de „ zaak klaarlyk tot derzelver Regtsgebied behoorde, met „ byvoeging van eenige Gekommitteerden uit de Land„ ſchap: —— dat, *ingevalle van verſchil tuſſchen twee „ of meer Gewesten, het Gewest, welk zig verongelykt „ hield*, zig zou behooren te vervoegen aan de Algemee„ ne Staten," enz. (Zie AITZEMA, *Herſt. Leeu*, bl. 54.)

(*b*) Zie AITZEMA, *Ibid.* bl. 183., 184, 186 en 188.

„ *heeft*, en waarin zy elkanderen niet zullen kun- ART. XXII.
„ nen verſtaan; zullen, in zulk geval, *zeven* on-
„ partydige, bekwame, vredelievende, en, in
„ 't ſtuk van ſtaat, wel ervarene, perſoonen: te
„ weten, uit ieder Provincie één (onder welken
„ zullen wezen de Stadhouders van de Provin-
„ cien, daar 'er thans zyn, of namaals zouden
„ mogen wezen, en die de reſpektive Provincien
„ daartoe zullen gelieven te gebruiken): ſamen-
„ komen, om tuſſchen de verſchillende partyen
„ den weg van vriendſchap in te ſlaan, en, dien
„ niet lukkende, zullen de verſchillende partyen,
„ wederzyds, by de voorſ. *zeven* perſoonen eeni-
„ ge nieuwe zegsmannen kiezen, in dier voegen,
„ dat die nieuw gekorene zegsmannen, gevoegd
„ by de eerſt-verkorenen, aan weerszyden, *een*
„ *gelyk getal* uitmaken: te weten: zoo verre het
„ geſchil tuſſchen *eene Provincie* ter eenre, en de
„ *zes* Provincien ter andere, zyde, zal wezen
„ gerezen, dat, in zulk geval, de ééne Provin-
„ cie nog *elf*, en de voorſ. *zes* Prövincien nog
„ *zes*, zegsmannen zullen kiezen, zoo, dat als
„ dan, van weerskanten, twaalf zegslieden ge-
„ bruikt zullen worden: en, ingevalle het geſchil
„ mogt wezen, tuſſchen *twee* Provincien ter een-
„ re, en *vyf* Provincien ter andere, zyde; zul-
„ len de voorſ. *twee* Provincien nog *agt* en de
„ *vyf* Provincien nog *vyf*, zegsmannen nemen,
„ zoo, dat, alsdan, van weerszyden, *tien* zegs-
„ lieden zullen werden gebruikt: —— en, ein-
„ delyk, zoo het geſchil zal wezen ontſtaan tus-
„ ſchen *drie* Provincien ter eenre, en *vier* Pro-
„ vincien ter andere, zyde; zullen de voorſ. *drie*
„ Provincien nog *negen*, en de *vier* Provincien
„ nog *agt* zegsmannen kiezen, zoo, dat, in

ART. XXII. „ zulk geval, wederom, van weerskanten, *twaalf*
„ zegslieden zullen worden gebruikt.
„ II. En zullen de voorſ. alzoo verkorene Zegs-
„ mannen tot zig nemen, en, by meerderheid
„ van ſtemmen, verkiezen een Opper-zegsman.
„ Maar, ingevalle de ſtemmen van de zegslieden
„ daarin mogten ſteken, zal het geſchil daarover
„ by 't lot worden beſliſt, en op welken van de
„ perſoonen, tuſſchen wie de ſtemmen geſtoken
„ hebben, het lot valt, die zal Opper-zegsman
„ zyn.
„ III. En zullen de voorſ. Zegsmannen en de Op-
„ per-zegsman hunne zitplaatſen en rang hebben,
„ midsgaders ſtemmen, naar den rang van de
„ Provincien, wegens welken zy zullen komen;
„ en ook, eerſt en vooral, den weg van bevre-
„ diging tuſſchen de verſchillende partyen inſlaan,
„ en, dit niet lukkende, onpartydig oordeelen en
„ uitſpreken het gene zy volgends hun geweten,
„ reden, regt en billykheid bevinden zullen te be-
„ hooren: zullende tot dat einde by eede beloven,
„ dat zy geen zugt of neiging tot eenige Provin-
„ cie of Leden van dezelven dragen, neemaar
„ hunne uitſpraak, als voren, onpartydiglyk,
„ doen zullen.
„ IV. Welverſtaande, in gevalle partyen mog-
„ ten oordeelen *redenen van recuſatie* tegen eeni-
„ gen van de voorſ. Zegslieden of den Opper-
„ zegsman te hebben, dezelven die zullen mo-
„ gen opgeven, en dat over het gewigt daarvan
„ by de overigen van de voorſ. Zegslieden ge-
„ oordeeld en uitſpraak zal gedaan worden, mids
„ dat aanſtonds een ander in plaats van hem, die
„ met redenen geweigerd zal zyn, zal geſteld
„ worden.

„ V.

„ V. Hebbende de reſpektive Provincien be- ART. XXII.
„ loofd, gelyk zy beloven by dezen, de voorſ.
„ te doene uitſpraak naar te gaan en te agtervol-
„ gen, direkt of indirekt, in eenigerhande ma-
„ niere: zonder dat daarvan wyder beroep of an-
„ dre proviſie van regten, 't zy van *Appel*, *Re-*
„ *lief*, *Reviſie*, *Nulliteit* of eenige andere *Que-*
„ *rellen*, hoedanig die zouden mogen wezen,
„ verzogt of gebruikt zouden mogen worden.
„ En, zoo verre by iemand daartegen gedaan of
„ ondernomen werde, zulks verklaren zy, van
„ nu voor als dan, *nul*, *egeen* en *van onweerde*,
„ daaronder verbindende hunne, en aller ingeze-
„ tenen van hunne reſpektive Provincien, Steden
„ of Leden van dezelven, perſoonen en goede-
„ ren, om dezelven, ingevalle van overtreding
„ (*contraventie*), en, by gebrek van voldoenin-
„ ge van de voorſ. uitſpraak, tot goeddoening
„ (*præſtatie*) van het effekt van dezelve, met
„ het gene daarvan dependeert, gearreſteerd, ge-
„ houden en bekommerd te mogen worden, t'
„ alle plaatſen, en by alle Heeren, Regten en
„ Geregten, daar men die zal kunnen bekomen,
„ *renunciërende en vertyende*, tot dat einde, van
„ alle *Exceptien*, *Gratien*, *Privilegien*, *Relie-*
„ *vementen*, en, in 't algemeen, van alle andere
„ *Beneficien* van regten, die hun, hiertegen,
„ eenigszins, zouden mogen dienen, en byzon-
„ der van de regten, zeggende, dat 'er gee-
„ ne *generale renuntiatie* plaats heeft, of 'er moet
„ eerſt eene *ſpeciale* zyn voorafgegaan."

Dit ontwerp wierd, op den negentienden Auguſtus, van dat zelfde jaar 1651., aangenomen door vier Provincien, Gelderland, Zeeland, Utrecht en Overyſſel, zoo maar de overigen het zelf-

ART. XXII. zelfde deden. —— Doch Holland begeerde toen *het ſtuk van de Konſenten* niet aan de uitſpraak van gekoren zegsmannen te onderwerpen (*a*). — En, 'er is niet aan te twyfelen, of dit ontwerp zou toen algemeen aangenomen en daardoor de zoo hevige verſchillen van later' tyd zyn voorgekomen, indien die Provincie toen op de uitzondering van het ſtuk der konſenten niet was blyven ſtaan. Zy zag, naderhand, haar misſlag wel, en zogt dien te verbeteren, met, in 't jaar 1663. voorteſlaan, om dit ontwerp, zonder deze uitzondering, voor zes jaren, aantenemen. Doch de andere Geweſten hadden toen geene ooren naar dezen voorſlag. Ook is dit werk wederom op het tapyt gebragt in de buitengewone Vergadering van 1716. en 1717., en de Raad van State heeft aan dezelve, in verſcheiden' brieven, vele ontwerpen opgegeven, om vaſt te ſtellen, en, met name, in dien van den zevenëntwintigſten January, 1717., den voorſlag van 1651., naarder beſchaafd. Doch deze Vergadering is almede geſcheiden, of vervallen, zonder, omtrent dat gewigtig werk, iets te hebben vaſtgeſteld, ſchoonze daarom vooral byeengekomen was. —— De Bondgenoten kommitteerden, naderhand, tot een gedeelte van dit werk, wel eenige Heeren uit de Vergadering van Hun Hoog Mogenden, en Rade van State. Doch op hun rapport, des aangaande ingebragt, is almede niets vaſtgeſteld, gelyk ik dit alles elders (*b*) breeder aangeteekend heb.

§. VI. Sedert dien tyd, is dit werk geheel blyven ſteken: zoo dat 'er in geen artikel der Unie door

(*a*) Zie AITZEMA, *Herſt. Leeu*, bl. 188 en 189.
(*b*) Zie II. *Deel*, bl. 162—164.

door de Bondgenoten ooit eene *expreſſe* verande- ART. XXII.
ring is gemaakt. ——— Verſcheiden' artikels egter zyn, zoo alswe, op zyn plaats, gezien hebben, door den tyd, wegens derzelver onuitvoerlykheid in alle de Geweſten, ſchoon niet *by expreſſe eenparige bewilliging* van alle de Bondgenoten, veranderd of afgeſchaft: te weten: het *vyfde* en *zesde* artikel der Unie. ——— Anderen zyn, door verandering van tyden, ſchoon almede niet *by eene expreſſe eenparige affchaffing of verandering* vervallen: namelyk: het *veertiende* en *vyftiende;* alsmede het *negentiende* en *twintigſte* artikel, voor zoo verre daarby orde geſteld wordt op de *beſchryving* der Bondgenoten. ——— Sommigen wederom zyn, door het byzonder *intereſt* van ſommige Geweſten, niet lang na de Unie, in onbruik geraakt: te weten: het *agttiende.* ——— Aan anderen is, miſſchien nooit voldaan: het *vyf*- en *zevenëntwintigſte.* ——— En, eindelyk, anderen zyn vervallen, om dat zoo vele punten van de Unie vervallen zyn: namelyk: het *vierëntwintigſte.* ——— Van *dit* en het *vyf*- en *zesëntwintigſte* zal zulks, in 't vervolg, naarder getoond worden: omtrent all' de overigen heb ik het reeds bewezen. ——— Maar geen één artikel is met gemeen overleg, en bewilliging, zoo als, volgends dit artikel, vereiſcht wierd, veranderd of afgeſchaft.

Brief van den Rade van State aan H. H. M.
27. Jan. 1717. bl. 5.

Hoe wy meer denken op de middelen van Conſtrainte, hoe wy meer van gevoelen ſyn, dat het beſt is, het te laaten by de middelen, welke te gelyk met de Unie vaſtgeſtelt ſyn.

VERKLARING DER UNIE VAN UTRECHT.

ARTIKEL XXIII.

Alle welcke poincten eñ articulen, eñ een yder van dien byſonder, die voorſz. Provincien belooft hebben eñ beloven mits deſen na te gaan eñ te achtervolghen, doen nae gaen ende achtervolghen, ſonder daer jeghens te doen, doen doen, noch ghedogen ghedaen te worden, directelick oft indirectelick, in eenighe wyze oſte manieren. Ende ſoo verre yetwes by yemant ter contrarie ghedaen ofte gheattenteert worden, 't ſelue verclaren ſy luyden van nu als dan nul egheen ende van onweerden, daer onder zy verbinden haerlieder eñ der Ingheſetenen van haerluyder respective Provincien, Steden eñ Leden

den van dien, perſoonen eñ goederen, omme deſelve, in ghevalle van contraventie, voor 't onderhout van deſe, met 't geene daervan dependeert, gearresteert, ghehouden, ende becommert, te moghen worden t' allen plaetſen, ende by allen Heeren, Rechten eñ Gherechten, daer men die zal çonnen ofte moghen becomen. En vertyen te dien eynde van alle exemtien, gratien, privilegien, releuamenten eñ generalick van allen anderen beneficien van Rechten, die hemluyden eenichſins ter contrarie van deſen ſouden moghen dienen, eñ byſonder den rechten, ſegghende, generale renunciatie gheen plaets te hebben, daer en ſy eerſt ſpeciael voorghegaen.

INHOUD.

§. I. *Dit Artikel is, van den beginne, aan vele zwarigheden onderworpen. Raadplegingen der Bondgenoten omtrent de uitvoering van hetzelve.* II. *Moet nog tegenwoordig gelden omtrent alle die Artikelen van de Unie, welken niet ſtilzwygend zyn afgeſchaft.*

ART. XXIII. §. I. *Het arreſteren*, zegt de Raad van State in denzelfden brief, welken ik zoo aanſtonds aan 't hoofd van dit artikel aangehaald heb; *het*

het arreſteren der perſoonen en goederen van de Regenten en Ingezetenen der gebrekige Provincien — is aan de Voorouders niet onredelyk voorgekomen, omdat het aan de Regenten ſtaat, hetzelve te voorkomen door te paſſen op de voldoening harer gedragene Konſenten. Het is een uitvoerbaar middel, wanneer de ſterke hand daartoe gebruikt kan worden, hoewel ook dan alleen, en anders niet ——: en, eindelyk, 't is een kragtdadig middel, omdat het de Regenten noodzaakt, 't zy uit liefde, of uit vrees, voor hunne Ingezetenen, prompte orde te ſtellen tegen de belemmering, waaraan alle dezelven in hunne perſoonen en goederen onderhevig zyn. —— Indien iemand aan de noodzakelykheid van dit punt nog eenigſins kan twyfelen, *die biddenwe*, vervolgt de Raad, *te willen bedenken, of 'er wel een Republiek is, oude of hedendaagſche, welke voor dit punt geene byzondere zorg gedragen heeft:* —— *die, biddenwe, te willen vragen aan de Regenten van zoo vele voorname Steden, als 'er zyn in de Vereenigde Provincien:* —— *Steden, welken, in vele opzigten, gelyken naar zoo vele vrye Republieken:* —— *of zy meenen, dat die Steden zouden kunnen ſtaande blyven* —— *indien de Burgemeeſters of Geregten de magt niet hadden, om de genomen' reſolutien ten uitvoer te brengen:* —— *die, bidden we, te willen vragen aan de Bewindhebberen van de Ooſt-Indiſche Kompanjie dezer Landen, meerendeels voorname Regenten, of zy meenen, dat dat bloejend lighaam, welke, in vele opzigten meer gelykt naar eene Republiek,*

ART. XXIII.

ART. XXIII. *dan naar eene Koophandel-Maatſchappy, lang in zynen tegenwoordigen bloei zou blyven ——— zoo de byzondere Kamers zig konnen onttrekken van het naarkomen der reſolutien, by de vergadering van Zeventienen genomen: ——— en, eindelyk, die, biddenwe, te willen te rade gaan met de Schryvers, die ooit over openbare of byzondere Societeiten geſchreven hebben, en te vragen, of eenige Societeit beſtaan kan, indien 't lighaam de magt niet heeft, om de byzondere Leden te houden tot naarkoming der genomen reſolutien?*

§. I. Indien 'er een artikel in deze Unie gevonden wordt, welk tot deszelfs *wezen* (*eſſentie*) behoort; 't is voorzeker dit artikel. ——— Zonder 't zelve was de Unie een lighaam zonder ziel ——— zonder kragt ——— zonder beweging ——— een weltoegeruſt Schip, maar zonder roer. ——— Doch hoe noodzakelyk dit artikel ook wezen mag ——— hoe zeer het zelve alleen in ſtaat is, om aan een log lighaam de noodige beweging te bezorgen; ſchynt het, van den beginne af (*a*), aan zeer vele zwarigheden onderhevig geweeſt te zyn. ——— Immers de Bondgenoten waren, reeds op den dertienden July, 1579., verpligt eene zekere Akte te beramen, waarby men aannam de gekonſenteerde laſten te zullen betalen, en, zo niet, te gedogen, dat hunne perſoonen, en der Ingezetenen van de Provincien in 't gemeen, en van ieder Stad of Lidmaat,

(*a*) Zie II. *Deel*, bl. 161.

maat, in 't byzonder, midsgaders alle hunne goederen, zoo geeſtelyke als wereldlyke, roerende en onroerende, enz., op alle plaatſen en in welke Landen, die gelegen waren, om de voorſ. penningen met de intereſſen, enz., daaraan te verhalen, zouden worden bekommerd en verkogt, enz. enz.: vertyënde daartoe, op nieuws, van alle regten, of *exceptien*, welken hun hiertegen eenigszins zouden kunnen dienen: ——— en belovende, binnen den tyd van drie weken, of een maand, ten langſten, genoegzaam, 't zy by *procuratie* of *commiſſie*, te doen blyken van 't gunt voorſ. was te hebben kunnen verhandelen, en beſluiten, of ten minſten, by hunne Principalen, de reſpektive Landſchappen, te doen aannemen en goedkeuren, onder behoorlyke Brieven of Akten in forma (*a*). ——— Hiervan daan, dat de Gedeputeerden, op de meergem. Vergadering van 1583. aannamen, onder anderen, hunnen Principalen te zullen aandienen, dat, belangende het *drieëntwintigſte* artikel der Unie, de reſpektive Gedeputeerden eenparig waren gelaſt geweeſt, aangezien door den inbreuk op, en onvoltrekkinge van, den inhoud van 't zelve, de gemeene zaak niet weinig verloopen was, ernſtelyk aan te houden, dat hetzelve, zonder uitſtel, mogt naargekomen worden, *en, voornamelyk, dat elke Provincie hare quo-*

Art. XXIII.

(*a*) Zie II. *Deel*, *Bylage* A., bl. 293. *volg.*

ART. XXIII. *quote in de voorleden' Contributien, by behoorlyke liquidatie en furniſſement van haar agterwezen, zoude verantwoorden: dezelve, by wege van exëcutie, latende agtervolgen*: op dat de Unie in alle hare leden beter zou naargekomen worden (*a*). ——— Hiervan daan, dat de Bondgenoten aan den Rade van State, by het vyfde artikel van deszelfs Berigtſchrift van 1584., opdroegen de magt, om alle Konſenten, *by alle bekwame middelen*, te innen, en dat zy, op den tweeden December, 1586., denzelfden Rade op nieuw magtigden, om de Provincien, welken omtrent het *fourniſſement* van hare *quote* zouden gebrekig zyn, dadelyk te *exëcuteren*, volgends de *auctoriſatien*, (het voorſ. *vyfde* artikel), te dien einde, aan hun gegeven (*b*). ——— En, eindelyk, hiervan daan, dat de Raad van State altyd zeer traaglyk en met groote voorzigtigheid zoodanige *exëcutien* beſloten en ten uitvoer gebragt heeft (*c*).

§. II. Ondertuſſchen is niets zekerder, dan dat dit artikel nog gelden moet omtrent alle die punten van de Unie, welken niet ſtilzwygend afgeſchaft, maar nog in gebruik, zyn. ——— 't Zelve is, zoo als ik boven zeide, de ziel van de Unie, en de ſpil, daar alles op draait. En weggenomen zou hetzelfde plaats hebben, als in

(*a*) Zie, *hier agter*, *Bylage* A., *Art.* 14.

(*b*) Zie II. *Deel*, bl. 158. *volg.*

(*c*) Zie l. c. bl. 159.

in een Land, daar de Overheid wel wetten maken, maar dezelven tegen de overtreders niet handhaven, kan. ART. XXIII.

CICERO Offic. Libr. I. Cap. XXXI.

Nullum vinculum ad adſtringendam fidem jure-jurando majores arctius eſſe voluerunt.

VERKLARING

DER

UNIE

VAN UTRECHT.

ARTIKEL XXIV.

Ende tot meerder vaſticheyt ſullen die Heeren Stadthouders de voorſz. Provincien, die nu zyn of namaels commen ſullen, mitsgaders alle die Magiſtraten eñ Hooft - Officiers van yghelyck Provincien Stadt ofte Leden van dien deſe Unie eñ Confederatie ende een yder artikel van dien in 't byſonder, by eede moeten belooven, naer te zullen gaen ende onderhouden, doen naegaen ende onderhouden.

INHOUD.

§. I. *Dit Artikel is, van den beginne, niet letterlyk naargekomen. Eenigen der Heeren Stadhouders van Utrecht hebben de Unie, volgends hunne Inſtructie, moeten bezweren. In de overige Geweſten ſchynt zulks nooit in gebruik geweeſt te zyn.* II. *In Gelderland ſchynen de Magiſtraten en Hoofd-Officiers de Unie ooit te hebben bezworen. Doch in de overige Geweſten ſchynt nimmer aan den inhoud van dit Art. voldaan te zyn.* III. *De Afgevaardigden ten Landsdage in Overyſſel moeten de Unie, zelfs nog tegenwoordig, bezweren. Voorſlag van Stad en Lande, om de Unie te laten bezweren door alle Afgevaardigden ter Generaliteit. Aanmerking daarop.*

ART. XXIV.

§. I. Hoe noodzakelyk dit artikel ook ſchynen moge; hoe zeer 't natuurlyk ſtrekken moeſt, om den geheelen inhoud der Unie ſtiptelyk te doen naarkomen: ſchynt hetzelve egter, al van den beginne, niet letterlyk uitgevoerd te zyn. (*a*). ——— Om met de Heeren Stadhouders te beginnen. ——— Eenigen der Utrechtſchen, ja, hebben de Unie, naar den inhoud van dit artikel, ten minſten zoo veel van hun te vergen was, bezworen. Althans in de Inſtruktie, waarop de Staten van Utrecht den Heer van Villers;

(*a*) Zie, hier agter, *Bylage* A., *Art.* 15.

lers, op den elfden September, 1584.; den Graaf Nyennaar, op den tienden September, 1585., en Grave Maurits, op den zesden February, 1590., tot Stadhouders en Gouverneurs aangeſteld hebben, lees ik: „ Insgelyks zal (de Stadhouder) „ de Stad, Steden en Landen van Utrecht, mids„ gaders de Staten van denzelven Lande, en ie„ der Lidmaat van dien, alsmede alle de Inge„ zetenen, handhaven in alle hunne privilegien, „ regten, vryheden en gewoonten, *agtervolgende* „ *de voorſ. Unie, die Z. G. gehouden zal we„ zen, aantenemen, en in alle hare punten, waarin* „ *zy by de gemeene Provincien onderhouden wordt,* „ *naar te gaan, en te agtervolgen* (*a*)" : ——— op welke Inſtruktien, vervolgends, Frederik Henrik en Willem II. almede tot Stadhouders aangenomen zyn (*b*); welken, by gevolg, insgelyks moeten geagt worden de Unie, zoo als hunne hooge Voorzaten, te hebben bezworen. ——— Doch, wat de volgende Heeren Stadhouders dier Provincien aangaat, dezelven hebben de Unie nimmer bezworen. Ook weet ik niet, dat het bezweren der Unie door de Heeren Stadhouders der andere Geweſten immer geſchied is: ten minſten voor zoo verre hunne Inſtruktien of Kommiſſien tot myne kennis gekomen zyn. ———

ART. XXIV.

§. II. En wat de Magiſtraten en Hoofd-Officiers van elke Provincie, Stad of Lidmaat van de Unie betreft; de Staten van Gelderland ſtelden op den zevenden Mei, 1621., te Arnhem vergaderd,

(*a*) Zie *Utrechts Placaatb.* I. *Deel*, bl. 158. *Art.* 3, en bl. 163. *Art.* 5.

(*b*) Zie *Ibid.* bl. 166. en 167.

ART. XXIV. derd, een Formulier van eed vaſt, welk zou gedaan en onderteekend worden door 't *Hof*; *Rekenkamer*; *Gedeputeerden der Kwartieren*; *derzelver Suppooſten*; *alle andere Officieren*, *over deliberatien en reſolutien in 's Lands zaken verſchynende*; *Rigters der Hoogebanken*, alsmede, *door de Ridderſchap en Steden zelven*: Zynde hetzelve formulier woordelyk van dezen zeer aanmerkelyken inhoud: „ Wy ondergeſchrevenen verklaren „ en getuigen, dat wy de afzwering van den Koning van Spanje, door onze Voorzaten gedaan, „ en, dienvolgends, den oorlog tegen hem aangenomen, en, voords, tegen Zynen Zoon, en „ den Aarts-Hertog Albert en Infante van Spanje „ voordgezet, opregt en chriſtelyk houden; en, „ daarom, zweren en beloven wy, zonder eenig „ agterdenken of veinzery, daarbenevens afzien„ de van alle *dispenſatien* daartegen, den tegen„ woordigen Koning van Spanje, Aarts-Hertog „ en Infante, hunne Erven, Opvolgeren, en al„ len anderen, hunnen aanhang, onze algemeene vyanden, naar ons beſt vermogen, met goed „ en bloed te willen wederſtaan, tot handhoudinge van den waren Chriſtelyken Gereformeerden Godsdienſt, welke in dit Landſchap, als„ mede in andere vereenigde Provincien, onderhouden is, en *by Publiek gezag van de Heeren Staten Generaal*, *ſampt* (benevens) *die Heeren Staten Generaal van deze Provincie*, nog „ tegenwoordig gehandhaafd en onderhouden „ wordt: midsgaders tot het voorſtaan van de verkregene vryheid, verdere Privilegien en Geregtigdheden: OOK TOT ONVERBREEKELYKE „ ONDERHOUDINGE VAN DE NAARDERE UNIE, „ TUSSCHEN DE GEZAMENTLYKE VEREENIGDE

„ PRO-

„ PROVINCIEN, IN DEN JARE 1579., INGE- ART.
„ GAAN, *beſloten, en bezworen; en daarop ge-* XXIV.
„ *volgde eenhellige verklaring.* Bekenne, insge-
„ lyks, te zyn van den waren Chriſtelyken Ge-
„ reformeerden Godsdienſt, en, daarentegen,
„ een afkeer te hebben van den Papistiſchen, en
„ deszelfs afgodiſche dwalingen: gelyk wy ook
„ mids dezen verklaren voor onze perſoonen gee-
„ ne *ſauvegarde* te hebben van den voorſ. onzen
„ algemeenen vyand, om, ten platten lande,
„ te mogen blyven wonen, gaan en reizen:
„ noch ook onder de algemeene verdingen, on-
„ zes wetens, begrepen te zyn. Bekennen ook
„ de Plakaten van het Land, dienaangaande voor
„ dezen uitgegaan, of ook, in 't vervolg, uit
„ te komen, te zullen gehoorzamen. Zoo HEL-
„ PE ONS GOD ALMAGTIG. Tot eeuwige me-
„ morie van deze onze verklaring, hebben wy
„ dit met eigen handen onderteekend." ———

Het bezweren van de Unie, *in 't algemeen*, door de Magiſtraten en Hoofd-Officiers, ſchynt dus, in Gelderland, ooit, in gebruik geweeſt te zyn. Doch zulks is reeds, ſedert langen tyd, waarſchynlyk ſedert het veranderen der eed-formulieren, buiten gebruik geraakt. ——— Voords twyfel ik zeer, of door de andere Geweſten wel ooit aan den inhoud van dit artikel voldaan is. ——— In den eed, dien 't Hof van Vriesland op den laatſten January, 1584., vaſtſtelde voor de Magiſtraten der Steden in die Provincie wordt geen woord van het onderhouden der Unie in 't gemeen, veelmin van elk artikel in 't byzonder, geſproken (*a*). Ook weet ik niet, dat de Magiſtra-

(*a*) By WINSEMIUS *Chron. van Vriesl.*, XVIII. *Boek*, 742.

ART. XXIV. ſtraten of Hoofd-Officiers in eenige andere Provincie ooit gehouden zyn geweeſt, of nog zyn, de Unie te bezweren, wanneer ze aangeſteld worden. Ik heb dit, zoo veel ik kon, zelf naargegaan, en, daar my Beſchryvingen van Steden ontbraken, door myne Vrienden en Bekenden, daar ik kon, laten naargaan, doch nergens heb ik kunnen vinden, dat de Magiſtraten of Hoofd-Officiers, van eenige Stad of Lid van de Unie, dezelve, volgends den inhoud van dit artikel, ooit hebben bezworen.

§. III. In Overyſſel ſchynt het bezweren der Unie eenigen tyd in trein geweeſt te zyn, by de *Afgevaardigden ten Landsdage*. Immers in 't vyfde artikel van 't Reglement op de Regering van die Provincie van den vierden April, 1705., en zesden Maart, 1709., leeſt men, met zoo vele woorden: „ dat alle Leden, *zoo wel uit de Ridderſchap als Steden*, DE UNIE, in den jare „ 1579., tuſſchen de Bondgenoten opgeregt, en „ in den jare 1651. beveſtigd, alsmede het handhaven derzelve, *niet alleenlyk zullen bezweren, „ maar ook by eede beloven en verzekeren, dat zy „ opregtelyk en ſtiptelyk willen naarkomen, en, „ zoo veel in hun vermogen is, behartigen, dat „ by anderen ſtiptelyk naargekomen werde, all' „ 't gene in dezelve is vervat; en niet zullen gedogen, dat, daartegen, gehandeld werde, of „ daarin eenig 't minſt verzuim toegelaten, veelmin eenige verandering gemaakt, werde, anders, dan met gemeene bewilliginge van de reſpektive Bondgenoten, en van alle de ſtemmende Leden dezer Provincie:* ten welken einde, „ voor de toelating (*admiſſie*), de artikelen van „ de Unie aan dezelven eerſt te lezen zullen ge-

„ ge

„ geven worden." Ook moeten elk Lid, der Vergadering van Ridderſchap en Steden van Overyſſel, volgends het Formulier van eed, door de Staten dier Provincie vaſtgeſteld, op den zestienden April, 1750., onder anderen, *nog tegenwoordig*, met zoo vele woorden zweren: *Dat ik de gemene ſake der Geunieerde Nederlandſche Provintien*, in CONFORMITE VAN DE UNIE VAN UTRECHT *van den jare* 1579., *vernieuwt in den jare* 1651., *tegen alle openbare en heimelyke vyanden wil helpen defenderen, en de handhouden, ſonder met deſelve vyanden op eenigerhande wyze te correſponderen.* ——— Den Afgevaardigden der Algemeene-Staatsvergaderinge uit de Provincien Gelderland, Holland, Utrecht en Overyſſel is, zoo alswe op 't *negentiende* artikel gezien hebben, de Unie van Utrecht tot eene generale inſtruktie gegeven; en moeten dezen, dus, dezelve ook indirektelyk bezweren. ——— De Provincie van Stad en Lande ſloeg, in de voorgaande eeuw, ter Generaliteit, voor, om de Unie te laten bezweren, door alle Afgevaardigden ter Algemeene Staats-vergaderinge. Doch ſommigen merkten aan, dat men, alvorens daarop te beſluiten, de Unie zelve, in allen deele, eerſt, behoorde te herſtellen, met uitlatinge van de onnoodige artikelen en herſtelling derzulken, die in onbruik geraakt waren, op dat men niet bezwoor 't gene men, te voren, wiſt, niet algemeen te kunnen naarkomen (*a*). En deze aanmerking ſchynt den voorz. voorſlag van Stad en Lande te hebben doen te niet loopen. ——— Doch dit alles raakt eigenlyk den inhoud niet van dit artikel. ART. XXIV.

(*a*) Zie *Public Gebedt*, III. *Deel*, bl. 190.

PRO-

PROCOPIUS de Bello Pers. Libr. II.

Jusjurandum inter homines ſupremum ac firmiſſimum fidei pignus eſſe videtur.

VERKLARING

DER

UNIE

VAN UTRECHT.

ARTIKEL XXV.

Insghelycx ſullen deſelve, by eede, moeten belooven te onderhouden alle Schutteryen, Broederſchappen ende Collegien, die in eenighe Steden ofte Vlecken van deſe Unie zyn.

INHOUD.

§. I. *Oorzaak, waarom de Schutteryen, Broederſchappen en Kollegien de Unie moeſten bezweren. Voorbeelden, dat men, ſedert de troebelen, gewoon was de* Schutteryen *te kennen in zaken van gewigt.* II. *De Staten van Holland beſluiten, in* 1581., *om, voordäan, over 's gemeenen Lands zaken, niet meer te raadplegen met de* Schutteryen, *enz. Amſterdam en Middelburg doen*

doen zulks nog in 1584. *Insgelyks Goes, in Zeeland, in* 1672. III. *Door* Broederſchappen *en* Kollegien *verſtondmen, in de eerſte plaats, de* Gilden. *Magt derzelven, in vroeger tyd. Wordt merkelyk verminderd ten tyde van Keizer Karel. Klimt wederom in de Spaanſche troebelen. Beſluit der Staten van Holland, ten hunnen nadeele. Sedert, hebbenze niet alleen in Holl., maar, meeſt overal, hun voornaam gezag verloren. Wat men, wyders, door* Broederſchappen *en* Kollegien *te verſtaan hebbe.* IV. *Dit bezweren der Unie door de* Schutteryen, Broederſ. *en* Koll. *ſchynt egter nooit geſchied te zyn.*

ART. XXV. §. I. De Bondgenoten, niet te vreden, dat de Heeren Stadhouders, midsgaders alle de Magiſtraten en Hoofd-Officieren van elke Provincie, Steden of Leden van dit Gemeenebeſt, de Unie in 't gemeen, en elk artikel van dezelve in 't byzonder, zouden bezweren, willen zelfs by dit artikel, dat alle Schutteryen, Broederſchappen en Kollegien, die in eenige Steden of Vlekken van deze Unie zyn, by eede beloven, dezelve Unie te onderhouden. Zy deden dit, buiten twyfel, op dat ze, door de toeſtemming, als 't ware, van 't gantſche Volk geruggeſteund, aan den inhoud derzelve meer klem zouden kunnen geven.

Ook was men, om dezelfde reden, langen tyd te voren, ſedert de troebelen, gewoon geweeſt de *Schutteryen* in zaken van gewigt te hooren, en hunne toeſtemming te vorderen. —— Toen 'er, in 't jaar 1566., even buiten Amſterdam,

op

op de Rietvink, voor de eerſte reize, openlyk gepredikt was, deden Burgemeeſteren, *gelyk zy*, ſchryft WAGENAAR (*a*), *in gewigtige gelegenheden gewoon waren*, by rade der Vroedſchap, *de drie Schutteryen*; die ieder uit twaalf rotten beſtonden, op hare byzondere Doelen, vergaderen. Het wierd haar, rot voor rot, voorgeſteld, welke zwarigheden uit het buiten preken te wagten waren, en gevraagd, of 't niet geraden zyn zou, dat te beletten? Velen onder de Schutters waren den Gereformeerden Godsdienſt toegedaan. Des viel het beſluit der meerderheid: „ dat men „ de buitenpreken behoorde te gedogen, blyven„ de de Schutteryen verders bereid, om de Stad „ en Wethouderſchap te beſchermen tegen allen „ overlaſt; waartoe ook haar alleen de wapenen „ waren toevertrouwd." Er wierd ook, kort daarop, nopens het prediken in of buiten Amſterdam, by den Geregte, eene Keur beraamd, die door de Vroedſchap en *Schutteryen* goedgekeurd, en den zesëntwintigſten Auguſtus met de trompette afgekondigd wierd. Zelfs verzogten Burgemeeſteren, des anderen daags, aan de *Kapiteinen der drie Schutteryen*, dat zy, uit elke Schuttery, twee Perſoonen kiezen zouden; aan welken de Gemeente hare voorſlagen zou doen, en door welken dezelven aan Burgemeeſteren zouden worden voorgedragen (*b*). De Inſtruktie voor Gouverneurs en Raden in Zeeland, van den tweeden Maart, 1574., wierd door zyne Doorlugtigheid, Vader Willem, en de Gouverneurs en

Art. XXV.

(*a*) *Amſt. I. Stuk, II. Deel, VII. Boek, bl.* 210.
(*b*) Zie *Ibid.* bl. 285.

ART. XXV. en Gedeputeerden van Zierikzee, Vlisſingen en Vere, vaſtgeſteld *op volkomen laſt van de Magiſtraat, Raad en* SCHUTTERYEN *derzelver Steden* (*a*). Ook geſchiedde de Vredehandel, in 't jaar 1575., te Breda, met den Koning, niet alleen door de Edelen en Steden van Holland en Zeeland, als verbeeldende de Staten van dezelve Landen, maar ook door en van wegen de *Schutteryen* der voorz. Steden: zoo als op eene treffende wyze, blykt uit de notulen der Heeren Staten van Holland, van den vyftienden April, 1575 (*b*). Volgends het zestiende artikel van den opdragt der hoogſte Overheid aan Vader Willem, door Holl. en Zeel., in 1576., moeſten, onder anderen, de *Schutteryen*, almede, zweren, zyne Doorlugtigheid in zyne Regeringe, Bevelen en Ordonnantien, en tot onderhouding der voorz. Unie, getrouw, onderdanig en gehoorzaam te wezen. En de Staten van Holland ſchreven, op den derden Auguſtus (*c*) en derden Oktober, 1576. (*d*), aan de *Schutters* en verdere Borgers der Stad Utrecht, alsmede op den vierëntwintigſten Oktober, 1576., aan de agt *Burger-Hopluiden* te Utrecht (*e*), om gezamentlyk den Spanjaarden en hunnen aanhang met de wapenen tegentegaan. Van 's gelyken ſchreven dezelfde Staten

(*a*) Zie *Bylage A. A.* bl. 127. *agter myn Betoog van Zeel. Regt tot het ſtigten eener Hoogeſchole*, enz.

(*b*) In *de Bylagen agter myn Betoog van Zeelands Regt tot het ſtigten eener Hoogeſchole*, enz. *Bylage* F. bl. 35. *volgg.*

(*c*) Zie *Utrechts-Placaatb.* I. *Deel*, bl. 35.

(*d*) Zie *Ibid.* bl. 37.

(*e*) Zie *Ibid.* bl. 38.

ten van Holland, op den agttienden December, van dat zelfde jaar, eenen wydluftigen brief aan de *Schuttery* en Burgery te Amſterdam, ten einde haar te bewegen, om zig met hun te voegen tegen de Spanjaarden (*a*). Zelfs voegen de Staten 's Lands van Utrecht *een van de Burger-Hoplui-den* by de Kommiſſariſſen, welken zy, op den agtëntwintigſten September, 1577., afvaardigden aan den Prinſe van Oranje, om met zyne Doorlugtigheid een Akkoord te treffen, volgends welk zy zig onder zyn Gouvernement zouden begeven (*b*). Die van Haarlem moeſten, volgends het negende artikel van 't Verdrag van voldoening, beloven, dat zy hunne *Schuttery* zouden bewaren by hare oude voorregten, enz.: *waartegen de Schuttery, die 'er toen was, of namaals komen zou, alle de punten van 't voorz. verdrag zou bezweren* (*c*). En in 't jaar 1579. kwam 'er te Amſterdam eene keur uit op het diepen der Wale, die, *by rade van de Schutteren der drie Schutterien*, gemaakt was (*d*). Art. XXV.

§. II. Doch dit kennen der Schutteryen in die zorgelyke tyden, vooral in gewigtige zaken, had haar, gelyk dit doorgaands gebeurt, aangezet, om zig meer en meer intedringen in zaken van regeringe. In 't jaar 1578. hadden zy zig te Amſterdam, voor 't eerſt, geſtoken in de beſtelling der Wethouderſchap (*e*). De Staten van Holland

(*a*) Zie BOR X. *Boek*, f. 202. *Kol.* 3. en f. 203. *Kol.* 3.
(*b*) Zie *Utrechts-Placaatb.* I. *Deel*, bl. 47.
(*c*) Zie BOR X. *Boek*, f. 201. *Kol.* 4.
(*d*) Zie WAGENAAR *Amſt.* VI. *Deel*, II. *Boek*, bl. 167.
(*e*) Zie *Id. Ibid.*

ART. XXV. land dan, bevroedende, hoe ligt zy, zoo doende, de klem der regeringe zouden kunnen kwyt raken, en van dezelve, allengskens, een foort van Volks-regering, maken, befloten, op den drieëntwintigſten Maart, 1581., „ dat voordaan „ geene Steden, over 's gemeenen Landszaken, „ raadplegen zouden met eenige *beſt geſtaatſten*, „ SCHUTTERYEN, *Gilden of anderen*, gelyk „ door ſommigen voorheen wel geſchied was; „ *ten ware met voorgegane gemeene bewilliging* „ *der Staten.*" Maar toen men Amſterdam, in 1581., drong, om zig, omtrent de opdragt der Hooge Overheid aan Vader Willem, te voegen by de meerderheid, ſprak zy, van 't ſtuk met de Hoofden der *Gilden* en SCHUTTERYEN in beraad te willen leggen (*a*). Doch deze voorſlag wierd glad afgeſtemd door den Prinſe, zoo om de gevolgen, *als om dat hem de Hooge-Overheid, al in den jare* 1576., *opgedragen was*, en men nu flegts ſtond uittevoeren, 't gene toen reeds vaſtgeſteld was (*b*). Dezelfde Stad egter befloot, op den

(*a*) Zie *Reſol. Holl.* 27. *Juny*, 1581.

(*b*) Zie WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 432.— Dezelfde Schryver verhaalt dit in zyne *Beſchryv. van Amſt.* I. *Stuk*, II. *Deel*, X. *Boek*, bl. 389., eenigszins anders. „ Wat later", ſchryft hy daar, „ verſtonden eenigen uit den „ Raad, dat men den Prins niet tot Souverein en Overhoofd moeſt aannemen, dan met kennis der Schutteryen „ en Wyken. *Doch alzoo de Staten, onlangs, befloten hadden, dat de Steden, voordaan, over 's Gemeenen Lands zaken, niet, dan met hunne voorkennis, met de Schutteryen en Gilden zouden raadplegen, ſchynt deze gedagten weinig ingang gevonden te hebben*" —— Doch de zaak is, gelyk hy l. c. in zyne *Vaderl. Hiſt.* verhaald had. Ik heb thans de *Not. Holl.* van dien tyd voor my.

den negenden van Zomermaand, 1584., nopens de verheffing van den Prinſe tot Grave: „ dat „ men een affchrift van de ontworpen voorwaar- „ den zou verzoeken, om te zien of 'er ook iets „ ſtrydig met der Stede Voorregten in geſteld wa- „ re, enz.: waarna men den Raad wederom ver- „ gaderen zou, en dan nog niets teekenen, *voor* „ *men 'er de* SCHUTTERYEN *en voornaamſte Bur-* „ *gers op geboord had* (*a*)." Een diergelyk beſluit wierd ook genomen te Middelburg (*b*). En ſommigen hebben zelfs aangeteekend, datmen, reeds in 't jaar 1583., voorgenomen had, de Gemeenten, SCHUTTERYEN en *Gilden* in Holland met eene maaltyd of drinkgelag te onthalen, en haar, by deze gelegenheïd, de opdragt der Graaflykheid ſmaaklyk te maken (*c*). Ook wierd, in later tyd, in 't jaar 1672., by gelegenheid, dat de Franſchen deze Republiek aangevallen, en reeds eenige Provincien van dezelve hadden afgeſcheurd, te Goes, in Zeeland, met de *Schutteryen* overwogen, of men zig, al of niet, benevens Holland, zou inlaten in de handeling van Vrede met Vrankryk, en wat men deswegens zou laten inbrengen ter Vergaderinge der Heeren Staten van Zeeland, door de Gedeputeerden van die Stad. En dit is het laatſte voorbeeld, welk my, omtrent het raadplegen met de Schutteryen in de Ste-

ART. XXV.

(*a*) Zie WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 526. of *Amſt.* I. *Stuk*, II. *Deel*, X. *Boek*, bl. 393.
(*b*) Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 527.
(*c*) In 't *Public Gebedt*, III. *Deel*, bl. 191.

ART. XXV. Steden door de Magiſtraten, in 's Lands Hiſtorie, voorgekomen is.

§. III. Door de algemeene uitdrukkingen, *Broederſchappen* en *Kollegien*, verſtond men, geloof ik, in de eerſte plaats de GILDEN, welken, gelyk bekend is, ook onder den naam van *Broederſchappen*, in oude ſtukken, dikwils voorkomen. De Magt der Gilden was, te dien tyd, zoo hoog geſteigerd, dat het geen wonder ſchynen moet, dat de Bondgenoten, door hun de Unie te laten bezweren, zig van hunne toeſtemming, en gezag, om dezelve ſtaande te houden, tragtten te verzekeren. Uit eene handveſt van Albregt van Beieren, van den agtſten December, 1369., blykt, dat de Gilden en gemeene Neringen, na nadat zy in 't jaar 1367., te Dordrecht, tot een vaſt lighaam gemaakt waren, zig reeds eenige dingen hadden aangetrokken; die tegen 's Graven Hoogheid aanliepen. „ Waarſchynelyk poogden „ hunne Dekenen en Hoofdmannen," zegt de Heer VAN DE WALL (*a*), „ zig in 't beſtier „ van zaken intedringen. Het dagelyks ver„ keer van onze Stedelingen met de Brabanders „ en Vlamingen lei, welligt, daartoe den eerſten „ grond. In de Steden dier twee Landſchappen, „ hadden de Gilden en gemeene Ambagten, toen „ ter tyd, reeds eenig deel in het ſtuk der rege„ ringe. Dit ſmaakte onzen Gilden, hier ter „ Stede. De Ruwaard, voorziende, dat daaruit „ niet dan twiſten en oneenigheden te dugten wa„ ren, zogt deze nieuwigheid te keeren; hy be„ ves-

(*a*) *Privil. van Dordr.* bl. 301.

„ veſtigde dezelven daarom op geenen anderen ART.
„ voet, dan waarop zy oudtyds geveſtigd waren XXV.
„ geweeſt; niet willende, dat zy eenige andere
„ punten, *die ſi op hadden gheheuen bouen dien*
„ *dat men van ouds te hantieren plach* voordään
„ meer *hantieren zouden*. Volgende ſtukken zul-
„ len egter aanwyzen, dat dit bevel ſlegts van
„ korten duur geweeſt zy; wyl men eerlang zien
„ zal, dat de Gilden en gemeene Neringen,
„ langſamerhand, door verſcheiden' middelen en
„ wegen, eenen magtigen invloed in 't ſtuk der
„ regeringe kregen. Haaſt zal men dezelven aan
„ het Hoofd van openbare Handelingen, Over-
„ eenkomſten en Keuren, die, tot hiertoe, al-
„ leen op naam van Regter, Schepenen en Ra-
„ den gemaakt waren, openlyk zien verſchynen.
„ De groote handel, welke met de Keulenaars,
„ vooral met de Brabanders en Vlamingen, ge-
„ dreven wierd, is, onzes eragtens, voor de
„ wezendlyke reden te houden, waarom de Gil-
„ den en gemeene Neringen by ons meer be-
„ winds, dan in de overige Hollandſche of Zeeuw-
„ ſche Steden, gehad hebben. De Burgery, al-
„ lengs in rykdom toenemende, ziende den bloei
„ en de welvaart der Brabandſche en Vlaamſche
„ Koopſteden, oordeelde het, buiten twyfel,
„ voor haar belang niet ondienſtig, om, in naar-
„ volging van de regeringsvorm, welke in die
„ Steden plaats had, in 't bewind van zaken, met
„ en benevens de gewone Regeerders, te deelen.
„ Mogelyk, dat ook de Wethouderſchap zig, in
„ den beginne, daartegen niet zal verzet hebben:
„ ten einde zy zelve, geſterkt door het gezag
„ van deze Gilden, waarin de voornaamſten ha-
„ rer Ingezetenen, toen ter tyd, wanneer een

ART. XXV. „ ieder met zyner handen arbeid den koſt moeſt „ verdienen, buiten twyfel, waren aangeſchre„ ven, des te beter de ſteeds toenemende magt, „ en overheerſching der Graven konden te keer „ gaan." En, in 't jaar 1455., bragt de gemeente te Utrecht, van alles meeſter geworden zynde, alle de magt van de regeringe aan de Gilden, en gaf eenen nieuwen Gildebrief uit, volgends welken de beſtelling der regeringe en der gemeene zake, voordaan, zou verrigt worden (*a*). Sedert, behielden de Gilden, ook te Utrecht, eenen magtigen invloed in zaken van regeringe, en men zag dezelven, gedurig, aan het hoofd van alle openbare Handelingen, Overeenkomſten, Keuren, enz. (1): ——— tot op den overdragt der

(*a*) Zie BURMAN *Utrechts Jaarb.* II. *Deel*, bl. 249. *volg.*

(1) B. v. In zeker Plakaat, gegeven in 't jaar 1512., op naam van Frederik, Biſſchop van Utrecht, de Prelaten, Dekenen en Kapittelen der vyf Godshuizen van Utrecht, de Ridderſchap des gantſchen Nederſtigts en Burgr. Schepenen en Raad, repreſenterende die Staten des Geſtigts van Utrecht; rakende de opzetting van Ongelden; zeggen de voorn. Heeren Staten, dat zy *ook by wille ende conſent der gemeuen Gilde van Utrecht wel en rypelyck beraden* &c. Volgends het M. S., daarvan beruſtende in num. 99. van de fraaiſte Bibliotheek van M. SS., rakende de Hiſtorie dezer Landen, welke ik immer gezien heb: ik meen de Bibliotheek van Jonkheere VAN DE CAPELLEN, Heere van Schonauwen, beſchreven in de Ridderſchap van Utrecht, en wegens dezelve, thans ter tyd, afgevaardigd in 't Ed. Mog. Kollegie der Admiraliteit, te Amſterdam. In een *Extract uyt het dagelicx boeck der Stad Utrecht*, *anno* XVc. XXV. *op onſer liever Vrouwen avont te lichtmiſſe*, lees ik: „ Item *nadat yerſt die Ouder-*

man

der weereldlyke regering dier Provincie aan Keizer Karel, in 1528. Deze, namelyk, het weereldlyk gebied aanvaard hebbende, deed, door den ART. XXV.

mannen wten gemeynen Gilden, dairna die Overſte Oudermannen wter gemeynen Oudermannen, dairna die XXIIII. by den Ouderman &c., na ouder gewoenten, gecoren ende op ten Raithuyſe geeedt waren, ſoe hebben die oude Overſte &c. *Volgends het M. S. uit dezelfde Biblioth. n.* 99. —— In een Extract uit de Reſol. Stat. 's Lands van Utrecht *des Woensdages na Servatii, anno* (15) XXV. lees ik: *Schouten, Schepenen, Raden, Oudermannen ende Meentemannen van alien Gilden*, enz. Volg. een Extract, *als boven.* De gemeene Gilden vergaderden *des Sonnendags voor die Cruysdage* 1525. *en des Manendags den yerſten Cruſen den* 22. *in Meye* (eod. anno), en maekten een *Concept* en *Cedule* met vele artikelen: waervan zy myns genadigens Heers Zegel en brief begeerden en verkregen: Zie *als boven.* —— De *Ouderman* en *Meentemannen van alle Gilden* komen, benevens Schepenen en Raden, ook voor in een *Extract uit de Reſ. Stat. 's Lands van Utr. des manends voor Pincxteren, anno* 1525.: Zie *als boven.* —— Schepenen, Raden, *Oudermannen* en *Meentemannen uit alle Gilden* ſtelden twee Jaarmarkten in van *allerlei ſuivel*, als Boter en Kaas: Zie *Extract uit het dagelicxs Boek der Stad Utrecht, des Woensdags na St. Heiligs Sacramentsdags*, 1525.; Zie, *als boven.* —— In de gemeene morgenſprake van alle Gilden, op den 12. July, 1525., gehouden, zyn de meeſte Gilden verdragen, dat zy wilden blyven *by den Zegelen en Brieven*, hun by myn Genad. Heer van Utrecht, op St. Jans Kerkhof, toegelaten en bezegeld: Zie *Extract uit 't dagelicxs Boek der Stad Utrecht, des Woensdags den* 12. *July, ao* (15) XXV. Zie, *als boven.*— De *gemeene Gilden* der Stad Utrecht ſtellen alzulken twiſt en geſchil, als tuſſchen geeſtelyke en weereldlyke, edele en onedele, perſoonen, Burgers en Onderzaten, binnen de Stad Utrecht wezende, niemand daarvan uitgezonderd, tot dezen dage toe geweeſt en verrezen zyn mogen, gantſch en geheel, in handen des hoogweerdigen, Doorl. hoog-

ART. XXV. den Stadhouder, uit zynen naam, veertien Schepens, van welken twee Burgemeesters zouden zyn, en vierëntwintig Raden aanstellen, die jaarlyks of vernieuwd of in dienst gehouden wierden, naar 's Keizers welgevallen, *zonder dat de Gilden of derzelver Oudermannen meer gekend wierden in 't beſtellen der Regeringe:* 't welk, ten tyde van Filips den II., op gelyke wyze, geschied is (*a*). En zoo schynt 't ook gegaan te zyn met de Gilden in andere Gewesten. Naar mate de Landsheren, door de gedurige vermeerdering van hunne magt, in onafhanglykheid toenamen; naar mate bekreunden zy zig, van tyd tot tyd, minder aan de Voorregten der Gilden. —— Maar, naderhand, in de Spaansche troebelen, kregen de Gilden wederom, zoo veel meer invloed in zaken van

geb. Furst en Heere, Henrik, van Gods genade, Elect te Utr.: Zie *Extract uit het Buurſpraak-Boek der Stad Utrecht, des Manendags op Sunt Jans Avont decollation. Anno XV*c. *XXV.* En vergel. *Extract des Dynsdags na Remigii, Ibid.* Alsmede *Sonnendags na ens' Lieuer Vrouen dach Aſſumption., anno XXV.; des Woensdags op Sunte Bartholomeus Avont; des Manendags op Sunt Jans Avont, decollation. Anno XXV. Ibid.:* Zie, *als boven.* —— De Gilden der Stad Utrecht publiceerden *des Woensdags, na Sunt Marcus dag, den* 26. *dag in Aprili*, 1525., eenige punten, rakende de Excynsen dier Stad. Doch de Heer van Utrecht deed alle deze punten dood en te niet op den 28. daaraan volgende. Volgends een *Extract uit het dagelyks Boek van Utrecht, des Manendags na beſloten Paaſchen, Anno XXV.* onder de M. SS., *als boven* enz. enz. —— Ik agt het dus onnodig, dit zelfde uit gedrukte stukken, 't gene anders zeer gemakkelyk zyn zou, te bewyzen. ——

(*a*) Zie *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl.* XI. *Deel*, bl. 429.

van regeringe, als men hunne magt noodzaaklyk hield, om zig daarmede tegen de ſpaanſche dwinglandy te kanten. En dit was, zeg ik, buiten twyfel, eene der redenen, waarom men hun deze Unie deed bezweren. Doch, zoo dra was der Staten magt en gezag niet min of meer geveſtigd, of zy beſloten, gelykwe te voren zagen, „ dat geene ſteden over 's gemeenen lands za„ ken raadplegen zouden met eenige —— *Gil„ den*, enz., ten ware met voorgegane gemeene „ bewilliging der Staten." En, ſedert dien tyd, hebben zy hun gezag in zaken van regeringe niet alleen in Holland, maar meeſt overal, verloren (1): —— eene zaak, zegt de Heer VAN DE WALL (*a*), waardoor onze hedendaagſche Gilden zig egter niet moeten laten voorſtaan, dat zy in hunne Privilegiën en Geregtigheden, die zy, in vroeger tyd, genoten hebben, zyn verkort geworden, aangezien het bewind, dat de Gilden zig hebben aangematigd op geene byzondere Privilegien der Landsheeren geveſtigd zy. Alle hunne magt heeft geen' anderen grond gehad, dan de onruſt der tyden, van welke zy zig, tot hun voordeel, wonder wiſten te bedienen. ART. XXV.

Wyders verſtond men door *Broederſchappen* en *Kollegien* alle geeſtelyke en weereldlyke lighamen,

(1) Zoo lees ik, b. v., by GROTIUS *Hiſt. Libr.* II. p. 158.: *Impoſuit præſidium* (Neomago occupato), *legitque magiſtratum Mauritius, & jus iſtud excepit ſibi manente bello*, ABROGATA SODALITATUM POTESTATE, *quod ſeditionibus alimentum fuerat*, CUM VICINA OPPIDA SENATUS REGANT, *niſi quod ad graviora negotia delecti é plebe adhibentur.*

(*a*) Zie l. c. bl. 302.

ART. XXV. men, welken eenige inkomſten hadden, die tot verſchillende einden gebezigd wierden: by voorbeeld: Broederſchappen, die ter eere van dezen of genen Heilig waren ingeſteld, en haren byzonderen Patroon hadden, hoedanigen 'er, onder anderen, zeer velen in 's Gravenhage (*a*), Amſterdam (*b*), Deventer (*c*), en elders, geweeſt zyn: —— Kloofters, Godshuizen, *Confrerien* (1): —— in één woord: alle geveſtigde Lighamen, wier inkomſten tot geeſtelyke en weereldlyke einden gebezigd wierden. Veelligt moeſt men 'er de *Rhetorykers* almede onder begrypen, omdat men hen, in dien tyd, zelfs in zaken van regeringe, almede ſchynt gekend te hebben (*d*).

§. IV. Doch ik twyfel zeer of deze Unie door de Schutteryen, Broederſchappen en Kollegien wel ooit ergens bezworen zy. Althans in 't *reçes* of affcheid der zoo dikwils gem. Vergaderinge, gehouden binnen Utrecht, in April en Mei, des jaars 1583., leeſt men, onder anderen, met zoo ve-

(*a*) Zie RIEMER *Beſchryv. van 's Gravenh.* I. *Deel*, I. *Stuk*, VI. *Hoofdſt.*, bl. 311., 312., 318., 377., 451. *volgg.*, 489. enz.

(*b*) Zie WAGENAAR, *Beſchryv. vam Amſt.*, II. *Stuk*, IV. *Deel*, I. *Boek*, bl. 431. *volg.*

(*c*) Zie DUMBAR *Kerkel. en Wereldl. Deventer*, I. *Boek*, 8. *Hoofdſt.* bl. 46. *volgg.*

(1) Zoo lees ik, b. v., in 't XIX. Art. der Satisfactie van Amſterdam: „ De Burgers en Ingezetenen, zoo geeſtelyken als weereldlyken, midsgaders de *Broederſchappen*, *Kloofters* en *andere Godshuizen* zouden met de daad aanvaarden en behouden alle hunne goederen, enz.: Zie WAGENAAR, *Amſt.*, I. *Stuk*, II. *Deel*, IX. *Boek*, bl. 363.

(*d*) Zie myn *Betoog van Zeelands Regt, tot het ſtigten eener Hoogeſchole*, *Byl.* F., bl. 35.

vole woorden: „ dat, insgelycx, *om te voltrecken het XXIIII. en XXV.* (Art. der Unie), ART. XXV. „ is gereſolveert nyet alleenlyck den inhoudt van „ dien text alomme naertekomen, maer dat ook „ es gearreſteert, *dat men zekere Ordonnantie „ ſall concipieren, inhoudende, dat alle die tot „ eenighe Officien, 't zy tot Magiſtraet ofte andere, zullen werden geadmitteert, ofte tot eenighe woenplaetze ontfangen, alvooren beloven „ ende zweren zullen* DIE NAERDER UNIE, *met „ die appendentien van dien, in alle haere poincten, te helpen handhouden,* ende dat zoo verre „ yemant in weygeringe mochte werden bevonden, om zulcx te doen, *men denzelfden vuyt „ alle die Provincien, Steden, en Heerlycheeden „ der naerder Unie zal doen vertrecken, ſonder „ dat yemant eenighe derzelver Provincie, Steden ofte Leden van dien, deſelve ſullen vermoegen t' ontfangen ofte innemen:*" op welk punt der *Receſſe* die van Utrecht, deze nadrukkelyke en zeer aanmerkelyke reſolutie namen: „ *dat „ den eedt ſal gedaen worden, achtervolgende* DIE „ NAERDER UNIE, *ſonder het Artikel vorders „ te extenderen, dan het ſtaet, om te verhoeden „ d' inconvenienten, die daer deur zouden ontſtaen:* zoo verre men die van de Roomſche „ Religie, die noch veel in den Lande zyn, zou- „ de willen bedwingen, jegens haer conſcientie „ te zweren, die Unie te mainteneren, inzonder- „ heyt, *alsmen die, als in 't XI. Artikel van 't „ voorsz. reces geſeyt wordt,* SOUDE WILLEN IN „ 'T POINCT VAN DE RELIGIE ALTEREREN, „ *en alzoo die Provincien gheen ander Religie „ toetelaeten, dan die Gereformeerde Religie.*"

Ook

ART. XXV. Ook geloof ik niet, dat, na dien tyd, het bezweren der Unie, volgends den inhoud van dit artikel, immer, in eenige Stad of plaats geſchied is. 't Is waar, de Staten van Gelderland ſtelden, op den veertienden Mei, 1621., een formulier van eed vaſt, welk de Magiſtraten in de Steden hunnen Burgeren en Ingezetenen zouden hebben aftenemen, en welk formulier van dezen inhoud was: „ Wy beloven en zweren ons BY DE UNIE, „ *onder de regeringe van de Heeren Staten Gene-* „ *raal der Vereenigde Nederlanden*, onder het „ beleid van zyne Prinſelyke Excellentie, als Stad- „ houder, alsmede van dit Furſtendom en Graaf- „ ſchap; te houden: midsgaders deze Stad en „ derzelver Regenten trouw en gehouw te zyn," enz. —— Doch deze eed was, zoo als elk van zelfs ziet, niet geſchoeid op den leeſt van dit artikel; en ſchynt ook, ſlegts korten tyd, in gebruik geweeſt te zyn.

VERKLARING

DER

UNIE

VAN UTRECHT.

ARTIKEL XXVI.

Ende ſullen hiervan ghemaect worden brieven in behoorlycke forme, by de Heeren Stathouders ende die voorneemſte Leden ende Steden van de Provincien, daertoe ſpecialick by de andere gerequireert ende verſocht ſynde, beſeghelt eñ by haerluyder reſpective Secretariſen ondertekent ſullen worden.

De Bondgenoten, alles afgehandeld hebbende, wat eigenlyk den inhoud der Unie, welke zy met elkanderen aangingen, eenigszins, raakte, beſluiten dezelve met een beding, zeer gewoon in allerlei ſoorten van kontrakten en verbon- ART. XXVI.

ART. XXVI. bonden: te weten: dat daarvan zouden gemaakt worden brieven in behoorlyke forme, welken zy, ten verzoeke van elkanderen, zouden bezegelen en door hunne reſpektive Sekretariſſen onderteekenen. Doch ik twyfel zeer, of deze brieven immer gemaakt zyn. Althans op de vergaderinge, gehouden binnen Utrecht, in 1583., waarvan we reeds zoo dikwils geſproken hebben, wierd op *Reces* beſloten: „ dat (*ten eynde het* „ *inhouden van XXVI*e. *Artikele* NIET LANGER „ WERDE VUYTGESTELT) by 't Furſtendom „ Gelre en Graafſchap Zutfen, en de Landen „ van Holland en Vriesland, één uit iedere Pro„ vincie zal worden gekommitteerd, *welken de* „ *bezegeling en onderteekening, tot koſten van de* „ *Generaliteit, van ieder der naarder Vereenigde* „ *Provincien en Steden zullen vorderen, en bezor*„ *gen*," enz. (*a*). En ik geloof niet, dat zulks, zelfs na dien tyd, werkſtellig gemaakt is. Immers zou men, indien dit in de daad geſchied ware, wel hier of daar, in deze of gene Provincie, zoodanige brieven bewaard, en, naderhand, gevonden, hebben. Doch nergens heeft men, zoo veel ik weet, immer zoodanige affchriften der Unie gevonden, hoe zeer daarnaar in ſommige Gewesten ook is gezogt geworden. De omſtandigheden van dien tyd hebben waarſchynelyk dit verzuim, gelyk vele anderen, te weeg gebragt.

Wat de *originele* of oorſprongelyke Unie aangaat; 't is bekend, dat dezelve, bykans twee eeuwen verloren geweeſt, en eerſt, in den jare 1756., door een der Klerken ter Sekretarye van den Rade

(*a*) Zie, *hier agter*, *Bylage* A., *Art.* XVI.

de van Staie, by toeval, onder eene meenigte oude papieren, waarvan ſommigen tot de Unie almede vele betrekking hebben, gevonden is. Ik heb dezelve meermalen gezien en zelfs vergeleken met den druk, waarvan ik my in dit werk overal bediend heb; en bevonden, dat dezelve daarmede, meeſtal woordelyk, en voorzeker altyd zakelyk, overeenkomt. In de onderteekening derzelve nogthans is in alle drukken, zoo velen ik onder 't oog gehad heb, een merkelyke misſlag ingekropen, waarvan ik, zoo aanſtonds, onder de onderteekening der Bondgenoten, ſpreken zal. ART. XXVI.

* * *

Ziet daar, waarde Vaderlanderen, all' 't gene ik te zeggen had tot opheldering der UNIE VAN UTRECHT —— de eenige grondwet van ons Vaderland —— waarop dit gezegend Gemeenebeſt, tot hiertoe, geruſt heeft —— en waaraan wy, onder Gods zegen, onze opkomſt, bloei, voorſpoed en tegenwoordigen gelukſtaat boven zoo vele andere Volkeren van Europa en der meeſte andere gedeelten van den Aardbodem —— te danken hebben. —— 't Kan daarom niet anders zyn, of elk Uwer moet dezen mynen arbeid, hoe gering en onvoldoende op zig zelven, met vermaak gelezen hebben. —— En 't is alleen de vleiende gedagte, dat myne pogingen U niet geheelenal onaangenaam kunnen zyn, dat ik 't thans wagen zal nog eene korte poos met U over den geheelen inhoud der Unie te *redenkavelen*. Daar wy dezelve nu, van 't begin tot het ein-

ART. XXVI. einde, hebben doorlezen, en naargegaan: daar zyn wy beſt in ſtaat, om ons dezelve, als in eene ſchildery, voor den geeſt te brengen. ———

Maar om over de Ziel der Unie een gegrond oordeel te vellen, moet men zig, vooral, den tyd en de omſtandigheden te binnen brengen, waarin de Bondgenoten dezelve aangingen. Men moet zig herinneren, dat zy alle van elkanderen onafhangelyke Landſchappen waren, zeer jaloers van hunne verſchillende Voorregten, Vryheden en Gewoonten: ——— dat zy de wapenen hadden opgevat ——— eenen onzekeren oorlog voerden ——— tegen den magtigſten Koning van de gantſche weereld ——— zoo over het ſchenden hunner Burgelyke, als Godsdienſtige, Vryheden en Voorregten: ——— en, eindelyk, dat hun ten hoogſten gelegen was, dat niemand eenen afzonderlyken vrede met den Koning maakte. ——— Om kort te gaan. ——— Men moet zig de Hiſtorie dezer Landen niet alleen der troebelen, maar zelfs van vroeger tyd, gedurig voor den geeſt brengen, en men zal bevinden, dat de Unie van Utrecht een ſamenſtel is, gebouwd op de ondervinding van lange tyden, en, voor den tyd, waarin het gemaakt wierd, een der beſte Grondwetten, welken met menſchelyke wysheid immer konnen beraamd worden. ——— Laat ons, ten betoge hiervan, eenigen harer voornaamſte punten ter toetſe brengen.

In 't eerſte artikel van dezelve ziet men hen zig zoo nauw met elkanderen vereenigen, als of zy in de daad maar ééne Provincie waren; zoo nogthans, dat elke Provincie blyven zou by alle hare oude Voorregten, Vryheden, *Exemptien*, Regten, *Statuten*, loffelyke en welhergebragte Koſtu-

Koſtumen, Uſantien en alle andere Geregtigdheden. ART. XXVI.

Wy hebben, namelyk, te voren gezien, dat de Graven, voorál uit de laatſte ſtamhuizen, hun werk hadden gemaakt, om alle hunne Nederlandſche Geweſten tot één lighaam —— tot één Koningryk, was 't mooglyk —— te maken; doch teffens, dat zy telkens daarvan hadden moeten afzien uit hoofde der verſchillende Vryheden, Voorregten, Gewoonten, enz., der byzondere Landſchappen, waarvan dezen te jaloers waren. De mooglykheid dan, dat door deze Unie eenige ſchyn zou kunnen gegeven worden, dat zy, by dezelve, de byzondere Landſchappen in één hadden geſmolten, en hunne regeringe gemeen gemaakt, deed hun, met name, vaſtſtellen, 't gene anders toch altyd zou moeten zyn veronderſteld geworden. Ook begrepenze, dat dit het beſte middel was, om nog andere Geweſten te lokken tot de Unie. Zy verklaarden, daarom, rondelyk, dat elk hunner zou behouden 't gene hy had: met één woord: dat elk onafhangelyk —— ſouverein in zig zelve —— zou blyven; en dat niets zou mogen geſteld worden gemeen gemaakt te zyn, dan 't gene, met name, by de Unie, aan 't gantſche Bondgenootſchap was opgedragen. — Zoo ver was 't 'er van daan, dat zy oogmerk zouden hebben gehad, om de ſouvereiniteit by de Unie gemeen te maken. ——

't Was ook zeer wyslyk, dat ze, in 't tweede en derde artikel, elkanderen beſcherming beloofden, in de eerſte plaats, tegen den gemeenen vyand van het Vaderland —— de Spanjaarden —— en dan, in de tweede plaats, insgelyks, tegen alle uitheemſche en inheemſche Hee-

ART XXVI. ren, Vorſten, Prinſen, Landen, enz., die, hun, in 't algemeen, of byzonder, eenig geweld of ongelyk zouden willen aandoen: zoo wederom, dat de wyze, op welke deze hulp zou geſchieden, zou beſloten worden door allen te ſamen, of de Generaliteit, naar gelegenheid van zaken. ——— De onderlinge beſcherming toch was 't ware doelwit hunner Unie; en de gereede hulp van allen ter beſcherming van eenen beledigden of overvallen' Bondgenoot 't beſte middel, om de onderlinge banden van harmonie en genegenheid ſamen te houden. ——— Hiertoe was men zelfs gehouden, indien 't niet anders wezen kon, de wapenen op te vatten, of gaande te houden, en 't zyne edelmoedig ter beveiliging van anderen op te offeren. ——— Doch 't was geen daad van minder beleid en wysheid, dat men, tot eenen anderen oorlog, welke niet zou moeten gevoerd worden tot hulp of beſcherming van eenen of meer beledigde Bondgenoten, maar, b. v., tot uitbreiding van het gebied van den Staat, of tot hulp van iemand buiten de Unie (*a*), niet kon verpligt worden, dan met gemeene bewilliging. Eene Provincie kon, in zoodanig geval, altyd eenen oorlog tegenhouden. Voorgaande tyden hadden hun geleerd, hoe ligt zy, indien hunne toeſtemming niet volſtrekt vereiſcht wierd, in nieuwe, vreemde, hun niet aangaande, oorlogen konnen worden ingewikkeld, en hoe dikwils aan dit ééne punt 's volks ware vryheid had gehangen. En waarlyk! volgende tyden hebben ons de wysheid hunner maatregelen, ook in dezen, dikwils, doen

(*a*) Zie II. *Deel, Art.* IX. §. XV. b. 188. *volg.*

doen eerbiedigen: waarvan de tydſtippen te bekend zyn, om alhier aangehaald te worden. ART. XXVI.

Doch, op dat men, ſomtyds, door te ſterk op zyn ſtuk te ſtaan, aan de gemeene zaak geen nadeel toebragt, liet men de beſliſſing aan de Heeren Stadhouders, die 'er toen waren, indien het onverhoopt gebeuren mogt, dat 'er onder de Geweſten over dit punt geſchil ontſtond. En dit konnen ze wederom zeer geruſt doen, zonder daar door hunne vryheid —— hunne belangens —— eenigszins, in de waagſchaal te ſtellen. 't Land was zeer onvermogend, en had de handen overvloedig vol, met den oorlog tegen Spanjen. Dit was den Stadhouderen beter dan iemand bekend: hunne belangens —— hunne zorg en kommer —— hun ſtaan of vallen —— hun geluk of tydelyke rampzaligheid —— was het welzyn of bederf van het Vaderland —— van 't Land, in welks regeringe zy zulk een voornaam deel hadden. Zulken kon men dus, zonder eenig gevaar, de beſliſſing van 't geſchil over dit punt geruſt opdragen, zonder in 't minſt bekommerd te zyn, dat zy 't Vaderland aan den uitſlag van eenen onzekeren oorlog zouden hangen; waardoor zy zelfs in een onvermydelyk verderf geſtort, en dus de wraakgierige handen van eenen bloeddorſtigen vyand overgeleverd zouden worden. ——

Geen vrede ook wilden ze gemaakt hebben, dan met eenparigheid van alle de Geweſten. —— En de reden van dit beding is almede zeer klaar en natuurlyk. —— Men moet zig, gelyk we zoo even hebben aangemerkt, gedurig herinneren den tyd, waarin de Unie gemaakt is; alsmede dat dezelve voornamelyk is ingerigt tegen eenen

ART. XXVI. Vorſt, tegen wien men, om zyne dwinglandy, de wapenen had opgevat. —— 't Wederkeeren der Walſche Provincien tot den Koning leerde hun, nog dat zelfde jaar, hoe noodzaaklyk 't was, deze vryheid den byzonderen Geweſten te ontnemen, en de gemeene bewilliging van allen te vereiſchen. —— 't Was derhalven zeer wyslyk, dat men den Koningſchen de moed en gelegenheid, om byzondere Geweſten, onder ſchoonſchynende voorwaarden, van het Bondgenootſchap aftetroonen, en den Geweſten de vryheid, ontnam, om dezelven, zonder ſchending van eed en trouwe, aantenemen.

Gebeurde 't egter, dat hierover ook twiſt ontſtond, men onderwierp denzelven almede aan de uitſpraak der Heeren Stadhouderen van dien tyd. De Bondgenoten verheugd, door zoo vele trekken hunner doorzigtige waakzaamheid en onvermoeiden yver voor de vryheid en veiligheid van 't gemeen Vaderland: en daarenboven: omdat de Heren Stadhouders, eene gemeene zaak met hun hadden: omdat hun aan eene veilige vrede ruim zoo zeer —— ja vry meer —— gelegen was, dan iemand hunner: ſchroomden niet de uitſpraak van dit allergewigtigſt punt in hunne handen te ſtellen. —— De opregtheid, vroomheid en ſchrandere doorzigtigheid van Vader Willem was hun, onder anderen, op de vredehandeling te Breda zoo klaar gebleken, dat zy, geloof ik, weinig zwarigheid zouden hebben gemaakt, om dezen Vader des Vaderlands alleen dit gewigtig punt te betrouwen. 't Is waar, hy was toen nog niet onder de openlyke Bevorderaars en Onderteekenaars der Unie; doch zy, die 't Verbond beraamden, wiſten wel, dat zulks geſchieden zou, zoodra

zy:

zyne gewone voorzigtigheid en de gezonde Staatkunde hem vryheid gaven, om openlyk voor de Unie uittekomen. ART. XXVI.

't Vaſtſtellen van gemeene middelen door alle de Geweſten, op eenen eenparigen voet, om daaruit de koſten tot de gemeene beſcherming te vinden; zou, 't is waar, ſchynen kunnen minder doorgedagt te zyn. Doch 't is egter zeer zeker, dat ſommigen, en, miſſchien, allen, wel wiſten, aan hoe vele zwarigheden dit punt zoude onderhevig zyn. Voor de Unie, had men dit reeds ondervonden. Doch men begreep, waarſchynelyk, dat het bepalen van elks *quote* in de gemeene lasten de Bondgenoten al aanſtonds in de war geholpen, en, waarſchynelyk, de gemoederen van het aangaan der Unie plotzelyk zoude afgetrokken hebben. Ook waren geene middelen, oppervlakkig, geſchikter, tot het vinden der kosten, waaruit de gemeene beſcherming geſchieden zou, dan het heffen van gemeene Impoſten over alle de Vereenigde Geweſten; en geenen lieten zig, in den tyd, waarin de Unie gemaakt wierd, gemakkelyker beramen, dan dezelven. Men had toen ſlegts, gelyk wy dit op 't vyfde artikel gezien hebben, middelen noodig, die, naar een vlug inzien, redelyk voorkwamen, en het tot ſtand brengen van 't Verbond niet vertraagden. — Of, miſſchien, oordeelden de Bondgenoten, dat niets beter ſtrookte met den aart van een algemeen Bondgenootſchap, dan het heffen van gemeene middelen, indien dezelven maar, overal, op een' eenparigen voet, konnen worden ingevoerd; omdat daar door de beſte gelykheid in 't dragen der laſten wierd te weeggebragt, en de minſte ſtof tot oneenigheid gegeven. —— En,

ART. XXVI. zeker, indien wy de waarheid bekennen willen, moeten we toeſtemmen, dat niets met den aart eener Unie, als deze, beter overeenkomſtig was, dan ſoortgelyke eenparige middelen over alle de Leden van het Bondgenootſchap, en dat het te wenſchen was geweeſt, dat dezelven eens overal hadden kunnen worden ingevoerd. —— Laat ons, derhalven, de ſchikkingen der Voorouderen, ook in dit opzigt, eerbiedigen! —— Laat ons erkennen, dat zy ook op dit ſtuk wel doorgedagt en 't beſte gekozen hebben!

Doch geene Impoſten, *die Generaliteyt van deſen verbonde aangaande*, mogten worden ingeſteld, dan met gemeen konſent van alle de Provincien. Hier door behield elk dus in effekte een *vry-konſent*, waarvoor men, ten tyde der Graven, altoos zoo ſterk geyverd, en 't welk men altyd had aangemerkt, als de regte lyn trekkende tuſſchen vryheid en ſlaverny. —— En op dit beding ruſt nog tegenwoordig de vryheid der konſenten der reſpektive Provincien. —— 't Is waar, de Bondgenoten ſtelden de uitſpraak, in geval 'er ook over dit punt geſchil ontſtaan mogt, aan de toenmalige Heeren Stadhouders. Doch dit bewyſt hunne ſchranderheid in 't ontgaan der ongemakken, welken uit hunne eigen maatregels natuurlyk moeſten voordvloejen; en waardoor hun Gemeenebeſt anders verloren zou zyn gegaan, alëer 't zelve nog eens geboren was geweeſt.

Maar vooral blinkt hunne ſchrandere voorzigtigheid door in 't zevende artikel. De omſtandigheden, waarin zy zig bevonden, vereiſchten zeker, dat zy, als 't de nood vorderde, krygsvolk innamen, welk hun uit naam en van wegen de

Ver-

Vereenigde Provincien zou toegezonden worden. Doch 't gepaſſeerde in vroeger dagen —— de moedwil en onbeſchoftheid van 't Spaanſche krygsvolk —— vereiſchten, dat men tegen de moogelyke losbandigheid van den wreveligen ſoldaat, eenige voorzorgen gebruikte. De Kapiteinen en Soldaten moeſten daarom boven den algemeenen eed nog eenen byzonderen eed zweren aan die Stad en Provincie, waarin zy in garnizoen gelegd wierden: terwyl men verder aannam, zulke *ordre* en *diſcipline* te houden, dat Burgers en inwooners van de Steden en platte Landen, zoo wel geeſtelyke als weereldlyken, van het krygsvolk niets zouden te lyden hebben. —— Ik weet nauwelyks, of 'er meer voorzorgen uit te denken waren, ter beveiliging van de vryheid en geruſtheid der ingezetenen, en ter beteugeling van den moedwil van iets, 't welk, toen ter tyd, door geheel Europa, reeds noodzakelyk geworden was. ART. XXVI.

De wyze, waarop de geſchillen, welke tuſſchen Leden van ééne Provincie, of tuſſchen ééne of meer Provincien, over zaken, die de overigen niet raakten, of tuſſchen alle Geweſten, over zaken by het negende artikel opgeteld, onverhoopt voorvielen, moeſten beſlift worden; is miſſchien, wanneer men 'er wel op doordenkt, de beſte —— de geſchiktſte —— van allen. —— Indien 'er tuſſchen Leden eener byzondere Provincie geſchil ontſtond, moeſt hetzelve, volgends 't eerſte artikel beſlift worden door de *ordinaris juſtitie*, zegsmannen of minnelyk akkoord: naar mate, namelyk, zy zulks zelfs zouden goedvinden: en 't ſtond den overigen Bondgenoten niet vry zig daarmede te bemoejen, zoo lang zig partyen 't regt on-

ART. XXVI. derwierpen. —— Maar, ingevalle 'er tuſſchen ééne of meer Provincien geſchil ontſtond, moeſt hetzelve, volgends 't zeſtiende artikel, ter neer geleid en beſlift worden door de overigen, welken 't niet aanging: zonder dat van zoodanige uitſpraak eenig verder beroep, hoe ook genaamd, vallen zou. —— En was 't geſchil over oorlog, beſtand, vrede of *contributien;* de uitſpraak ſtond aan de Stadhouders, die 'er toen waren, omdat dit zaken zynde, waarin zy allen belang hadden —— die hun allen raakten —— door hun zelf —— of eenigen hunner —— niet konnen worden afgedaan; en 't belang —— hun algemeen belang —— evenwel vorderde, dat zoodanig geſchil, vooral over *Impoſten* of *Contributien*, niet onafgedaan wierd gelaten. —— 't Komt my voor, dat elk onpartydig Lezer, wanneer hy ſlegts goedvindt by deze onderſcheidene ſchikkingen een oogenblik ſtilteſtaan, dezelven voor de bekwaamſten en beſt mooglykſten zal houden: althans zyn ze my, na eene nauwkeurige en gezette overweging, gedurig zoo voorgekomen. —

Om voordtegaan: ik geloof niet, dat iemand tegen den inhoud van het *tiende*, *elfde* en *twaalfde* artikel iets weet intebrengen. Trouwens, indien men eenige verbonden (dat zyn, zoodanigen, alswe op het voorz. tiende artikel omſchreven hebben) met uitheemſchen had kunnen aangaan, of anderen, by meerderheid, in de Unie ontvangen, zou de minderheid daardoor, tegen haren wil en dank, zeer ligt hebben kunnen ingewikkeld worden in eenen nieuwen oorlog, waartegen men, by het negende artikel, had getragt te voorzien. Ook zou het zeer onredelyk geweeſt zyn, dat iemand een ander Bondgenoot wierd op-

opgedrongen. ——— Maar, zonder 't twaalfde artikel, moeſt de koophandel van zelfs aan 't kwynen ſlaan, en uit ons Vaderland verhuizen. Wy hebben, meermaals, de waarheid hiervan door de ondervinding beveſtigd gezien: te weten: toen 'er nog geene Ordonnantien op den loop des gelds gemaakt waren, of toen dezelven niet wierden naargekomen. ——— Art. XXVI.

Maar 't punt, dat van den Godsdienſt handelt, is miſſchien nog het voorzigtig — en ſtaatkundigſte van allen. De betrekking, 't is waar, waarmede Holland en Zeeland, in 't ſtuk van den Godsdienſt, tot de overigen, en dezen wederom tot Holl. en Zeel. ſtonden, maakten dit beding volſtrekt noodzaaklyk (*a*). Doch dit vermindert hunnen lof niet. De ondervinding toch had hun ook all' de overige punten voorgeſchreven. Zonder die was hun werk nimmer tot die volkomenheid geraakt, waartoe zy het nu gebragt hebben. 't Strekt veelëer tot vermeerdering van hunnen luiſter, dat zy uit de rampen, welken hun waren overgekomen, maatregels hadden leeren nemen, om, naderhand, de vryheid, met alle hare bekoorlykheden, op den troon te zetten. ———

En van hoe veel gewigt voor de vryheid in den Godsdienſt is dit artikel altyd niet bevonden! Toen men op het zelve den minſten indragt begon te doen, daverde dit Gemeenebeſt: en dreigde van een te ſcheuren. Dit tydſtip beveſtigt, zoo 'k meen, ten vollen, de waarheid onzer voorgaande aanmerking. Ik zal van deze onheilen niets meer zeggen: Vooreerſt, omdat het in de ge-

(*a*) Vergel. I. *Deel*, *Hiſt. der Unie*, §. XII., bl. 33.

ART. XXVI. gelukkige eeuw, welke wy beleven, nuttigſt is aan dezelven niet te herdenken; en, ten tweeden, omdat het beginſel, waaruit zy geſproten zyn, inderdaad, meer veragting dan haat ſchynt te verdienen. ——— De ondervinding leerde toen, dat de overtreding van dit artikel met den onvermydelyken ondergang van dit Gemeenebeſt gepaard gaat; en daarom zag men het zelve, allengskens, deszelfs voorigen klem wederkrygen. ———

't Beding, dat geene Impoſten, konvooi-gelden of eenige andere laſten, waardoor Afgezetenen meer dan Ingezetenen gedrukt wierden, zonder gemeene bewilliging, zouden mogen worden opgeſteld, ſtrekt, voorzeker, tot een doorlugtig voorbeeld van hunne behendigheid, om alles tegen te gaan, waaruit eenig verſchil of tweedragt ryzen kon. ——— 't Komt my zelfs voor, dat dit punt op den aart van het Bondgenootſchap gegrond is. 't Is waar, wy gaven op het agttiende artikel eene reden op, welke, naar onze gedagten, het eerſte lid van 't zelve den bodem had ingeſlagen. Doch dit bewees alleen, dat men in alle menſchelyke daden te vergeefs naar 't volmaakte zoekt. Dit is toch waaragtig, dat dit punt, overal wel naargekomen, niet weinig zoude hebben toegebragt, om de onderlinge vriendſchap der Geweſten aantekweeken.

De orde, welke de Bondgenoten, by de Unie, op hunne Vergaderingen, ſtelden, was wederom een vrugt der ondervinding, en daardoor zeer wyslyk beraamd. Zy belette alle langwyligheid en vertraging der Beſluiten: terwyl ze elk genoegzamen tyd en gelegenheid gaf, om zyne belangen in 't volkomenſt licht te ſtellen. 't Was voorzeker

ker geen bewys, dat men alles, dat de hooge Regering regtſtreeks betrof, by de Unie, in 't midden liet: gelyk ſommigen gemeend hebben: om dat men, de uitſchryving eener algemeene vergadering ſtellende aan *Gemagtigden*, niet duidelyk aanwees hoedanige perſoonen hierdoor verſtaan wierden, veel min door welk een oppergezag zy daar toe moeſten benoemd zyn. 't Zou toch al te voorbarig (om 't geenen anderen naam te geven) geweeſt zyn, dat zy eenen Raad van regering hadden ingeſteld, of Gemagtigden benoemd, om een Lighaam t' ſaam te roepen, welk toen nog geen beſtaan had. ——— Ook zou 't, myns bedunkens, overbodig geweeſt zyn, duidelyker te bepalen, door welk een oppergezag die Gemagtigden daartoe moeſten benoemd zyn: omdat het van zelfs ſprak, en geene bepaling vorderde, dat die door hun zelf ——— door de Bondgenoten ——— moeſten gemagtigd worden. ——— 't Is waar, dat 'er geene vaſte tyden beraamd wierden tot eene algemeene Vergadering der Bondgenoten. ——— Doch dit was ook volſtrekt onnoodig, om dat men voornemens was eenen raad van regeringe inteſtellen, en niet, dan in gewigtige zaken, op deszelfs beſchryving, ſamen te komen: volgends welk plan, 'er geene vaſte tyden om te vergaderen konnen beraamd worden. — Zelfs was dit overeenkomſtig met het gebruik dier tyden ——— met 't gene plaats had omtrent de vergadering der *Staten Generaal* van alle de Nederlanden ——— welke almede gewoon was te vergaderen, op beſchryvinge, als 't de nood of gemeen belang vorderden. ART. XXVI.

't Gene men, vervolgends, omtrent eenige donkerheid of twyfelagtigheid in, en eene vermeer-

ART. XXVI. meerdering of verandering van de Unie, bepaald vindt, kan, zeer zeker, 't ſtriktſte onderzoek tarten. Wanneer men 't wezendlyk onderſcheid tuſſchen deze twee artikelen, naar behooren, weegt, kan men de ſchrandere oplettendheid der Bondgenoten niet genoeg eerbiedigen. In gevalle 'er eenige donker- of twyfelagtigheid in de Unie voorkwam, en zy daarover niet konnen eens worden, zouden ze hun toevlugt nemen tot de Heeren Stadhouders, die 'er toen waren, welken dan uitſpraak zouden doen. Doch, wanneer 't op 't *veranderen* of *vermeerderen* der Unie aankwam, zou zulks alleen gedaan worden by gemeen *advis* en konſent van alle de Bondgenoten; *en anders niet.* ———

De dwangmiddelen, by de Unie ingeſteld, om elke Provincie den inhoud derzelve ſtiptelyk te doen naarkomen, waren, buiten tegenſpraak, de ſterkſten, welken men had kunnen uitdenken. — Zonder dezelven was de Unie, gelyk ik op het drieëntwintigſte artikel gezegd heb, een lighaam zonder ziel- een weltoegeruſt ſchip, maar zonder roer. 't Is waar, dat dit punt, van den beginne, vele hinderniſſen heeft ontmoet. Doch dezen bewezen juiſt de noodzaaklykheid van het zelve. En 't is zeker, dat 'er nooit een artikel der Unie verzuimd is, waarby 't gantſche lighaam van den Staat meer nadeel heeft geleden, dan dit zelfde.

Om kort te gaan. Wanneer ik my den voornamen inhoud der Unie in eene levendige ſchildery voor oogen ſtelle, dan verbeeld ik my de gedaante van 't welgeregeldſt Gemeenebeſt, welke immer uittedenken was. ——— Dan zie ik verſcheiden' van elkanderen ten eenemaal onafhangelyke Landſchappen, die allen hunne byzondere

Voor

Voorregten, Vryheden, Statuten, enz. enz., met één woord, hunne byzondere regering, behouden hebben; doch die teffens ter bereiking van hun algemeen oogmerk, zoo veel hebben gemeen gemaakt, als noodzaaklyk vereiſcht wierd., om hen, *naar buiten*, één Lighaam —— één Gemeenebeſt —— te doen vertoonen. —— En, eindelyk, dan verbeeld ik my, dat dit Gemeenebeſt alle dryfveren in zig heeft, om aan hetzelve de noodige levendigheid by te zetten. ART. XXVI.

Sommigen, miſſchien, zullen zig verbeelden, dat ik, zoo als vele ſchryvers, te veel met myn voorwerp ingenomen, over het zelve een al te gunſtig oordeel geveld heb. Deze aanmerking heeft, 'k beken het, geene geringe waarſchynelykheid. 't Gaat, in zeker opzigt, met vele Schryvers, als met vele Hoogleeraars, die zig verbeelden, dat de wetenſchap, welke zy beoefenen, den Koninglyken Schepter zwajen moet in 't Gemeenebeſt der letteren. Doch ik betuig egter my in dezen volkomen vry te kennen van deze zwakheid. — In myne *Inleiding tot de Verklaring der Unie* (*a*) oordeelde ik 'er ook min gunſtig over. Te weten, ik had toen de *geheele* Unie niet zoo dikwils en met die oplettendheid gelezen, als tegenwoordig. —— De Schriften van den Heere BYNKERSHOEK, waarin ik altyd veel ſmaak gevonden had, en waarin van ſommige plaatzen der Unie niet te gunſtig geſproken wierd, hadden my, gelyk dit den Jongelingen gemeenlyk gebeurt, bykans blindeling doen gelooven: te weten: *omtrent*

(*a*) Zie bl. 28. (200.)

ART. XXVI.

trent punten, welken ik toen nog niet opzettelyk verklaard had. ——— Anderen, uit dezelfde bron hun water geſchept hebbende, hadden my verſterkt in dit geloove. ——— Zoo gaat 't, als men zig door gezag laat wegſlepen, of geen moeds genoeg heeft, om zelf oorſprongelyk te denken. ——— Naarmate ik met myn werk vorderde ——— en de Unie las ——— wierd ik beſchaamd over myne ligtgeloovigheid. 't Gene ik, te voren, gemeend had zwak, tegenſtrydig of verkeerd te zyn, kreeg, by een naarder inzien, eene geheel andere gedaante. ——— Ik herroep dan hier openlyk 't gene ik, te voren, des aangaande, geſchreven heb. ——— De Unie van Utrecht, ik moet het bekennen, is voor den tyd, waarinze gemaakt wierd, een der beſte grondwetten, welken met menſchelyke wysheid immer konnen beraamd worden (1). ——— Zoo iemand hiervan door 't vorengezegde nog niet ten vollen overtuigd is; zoo 'er eenige twyfeling daaromtrent by iemand is overgebleven; die veſtige dan ſlegts zynen aandagt

(1) Zoo oordeelt de RAAD VAN STATE 'er ook over in deszelfs *petitie voor den jare* 1738. (in de *Not. Zeel. van dat jaar* bl. 21.) „ Dat eeuwigh," zegt de Raad, „ de „ bandt van eenigheyt onder de Bontgenoten, *en mogelyck de* VOLMAECKSTE ACTE, WAEROP OOIT EEN GEMEENE REGERINGH OF REPUBLYCQ GEGRONDT IS GEWORDEN, *en daerom waerlyk een voortreffelyk en heerlyck meeſterſtuk van Policie*, hoewel het zelve, meeſtendeel, „ by gebrek van de vereyſte kennis der maximes van die „ tyden, waerin hetzelve gemaeckt is, in ſommige Plaetzen jegenwoordigh duyſter voorkomt, en uyt dien hoofde aen zeer verkeerde uytleggingen onderworpen is, „ brenght op het alderklaerſte en nadruckelyckſte mede," enz.

dagt op die gebeurtenis in een ander weereldddeel, welke thans de oogen van geheel Europa tot zig trekt en waarvan elk de gevolgen reikhalzend te gemoet ziet. —— Om voor de vuist te ſpreken. —— Ik weet niet, dat de wysheid onzer Voorvaderen in 't beramen der Utrechtſche Unie immer duidelyker en onpartydiger kan betoogd worden, dan daardoor, dat een magtig nageſlagt van vrygeboren' kinderen, overtuigd, zoo 't zig verbeeldt, dat de Moeder, welke het eertyds gezoogd, opgekweekt en zelfs beſchermd heeft, 't 'er op toelegt, om het te berooven van die vryheid, waarop elk lid der maatſchappy en alle Burgerlyke genootſchappen een natuurlyk en onvervreemdbaar regt hebben (1); —— dat, zeg ik, de Engelſche Volkplantingen in Noord-Amerika, na verloop van omtrent twee eeuwen, voorgenomen hebbende, alles te wagen en te ondergaan, om zig van Groot-Brittanje geheelenal onafhangelyk te maken, en 't getal der ontzaglyke Mogendheden op den Aardbodem te vermeerderen; —— in een tyd, dat de Staatkunde, zoo wel als andere Wetenſchappen, oneindige vorderingen gemaakt heeft: (wat de ziel der zake betreft) tot bereiking van dat oogmerk, genoodzaakt zyn te rug te komen op die zelfde ſchikkingen —— op die zelfde grondwet —— welke onze Voorouders, reeds over twee honderd jaren, daartoe de bekwaamſte keurden. En, omdat dit ſommigen geen grootſpraak zoude lykenen, zal ik de ARTIKELEN VAN CONFEDERATIE EN EEU- Art. XXVI.

(1) Ik vertrouw dat deze woorden duidelyk genoeg zyn, om te toonen, dat ik my hier tot geen regter tuſſchen Groot-Brittanje en deszelfs Kolonien opwerpe.

ART. XXVI. EEUWIGE UNIE, *tuſſchen de Staten van* NEW HAMPSHIRE, MASSACHUSETS BAAY, RHODE ISLAND, CONNECTICUT, NEW JORK, NEW JERSEY, PENSYLVANIA; *de Graafſchappen* NEWCASTLE, KENT, *en* SUSSEX, *aan de Delaware Rivier*, MARYLAND, VIRGINIEN, NOORD-CAROLINA, ZUID-CAROLINA en GEORGIA, zoo alsze, den vierden Oktober, 1776., in 't Congres te Philadelphia, beſloten en geteekend zyn, alhier in hun geheel mededeelen. Zy zyn van den navolgenden inhoud:

„ Art. I. De XIII. bovengemelde Staten verbinden zig met malkander onder den Titel van „ *de Vereenigde Staten van America.*

„ II. Zy ſluiten, ieder in zyn eigen naam, by „ deze tegenwoordige Conſtitutie, een wederzyds „ Tractaat van Alliantie en Vriendſchap, tot hunne gemeene verdediging, tot handhaving hunner Vryheid, en tot hun algemeen en onderling „ Voordeel, zig verbindende, malkander by „ te ſtaan tegen alle geweld, 't welk allen of een „ van hun zou mogen dreigen, en ſamen alle de „ aanvallen afteweren, die tegen allen of een van „ hun zouden mogen gedaan worden, het zy uit „ hoofde van den Godsdienſt, de Souvereiniteit, „ den Koophandel of eenig ander hoe genaamd „ voorwendzel.

„ III. Ieder Staat behoudt aan zig zelve alleen „ 't uitſluitend regt, om zyne innerlyke regering „ te beſtieren, en wetten te maken in alle gevallen, welken in de tegenwoordige Confederatie „ niet ingeſloten zyn, of dezelve op eenigerhande wyze kunnen benadeelen.

„ IV. Geen der Staten zal voor zig in 't byzonder Ambaſſades zenden of ontvangen, een-

„ ni-

„ nige Negotiatien beginnen, zig in eenige Ver- Art.
„ bindteniſſen inwikkelen, Alliantien aangaan of XXVI.
„ Tractaten ſluiten met eenig Koning, Prins of
„ Magt, hoe genaamd, zonder toeſtemming der
„ Verëenigde Staten in een Generaal Congres
„ ſaam vergaderd. Niemand, eenige Poſt onder
„ 't gezag der Verëenigde Staten of van een van
„ hun bekleedende, het zy hy eenig voordeel van
„ zyn Poſt trekt, of dat het maar een Commiſſie
„ van eer is, zal eenige Preſenten, Gratificatien,
„ Emolumenten of Officien, van wat titel of ſoort,
„ van een Koning, Prins of Vreemde Magt mo-
„ gen ontvangen. En de Generale Vergadering
„ der Verëenigde Staten, of een van hun in het
„ byzonder, zal geen Brieven van Adel verlee-
„ nen.

„ V. Twee of meer der gem: Staten zullen
„ geen magt hebben Alliantien aantegaan of een
„ byzonder Tractaat met elkander te ſluiten bui-
„ ten toeſtemming der Verëenigde Staten, in een
„ Generaal Congres vergaderd, en zonder dat
„ het oogmerk en de during van die private Con-
„ ventie in de toeſtemming nauwkeurig geſpecifi-
„ ceerd zyn.

„ VI. Geen Staat zal eenige Impoſten oplegg-
„ gen of Schattingen heffen, waarvan de uit-
„ werkſels de clauſulen der Tractaten, door de
„ Verëenigde Staten met eenige Koningen, Prin-
„ ſen of Magten namaals te ſluiten, direct- of
„ indirectelyk zouden kunnen verhinderen.

„ VII. Geen der gezegde Staten zal in 't par-
„ ticulier eenige Oorlog-Schepen mogen houden
„ boven het getal, door de Vergadering der Ver-
„ ëenigde Staten nodig geöordeeld, tot verdedi-
„ ging van dien Staat en deszelfs Koophandel:

ART. XXVI. „ en 'er zullen in Vredes tyd door geen der gem. „ Staten eenige troepes op de been gehouden „ worden boven het gereſolveerde getal, om de „ verſterkte Plaatſen en Forten ter verdediging „ van dien Staat genoegzaam te bezetten; maar „ ieder Staat zal altyd een wel gediſciplineerde „ Land-militie hebben, wel gewapend en uitge„ ruſt, en zorg dragen in publyke Magazynen „ een bekwaam getal Veldſtukken en Tenten, „ met een behoorlyke quantiteit Ammunitie en „ andère Oorlogs-behoeften, gereed te hebben.

„ VIII. Wanneer een der gezegde Staten troe„ pes ter algemeene verdediging zal op de been „ brengen, zullen alle Officieren, van den rang „ van Kolonel en daar beneden, aangeſteld wor„ den door de Regering van dien Staat, of in „ zoodanig een manier als die Staat zal goed oor„ deelen de Nominatien te reguleren; en wan„ neer een Poſt in deeze vakant wordt, zal de„ zelve door dien Staat vervuld worden.

„ IX. Alle onkoſten van Oorlog en alle ande„ re uitgaven, welken ter gemeene defenſie of „ tot het algemeen welzyn gedaan, en door de „ Vergadering der Verëenigde Staten geördon„ neerd worden, zullen uit het Fonds der Alge„ meene Theſaurie betaald worden. —— De„ ze Theſaurie zal geformeerd worden door de „ Contributien van ieder der gemelde Staten, in „ proportie van het getal der Inwoners van alle „ Sexe, ouderdom of rang, behalven de *Indiа„ nen*, die in ieder Staat van Schattingen bevryd „ zyn; en, om de hoeveelheid dier Contributie „ te bepalen, zullen alle drie jaren de Inwoners „ geteld worden, in welke telling het getal der „ Blanken zal onderſcheiden worden, en deze

„ be-

„ beſchryving zal aan de Vergadering der Verëe- ART.
„ nigde Staten gezonden worden. —— De XXVI.
„ Schattingen, ter betaling van deze quota ge-
„ ſchikt, zullen opgelegd en geheven worden in
„ ieder Staat onder het gezag en orders van des-
„ zelfs Regering, binnen den tyd door de Ver-
„ gadering der Verëenigde Staten bepaald.

„ X. Ieder der genoemde Staten zal zig gedra-
„ gen aan de deciſie der Vergadering der Verëe-
„ nigde Staten, in alle gevallen, en by deze Acte
„ van Confederatie aan die Vergadering voorbe-
„ houden.

„ XI. Geen Staat zal zig in Oorlog inwikkelen
„ buiten toeſtemming der Verëenigde Staten in
„ een Congres vergaderd, ten zy ingevalle van
„ een dadelyken inval van een Vyand, of zekere
„ Wetenſchap van 't voornemen eener *Indiaan-*
„ *ſche* Natie, om hen aan te vallen, en in dat
„ geval alleen, wanneer de nood te dringend is,
„ om met de andere Staten raad te plegen.——
„ Geen byzondere Staat zal Commiſſien verlee-
„ nen aan eenige Schepen of Vaartuigen ten Oor-
„ log, of eenige Brieven van *Marque* en *Repre-*
„ *ſaille*, tot na eene Oorlogs-Declaratie door de
„ Vergadering der Verëenigde Staten gedaan,
„ en dan zelfs zullen zy maar verleend werden
„ tegen dat Ryk of Magt, of Onderdanen van
„ zoodanig een Ryk of Magt, waartegen de Oor-
„ log dus verklaard is, en zullen conform moe-
„ ten zyn met de reguleringen, door de Verëe-
„ nigde Staten dieswege gemaakt.

„ XII. Ten einde het algemeen welzyn der
„ Verëenigde Staten in agt te nemen en de gene-
„ rale Zaken te beſtieren, zal ieder Jaar, volgens
„ de form van electie door de Regering van ie-

ART. XXVI. „ der Staat gereguleerd, een zeker getal Gede-
„ legeerden verkoren worden, welke te *Phila-*
„ *delphia* zullen zitten, tot dat de Generale Ver-
„ gadering der Verëenigde Staten dit anders zal
„ goedvinden; en de eerſte Maandag van No-
„ vember van ieder Jaar zal tot deze byëenkomſt
„ vaſtgeſteld zyn. ——— Elk der bovengem.
„ Staten zal voor zig het regt behouden ten al-
„ len tyde van 't jaar zyn Gedelegeerden of een
„ van hun te herroepen, en in derzelver plaats
„ voor 't overige van 't Jaar anderen te zenden;
„ en ieder Staat zal zyn Gedelegeerden, gedu-
„ rende den tyd van de Generale Vergadering,
„ en zoo lang zy Leden van den Raad van Sta-
„ ten zyn, moeten onderhouden.

„ XIII. Ieder Staat zal een Stem hebben in de
„ beſlisſing van alle Geſchillen in de Generale
„ Vergadering.

„ XIV. De Generale Vergadering der Verëe-
„ nigde Staten zal alleen en excluſief het regt en
„ de magt hebben, om over Vrede en Oorlog te
„ beſluiten, behalven in 't geval van Art. XI.;
„ om regels vaſt te ſtellen, waarnaar de wettig-
„ heid der Pryzen, door Zee of Landtroepen
„ in dienſt der Verëenigde Staten gemaakt, zal
„ beſliſt en dezelve verdeeld zullen worden; om
„ Brieven van *marque* en *repreſaille* in Vredens-
„ tyd te verleenen; om regtbanken aan te ſtellen,
„ die van Zeerooveryen en alle misdaden op de
„ hooge Zeën begaan, kennis zullen nemen; om
„ gerigtshoven van appél aan te ſtellen, die in
„ alle gevallen van Pryzen finaal zullen oordee-
„ len; om Ambaſſadeurs te zenden en te ontvan-
„ gen; om Negotiatien, Tractaten en Alliantien
„ aan te gaan; om alle verſchillen, tegenwoordig

„ plaats

„ plaats hebbende, of die naderhand mogten ont- ART.
„ ſtaan, tuſſchen twee of meer der bovengemelde XXVI.
„ Staten, te beſliſſen, het zy over de Grenzen,
„ de Jurisdictie, of eenigerhande andere oor-
„ zaak; om geld te ſlaan en deszelfs gehalte en
„ waardy te bepalen; de maten en gewigten door
„ de gantſche uitgeſtrektheid der Verëenig-
„ de Staten vaſt te ſtellen; den Koophandel te
„ reguleren, en over alle zaken met de *Indianen*
„ te handelen, die geen Leden van een der Sta-
„ ten zyn; de Poſteryen van den eenen Staat
„ naar den anderen door 't gantſch gebied der
„ Staten, in te rigten en te reguleren, en van de
„ brieven en pakjes, met de Poſt gezonden, het
„ noodig port te ontvangen, ter betaling der on-
„ koſten van dat établiſſement; de Generaal-Offi-
„ cieren der landtroepen in dienſt der Verëenig-
„ de Staten aan te ſtellen; commiſſien te geven
„ aan de andere Officieren dier troepen, die vol-
„ gends Art. VIII. verkoren zyn; alle Zee-Offi-
„ cieren in dienſt der Staten aan te ſtellen, alle
„ noodige Ordonnantien tot beſtier en diſcipline-
„ ring dier troepen te beramen, en eindelyk om
„ hunne operatien te beſchikken. —— De Ge-
„ nerale Vergadering der Verëenigde Staten zal
„ gemagtigd zyn een Raad van State aan te ſtel-
„ len, en zoodanige Committés en Beampten als
„ zy noodig zullen oordeelen ter beſtiering en
„ uitvoering der algemeene zaken, onder hunne
„ auctoriteit, terwyl zy zitten, en onder die van
„ den Raad van State, wanneer zy geſcheiden
„ zyn. Zy zullen tot Preſident een hunner Le-
„ den verkiezen, en tot Secretaris, wien zy daar-
„ toe bekwaam zullen oordeelen, en zy zullen zig
„ mogen *adjourneren*, tot wat tyd van 't jaar en

ART. XXVI. „ wat plaats in de Verëenigde Staten zy zullen „ goedvinden. Zy zullen het regt en de magt „ hebben de noodige ſommen om geheven te „ worden vaſt te ſtellen en te bepalen, gelyk ook „ de noodige uitgaven; om geld op te nemen op „ 't *credit* der Verëenigde Staten; Vloten te bou„ wen en uit te ruſten; het getal der troepen, die „ op de been gebragt of gehouden moeten wor„ den, te bepalen; en om van ieder der gemelde „ Staten ter uitmaking dier *Armée* een *contingent* „ te eiſchen, geproportioneerd naar het getal van „ deszelfs blanke Inwoners. Deze eiſch der Ge„ nerale Vergadering zal verbindende zyn, en in„ gevolge dezelve zal de Regering van ieder Staat „ de byzondere Officieren benoemen, om volk „ te ligten, dezelve behoorlyk te wapenen en uit „ te ruſten; en deze Officieren en Soldaten, dus „ gewapend en uitgeruſt, zullen zig op den tyd „ en naar de plaats door de Generale Vergade„ ring bepaald, begeven. ——— Maar zoo de „ Generale Vergadering, wegens ſommige parti„ culiere omſtandigheden, raadzaam mogt agten „ een of meer Staten van het ligten der troepen „ uit te zonderen, of van dezelve minder dan „ hun contingent te eiſchen, of integendeel het „ dienſtig oordeelde, dat een of meer der Staten „ meer volk zouden opbrengen, zal dat buiten„ gewoon geëiſchte getal op de been gebragt, „ met Officieren voorzien, gewapend en uitge„ ruſt worden even als 't gewoon getal, ten zy „ de Regering van die Staten, aan wien die eiſch „ mogt gedaan worden, het gevaarlyk agtte om „ van zoo een buitengewoon getal volk ontbloot „ te worden, en in dat geval zullen zy niet meer „ fourneren, dan zy met hunne veiligheid zullen „ den-

„ denken overeen te komen. —— De Generale Art.
„ Vergadering zal geen Oorlog beginnen, of in XXVI.
„ Vredestyd brieven van *marque* en *repreſaille*
„ verleenen, of eenig Tractaat van Alliantie of
„ andere conventien, ten zy om Vrede te ſlui-
„ ten, aangaan, of geld munten en deszelfs waar-
„ dy vaſtſtellen, of de ſommen, welken geheven
„ moeten worden, en de noodige uitgaven be-
„ palen tot verdediging en voordeel der Staten of
„ een derzelve; noch geld negotiëren op 't credit
„ der Verëenigde Staten, noch over eenige ſom-
„ men geld beſchikken; noch 't getal der te bou-
„ wen of te koopen Oorlogſchepen, of der Land
„ of Zeetroepen te beſtemmen; noch een Com-
„ mandant en Chef aanſtellen, ten zy met verëe-
„ nigde toeſtemming van *negen* Staten, en geen
„ omvraag over eenigerlei punt, uitgenomen van
„ zig van dag tot dag te adjourneren, zal beſlift
„ worden als met de meerderheid van Stemmen
„ der Verëenigde Staten. ——— Geen Gedele-
„ geerde zal meer dan driemaal binnen zes jaar
„ mogen verkoren worden. ——— Niemand,
„ eenig employ hoe genaamd binnen de Verëenig-
„ de Staten bekleedende, en wegens het zelve,
„ het zy in perſoon of door handen van een an-
„ der, eenigerhande Salaris, jaargelden of *emo-*
„ *lumenten* ontvangende, zal tot Gedelegeerde
„ verkoren worden. ——— De Generale Verga-
„ dering zal ieder maand een Journaal van hare
„ zitting in 't licht geven, behalven van 't geen
„ de Tractaten, Alliantien, of Krygs-operatien
„ betreft, als men zal oordelen dat dit geheim
„ moet gehouden worden. De Gevoelens voor
„ en tegen van elk der Gedelegeerden zullen in
„ de Journalen geboekt worden, zo dikwils een

ART. XXVI. „ hunner zulks zal eiſchen; en den Gedelegeerden van ieder Staat, of zelfs aan een van hen „ in 't byzonder, zal een Copy geleverd worden, „ uitgezonderd als boven, om aan de Regering „ van zyn Staat mede te deelen.

„ XV. De Raad van State zal beſtaan uit een „ Gedelegeerde van ieder Staat, jaarlyks door „ de andere Gedelegeerden van zyn Staat te benoemen, en in geval deze Verkiezers niet mogten overëenkomen, zal hy door de Generale „ Vergadering benoemd worden. —— De Raad „ van State zal gemagtigd zyn alle Brieven aan „ de Verëenigde Staten geadreſſeerd te ontvangen, openen en te beantwoorden, maar zal „ geene Verbindteniſſen aangaan die de Verëenigde Staten verpligten. Zy zullen Correſpondentie houden met de Regeringen van ieder „ Staat, en met elk, die eene Bediening onder „ gezag der Verëenigde Staten of van de particuliere Regeringen bekleedt. Zy zullen by deze Regeringen of de Beämbten, wien in elken „ Staat de uitvoerende Magt toebetrouwd is, zig „ adreſſeren om hulp en byſtand van alle ſoort „ als vereiſcht zal worden. Zy zullen de inſtructien voor de Generaals opmaken en de Krygsverrigtingen zoo ter Zee als te Land beſtieren; „ maar zonder eenige verandering te maken in de „ Ontwerpen of Expeditien door de Generale „ Vergadering beſloten, ten zy een verandering „ van omſtandigheden voorvallende en tot hun „ kennis komende na het ſcheiden der Vergadering, eene verandering van maatregelen volſtrekt noodzaaklyk mogt maken. Zy zullen „ zorg dragen ter verdediging en bewaring der „ Veſtingen en gefortificeerde Havens. Zy zul-

„ len

„ len informatie zien te bekomen der gelegenheid Art.
„ en oogmerken van den Vyand. Zy zullen de XXVI.
„ maatregulen en Plans ter uitvoer brengen,
„ welke door de Algemeene Vergadering zullen
„ gereſolveerd zyn uit kragt van deze tegenwoor-
„ dige Confederatie. Zy zullen op de Theſaurie
„ *aſſigneren* voor zoodanige ſommen, welker be-
„ paling door de Generale Vergadering zal be-
„ ſtemd zyn, en ter betaling der Contracten, die
„ zy mogt gekregen hebben om te ſluiten. Zy
„ zullen toezien, beſtraffen, ja zelfs van hun
„ dienſt opſchorten alle Burgerlyke en Krygs-
„ Officieren onder 't gezag der Verëenigde Staten
„ dienende. —— Ingeval van dood of opſchor-
„ ting van een Officier, wiens Nominatie aan de
„ Generale Vergadering ſtaat, zullen zy die plaats
„ mogen vervullen tot de volgende Vergadering.
„ Zy zullen authentyke Berigten mogen in 't licht
„ geven en verſpreiden der Militaire verrigtingen.
„ Zy zullen de Generale Vergadering mogen be-
„ ſchryven tegen een nader tyd, dan zy, toen
„ zy ſcheidden, *geadjourneerd* waren, zoo een
„ gewigtig en onverwagt voorval tot welzyn en
„ voordeel der Verëenigde Staten of een derzel-
„ ven dit zoude mogen eiſchen. Zy zullen alle
„ zaken klaar maken, die onder het oog der Ge-
„ nerale Vergadering zullen komen, en alle Brie-
„ ven en tydingen door hun ontvangen by de
„ volgende zitting dezelve voorleggen, en een
„ nauwkeurig verſlag doen van al 't geen in
„ den tuſſchentyd is voorgevallen. Zy zullen tot
„ hun Secretaris een man, bekwaam voor die
„ Bediening, aanſtellen, welke, voor hy dezel-
„ ve aanvaart, een Eed van getrouwheid en ge-
„ heimhouding zal afleggen. De tegenwoordig-

„ heid

ART. XXVI. „ heid van *zeven* Leden van den Raad zal hen in „ ſtaat ſtellen, om werk af te doen. Ingeval van „ dood van een der Leden zal de Raad hier van „ kennis geven aan de Ambtgenoten van den „ overledenen, om iemand uit hen te verkiezen, „ om hem te vervangen in den Raad, tot 't hou„ den der volgende Generale Vergadering toe; „ en zoo wanneer 'er maar één zyner Ambtge„ noten in leven is, zal hem ook kennis gegeven „ worden, om te komen en zyn plaats te beklee„ den tot de volgende zitting.

„ XVI. Ingevalle *Canada* genegen ware zig by „ de tegenwoordige Confederatie te voegen, en „ deel te nemen aan alle de maatregulen der Ver„ eënigde Staten, zal het in de Unie toegelaten „ worden, en alle derzelver voordeelen genieten. „ Maar geene andere Colonie zal geadmitteerd „ worden, ten zy met toeſtemming van *negen* „ Staten. ——— Deze Articulen zullen aan de „ Regeringen van alle de Verëenigde Staten voor„ geſteld worden om door hun onderzogt te wor„ den; en wanneer zy dezelve goedkeuren, wor„ den zy verzogt hunne Gedelegeerden te magti„ gen, om ze in de Generale Vergadering te be„ kragtigen, waarna alle de Articulen, welke de „ tegenwoordige Confederatie uitmaken, onver„ breeklyk by alle en elk der Verëenigde Staten „ zullen gehouden, en de Unie voor eeuwig „ vaſtgeſteld worden. ——— 'Er zal hierna gee„ ne verandering in deze Articulen of in een der„ zelven, gemaakt worden, ten zy de verande„ ring te voren in de Generale Vergadering be„ paald, en naderhand door de Regeringen van „ ieder der Verëenigde Staten beveſtigd is.

't Ge

't Is waar, zoo men anderszins punt voor punt deze beide ſtukken met elkanderen vergelykt, ſchynt de Amerikaanſche Unie, *in ſommige opzigten*, wat netter beredeneerd te zyn: doch dit bewyſt niets meer, dan dat het gebrek aan innerlyke volmaaktheden door geen uitwendig ſieraad te vergoeden is, ja dat, aan den anderen kant, het nauwkeurig bepalen van byzonderheden dikwils nadeelig is, omdat het de gelegenheden tot inbreuk noodeloos vermeenigvuldigt. —— Ook moet men in 't vergelyken dezer twee Unien gedurig in agt nemen, de verſchillende omſtandigheden, waarin de Opſtellers zig ten opzigte van elkanderen bevonden. De Amerikaanſche Volkplantingen, by voorbeeld, hadden die *Conſiſtentie*, zoo in hunne regeringsvorm, als anderszins, nog niet gekregen, welke de byzondere Geweſten, die zig by de Unie van Utrecht verëenigden, eeuwen te voren, reeds gehad hadden. Hierom konnen de eerſten vry meer aan de vergadering van 't gemeen lighaam opdragen, dan de onzen gedaan hadden: ſchoon ik zeer twyfel, of zy zig hierover, in 't vervolg, zoo zy immer hun oogmerk bereiken, wel bedanken zullen. — Daar zy geene Stadhouders hadden, aan wien zy het beſliſſen hunner geſchillen over oorlog, vrede, enz., konnen opdragen: gelyk de onzen gedaan hadden: meendenze 't beſt te zyn, hiertoe met eene groote meerderheid te beſluiten. En zeker, dit was al zoo goed, als zulks aan de uitſpraak van Zegsmannen te laten. —— Over 't algemeen genomen egter, zou de *Utrechtſche* Unie, myns bedunkens, ver boven de *Amerikaanſche* te ſtellen zyn. —— Een vlugtig inzien dezer Unien zal deze ſtelling volkomenlyk be-

ART. XXVI.

ART. XXVI. bewyzen. —— Om korttegaan. —— 't Moet, myns oordeels, ten ſterkſten onze verbeelding ſtreelen, dat zelfs dat gene, 't welk in 't Engelſch — Amerikaanſch ontwerp niet uit de Unie kan genomen zyn; omdat daarvan in dezelve niets gevonden wordt; evenwel overeenkomſtig is met 't gene daaromtrent in onze Republiek plaats heeft: gelyk een ieder, die ſlegts eenige kennis heeft van de zaken van zyn Vaderland, onder 't lezen, van zelfs moet zyn in 't oog gevallen.

't Heeft, zoo 'k vertrouw, geene opheldering noodig, dat all' 't gene ik, tot hiertoe, met opzigt tot de Utrechtſche Unie, gezegd heb, alleen betrekking heeft tot den tyd, waarin dezelve gemaakt is. —— 't Zou toch eene groote dwaasheid zyn te willen beweren, dat zy even zoo geſchikt is voor den tegenwoordigen als den voorgaanden tyd. —— Iemand, die dit wilde ſtaande houden, zou zig met zyn eigen' woorden wederleggen. —— Onze Voorouders, gelykwe dit meermaals gezegd hebben, konnen zig toen, met geene mooglykheid, bekommeren, hoe men, voor het toekomende, het gelukkigſt Gemeenebeſt zou vormen, daar men nauwlyks wiſt of 'er met al dat ſtryden wel de ſchaduw van het geringſt Gemeenebeſt zou gewonnen worden. Zy beraamden alleen zulke punten, welken op hunne toenmalige omſtandigheden beſt paſten: terwyl ze voor de werkzaamheid van groote mannen, die hen zouden volgen, overlieten, in 't vervolg, zoodanige maatregels te nemen, als de uitkomſt der zake noodzaaklyk maken zou. Zoo gaat het met alle menſchelyke voordbrengſelen. De eerſte

ſtig-

ſtigters laten doorgaands veel over voor volgende bouwmeeſters, die het werk voltoojen moeten.— Art. XXVI.

Heeft iemand dit ooit klaar begrepen, zy, die, by het opſtellen dezer Unie, de maatregelen ter beſlisſinge van ſommige geſchillen, beraamden, hebben 't in zyne volle kragt verſtaan. 't Was, voorzeker, voor den tyd, waarin zy de Unie aangingen 't beſte middel, de uitſpraak in geſchillen over *Oorlog*, *Beſtand*, *Vrede*, *Impoſten* of *Contributien* te laten aan de Heeren Stadhouders, *die 'er toen waren.* Maar, onbewuſt van den eindelyken uitſlag hunner zake, of hoedanig en hoeveel, de Stadhouders zyn zouden, welken naderhand 't roer van Staat zouden in handen krygen, lietenze de verdere bepaling van dit punt aan de onzekerheid der toekomende tyden. 't Was dan geene blinde afleiding, maar veeleer eene daad van ongemeene voorzigtigheid, dat zy hieromtrent niets naarder vaſtſtelden: wel wetende, hoe ligt deze ſchikkingen, tegen het belang hunner Nakomelingſchap konnen aangeloopen hebben. In tegendeel: indien zy den gelukkigen uitſlag van hunne verbazende onderneming hadden kunnen vooruitzien; indien zy, voor 't vervolg, eenig denkbeeld hadden kunnen vormen van eene zoo vreedzame en beminnelyke regering, als die, waarin wy thans het opperſte geluk van ons Vaderland ſtellen, en waarvan het voorbeeld nog heden bezwaarlyk in de geſchiedeniſſen van dit Land te vinden is: ik zeg, indien zy geweten hadden, 't gene wy thans weten, zy zouden, door dit punt in 't midden te laten, geene gelegenheid gegeven hebben tot zoo veelerlei twiſt, tweedragt, ſcheuring —: met een woord: tot het aanmerkelyk-

ART. XXVI. lykſte gebrek, welk men in de grondwetten van eenig volk zou kunnen aantreffen.

Evenwel zal men kunnen zeggen, dat dit gebrek niet even groot is omtrent alle de punten, waartoe het zelve betrekking heeft. Over 't algemeen genomen, zal het miſſchien tot voordeel ſtrekken, dat men geenen *oorlog*, (dat is, zoodanigen, als waarvan in dit negende artikel geſproken wordt, en welken wy elders (*a*) breeder hebben omſchreven) mag aanvaarden, *dan met gemeene bewilliging van alle de Geweſten*: en dat dit punt aan geene uitſpraak onderhevig gemaakt werde. Die geen vreemdeling is in de Hiſtorie van ons Vaderland, en die, niet geheel onbedreven in de Staatsgeſteldheid van dit Gemeenebeſt, iets by redenkaveling weet naartegaan, zal, denk ik, dit gereedelyk toeſtaan.

Maar omtrent 't maken van *vrede* vertoont zig dit gebrek allerzigtbaarſt. De ondervinding heeft zelfs, by ſommige gelegenheden, de onnaarvolgbaarheid van dit punt middagklaar aangewezen. Elders hebbenwe gezien, dat men, verſcheidenmalen, vrede heeft moeten maken met meerderheid van ſtemmen (*a*): omdat 'er, in geval van verſchil onder de Geweſten, geen middel bepaald was, volgends welk 't zelve moeſt veréffend worden. 't Is ook, wanneer men dit ſtuk aandagtig doorziet, zeer onredelyk, dat één Geweſt, b. v., dat 't minſt by den oorlog lydt, eenen vrede zal tegenhouden, en daardoor de overige Bondgenoten alle de rampen van eenen vernielenden oorlog doen gevoelen. Ten tyde van 't Beſtand, haperde

(*a*) Zie II. *Deel*, bl. 188. *volg.*
(*b*) Zie II. *Deel*, bl. 184.

de 't hier allereerſt: en ſommigen zeiden toen reeds, dat dit punt, als ziende alleen op 't maken van zulken vrede met den Koning van Spanje, waarby men zig zyner gehoorzaamheid op nieuw onderwerpen zou, zonder ongerymdheid, op 't geval voor handen niet toe te paſſen was. ART. XXVI.

Die de moeite nemen wil dit tegenwoordig gebrek in de Grondwet van ons Vaderland met alle deszelfs gevolgen naartegaan, en deszelfs zigtbare gevaarlykheid daarnaar aftemeten: die zal, des houde ik my verzekerd, 't den eerſten ſtigteren dezer Republiek wel ten goede houden, dat zy hieromtrent geen' nauwer bepalingen gemaakt hebben; maar zig teffens niet genoeg kunnen verwonderen, dat de volgende bouwmeeſters, die 't werk voltooid, —— de Republiek opgebouwd en geſtevigd —— hebben, dit punt, door verandering van tyden een gevaarlyk gebrek geworden, niet hebben hervormd naar die regels, welken eene geſlepen' ſtaatkunde hun van zelfs aan de hand gaf.

't Punt der *Contributien* is 't derde, dat hier voornamelyk in aanmerking komt. Te voren, hebbenwe gezien, dat de Bondgenoten by 't vyfde en zesde artikel gemeene middelen beraamd hadden over alle de Geweſten; waaruit de koſten tot de gemeene beſcherming zouden gevonden worden. Op 't negende artikel nu ſtelden ze vaſt, dat zoodanige *Impoſten* of *Contributien* niet zouden mogen worden geheven, dan met eenparige bewilliging van alle de Geweſten; de beſliſſing over de geſchillen deswegens opdragende aan de *toenmalige* Heeren Stadhouders. Zy lieten dit dus wederom, voor 't vervolg, in 't midden: — en, indedaad, zeer wyslyk: —— want vol-

Art. XXVI. gende tyden toonden welhaast, dat 't invoeren van deze gemeene middelen, door alle de Gewesten op een eenparigen voet ondoenlyk was, en dat hunne zorgen weinig nut zouden gedaan hebben. Of liever: zy wisten, dat 's volks ware vryheid aan 't punt der *vryheid van Konsenten* hing: ——— daarom wildenze hunne nakomelingen hieromtrent de wet niet stellen: schoon de noodzaaklykheid hen dwong, een gedeelte van deze vryheid in andere, maar vertrouwde, handen te stellen.

De byzondere Gewesten zyn dus omtrent 't inwilligen in de *Petitien*, welken hun, thans ter tyd, door den Rade van State, voor de eerste reize, of op nieuw, gedaan worden, net zoo vry, als zy omtrent het inwilligen van allerlei *Impoſten* of *Contributien* zouden geweest zyn, in gevalle de *gemeene middelen* over alle de Gewesten in trein geraakt en gebleven waren: zonder dat zy, die niet goedvinden in de voorz. Petitien toetestemmen, gehouden zyn de uitspraak daarover aan iemand te verblyven.

Deze vryheid, omdat ze van eenen oneindigen invloed is op allerlei soort van zaken, zullen sommigen misschien eerder losbandigheid noemen. Ik heb my, op andere plaatsen (*a*), omtrent de vryheid van konsenten der byzondere Gewesten, breedvoerig, zoo ik meen, verklaard, en derzelver natuurlyke grenzen aangewezen. En ik zie niet welke nadeelen deze vryheid zou kunnen veroorzaken, indien men de bepalingen, welken ik aldaar gemaakt heb, slegts in agt neemt. In te-

(*a*) Zie II. *Deel*, bl. 167. *volg.* III. *Deel*, bl. 66.

tegendeel, alles wel overwogen, geloof ik, dat het verlies van deze vryheid 't juiſte kenmerk zou wezen van eene aanſtaande ſlaverny. ART. XXVI.

Om egter niets te ontveinzen, 't verval van het vyfde en zesde artikel onzer Unie heeft in de *Conſtitutie* dezer Landen een gebrek veroorzaakt, welk van te veel aanbelang is, om alhier overgeſlagen te worden. Toen men 't invoeren van gemeene middelen over alle de Geweſten had moeten laten varen, waren de byzondere Geweſten verpligt eene zekere *quote* aantenemen, volgends welke men de gemeene laſten van de Unie dragen zou. Doch de bepaling dezer *quoten* was ſlegts tydelyk, en duurde niet langer, dan elk oordeelde, dat zyne *quote* aan zyn vermogen geëvenredigd was. Dit moeſt, gelyk van zelfs ſpreekt, den grond opleveren, tot gedurige geſchillen onder de Geweſten. Elk verbeeldde zig, op eene te hooge *quote* geſteld te zyn. — En waarlyk! onder alle oneenigheden, welken 'er tuſſchen de Leden van dit Bondgenootſchap, van tyd tot tyd, hebben plaats gehad, zyn 'er geenen, die 't zelve naarder aan den oever van deszelfs ondergang gebragt hebben, dan de meenigvuldige twiſt, tweedragt en ſcheuringen, over elks aandeel in de gemeene laſten der Unie. ——— In onzen leeftyd zelf hebbenwe daarvan een voorbeeld gezien, welk ons Vaderland deed ſchudden op deszelfs grondveſten, en den band der Unie dreigde van een te ſcheuren. ——— Elders (*a*) hebbenwe getoond, dat de Bondgenoten gehouden zyn, de uitſpraak over deze geſchillen aan onpar-

ty-

(*a*) Zie II. *Deel*, bl. 169. *volgg.*

ART. XXVI. tydige Zegsmannen te verblyven; en daarom is 't te verwonderen, dat men nooit eene veilige wyze beraamd heeft, waarop deze geſchillen zouden kunnen beſlegt worden. ——— En wat den tegenwoordigen tyd aangaat, 't is voorzeker meer te hopen, dan te verwagten, dat hieromtrent eens zulke maatregels zullen worden genomen, waardoor dit Gemeenebeſt, ten minſten aan dezen kant, in veiligheid geſteld werde. 't Is waar, onze tegenwoordige regeringsvorm is eigenaartiger geſchikt, om de uiterſten van dit gevaar voortekomen: zoo als wy, in 't laatſte geval, ten duidelykſten, gezien hebben. Zonder de aanwezendheid van een Uitſtekend Hoofd had ons Gemeenebeſt buiten twyfel alle de ongelukken geſmaakt, welken twiſt en ſcheuring altyd ten onvermydelyken gevolge hebben. Niets kan ons daarom beter leeren, hoeveel belang wy moeten ſtellen in de behoudenis en voordplanting van het Doorlugtig Geſlagt, welk wy thans aan 't hoofd van dezen vrygevogten Staat geplaatſt zien. Heeft de groote verandering in onze eeuw voorgevallen niet in alles aan een iegelyk kunnen voldoen, zy heeft ten minſten het Gemeenebeſt in den ſtillen en geruſten Staat beveſtigd, dien men in de vorige eeuw niet kende, en waaraan deszelfs hoogſte belangen zoo nauw verknogt zyn. Behaagt 't der Voorzienigheid, dat eene lange reeks van mannelyke Nazaten de beminnelyke hoedanigheden van den tegenwoordigen Prins, als door een gelyk erfregt met het Stadhouderſchap, verëenige, zoo zal ons gezegend Vaderland ——— dit aanzienlyk Gemeenebeſt ——— nog vele eeuwen voor de heerſchzugt der Monarchen beveiligd zyn, en in zig zelve de zetel

van

van het waar geluk kunnen blyven: ——— misſchien ——— de eenigſte op den gantſchen Aardbodem. ART. XXVI.

Om te beſluiten. ——— Twee punten zyn 'er dan, waarin de Unie *voornamelyk* verandering noodig had: te weten: in 't ſtuk van vrede, en 't beſliſſen der geſchillen over de *quoten* in de gemeene laſten der Unie. Indien men dezelve in deze opzigten hervormde: en 'er voords de punten uitnam ('t V., VI., XIV. en XV.), die alleen op den vorigen tyd zien, en thans van geenerlei gebruik meer kunnen zyn; en 't *negentiende* en *twintigſte* artikel ſchikte naar de tegenwoordige geſteldheid van zaken: zou de Unie miſſchien nog heden de beſte Grondwet zyn, welke men voor deze Republiek zou kunnen maken. 't Is waar, 'er zyn nog verſcheiden' punten, waarvan men, door 't gebruik, afgeweken is. ——— Doch veelligt zou 't in twyfel kunnen getrokken worden, of de regels, daaromtrent by de Unie voorgeſchreven, voor 't algemeen, niet beter zyn, dan 't gene wy thans des aangaande zien gebeuren. ———

Hier kon, hier moeſt, ik eindigen. Doch ſommigen myner Lezers, verwagten, zoo 't ſchynt, dat ik, by deze gelegenheid, ——— by het afloopen van het geheele werk ——— die punten, waaromtrent ik van gedagten mogt veranderd zyn, ——— alsmede die gebreken, welken my mogten zyn onder 't oog gekomen, ——— opgeven zal. ——— En zeker, niets is billyker ——— niets eerlyker. ——— Ik heb zelfs, ten dien einde, voor 't afdrukken dezer laatſte bla-

ART. XXVI. den, de moeite genomen, 't geheele werk, zoo verre het door my vervaardigd is, op nieuw te doorlezen, en te overdenken. En ik betuig, na deze nauwkeurige en gezette overweging, in gemoede, omtrent geenerlei punten, welken ik beweerd heb, van gedagte te hebben kunnen veranderen. ———

Ik heb, ſedert de uitgave der twee eerſte deelen, omtrent dit of gene punt, wel eenige aanmerkingen hooren maken, of bedenkelykheden opperen: waarvan ſommigen zelfs het zwak myner gronden of bewyzen in de daad regtſtreeks aantaſtten. ——— Doch ik heb ook omtrent *geene* ſtelling ooit een beſluit genomen, alvorens ik het *voor* en *tegen* rypelyk had overwogen. ——— Dit kan ik in waarheid verzekeren, dat my nimmer eenige bedenkelykheid of tegenwerping is voorgekomen, welke ik, alvorens my te bepalen, niet voorzien en rypelyk gewogen had. ——— Sommigen myner Vrienden zelfs zouden kunnen getuigen, hoe ik hun, voor de uitgave der twee eerſte deelen, vele zwarigheden voorzegd heb, welken ſtonden gemaakt te worden. ——— Doch dit kon niet anders wezen. Een Lezer, niets anders onder 't oog krygende, dan het beſluit eener ſtelling met eenige weinige redenen, meent, dat hetzelve al te ligtveerdig genomen is, omdat 'er wel iets tegen in te brengen is. Hy bedenkt zig doorgaands op 't ſtuk zelf niet lang genoeg, om over de wettigheid van het beſluit te oordeelen, naardien hy veeltyds te vreemd is omtrent de geheele ſtoffe. En dit laatſte is eene voorname oorzaak, waarom ſommigen, omtrent deze en gene punten, van myne gedagten ſchynen te verſchillen. ——— Ik heb, dit gantſche werk door, alles,

les, wat ik beweerd heb, op dezelfde gronden gebouwd. Nergens heb ik iets uit eenen grond afgeleid, welke, regtſtreeks of eenigszins, tegen eenen anderen, waarop ik te voren iets beweerd had, aanhotſte: gelyk door voorname mannen voor my geſchied was. ——— Ik heb overal algemeene regels aan de hand gegeven, daaraan alle myne ſtellingen getoetſt en daaruit alle myne gevolgen getrokken. Zoo doende tragtte ik ons Staatsregt tot een zeker ſamenſtel (*ſyſtema*) te brengen zonder welk toch alle wetenſchap een louter wildzang is. ——— ART. XXVI.

Een uitgedrukt voorbeeld zal myne meening miſſchien gelukkiger te kennen geven. Op 't zevende artikel heb ik, in 't breede, betoogd, dat de Militie eigenlyk *Generaliteits* en niet *Provinciaal* is. Aan dezen generalen regel nu heb ik vervolgends alles getoetſt, en daaruit alles ontleend, dat ik aan de Generaliteit omtrent de Militie toegekend heb. ——— Aan het punt, dat de Militie *Generaliteits* en niet *Provinciaal* is, hangt dus op dat artikel alles. ——— Doch, wanneer men 't voor bewezen houdt, kan het ons, nog daarenboven, tot een rigtſnoer dienen, om 'er vele andere geſchillen naar aftemeten. Indien men, b. v., toeſtaat, dat de Militie *Generaliteits* is, vervalt, dit zy met eerbied gezegd, aanſtonds de grond, waarop de Provincie van Holland, in 't jaar 1657., ſtaande hield, dat 'er geen Kapitein-Generaal of Overhoofd over de Militie kon worden aangeſteld, dan met eenparigheid van ſtemmen. ——— Maar dit begrip, dat de Militie *Generaliteits* en niet *Provinciaal* is, ſtrydt, zooveel ik weet, met geen' een' anderen grond,

ART. XXVI. waarop ik iets anders, 't zy voor de Generaliteit, 't zy voor de byzondere Provincien, beweerd heb. ———

Doch deze ſchryfmanier, geheel nieuw in die wetenſchap, waarin ik dezelve heb getragt intevoeren, moeſt natuurlyk, uit hoofde van de gewigtige beſluiten en ſtellingen, welken 'er onmiddelyk uit voordvloeiden, aan velen vreemd voorkomen. Doch ik houde my verzekerd, dat zy, die moeds genoeg bezitten, om, alle vooroordeelen ——— welken als zoo vele nevelen zyn voor ons verſtand ——— afleggende, oorſprongelyk te denken, en 't gantſche ſtelſel, als 't ware, in één punt, ſamen te trekken, deze ſchryfwyze met alle hare gevolgen zullen billyken. Langs dezen weg, kan ons Staatsregt tot eene betoogbare wetenſchap gebragt worden, over de gegrondheid of ongegrondheid van welkers onderſcheidene leden elk burger zelf in ſtaat is te oordeelen. ——— 't Is te beklagen, dat de ſchryvers over 't Staatsregt dezer Landen nimmer om algemeene regels ——— nimmer om een generaal plan ——— gedagt hebben. Hunne redeneringen zyn meeſtal ſlegts *bloote ſtellingen*, zonder eenig bewys, nergens aan elkanderen hangende, en waaraan men op hun gezag volkomen geloof diende te geven: waarvan, onder anderen, alles, 't welk over de Vergadering der Algemeene Staten door zoo velen geſchreven is, tot een ontegenſpreeklyk bewys kan verſtrekken.

Doch om weer te keeren, van waar ik begonnen was; ſchoon ik omtrent geene ſtellingen, welken ik beweerd heb, van gedagte veranderd ben, zyn my egter, ſedert de uitgave der twee vo-

vorige deelen, eenige misslagen onder 't oog gebragt, welken ik geene zwarigheid make by dezen openlyk te erkennen. ——— ART. XXVI.

In 't *eerste* deel (*Art.* V. §. IV. bl. 214. (386.)) leest men: *Ook stelde de* BISSCHOP, *te Utrecht, omtrent 't jaar* 1398., *eenen Excyns op 't Gemaal*, enz. ——— Doch sedert onderregtte my de geleerde en oordeelkundige Heer VAN WACHENDORFF, Sekretaris der Stad Utrecht, dat men op de door my aldaar aangehaalde plaats van PHILIP DE LEYDEN niet vond, dat de *Bisschop*, maar wel dat de *Stad*, dien Excyns op 't Gemaal gesteld had; en dat Utrecht, in tegendeel, 't regt van Excynsen te stellen altyd ten sterksten had voorgestaan tegen de Bisschoppen (*a*). En ik moet bekennen, dat een al te vlug doorbladeren van dien voorz. schryver my, daar ter plaatze, iets aan den *Bisschop* had doen toeschryven, 't welk door VAN LEYDEN van de *Stad* verhaald wordt.

In 't *tweede* deel (*Art.* VII. §. XXII. bl. 76. 77.) schreef ik: *All' 't welk zoo gebleven is, tot na de laatste verandering in de regering, sedert welken tyd, meen ik, de militie van dezen Staat door, of van wege, den Kapitein-Generaal* ALLEEN *gemonsterd is.* Maar sedert ben ik onderregt, dat de monstering van 't Krygsvolk van den Staat, nog tegenwoordig, pleeg te geschieden door Kommissarissen van den Rade van State, niet alleen in steden van de Generaliteit, maar ook van byzondere Provincien.

In

(*a*) Vergel. BURMAN *Utrechtsch Jaarb.* I. *Deel*, bl. 203.

ART. XXVI. In *'t zelfde* Deel (bl. 108,) leeſt men ook: *Voor de* REPARTITIE *toch, dat is, voor 't jaar* 1588., *zyn 'er, myns wetens, geene voorbeelden voorhanden, dat de Staten der byzondere Provincien Officieren* OVER 'T VOLK VAN HUNNE REPARTITIE *aangeſteld hebben.* ——— Een myner kundigſte en oplettendſte Vrienden merkte hierop aan, dat deze plaats, zoo als ze lag, tegenzeglyk ——— of zeer duiſter ——— was. ——— En zeker dit is zoo. ——— Dit kwam egter alleenlyk voord uit afgetrokkenheid van gedagten op den tyd, toen ik dit ſchreef. ——— Ik wilde zeggen, dat de byzondere Provincien, voor 't jaar 1588., geene Officieren over de Militie hadden aangeſteld, niettegenſtaande het nog wel gebeurd was, dat de betaling der Militie over de Provincien verdeeld was geweeſt, en ſommige Provincien, met name, Holland, onder *decharge* van den Ontvanger-Generaal, aan die Militie, welke in ſommige plaatſen, waaraan hun zeer veel gelegen was, in garnizoen lag, betaald hadden: gelyk ik dit, even te voren (bl. 89. *volgg.* en, vooral, 91. *in de note*), aangewezen had.

Wyders, ſchreef ik nog in datzelfde deel (bl. 238.): *Ja men vindt zelfs, myns wetens,* NERGENS, *dat dezen door de overige Provincien dit beſluit van* 1583., *of eenige andere overgifte, tegengeworpen is.* Doch hieromtrent ſchreef my, kort daarop, een der aanzienlykſte en kundigſte Regenten van dit Land: „ dat hem was voorgekomen, dat die reſolutie door Prins Maurits „ ter Vergadering van H. H. M. aan die van „ Holl. was tegengeworpen; doch dat de Ge„ kommitteerden dier Provincie, of liever de „ Ad-

„ Advokaat van 't Land, daarop, in zekere re- ART.
„ monſtrantie, hadden geantwoord, *dat de ver-* XXVI.
„ *keerde conſtructie of uitleg, die eenigen van*
„ *H. H. M. van den klaren tekst der naarder*
„ *Unie, op 't dertiende artikel van dezelve, by*
„ *'t extrakt van 't Reces van* 1583., *deden, on-*
„ *weerſpreeklyk, van ongegrondheid wierd over-*
„ *tuigd, naardien op 't zelve Reces door de ge-*
„ *zamentlyke Provincien niets gedaan zynde, 't*
„ *dertiende artikel der Unie in zyn geheel en on-*
„ *veranderd was gebleven, en by de Provincien*
„ *gebruikt in den haren, naar haar welgevallen*
„ *en diſcretie:* waarvan tot een voorbeeld wierd
„ bygebragt *'t beding by den opdragt van 't Gou-*
„ *vernement der Provincie van Utrecht aan zyne*
„ *Excellencie in* 1590., *met kennis en goedvin-*
„ *den van H. H. M. gedaan, rakende de be-*
„ *ſchikking over den Godsdienſt.*"

Maar, behalven deze misſlagen, zyn 'er my geenen voorgekomen, welken alhier verdienen aangeteekend te worden. Doch, ſedert de uitgave van 't *tweede* Deel, is my nog een *geval* (*caſus*) aan de hand gegeven, welk, op 't *negende* artikel, voorzeker, had moeten behandeld worden. ——— Ik zal de vryheid nemen hetzelve hier te plaatſen, met verzoek, dat myne Lezers het op bladz. 193., *onder aan*, met hunne gedagten, gelieven intelaſſchen.

Maar hoe zal 't gaan (heeft men my gevraagd), in gevalle niet een Bondgenoot, maar een Wingeweſt, een gemeen goed: b. v. Staats-Vlaanderen, Braband, Surinamen, of Batavia: aangetaſt wierd? ——— Zal ééne Provincie, in dat geval, ook altyd eenen oorlog kunnen tegenhouden?

't Is

ART. XXVI. 't Is buiten alle tegenſpraak, en ik heb 't meermalen aangemerkt, dat de Bondgenoten, by 't aangaan der Unie, geen oogmerk altoos kunnen gehad hebben, om Wingeweſten te maken, veelmin, om, in andere Weereldeelen, hiervan daan, eene heerſchappy te voeren, aanzienelyker en uitgeſtrekter, dan van vele Vorſten in Europa. En 't is dus klaar, dat 'er omtrent zoodanig geval in onze Unie geene bepaling gemaakt is, of heeft kunnen gemaakt worden. —— Om dan op deze vraag te antwoorden, moeten wy de gezonde reden, of 't natuurlyk regt, te baat nemen, en, volgends deszelfs onwrikbare regels, uitſpraak doen. Dezen nu leeren, dat wanneer over 't verdedigen van een gemeen goed geſchil ontſtaat, de meerderheid genoegzaam is, om eene beſlisſende uitſpraak te doen: omdat 't onredelyk zyn zoude, dat de *meerderheid* de *minderheid* zou moeten volgen. —— Wilt dan de meerderheid, dat men dat goed met de wapenen zal verdedigen, of aan den vyand ontweldigen: 't ſpreekt van zelfs, dat de minderheid daaraan gehouden is. —— Vindt deze egter niet goed, zig in den oorlog te ſteken —— oordeelt zy 't te verdedigene *territoir* de koſten, tot het voeren van den oorlog benoodigd, niet weerdig —— dan moet zy haar regt op het zelve aan hare overige Bondgenoten overdoen, en 't voor rekening van dezen, in 't vervolg, overlaten. —— Zy moet dan, in dit opzigt, de gemeenſchap te niet doen. ——

Deſe voorſz. Poincten ende Articulen zyn by de Ghedeputeerden van den Lantſchappe van Geldre eñ Graeffſchappe Zutphen onderſchreuen, eñ namentlyck by myn Heere Graeff Johan van Naſſau, Stadthouder van deſelue Landen, voor hem ſeluen ende met d'andere Ghecommitteerden wten naem van de ghemeen Ridderſchap van de voorſz. Furſtendomme van Gelre ende Graeffſchappe Zutphen, mitsgaders by de Gedeputeerde van Hollant, Zelandt, Utrecht, ende Ommelanden voorſz. binnen Utrecht vergadert, eñ gheauctoriſeert als boven, wterlyck ghearreſteert ende ghefloten: *Des hebben die voorſz. Gedeputeerden van den Lande van Gelre eñ Graeffſchappe Zutphen, omme vorder verclaringe van de Banreheren, groot ende cleyne Steden van de voorſz. Furſtendomme eñ Graeffſchappe te doen dach ghenomen tot den 9. February toecomende, eñ dat binnen der Stadt Utrecht aen die Gecommitteerden van de Staten aldaer.* Aldus ghedaen t' Utrecht op den 23. January, 1579., onder die handen van myn Genadige Heere die Stadthouder voorſz. eñ den voorſz. Gedeputeerden ter meerder verſekertheit hier onder gheſtelt, eñ was ondertekent Johan Graef zu Naſſau, Catzenelleboge, &c. *Van weghen die Ridderſchappe des Furſtendoms Gelre eñ Graefſchap-*

ſchappe Zutphen, ALLEXANDER VAN TELLICH, GELIS PIECK, JOACHIM VAN LIERE, ALLEXANDER BENTINCK. Van weghen die van Hollant, G. Poelgeeſt, P. Buys, Reynier Cant. Van weghen die Staten van Zeelandt, Willem Roelſius, Nicolaes Blancx, Pieter de Rycke, Caspaer van Vosberghen. Van weghen die Staten van Utrecht, Auſonius van Galama, *de mandato Capituli ſui*, (op laſt van zyn Kapittel) SCHORE, Jacobus Verhaer, Vicedecanus Sancti Petri, de *mandato Capituli* (op laſt van 't Kapittel), Adriaen van Zuylen, Lambertus van der Burch, *Capitulo jubente* (op bevel van 't Kapittel), F. de Wten-Eng, Reynhart van Azwine, *Bartolomeus van den Wael*, Nicolaes van Zuylen, A. D. Leyden, Lubbert van Cleeff. Van weghen die Staten der Omlanden, *Egbert Clandt*, E. Jarges.

Ghecollationeert teghens die originele betekende Unie is deſe Copye beuonden daermede t' accorderen by my Lamzweerde.

Zoo lees ik deze onderteekening in alle *gedrukte* exemplaren der Unie, welken my ooit onder 't oog gekomen zyn: zelfs in dat, waarvan ik my, dit geheele werk door, bediend heb, en welk niet zeer lang na het vaſtſtellen der Unie ſchynt gedrukt te zyn (1). —— Ook bewyſt het

(1) Het gedrukt exemplaar, waarvan ik my in dit werk overal bediend heb, is *Ghedruct t' Utrecht, by de Wedu-*

het ſlot, in alle de gedrukte Unien: *Ghecollationeert teghens die originele betekende Unie, is deſe Copye beuonden daermede t' accorderen, by my* LAMZWEERDE: dat het afſchrift, welk men in druk gevolgd heeft, door *Lamzweerde*, Sekretaris van 't Kapittel van St. Marten, of den Dom, te Utrecht, met het oorſprongelyke was vergeleken: alsmede, dat zulks, niet lang daarna, moet geſchied zyn, omdat gem. WILLEM VAN LAMZWEERDE dat ambt ſlegts tot het jaar 1582. bediend heeft (*a*). —— Doch, niettegenſtaande dat, is deze onderteekening, in zoo vele gedrukte exemplaren der Unie, als my ooit onder 't oog gekomen zyn, geenszins, in allen opzigte, overeenkomſtig met de oorſprongelyke Unie. De met loopende letters gedrukte woorden: *Van weghen de Ridderſchappe des Furſtendoms Gelre ende Graeffchappe Zutphen:* zyn in de *oorſprongelyke* Unie met de pen doorgehaald, en *geen één* van de Gelderſche Heeren Gedeputeerden heeft *toen* de Unie onderteekend; uitgenomen alleen *Graaf Jan van Naſſau.* Zelfs hebben de Hollandſche Gedeputeerden, die in de oorſprongelyke Unie onmiddelyk agter Graaf Jan van Naſſau volgen, zoo 't ſchynt met voorbedagten ra-

we van Coenraet Henrickſz., wonende in den gulden Engel by die Gaert-Bruggbe, in klein 4to. ——, met ſlegte romeinſche letters. —— 't Zelve is my preſent gedaan door den Wel Ed. Geſtr. Heere Mr. RÖELL, Sekretaris der Stad Utrecht, en, zoo zyn Ed. meende, niet lang na de Unie, gedrukt. Doch men vindt daarin, zoo als ik in den tekſt zeide, dezelfde fouten in de onderteekening der Unie, welken in alle andere gedrukte exemplaren gevonden worden. ——

(*a*) Zie I. *Deel, Hiſt. van de Unie*, §. XII., bl. 34.

rade, eenige tuſſchenwydte opengelaten voor de Gelderſchen, om naderhand te kunnen teekenen. Men hale derhalven de pen door dat alles, 't welk de Heer BONDT, misleid door 't gene agter alle gedrukte Unien ſtond, en de *oorſprongelyke* nimmer onder 't oog gehad hebbende, *met opzigt tot de overige Gelderſche Afgevaardigden*, in zyne *Hiſtorie der Unie*, I. *Deel*, §. IX., bl. 22. *volg.*, geſchreven heeft. —— De reden, waarom de Gelderſche Gedeputeerden toen niet geteekend hebben, blykt genoegzaam uit de insgelyks met loopende letters gedrukte woorden: *Des hebben die voorſz. Gedeputeerden van den Lande van Gelre*, enz.: te weten: zy waren niet volkomen gelaſt, en dorſten daarom tot de onderteekening niet komen. —— Zy kwamen kort daarop te rug met volkomen volmagt, en teekenden toen de Unie *Kwartiersgewyze:* gelyk, in 't vervolg, blyken zal. —— Ook vindt men onder de onderteekenaars der *oorſprongelyke* Unie niet: *de mandato Capituli ſui* SCHORE: maar, in plaats van dezen: *W. van Amerongen.* —— Agter *Lambertus van der Burch* leeſt men in de oorſprongelyke niet, zoo als in de gedrukte Unien: *Capitulo jubente:* maar: *juſſu Capituli.* —— Ook worden onder de *oorſprongelyke* Unie de namen van *Bartolomeus van den Wael* en *Egbert Clandt* niet gevonden. —— Voords ſchynt in de *oorſprongelyke* de naam van *Reinhart van Azwine Reinhart van Azwiny* geſpeld te zyn. —

Ondertuſſchen betuig ik geene reden te kunnen uitdenken, waarom 'er tuſſchen de *gedrukte* en *oorſprongelyke* Unien met opzigt tot de onderteekening een zoo aanmerkelyk verſchil plaats heeft. —— Kwamen de namen, enz., welken men

ag-

agter de gedrukte Unien vindt in alles overeen met de *Concept — Unie*, waarvan het oorſprongelyke almede by den Rade van State bewaard wordt, men zou kunnen denken, dat deze misſlag daarvan zyn oorſprong had: ——— dat de uitgevers der Unie het *Concept* voor de *Unie zelf* genomen hadden. ——— Maar tuſſchen de Onderteekenaars dezer *Concept — Unie*, en die, welken agter de gedrukte exemplaren der *Unie zelve* gevonden worden, is almede een merkelyk onderſcheid: behalven ook, dat 'er tuſſchen 't *Concept* en de *Unie zelf* nog in velerlei opzigten te veel onderſcheid is, dan dat men zou kunnen ſtellen, dat men het zelve *voor onze Unie* zou hebben kunnen nemen: gelyk iemand, b.v., uit dit ſlot van onderteekening zelf genoegzaam kan opmaken. ———

VERCLARINGHE VAN 'T XIII. ARTIKEL.

Alſoo eenighe ſchynen zwaricheyt te maken op 't 13. Artikel van de Unie den 23. deſer Maendt gheſloten tuſſchen die Gedeputeerde van den Landen van Geldre eñ Zutphen, Hollandt, Zelandt, Utrecht ende Ommelanden, tuſſchen die Eems en de Lauwers, als of die meyninghe ende intentie ware gheweeſt niemant in deſelue Unie te ontfanghen, dan die ghenen, die der Religions-vrede by de Eertz-Hertoge van Oiſtenryck eñ Rade van der Staten neffens hem by aduis van de gheneräle Staten geconci-

cipieert is oft ten minſten die beide die Religien, te weten die Catolike Roomſche en de Ghereformeerde ſouden toelaten: Soo iſt, dat die voorſz. Ghedeputeerden, die over die voorſz. Unie gheſtaen ende deſelue gheſloten hebben, om alle misverſtant ende wantrouwe wech te nemen, by deſen wel hebben willen verclaren haerlieder meyninghe ende intentie niet gheweeſt te ſyn, noch als noch te weſen, eenighe Steden ofte Prouincien, die ſich aen de voorſz. Catolyke Roomſche Religie allene ſullen willen houden, ende daer 't ghetal van de Inwoonderen derſeluer van de Ghereformeerde Religie zo groot niet en is, dat ſy vermogens die voorſz. Religions-vrede het exercitie van de Ghereformeerde Religie ſoude moghen ghenieten, van de voorſz. Unie ende verbynteniſſe wt te willen ſluiten: Nemaer, dat zy desnietteghenſtaende bereyt ſullen weſen, alſulcke Steden ende Prouincien, die ſich alleen aen de voorſz. Roomſche Religie ſullen willen houden, in deſe Unie te ontfangen, by ſo verre ſy ſich anders in de andere Poincten eñ Articulen van de voorſz. Unie ſoude willen verbinden en als goede Patrioten dragen, ſoo die meyninghe niet en is, dat d' een Prouincie oft Stadt hem 't feydt van d' andere in 't point van de Religie ſal onderwinden, eñ dit, om te meerder

der vrede eñ eendracht tuſſchen die Provincien te houden, ende die principaelſte occaſie van twiſt en tweedracht te vermyden ende ewech te nemen. Aldus ghedaen t' Utrecht den eerſten February, 1579.

Deze verklaringe vindt men agter alle gedrukte, my bekende, exemplaren der Unie. Doch men vindt dezelve, 't gene ten hoogſten verwonderlyk ſchynen mag, niet agter de *oorſprongelyke* Unie. En dit is te verwonderlyker, omdat de *Ampliatie* van 't vyftiende Artikel, welke zoo aanſtonds volgen zal, agter de *oorſprongelyke* gevonden wordt. Waarſchynelyk is 't, dat men de reſolutie der Algemeene Staten, waarby deze verklaringe geſchiedde, zal verzuimd hebben te ſtellen agter de *oorſprongelyke* Unie, en dat men hieraan eerſt zal hebben beginnen te denken by 't *copiëren* of doen drukken der Unie.

Voor 't overige kan men omtrent deze verklaring naarzien ons II. *Deel*, *Art.* XIII., bl. 233. *volg.*

AMPLIATIE VAN 'T XV. ARTIKEL.

Alſoo hier voren in 't 15. Artikel verſien es tot alimentatie eñ onderhout van de Gheeſtelycke perſoonen, die gheweeſt ſyn in eenighe Conuenten ofte Collegien, ende hem daer wt ter cauſe van de Religie ofte andere redelycke oorſake begheuen hebben, ofte namaels begeuen ſullen, ende dat ſeer

te beduchten es, dat ter oorſaken van dien eenighe proceſſen ſouden mogen verryſen, ghelyck ſy verſtaen, dat alrede verreſen ſyn, wt ſake, dat alſulcke perſonen ſullen willen pretenderen gherechtich te ſyn in de ſucceſſie van de goeden van hun Ouders, Broederen, Suſteren eñ anderen vrienden ofte magen metter doot achterghelaten, ofte noch achter te laten, ende oock die gene, die ſylieden in hun leuen by tytel van gifte, tranſporte ofte eenighe andere ſoude moghen ouerdraghen, geallieneert ofte oock naer hun doot verſekert hebben: Soo iſt, dat die voorſz. Bontgenoten, om die ſelue proceſſen ende die ſwaricheden, die daer wt ſoude mogen opſtaen, te verhoeden, goetgeuonden hebben alle die proceſſen, die ter cauſe voorſz. alrede geinſtitueert ſyn, ende noch namaels geinſtitueert ſullen moghen worden, te ſuſpenderen, in ſtate en ſurceantie te houden, ter tyt toe anders by de voorſz. Bontghenoten ende andere, die hen in deſe eenicheyt ende verbande ſullen moghen begheuen, generalick daerop (oock by d'autoriteyt van d'Ouerheyt iſt noot) gheordonneert ende verclaringhe ghedaen ſal zyn. Aldus ghedaen by de voorſz. Gedeputeerden opten 1. February, 1579., ende was ghetekent: Lamzweerde.

Van

Van deze *Ampliatie* is reeds geſproken in 't II. *Deel*, *Art.* XV., §. I., bl. 263.

Op huyden den 4. Febreary 1579. ſyn in de Vergaderinhge van de voorſz. Ghedeputeerden binnen Vtrecht verſaempt, ghecompareert die Ghedeputeerden van Ghent onderſchreuen, eñ hebben verclaert, dat ſyluyden gheuiſiteert hebbende die pointen ende Articulen van de voorſz. Unie, eñ 't ghene in crachte van dien vorder gebeſogneert is geweeſt, 't ſelue goet vonden, ende hebben deſelue alſulckx in crachte van haerluyder brieuen van credentie, ſpeciale procuratie ende inſtructie, ghedateert den 27. January, 1597., geaduoyeert, geapprobeert eñ geratificeert, belouende als d'andere Bontghenooten deſelue ende yder poinct van dien byſonder t'onderhouden, naertegaen ende te achtervolghen: Des t' oirconden hebben die voorſz. Ghedeputeerden haerlieder handen hier onder gheſtelt, ten Daghe, Maent ende Jare als boven, eñ was ondertekent van weghen die van Ghent, Adolf de Grutere, Lievin Tayart, Chriſtoffel de le Becque, Lucas Mayart.

Gendt was dan de eerſte ſtad, die de Utrechtſche Unie, nadat dezelve was tot ſtand gebragt, openlyk aannam. Zy heeft egter van dezelve, zoo veel ik weet, nimmer eenig byzonder

voordeel getrokken. In 't jaar 1584., op den zeventienden van Herfſtmaand, gaf men de ſtad over aan Parma, op zeer glimpige voorwaarden, uitgenomen ten opzigte van den Godsdienſt, alzoo de ingezetenen beſluiten moeſten, tot het oefenen van den Roomſchen, of tot het ruimen der ſtad (*a*). En ſedert bleef dezelve aan de zyde van den Koning, afgeſneden van 't lighaam der *Algemeene Staten*, en van de Staten der *naarder Unie.*

Op huyden den 5. Martij 1579. ſyn in de vergaderinge van de voorſz. Gedeputeerden binnen Vtrecht vergadert, gecompareert die Gedeputeerden van de ghemeyne Ritterſchappe des Nimegeſchen Quartiers, mitsgaders van de Stadt Nimegen, eñ hebben verclaert, dat ſy luyden gheviſiteert hebben die Poincten eñ Articulen van de voorſz. Unie, eñ 't ghene in cracht van dien vorder is gebeſoigneert geweeſt, 't ſelve goet ghevonden, eñ hebben die ſelue alſulcx in cracht van haerlieder inſtruction met des voorſz. Stads Nymeghens ſecreet Seghel beſegelt in date den 12. February 1579. geaduoyeert, geapprobeert ende geratificeert: Aduoyeren, &c., mits deſen: belouende als d'andere Bontgenoten deſelue ende yder Poinct van dien byſonder t'onderhouden,

na

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VIII. *Deel*, bl. 18.

na te gaen ende achtervolghen: Des 't oirconden hebben die voorſz. Gedeputeerden des ghemeynen Ritterſchaps des Stadts eñ Nymeſchen Quartiers haerlieder handen hier onderghеſtelt ten Daghe, Maendt ende Jare als bouen, ende was onderteyckent, Gelis Pieck, Jan Kelfkens, Aernt van Zeller, Dirck Flemingh, Lambert Jansz., Johan van de Haue.

Op huyden den 9. Martij 1579. Is gecompareert in de vergaderinghe van de voorſz. Gedeputeerden binnen Utrecht vergadert die Gedeputeerde van de ghemeynen Ritterſchap, hooft ende cleyne Steden des Arnhemſchen Quartiers, eñ heeft verclaert, dat hy gheviſiteert heeft die Poyncten eñ Articulen van de voorſz. Vnie, eñ 't gene in crachte van dien vorder is gebeſoigneert gheweeſt, 't ſelue goet gevonden, eñ heeft deſelue alſulcx in cracht van zyne brieuen van credentie in date den 18. eñ van ſekere Inſtruction in date den 16. February 1579., beyde met des Stads van Arnhems ſecreet Seghel beſegelt, naer langhe ende rype deliberatie geaduoyeert, geapprobeert eñ geratifiſeert: Aduoyeert, &c., mits deſen, belouende in qualite als vooren, als d' andere Bondtgenoten, deſelue eñ yder Poinct van dien byſonder t' onderhouden, na te gaen eñ

t'achtervolgen: Des t'oyrconde heeft de voorſz. Gedeputeerde des gemeynen Ritterſchaps, hooft eñ cleyne Steden des Arnhemſchen Quartiers ſyn hant hier onder geſtelt ten dage, maent eñ Jare als bouen, eñ was onderteyckent, Allexander Bentinck.

Deze byzondere onderteekening der Gelderſchen was buiten twyfel onnoodig geweeſt, in gevalle zy, gelyk agter de gedrukte exemplaren der Unie ſtaat, te voren, benevens de Hollanders, Zeeuwen, enz., reeds geteekend hadden. Zy hadden, als dan, 't verrigtte door hunne Gevolmagtigden, ſlegts, behoeven goed te keuren: gelyk door die van Holl., Zeel., enz., gedaan was.— Voor 't overige verzoek ik ieder een, alhier te herlezen 't gene de Heer BONDT, nopens de onderteekening der Gelderſchen (I. *Deel*, *Hiſt. van de Unie*, §. XIV., bl. 37. *volg.*), geſchreven heeft.

Op huyden den 23. Martij 1579. ſyn gecompareert in de vergaderinghe van de voorſz. Gedeputeerden van de Geunieerde Provincien, binnen Vtrecht vergadert, die Gedeputeerden van de Steden Leuwerden, Sneeck, Franiker, eñ van ſekere Grietmans ende Grietenyen, met eenighe particuliere Edelen van den Landen van Vrieslant, in haerlieder procuratie benoempt: Eñ hebben verclaert, dat ſy geviſiteert hebbende die Poincten ende Articulen van de voorſz. Unie,

Unie, eñ 't ghene in cracht van dien is vorder gebeſoigneert gheweeſt, 't ſelue goet vonden: Eñ hebben die ſelue alſulcx in crachte van de voorſz. haerlieder procuratie in date den 12. Martij 1579. geadvoyeert, geapprobeert eñ geratificeert: advoyeeren, approberen eñ ratificeren mits deſen, belovende als d'andere Bondtgenoten dieſelue, eñ yder poinct van dien byſonder te onderhouden, na te gaen eñ te achtervolghen: Des t' oyrconde hebben die voorſz. Gedeputeerden van de voorſz. Steden Leuwarden, Sneeck, Franiker, eñ van zekere Grietmans eñ Grietenyen, met eenige particuliere Edelen van den Landen van Vrieslandt, haerlieder handen hier onder gheſtelt ten Dage, Jaer ende Maent als bouen: ende was ondertekent: B. Idzaerda, Jelle Sibesz.

Men herleze hier, vooral, I. *Deel*, *Hiſt. van de Unie*, §. XVI., bl. 40. *volgg.*

Op huyden den 11. Aprilis 1579. ſyn gecompareert in de vergaderinghe van de voorſz. Ghedeputeerden van de Geunieerde Provincien binnen Vtrecht vergadert, die Gedeputeerden van de Stadt Venlo, namentlick: Geraert van Lohn, Herman de Laet Corneliſſen, Schepenen, Jacob Goris,

Raet, und Johan de Groot, als Gedeputeerden van de Ghemeente aldaer, ende hebben verclaert, dat zy geviſiteert hebbende die poincten ende Articulen van de voorſz. Unie, ende 't gene in crachte van dien is verder gebeſoigneert geweeſt, 't ſelue goet gevonden, eñ hebben die ſelue alſulcx in crachte van haerlieder Inſtructie in date den 3. Aprilis 1579. geadvoyeert, geapprobeert ende geratificeert: advoyeren, approberen, ende ratificeren mits deſen, belovende als d'andere Bontgenooten deſelue ende yder poinct van dien byſonder t'onderhouden, na te gaen ende t'achtervolgen: Des t'oirconde hebben die voorſz. Gedeputeerden van de voorſz. Stede van Venlo haerlieder handen hier onder geſtelt ten Daghe, Jare ende Maent als bouen: Ende was onderteyckent: Geraert van Lohn, Herman de Laet Corneliſſen, Jacob Goris, Johan de Groot.

Venlo wierd dus ook een lidmaat der Unie, begrepen onder de Provincie van Gelderland, waartoe dezelve ſtad van ouds behoorde. ——— Doch dit lidmaatſchap was van geen langen duur. ——— In 1586. wierd de ſtad belegerd door den Prinſe van Parma, en de ſtaatſche bezetting door de burgery, met de wapenen in de vuiſt, gedwongen, om zig met Parma te verdragen: gelyk op den agtëntwintigſten van zomermaand,

maand geſchiedde (*a*): waarna die van Venlo, door een plakaat van Leiceſter, verklaard wierden voor vyanden des Vaderlands (*b*). En ſedert is Venlo, ſchoon naderhand wederom bemagtigd door de Algemeene Staten en aan 't gebied van dezen Staat gehegt (*c*), op de lyſt der wingeweſten aangeſchreven.

Voor 't overige, leeſt men in de oorſpronglyke Unie agter: *Jacob Goris*: niet *Raet*: gelyk in gedrukte exemplaren.

Alſoo ſyn Excellentie tot conſeruatie ende handthoudinghe der ghemeenen weluaert, Rechten ende Vryheden der Nederlanden altyts oorbaerlick ende nodich beuonden heeft alle goede vrientſchap, eenicheyt ende eendracht onder die Provincien, derſeluer Landen, oock die Steden eñ beſondere Leden van dien onderhouden te worden, waer duer niet alleenlyck de ghemeene Vyant met meerder ghewelt, gemeene macht ende onderlinge byſtant, wederſtaen ende afgheweert: maer hem oock die middelen benomen ſoude worden, van tuſſchen die ſelue Prouincien Steden ofte Leden van dien eenich onverſtant ofte twedracht te ſayen ofte ma-

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VIII. *Deel*, bl. 130.
(*b*) Zie *Hiſt. van de Unie*, §. XIX., bl. 50.
(*c*) Zie *Vaderl. Hiſt.* XI. *Deel*, bl. 150., en XVII. *Deel*, bl. 165.

maken, door oorſake ſoo van de onderſcheyt van de Religie als anders: Soo iſt dat zyn Excel. gheſien hebbende ſekere Vnie ende Verbont t' Vtrecht in Januario leſtleden ghemaect ende beſloten, tuſſchen den welgeboren Heere Graef Johan van Naſſau, Statholder van den Furſtendomme Gelre eñ Graefſchap Zutphen, oock die van Hollandt, Zeelandt, Vtrecht ende der Vrieſſcher Omlanden tuſſchen die Eems eñ Lauwers, dieſelue Vnie ende Verbont voor goet heeft bevonden ende toegheſtaen, doch op dat die ſelue dies te beter ende met bequamer oorſake eñ gelegenheit mochten der Generaliteyt der Prouincien van herwerts ouer voorgeſtelt worden, om tot een algemeene Vrede, Vnie eñ eendrachticheyt over die ganſche Landen met gemene verwillinghe aengenomen ende beſloten te worden, heeft tot noch toe wtgheſtelt ende opgehouden van de ſelue Vnie t'onderſchryuen, eñ alſo nu zyne Hoocheyt met een groot deel der voorſz. Prouincien van herwertsouere verclaert hebben, dat ſy voor goet inſien ende beuinden raetſaem te weſen, dat een alſodanige Vnie ſoude geraemt, beſloten ende aengenomen worden tot beter beleydinghe der ſaken onſes ghemene Vaderlandts. Soo heeft zyn Excell. nu oock wel willen verclaren, als hy mits deſe verclaert, die voorſz.

Vnie

Vnie alſe t'Vtrecht tuſſchen die voorſz. Provincien ghemaect eñ beſloten is geweeſt, voor goet aentenemen eñ te houden, alſoo hyſe aenneemt en voor goet hout, als voorſeker achtende, dat in de ſelue d' Overheit en d'auctoriteyt der Hoocheyt van de Eertz-Hertoge niet vercort noch vermindert en wordt, eñ alſo binnen corten dage de voorſz. Gheunieerde haer ſullen vergaderen om vorder ouer alle particuliere Poincten en Articulen derſeluer Vnie te ramen eñ te beſluiten 't ghene tot meerder en vaſter eendracht der ſeluer ſal mogen dienen: So iſt, dat ſyn Excel. oock hier mede verclaert te willen de ſelue Artikelen eñ Pointen aennemen ende achtervolghen, alzoo ſy van de voorſz. Prouincien van Gelderlant, Hollandt, Zeelandt, Vtrecht, ende andere die haer daer mede ſullen begheuen, ſullen geraemt, gheſloten ende voor goet aengenomen worden. Des t'oirconde heeft ſyn Excel. deſe met ſynen Naem ondertekent, ende ſyn ſecreet Seghel daer beneffens laten drucken in placaet binnen der Stede van Antwerpen opten 3. Maïo, 1579. Ondertekent Guilliam de Naſſau. Noch leger ſtont geſchr., by beuele van ſyn Excell. ondertekent N. Brunincx.

Deze verklaring van den Prinſe vindt men niet onder de *oorſprongelyke* Unie: ook niet agter *alle* ge-

gedrukte exemplaren. De reden daarvan is, buiten twyfel, omdat zyne Doorlugtigheid deze verklaring by een byzonder plakaat, te Antwerpen, *in openbaren druk* heeft laten uitgaan: zoo als men op 't flot dezer verklaring leeft. En fchoon 'er geen twyfel aan is; of dat plakaat, waarby deze verklaring gefchiedde, beruft nog wel, hier of daar, by dezen of genen Liefhebber van oude gedenkftukken, heb ik hetzelve egter nimmer kunnen te zien krygen. Indien iemand my dat genoegen konde verfchaffen, zoude ik my daardoor zeer verpligt rekenen.

De redenen, waarom Vader Willem niet geraden vond het werk der Vereeniginge, in perfoon, te dryven, of dezelve openlyk te bewerken, zyn niet moeilyk naartegaan. „ Hy voor„ zag," fchryft de Heer WAGENAAR (*a*), „ dat het den Aartshertoge en den Algemeenen „ Staten kwalyk fmaken zou, zoo het lighaam „ der Nederlanden, door het fluiten van een by„ zonder Verbond tuffchen eenige Leden, ver„ zwakt wierd. Ook vreesde hy, dat men hem „ het verlaten der Gendtfche Bevrediging nage„ ven zou, aan welke hy altoos verklaard had, „ zig te willen houden. Hy bediende zig hier„ om van zynen Broeder, Grave Jan van Nas„ fau, enz." ——— En de uitkomft regtveerdigde ook deze voorzigtigheid: want men befchuldigde den Prinfe zelfs nu nog, dat hy zig algemeenen Landvoogd dagt te doen maken, in plaat-

(*a*) Zie *Vaderl. Hift.* VII. *Deel*, bl. 249. *volg.*, en I. *Deel*, *Hift. van de Unie*, §. III., bl. 8.

plaatſe van den Aartshertog (*a*). En dit was dan buiten twyfel de oorzaak, waarom zyne Doorlugtigheid by 't meergem. plakaat verklaarde: „ dat hy, tot hiertoe, hebbende uitgeſteld, te „ treden in 't Utrechtſch Verbond, omdat hy „ hoop had, de Nederlanden in 't gemeen tot dezelve Vereeniging te zullen brengen; *en nu* „ *hebbende verſtaan, dat de Aarts-Hertog en een* „ *goed deel der Nederlanden dit Verbond hadden* „ *goedgekeurd;* eindelyk, ook beſloten had, hetzelve aantenemen, *zig verzekerd houdende,* „ *dat de hoogheid en 't gezag van den Aarts-* „ *Hertoge, by hetzelve, geenszins, verkort was.*"

Op huyden den 1. Juny 1579. vergadert ſynde die volmachtige van den Steden in 't Clooſter van de Jacopynen op ten Lantsdach binnen Leuwerden, na dat ſyluyden die propoſitie van de Gheſanten der naeder Vnie van Vtrecht aengehoort hadden, ende eenighe wt haerlieder volmachtighe van de voorſz. Steden, tot verſoecke van de voorſz. Geſanten gedeputeert hebben ghehadt, omme wt aller name naerder met den voorſz. Geſanten te communiceren, en die Poincten eñ Artikelen van de naerder Unie voorſz. te viſiteren, 't welcke gedaen ſynde, eñ gehoort hebbende het rappoirt van hun medevolmachtigen, verclaren alle die volmachtige van de Steden, die deſe ondertekent hebben,

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt. Ibid.* bl. 267.

ben, wt crachte van haerlieder procuratien, dat ſyluyden geaduoyeert, geapprobeert ende geratificeert hebben alle die voorſz. Poincten eñ Artikelen van der Unie voorſz., aduoyeren, &c., mits deſen, belouende als d'andere Bontgenooten deſelue ende een yder poinct van dien ſoo wel van 't ghene, dat hier inne te voren ghedaen is, eñ noch wt crachte van de ſeluighe ghedaen ſal worden, byſonder t' onderhouden, nae te gaen ende t'achteruolgen: Des t'oirconde hebben die voorſz. volmachtighe van de Steden haerlieder handen hier onder geſtelt ten Dage, Maent ende Jare als bouen: Eñ was ondertekent met de namen hiernaevolghende by diuerſche handen gheſchreuen: Julius van Bottnya, Volmacht van Franicker, J. Verryen Henricsz., Volmacht van Franicker, Henrick Jarichsz., als mede Volmacht van Leuwerden, Jan Jansz., als geſubſtitueert van Adye Lammert, die procuratie hadde eñ van huys gereyſt was, Claes Hotthyſſz., van wegen den Raet der Stede Sneke, Pieter Lieuensz., van weghen der Ghemeente der Stede Sneke, Jacob Syuertsz., als Volmacht van Bolswert, Frans Jacob Frerekeſſz., van weghen die van Bolzwert, Baune Pietersz., als Volmacht van de Borgemeeſters der Stede Ylſt, Jeltze van Galama, alsmede volmachtich van Ylſt, Reynier Olfelsz., van

van Staveren, Willem Sippasz, Volmacht van Sloten, Johannes Bottegh, Borghemeeſter van Worcum, ons Volmacht, Doune Abbesz, Volmacht van Worcum.

Men herleze hier I. *Deel*, *Hiſt. van de Unie*, §. XVI., bl. 40., *volgg.*

Alſoo wy Geoirg van Lalaing, Graue tot Runnenberch, vry ende Banreheere tot Ville, Heere tot Vilieroe, Imbrechies, Stadtholder ende Capiteyn Generael ouer Vrieslandt, Oueryſel, Groeningen, den Omlanden, Drente ende Lingen, Hooft van ſyne Majeſteit Finantien, tot conſervatie ende handthoudinghe der gemeene weluaert, Rechten ende Vryheden der Nederlanden, orbaerlick ende hoochnodigh beuonden hebben, alle goede vrintſchap, eenicheyt ende eendracht onder den Prouincien der ſeluer Landen, ende onder onſen Gouvernementen ſtaende, oock onder de Steden ende beſondere Leden van dein, onderhouden te worden, waer duer niet alleene die gemene Vyandt, met meerder gheweldt, ghemeyne macht ende onderlinge byſtant wedergeſtaen ende afgekeert: maer hem oock die middelen benomen ſoude worden van tuſſchen dieſelue Provincien, Steden ofte Leden van

dien eenich onverſtant ofte twedracht te ſaeyen ofte maken, door oorſake van onderſcheyt van Religie, als anders, in wat manieren 't ſelue ſoude mogen geſchien. So iſt, dat wy geſien hebbende ſekere Unie ende Verbont in verleden ſomer tot Aernhem in onſe preſentie, ende met onſe aduys geconcipieert ende in Januario leſtleden tot Utrecht gemaect, ende geſloten, tuſſchen de Welgheboren Heeren Graue Johan van Naſſau, Stadthouder van den Furſtendomme van Gelre ende Graeffchappe Zutphen, oock die van Hollant, Zelant, Vtrecht, Vrieſſche Omlanden ende anderen, mitsgaders ſekere acte van approbatie eñ aenneminghe der voorſz. Unie, by myn Heere den Prince van Oraengen, Lieutenant Generael van den Eertz-Hertoge Mathias, Gouverneur Generael van de voorſz. Nederlanden, in date den 3. May, 1579., deſelue Unie geratificeert, geapprobeert, geaduoyeert ende aengenomen hebben, ratificeren, approberen, aduoyeren eñ nemen aen mits deſe, voorſeker achtende ende houdende, dat in de ſelue de Overheyt, ende auctoriteyt der Hoocheyt van de Eertz-Hertoge niet vercort noch vermindert en wort: Belouende als d'andere Bontgenoten, deſelue eñ yder point van dien t'onderhouden,

den, na te gaen ende t'achteruolgen: Des t'oirconde ſoo hebben wy deſe met onſe handt ondertekent, ende onſe ſecreet Segel in forme van placaet hier beneffens doen drucken. Actum t' Winſe in den Omlanden den 11. Juny 1579. Onderſtont geſchreuen Geoirg van Lalaing.

Zonder te herhalen 't gene nopens de onderteekening van Rennenberg (*Hiſt. van de Unie*, §. XVII., bl. 42. *volg.*) door den Heere BONDT te boek geſlagen is, en 't welk ik den Lezer verzoek by deze gelegenheid te herlezen; teeken ik hier eeniglyk aan, dat deze Graaf, in 't volgend jaar, den Staten openlyk afviel, en zig verzoende met den Koning: wordende by den zoen-brief, geteekend door den Prinſe van Parma, den vyfden van Lentemaand, 1580., te Maaſtricht, aangenomen voor eenen getrouwen Dienaar des Konings, en zyn vorig gedrag vergeten verklaard (*a*): ſedert welken tyd zyn naam moet gerekend worden van onder de Unie uitgeſchrapt te zyn.——

Op huyden den 10. July 1579. ſyn in de vergaderinghe van de voorſz. Gedeputeerden binnen Utrecht vergadert, gecompareert die Gedeputeerden van der Stede van Ipren, namentlyck d'Heer Johan van Langue-

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 327.

guedul Wethouder, ende M. Peter Baelde, Penſionaris der voorſz. Stede van Ipren, die verclaerden dat ſy geuiſiteert hebbende die pointen eñ Articulen van de voorſz. Unie, eñ 't ghene in crachte van dien vorder is gebeſoigneert, 't ſelue goetgevonden, eñ hebben die ſelue alſulcx in crachte van haere lieder brieuen van credentie ende procuratie in date den 23. Juny 1579., geaduoyeert, geapprobeert, eñ geratificeert: aduoyeren, &c. by deſen: belouende als d'andere Bontgenoten deſelue eñ yder Poinct van dien byſonder t'onderhouden, naer te gaen ende achtervolgen: des t'oirconde hebben die voorſz. Ghedeputeerden der Stede van Ipren haerlieder handen hier onder gheſtelt ten Dage, Maendt ende Jare als bouen. Ondertekent: Johan van Languedul, M. Peter Baelde.

Yperen nam dus ook deze Unie aan. Doch deze ſtad had, gelyk vele anderen, weinig deel in de gemeene regering, en, voor 't overige, niet lang genot van dit Bondgenootſchap. Zy wierd in 1583. belegerd door Parma, en ging, op den negenden van Grasmaand, des volgenden jaars, by verdrag over (*a*): waarna zy in de magt des vyands gebleven, en van de Unie afgeſneden, is.

Op

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 490. en 509.

Op huyden den 29. July, 1579., ſyn in de vergaderinghe van de voorſz. Gedeputeerden der naerder Gheunieerde Prouincien, binnen Utrecht vergadert, die Ghecommitteerde van der Stadt van Antwerpen, namentlick, Heer Janne van Stralen, buyten Borgemeeſter, Joncker Philipſe van Schoonhouen, Heer tot Wanroy Schepene, Johan van Brecht, oude Schepene, Adam Verhult Colonnel, Valerius van Dale, ende Jan Gyſſels, Deken, die verclaerden, dat zy geuiſiteert hebbende die Poincten eñ Articulen van de voorſz. Unie, eñ 't gene in crachte van dien vorder is gebeſoigneert, 't ſelue goetghevonden hebben, deſelue alſulcx in crachte van hare procuratie in date den 22. July, ende brieuen van credentie in date den 23. July, 1579, geaduoyeert, gheapprobeert eñ geratificeert: aduoyeren, approberen ende ratificeren mitsdeſen, belouende als d'andere Bontgenoten, deſelue eñ yder Point van dien byſonder t'onderhouden, nategaen ende t'achteruolgen: des t'oirconde hebben de voorſz. Gedeputeerden van de voorſz. Stadt van Antwerpen haerlieder handen hier onder geſtelt, ten Daghe, Maent ende Jare als bouen, ende was ondertekent, Janne van Stralen, Philips van Schoonhouen, Johan van Brecht,

Adam Verhult, Valerius van Dale, Jan Gyſſels.

Dus teekenden de Afgevaardigden van Antwerpen de Unie op den negenëntwintigſten July, 1579., ſchoon dezelve, daar ter ſtede reeds afgekondigd was op den twaalfden, te voren (*a*). De ſtad bleef aan de zyde der Staatſchen tot in 't jaar 1585., wanneer ze, na eene langdurige belegering, wederom onder 's Konings gehoorzaamheid overging (*b*): waardoor dezelve van 't lighaam der Algemeene Staten, en van deze Unie, voor altoos is afgeſneden. ———

Op huyden den 13. Septembris 1579. ſyn in de vergaderinge van de voorſz. Gedeputeerden binnen Utrecht vergadert, gecompareert die Gedeputeerden van der Stede van Breda, namentlyck, Godert van Luchtenberch, Borghemeeſter derſelver Stede, Godefroy Montens, Schepen eñ Lieutenant van den Colonel, eñ oock Capiteyn, ende Chriſtiaen Back, Weesmeeſter eñ Tienman, die verclaerden, dat zy geuiſiteert hebbende die pointen eñ Articulen van de voorſz. Vnie, eñ 't ghëene in crachte van dien vorder is gebeſoigneert, 't ſelue goet-

(*a*) Zie *Hiſt. van de Unie*, §. XVIII., bl. 47.
(*b*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VIII. *Deel*, bl. 82.

goetgevonden, eñ hebben die ſelue alſulcx in cracht van hare procuratie in date den 10. Septemb. 1579. geaduoyeert, geapprobeert, eñ geratificeert: aduoyeren, &c. by deſen: belouende als d'andere Bontgenoten deſelue eñ yder poinct van dien byſonder t'onderhouden, nategaen ende t'achtervolghen: Des t'oirconde hebben die voorſz. Gedeputeerden van de voorſz. Stadt van Breda haerlieder handen hier onder gheſtelt, ten Daghe, Maent ende Jare als bouen. Ondertekent, Godert van Luchtenberch, Godert Montens, ende Chriſtiaen Back Frans Sone.

Breda, op deze wyze, aan de Unie gehegt, wierd, in 't jaar 1581., by verraſſing ingenomen door Parma (*a*). Zy wierd, naderhand, wel herwonnen door de Staatſchen (*b*), en door Fredrik Henrik, voor de laatſte reize, veroverd, in 't jaar 1637. (*c*). Doch zy ſchynt, ſedert 't jaar 1581., geen deel meer gehad te hebben in de hooge regering. Zy deed, benevens andere ſteden van Staats-Braband, naderhand, moeite genoeg, om wederom ſtem te krygen in de verga-

de-

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 379.
(*b*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VIII. *Deel*, bl. 341. 345., IX. *Deel*, bl. 116., X. *Deel*, bl. 487. 497., XI. *Deel*, bl. 9. 10. 11. en 190.
(*c*) Zie *Vaderl. Hiſt.* XI. *Deel*, bl. 253., 255. en 256.

dering der Bondgenoten: doch met welk gevolg, en op hoedanigen grond, is reeds, te voren, aangewezen (*a*).

Op huyden den 1. February 1580., is in de vergaderinghe van de voorſz. Gedeputeerden der naerder Gheunieerde Prouincien, binnen Utrecht vergadert, gecompareert d'Heer Guido du Bruecq, Schepen der Stadt van Brugghe, dewelcke verclaerde, dat hy geuiſiteert hebbende die Poincten eñ Articulen van de voorſz. Vnie, eñ 't gene in crachte van dien vorder is gebeſoigneert, 't ſelue goetvont, eñ heeft overſulcx bouen alſulcke approbatie derſeluer by d'Heer Lieuin Steppe, Schepene, ende M. Jacob Yman, Penſionaris derſelver Stadt van Brugge, wt crachte van hare beſegelde procuratie in date den 6. Novembris 1579. den 26. derſeluer Maent tot Antwerpen gedaen, wt cracht van credentie eñ beſegelde procuratie, beyde in date den 25. January, 1580., deſelue Vnie geaduoycert, geapprobeert eñ geratificeert: aduoyeert, &c., by deſen, belouende als d'andere Bontgenoten, deſelue eñ yder Poinct van dien byſonder t'onder-

(*a*) Zie I. *Deel*, *Art.* I., §. VIII., bl. 88. *volg.*

derhouden, na te gaen, eñ t'achtervolgen: Des t'oirconde heeft de voorſz. Gedeputeerde van de voorſz. Stadt van Brugghe zyn hant hier onder geſtelt ten Daghe, Maent eñ Jare als bouen. Ondertekent, Guido du Bruecq.

Op huyden den 1. February 1580., is in de vergaderinghe van de voorſz. Gedeputeerden der naerder Gheunieerde Prouincien binnen Vtrecht vergadert, ghecompareert Joncheer Wouter van der Hecke, Schepen 's Lants van de Vryen, dewelcke verclaerde, dat hy gheuiſiteert hebbende die Poincten eñ Artikelen van de voorſz. Vnie, ende 't ghene in crachte van dien vorder is gebeſoigneert, 't ſelue goetvont, ende heeft ouerſulcx bouen alſulcke approbatie derſeluer by Meeſter Yſenbrant Prouyn, Penſionaris 's voorſz. Lants van de Vryen, wt cracht van ſyne beſeghelde procuratie in date den 17. Octobris 1579. den 26. Nouembris tot Antwerpen ghedaen, wt crachte van ſyne beſegelde procuratie in date den 23. van Lauwe deſes lopende Jaers, ende brieuen van credentie in date den 25. derſelver Maent, deſelue Vnie gheadvoyeert, geapprobeert ende geratificeert: aduoyeert, ap-

probeert ende ratificeert by deſen: Belouende als andere Bontghenoten deſelue ende yder point van dien byſonder naer te gaen eñ t'achtervolghen: Des ten oirconde heeft den voorſz. Ghedeputeerde des voorſz. Landts van de Vryen zyn hant hier onder gheſtelt ten Daghe, Maent ende Jare als bouen. Ondertekent Wouter van den Hecken.

Op deze wyze wierden Brugge en die van 's Lands van de Vryen Ledematen der Unie (*a*). Doch zy verdroegen zig, op den tweëntwintigſten van Bloeimaand, 1584., met den Prinſe van Parma. De afkondiging der verzoening met den Koning volgde hierop, waarna de Algemeene Staten die van Brugge en de Vryen, openlyk, voor vyanden des Vaderlands verklaarden (*b*): ſedert welken tyd, hunne namen uit de Unie moeten geſchrapt gerekend worden.

Op huyden den 16. February 1580., is in de vergaderinghe van den voorſz. Gedeputeerden der naerder geunieerde Prouincien binnen Utrecht vergadert, gecompareert M. Cornelis Criekart, Schepen der Stede van Liere, dewelcke verclaerde, dat hy geuiſiteert hebbende de Poincten ende Articulen van

(*a*) Men herleze hier *Hiſt. der Unie*, §. XVIII., bl. 48.
(*b*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 507. *volg.*

van de voorſz. Unie, ende 't gene in crachte van dien vorders es gebeſoigneert, 't ſelue goet vondt, ende heeft ouer zulcx bouen alſulcke approbatie derſeluer by hem wt crachte van zyne beſegelde procuratie in date den 5. Nouembris, 1579., op den 6. Decembris deſſelfs jaers tot Antwerpen ghedaen wt crachte van zyne voorſz. procuratie de ſelve Unie gheaduoyeert, gheapprobeert, ende geratificeert, aduoyeert, approbeert, ende ratificeert by deſen, belouende als andere Bontgenoten dezelue ende yder poinct van dien byſonder te onderhouden, naertegaen, ende t'achtervolgen. Des ten oirconde heeft de voorſz. Gedeputeerde van de voorſz. Stede van Liere zyn handt hier onderghe-ſtelt ten Dage, Jare ende Maende, als bouen. Ende was onderteykent, Crieckart.

Deze onderteekening door die van Lier vindt men niet agter *alle* gedrukte exemplaren der Unie. Doch men leeſt dezelve uitdrukkelyk agter de *oorſprongelyke*. Deze ſtad ſmaakte egter weinig vrugten van deze Verëeniging. In 't jaar 1582., door verraad, bemagtigd zynde voor de Spaanſchen (*a*), verloor zy, van zelfs, haar plaats in dit

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 454., *volgg.*

dit Bondgenootſchap, en, ſedert, onder de magt des vyands gebleven zynde, heeft zy dezelve nimmer kunnen wederkrygen. ———

Op huyden den 11. Aprilis, 1580., ſyn in de vergaderinge van den voorſz. Gedeputeerden der naerder geunieerde Provintien, binnen Utrecht vergadert, gecompareert, Jonckeren Johan van Echten ende Henrick Vos van Steenwyck, Gecommitteerde van wegen der Graeffchappe van Drenthe, d'welcke verclaerden, dat ſy gheuiſiteert hebbende die Poincten ende Articulen van den voorſz. Unie, ende 't gene in crachte van dien vorders es gebeſoigneert, 't zelve goetvonden, ende hebben ouer ſulcx bouen alſulcke approbatie derzeluer by 't Ridderſchap ende eygen gearfden, repreſenterende den Staten derzeluer Graeffchappe den 20. der maent Martii deſes lopende Jaers volgens d'Acte daer van zynde, by die van 't Ridderſchap ende eygen gearffden voorſz. onderteyckent ende hare Zegel becrefttiget gedaen, wt crachte van haere beſegelde Procuratie in date desſelfs daechs, dezelue Unie geadüoyeert, geapprobeert eñ geratificeert by deſen. Belouende als andere Bondtghenoten dezelue ende yeder punct van dien byſonder te onder-

derhouden, naertegaen, ende t'achteruolghen: Des ten oircondt, hebben die voorſz. Ghedeputeerde van den voorſz. Graefſchappe van Drenthe, haer handen hier onder gheſtelt, ten daghe, Jare ende Maendt, als bouen. Ende was onderteyckent, Johan van Echtten toe Echtten, Henrick de Vos van Steenwick.

Deze onderteekening door die van Drente, welke agter verſcheiden' gedrukte exemplaren niet gevonden wordt, ſtaat wel degelyk onder de *oorſprongelyke* Unie. Doch de Drentenaars hebben niet lang 't volkomen genot gehad van hunne onderteekening. Koeverden raakte in 1580. (*a*) in de magt van Spanje; en offchoon deze plaats en dit geheel Landſchap naderhand wederom herwonnen is door de Staten, heeft het zelve egter, ſedert dien tyd, zyne ſtem verloren onder de Bondgenoten. Te voren hebbenwe gezien, op welken grond de Algemeene Staten hunne verzoeken, om hierin herſteld te worden, hebben kunnen afwyzen (*b*).

Meer onderteekeningen vindt men niet onder de *oorſprongelyke*, noch, zoo veel ik weet, onder

(*a*) Zie *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 342.
(*b*) Zie I. *Deel*, *Art.* I., §. VII., bl. 85. *volg.*

der eenige gedrukte exemplaren der Unie. Evenwel zyn 'er behalven dezen, nog andere ſteden en landen, welken de Unie aangenomen hebben. Overyſſel, welk Geweſt de Unie nimmer *onderteekende*, is egter een Lidmaat derzelve. Zelfs blykt het niet zeer klaar, wanneer die Provincie de Unie aangenomen heeft. De Heer BONDT, 't is waar, ſchreef, op het voetſpoor van den Heere WAGENAAR, dat zulks zou geſchied zyn in de Lente des jaars 1580., omdat de Prins die van Overyſſel toen zweren deed —— *tot behoeff van die Generale Staeten van de Nederlanden in der Generaliteit ofte in die naerdere Unie ſich tho ſamen holdende* (*a*), enz. Doch van elders blykt, dat die van Overyſſel de Unie veel later moeten aangenomen hebben. „ De Stad „ Zwolle," ſchryft de Heer VAN HATTUM (*b*), „ was des tyds (1581.) nog even onwillig, *de* „ *naardere Unie van Utrecht te omhelzen.* Want „ door den Droſt van Vollenho verwittigd, dat „ hy met de Edellieden van dat Kwartier zig in „ deze Verëeniging begeven wilde, en 'er ook „ toe vermaand zynde, raadde zy hem dit voornemen op 't kragtigſte af, hem zynen pligt voor „ oogen houdende, volgends welken hy niet bevoegd was eenige ſcheuringe of verdeeldheid „ in 's Lands beſtiering in te voeren: midsgaders „ de droevige gevolgen, die eene diergelyke on„ ëenigheid veroorzaken zoude. Het oogmerk „ van

(*a*) Zie *Hiſt. van de Unie*, §. XVII., bl. 45.
(*b*) *Geſchieden. der Stad Zwolle*, III. *Deel*, I. *Stuk*, bl. 212.

„ van die van *Zwolle* (vervolgt hy) met deze „ weigering was, om den uitſlag van zaken afte„ wagten: want zy namen, nog in dat zelfde „ jaar, verſcheiden' Vaandelen knegten aan, en „ bezwaarden zig met zoo vele ſchattingen en las„ ten, om 's Bondgenoten Leger te helpen on„ derhouden." En, op 't jaar 1583., teekent hy verder aan (*a*): „ offchoon deze laatſte ſtap (het „ onttrekken van Filips gehoorzaamheid, en 't in„ voeren van eenen nieuwen eed) de Stad en 't Land „ met Koning Filip onverzoenlyk maakte, *had* „ *men in Overyſſel nog geen luſt in de Unie.* Men „ handelde 'er wel over in eene vergadering der „ Staten van Utrecht, naar welke Joan Dorre „ en Gerard van Warmelo, wegens Overyſſel, „ gezonden waren. Doch of men 'er iets vaſt„ ſtelde, blykt niet. Maar uit eene verbindtenis „ van Zwolle met de Algemeene Staten, van den „ vierëntwintigſten July, 1585. (*b*), blykt, *dat* „ *Overyſſel de Unie toen reeds aangenomen had.*" ——— Te 's Hertogenboſch is de Unie, op 't aanhouden van vele Burgers, ſchoon tegen den zin der Wethouderſchap, almede aangenomen en afgekondigd op den eerſten July 1579.(*c*): doch zonder dat de Stad daar door voor een Lid der Unie is kunnen gerekend worden: wyl zy zig kort daarna, zelfs nog in 't jaar 1579., met den Koning verzoende (*d*). ——— 't Graaffchap Zut-

(*a*) bl. 215. 216.
(*b*) Zie ons II. *Deel*, *Art.* IX., bl. 184. *in note.*
(*c*) *Hiſt. van de Unie*, §. XVIII., bl. 48. *Vaderl. Hiſt.* VII. *Deel*, bl. 297. en VAN HEURN *Hiſt. der Stad en Meyerye van 's Hertogenb.* II. *Deel*, bl. 118. *volgg.*
(*d*) Zie VAN HEURN *Ibid.* bl. 128. *volgg.*

Zutfen, welk thans, benevens het Hertogdom Gelder, ééne Provincie of Lid der Unie, uitmaakt, heeft de Unie niet alleen nimmer onderteekend, maar 'er blykt zelfs niet, dat het zelve de Unie ooit *uitdrukkelyk* heeft aangenomen (*a*). ———

(*a*) Zie *Hiſt. van de Unie*, §. XIV., bl. 38.

BYLAGE A.

Extract uit het Regiſter der Reſolutien, van de Heeren Staeten van Utrecht. Dynsdach den xiiij Maji, 1583.

Reſolutien by de Staten 's lands van Utrecht op die poincten van deeſen Receſſe genomen.

Reces ofte afgeſcheyt der by eencompſte ende vergaderinghe van de Gedeputeerde der Geunieerde Provincien aen d'ooſtzyde der Maze binnen der Stadt Utrecht, op den XXIen Aprilis ende naervolgende daegen, nae afhandelinge van eenighe particuliere zaeken, angevangen ende gehouden, als namentlyk van den Furſtendumme van Gelre, ende Graeffchap Zutphen, den Graeffchappen en Landen van Hollandt, Zeelandt, Utrecht, Vrieslandt, OVERYSEL, ende die Vriesſche Ommelanden, vervattende die poincten, en articulen, aldaer gehandelt ende beſlooten, *mitsgaeders die gheene, waer op by den Gedeputeerden derzelver Provincien aengenomen es den* XXVJen *Maij ſtilo novo erſt commende eyntelyke reſolutie van haere principalen binnen die voorſz. Stadt inne te brengen,*

zoo wel op die vuitſchryvinge, als ſcriftelyke propoſitie by de Heeren Landtraede (tot die beleydinge der Landtzaeken by den Staeten Generael gecommitteert) gedaen.

1.

Hier op en eyſt nyet te reſolveren.

In den Eerſten zullen die voorſz. Gedeputeerden, nae voorgaende aenbiedinge van weegen d'andere hunne principalen, verclaeren, dat het in deeze conjuncture, en geſtaltenis van tyden, meerder als oyt te vooren, nodich es alle vrienſchap, eendracht, trouwe, en correſpondentie onder den Provincien te onderhouden, en nyet alleenlyk alle liefde te doen aenwaſſen, en groyen, maer ook alliantien ende verbonteniſſe zoo ſolemneelick onder hun opgericht te vernyeuwen, becrachtigen ende metter daet te voltrecken.

2.

Dat daeromme by die van den Landtraede, naer verhael van d'oorzaeken, die hem tot deeze beſcryvinge der Provincien hadden beweecht, op den XXVIJen Aprilis leſtleeden zeekere propoſitie by monde es gedaen, en ſchriftelyk overgeleevert, dienende tot meerder extenſie van de poincten van de beſchryvinge met die dependentien van dien,

dien, daer by voughende verſcheyden Staetens, in de zelfde propoſitie gementioneert, waer van den Gedeputeerden van yeder Provincie dubbelt wordt meede gegeeven, ten eynde zy hueren principaelen van den ſtaet en gelegentheyt der Landen te bat onderrechtende, men eens tot eenen eenpaerige, vruchtbaerighe, ende beſtendighe reſolutie, tot conſervatie van 't gemeen beſte, voorcomminge ende wechneminghe van alle voorleedene deſordre, ende goede beleydinghe van alle zaeken, mocht geraeken.

3.

Omme dewelke des te beter, eendrachtiger ende crachtiger te mogen effectueeren die voorſz. Gedeputeerden, naer viſitatie ende examinatie van een yeders procuratie, goet hebben gevonden te reſumeeren die naerder Unie, binnen die voorſz. Stadt Utrecht in den Jaare LXXIX ſolemnelick opgerecht, eendrachtelick verklaerende, dat haere principaelen hen expreſſelyk hadden belaſt, dat zy dezelve naerder Unie, nae veele ende verſcheyden rapporten alvooren doer haere Gedeputeerden daer op genomen, oock verſcheyden communicatien, deliberatien ende vergaederinge der Staeten reſpectivelyk daer op gehouden, *zoo chryſtelyk, goet, eerlyk, noodich, ook*

wel loffelyck ende dienlyck tot een eeuwich duyrighe eendracht, opgericht, bevonden, dat zy onnodich achten EENIGHE NYEUWE VERBONTENISSE OP TE RICHTEN, maer zoo dezelve *nyet volcommelyk duer die hefticheyt der oorloghe ofte andere empeſchementen in eenighe poincten nyet voltogen waere*, dat zy geraeden ende noodich bevonden, *zulcx eerſtdaechs te voltrecken*, ende dienvolgende tot reſumptie van dien te procedeeren, omme, of, *achtervolgende het* XXIe *Article derſelver*, daer eenighe donckerheyt ofte twyfelachticheyt inne bevonden mocht worden, 't zelve met alle vriendelickheyt te moegen beſlechten.

4.

Waer op, alhoewel *die Gedeputeerden van den Lande van* OVERYSEL *verclaerden kennelyck te weeſen, dat zy by die alteratie van den Spaengiaerden, als die Steden Deventer en Campen noch met Polwylers Regiment beſet waeren, duer* INDUCTIE DER GESANTEN DER GENERAELE STAETEN, *die Pacificatie tot Gendt*, ENDE UNIE, DAER OP GEVOLCHT, *onder zeekere conditien en limitatien, als in originalibus*, HADDEN ONDERTEKENT, *ende daer nae als die van Rennenberch hem van die Stadt Groeningen ende die van de Religie daer binnen*

nen meeſter hadden gemaekt, MET DIE GEDEPUTEERDEN DER NAERDER GEUNIEERDE PROVINCIEN, *ten overſtaen van zyne Princelyke Excel.*, BINNEN CAMPEN, *zeeker accordt hadden innegegaan, ende hem verbonden, tot vuytvoeringe des aengevangene Crychs ende handthoudinge der gemeene zaeke, haeren vuyterſten vermoegen geerne te willen employeren*, SONDER HEN EENICHSINS VAN DESELVE NAERDER GEUNIEERDE PROVINCIEN, TE WILLEN SCHEYDEN, NOCH SCHEYDEN LAETEN, *dat zy daeromme oock ſtaetsgewyſe oock met die gemeente van den ſteden die poincten van de verſcryvinge in deliberatie geleyt hebbende, by Inſtructie gelaſt waeren, die andere Gedeputeerden der Provincien, nae behoorlycke eerbiedinge, te preſenteren*, LYFF GOET ENDE BLOET TEN VUYTERSTEN BY HEN OP TE SETTEN, der gantzelycker vertrooſtinghe, *dat zy wederom in den noot nyet verlaeten zullen worden* (1), ende dat zy op dit poinct laſt hadden te verclaeren, dat zy, als noch, *mede nyet geſint waeren, hem* IN DE NAERDER *ofte andere alliantie, als voor deſe tyt, inne te laeten*, doch oft well Ridderſchap ende Steden hen op deſe tyt egter genen anderen laſt hadden gegeeven, zoo had-

(1) Alsze, b. v., 't ongelyk hadden door Franſchen overweldigd te worden.

hadden zy hen daer by doch gelyckewel bevolen, zoo verre yet anders by den anderen naerder geunieerde Provincien mochte werden voorgeſlagen, *dienende tot ſterckinge der* UNIE *ende onderlinghe verbynteniſſe van die Provincien*, dat zy daer van zouden doen getrouw rapport, *omme op de eerſte aenſtaende vergaederinge daer op die Reſolutien van de Ridderſchap ende Steden inne gebracht te werden.*

5.

Dit Article es voldaen by de Reſolutie genomen op 't XLVE Article hier naę volgendę.

Dat, die voorſz. verclaringe by den Gedeputeerden der reſpective Provincien gedaen weſende, die naerder Unie ordentlyk ende Articulatim es gereſumeert geweeſt. Ende alzoo het *prohemium* in 't laetſte vermelt, *dat die Provincien haer in allen gevalle nyet en wilden ontrecken van ofte vuyt den Heyligen Roomſchen rycke, dat* DAER OP *by eenighe* DOER EXPRESSE LAST VAN HAERE PRINCIPAELEN *es voorgeſlaegen, off het nyet geraden en ware, toe* PRÆPARATIE VAN DE VERNYEWINGE EN VERSTERKINGE VAN D' OUDE ALIANCIEN ENDE VERBONTENISSE TUSSCHEN DEN RYCKE, ENDE DESE LANDEN, *eenighe in deſe conjuncturen naer Duytslant af te veerdigen om die Proteſtantiſchen Churfurſten, Furſten, Heeren, ende Steeden te begroeten, ende alle goede naebuyr-*

buyrſchap ende gunſte aen te bieden, d' welk tot dat die voorſz. reſumptie geſchied zal zyn, by gemeynen advyſe, vuytgeſtelt es; ende dat, dienvolgende, *het* Ie, IIe, *en* IIIe *Articule derzelver Unie in't reſumeeren gereſolveert es tot allen tyden onverbrekelyck te onderhouden.*

6.

So veel het IIIIe en VIe Article aengaet, ſpreekende van die fortificatien, ende Logys-gelden, *dat tot voltreckinge derzelver Articulen, ende, voornementlyk, tot fortificatie der Stadt Zutphen, ende andere Steden, in denzelven Graeffſchappe gelegen, zyn geraemt zeekere middelen, als, namentlyk, die verdingen, comende van de plaetſen onder des viants gewelt gelegen; Item twee ſtuvers op yeder tonne biers, die geconfisqueerde goederen ende diergelyke, in een yder provincie vallende*, waerop by den Gedeputeerden van den Graefſchappe Zutphen is gepreſenteert, *met hulpe der Burgeren, tot des Stadts coſten, die Stadt Zutphen, en andere Steden, te fortificeeren, mits dat de Generaliteyt, tot haere coſte, hem van het Service ende Logys-gelt alleenlyk bevryde, ten einde hare borgeren, die met ſtadich waeken ende daegelicx arbeyden aan die fortificatien zullen moeten*

Zeggen voorſz. Staten dat zy geraden zouden vynden, dat men die van Zutphen, tot onderſtand ende fortificatie van haer lieder Stadt, *zouden mogen te hulpe commen met* ijc. *& ter maent, inganch nemende van prima May ende gedurich tot d' eerſte byeencompſte van de Geunieerde Provincien*, waer inne die Staten te vreden zyn hun aenpart nae advenant van thiendepart van Hollandt te dragen, mits dat zy de fortificatien binnen dezelve tyt beginnen, ende zoo haeſt mogelyk vorderen ſullen, *affiaende voerts het verzogte Logys-gelt, om die Conſequentie wille, ende gemerckt 't zelve directelyk es Contrarie die Reſolutie van de Generale Staeten ende die Conſenten daer op gevolcht.*

ten werden gemoleſteert, nyet daer mede voortaen moegen werden belaſt, ende tot weederſpannicheyt ende afkeer verwect.

So veel d' Omlanden aengaet, 't zelve word geſtelt tot diſcretie, van den Landtraedt, die daer inne naer de gelegentheid van den tyd ende zoo wanneer onſe Leger te velde zal weezen ende aldaer voet in 't landt zal hebben genomen, alzoo zullen verſien, als zy ſullen bevinden tot des Landts dienſte te behooren.

Ende dat alzoo die Gedeputeerden van de Vrieſſche Ommelanden mede verſochten *aſſiſtentie van eenige forten in haer frontierplaetſen op te werpen*, ten einde die viant alle contributie mochte werden benomen, ende zy eens weder by haere Landen gereſtitueert, *daer op mede by een yeder genomen es rapport.*

7.

Syn te vreden te conſenteeren in alle middelen, *die generaelyck by alle die geunieerde Provincien inne gewillight zullen worden*, ende zoo veel die *quote* aengaet, dat men te vrede is, *insgelyks daer inne te conſenteeren, zulkx die by gemeen advyſe end conſent geraemt zal worden*, welverſtaende, dat die Staeten nyet en verſtaen daer inne hooger te contribueeren dan naer advenant van 't Xe. part van Hollandt.

Maer alzoo die generaele middelen, in 't ve. en vie. Art. der Unie vermelt, *voor deſe tyt nyet practicabel in alle Provincien werden bevonden op eenen voet innegevoert te werden, overmits die verſcheydenheyt van die natuere ende conditie derzelver*, ende andere zwaricheeden daer op gemoveert, dat daeromme es gereſolveert, *dat een yeder Provincie zal mogen volſtaen met alzulcke maentelycke quote, ende ordinaris ofte Extraordinaris contributie, als zy onder den anderen met gemeenen Conſente*, NAER INHOUDT VAN 'T IXe. ART. DESER UNIE, *zullen bewilligen*, welke contributie *een yeder Provincie met alzulcke middelen zall moegen furneren ende opbrengen, als zy naer gelegent-*

heyt

heyt derzelver, ende tot meeſten eendracht, geraeden bevynden zullen, welverſtaende, *dat in 't vuytſetten van alzulcke quoten ofte contributien die goederen van de inwoenderen van d' andere naerder geunieerde Provincien* NYET HOOGER *en zullen moegen werden* BESWAART, *als van* HAER EYGHEN INGESEETENEN, *in conformiteyt van 't* XVIIJe. *Art. der Unie,* ende dat hier meede het IXe ende XVIIJe *Article,* over zulkx, naer vermelden van den text, *zonder eenighe veranderinghe,* worden gepaſſeert.

8.

Dat insgelyks *het voltrekken van het* VIIJe *Article der Unie, om verſcheyden reſpecten, gelaeten ende geſtelt werdt tot diſcretie ende vryheyt van yeder Provincie,* omme, by hen daerinne gehandelt ende gedaen te werden, *zulkx zy tot meeſte verzeekertheyt van haere Landen ende Ingeſetenen zullen oirbaerlyk ende noodich achten.*

Soo veel deſen Article betreft, nopende 't opſchryven ofte enrolleeren van de Ingeſetenen van de Provincien, es verklaert dat men hen zal conformeeren met het advys van de Gedeputeerden van de Provincien in 't Article verhaelt.

9.

Comende voorts tot het XE *Artic. der* UNIE, zullen zy haeren Principaelen voorhouden dat het ſelffde mede naer den text goet es bevonden, dan dat overmits by den Gedeputeerden der Landen van Utrecht hier op

Laten hen de voorſz. Staeten bedunken, dat men zal perſiſteeren by het advys, 't welk by de Staten van Utrecht op ten Article van de beſchryvinge van den

Landt-

Landtraedt genomen es, *te meer ſoo het notoir es, dat die van Hollandt ende Zeelandt voer haeren Erfheere ende Prince genomen hebben zyn Excie*. waerom men verſtaet, dat het andere Provincien ook vry ſtaet, met eenen Heer te handelen, *ſonder dat d'Unie daer duer ſall worden geinfringeert.*

verclaringhe werdt verſocht, te weeten, *alzoe eenighe van de naerder Geunieerde Provincien metten Hertoghe van Anjou in onderhandelinge waeren getreden, ende denzelven voor haeren Heere ende Prince hadden aengenomen, ſonder dat alle die Provincien in die naerder* UNIE *ſtaende zulkx hadden gevolcht, off het daeromme gebeuren mochte, dat eenighe Provincien van die zelve Unie, doer die alteratie, met eenighe andere Heeren mochten contracteeren, off het die van Utrecht ende andere Provincien nyet vry zoude ſtaen zulkx te doen* ZONDER DAER DOER DIE NAERDER UNIE TE INFRINGEREN, *mits dat alzulcke Heeren, daer zy mede handelen, oock gehouden ſouden weſen,* DIE NAERDER UNIE IN ALLE ZYNE POINCTEN ENDE ARTICULEN AEN TE NEMEN, BELOVEN, ENDE ZWEEREN NAER TE GAEN, 'T ONDERHOUDEN, ENDE OVERZULCX DIE 'T ONDERTEKENEN, ENDE BEZEGELEN, dat daer op by de Gedeputeerden, *naer verſcheyden diſcourſen ende deliberatien*, verclaert es, *dat, alzoo by het* XXIe *Art. der* UNIE *geſeyt ende geſtipuleert werdt, zoo verre eenighe donckerheit off twyfelachtigheit in d'* UNIE *bevonden worde, daer vuit eenighe queſtie off dispute mochte verryſen, d'Interpretatie van dien ſtaen zall in 't zeggen van de Bondtgenooten*, zy daeromme hen VAN

HAE-

HAEREN PRINCIPAELEN *nyet en vonden gelaſt, hier op yet eyntelyk te moegen reſolveren*, dan naemen daer op *rapport*, omme, op d'aenſtaende vergaederinge, *antwoordt inne te brengen.*

10.

Zoo veel het XIe., XIIIJe., XVe., XVJe., XVIJe. en XVIIJe. aengaet, zyn dezelve, ZONDER VERANDERINGE OFTE ZWARIGHEYT, *goet bevonden, ende gepaſſeert*, als van gelyke *het* XIJe. es geſchiet, vuytbeſondert, dat *rapport* es genomen *op den cours van gelde*, ten eynde 't zelfde *op een eenparigen voet* ganch mag nemen, *zonder dat nochtans eenighe Provincien eenen nyeuwen penn. zall moegen ſlaen, als by bewillinghe der Generaliteyt*, ende zulkx op die *generaele vergaderinge* by den *Staeten Generael* beſlooten ſall werden, *latende midlertyt een yeder* (*die regalia, om te munten, heeft*) *zyn vryheyt*, OM TE MUNTEN OP DEN VOET VAN 'T RYCK; bevyndende des nyet te min nodich ende goet, *dat het placcaet op die haechmunte op nyeuw zall werden gepubliceert, ende ſtrictelick zonder eenighe conniventie onderhouden.*

Is goet gevonden, dat men een eenpaerigen voet op de cours van den Gelde nemen zal, *achtervolgende die leſte permiſſie, alomme in 't Jaer LXXIX. gepubliceert*, die ook zyn cours al zulkx *alomme* genomen heeft. Aengaende die *haechmunte* is mede goetgevonden, *dat men 't placcaet daer op gemaect te werk ſtellen, ende ſtrictelyck doen obſerveeren zall.* Nopende van *op den voet van 't ryk* te munten *es ook goetgevonden.*

11.

II.

Is verſtaen, *dat men zall perſiſteeren by den text van 't* XIIJe *Artic. van de naerder Unie, ende by de verclaringe, daer op gevolcht*, SONDER EENIGHE VERANDERINGHE DAER INNE TE DOEN, *te meerſoo* (dat is: *daar*) *men 't zelve nyet en vermach te doen*, SONDER CONSENT ENDE VOORWETEN VAN DIE VAN VLAENDEREN, ANTWERPEN, ENDE ANDEREN, DIE MEDE IN DE NAERDER UNIE ZYN.

Ende alzoo het XIIJe *Article*, ſprekende van de *Religie*, in 't maeken ende ſluyten van die naerder UNIE, zulcx es geſtelt in reſpecte van die Provincien, vuytbeſondert Hollandt ende Zeelandt, die de Roomſche Religie, doen ter tyt, waeren exercerende, ende daeromme die vryheyt duer het ſelffde Art. geraden werdt bevonden te ſtipuleeren, *om die te moegen veranderen, zoo wanneer zy zulcx tot ruſte ende welvaert haerder Provincie geraden mochten bevynden*, IS MEDE GENOMEN RAPPORT, *off het nyet geraden es dit Art. zulkx by gemeen conſent te veranderen, dat, aengeſien alle die Provincien door Gods genaede die Euangeliſche Gereformeerde Religie nu eendrachtelyck hebben aengenomen, zy daer by zullen blyven*, SONDER EENIGHE VERANDERINGE DAER INNE TE MOEGEN DOEN, ALS MET GEMEEN CONSENT VAN ALLE DIE BONTGENOOTEN, *en ook den anderen daerinne met lyff goet ende bloet te maintineeren ende beſchermen, om alzoo te voercommen, dat in toecommende tyden door veranderinge van Religie gheen ſchueringhe mogte werden gepractiſeert ofte te wege gebracht, onder die voorſz. Provincien ofte Leden van dien.* Welverſtaende, dat zoo verre eenighe Provincie, Leden, ofte Steden, *van die Room-*

Roomſche ofte andere Religie weſende, hem begeerden *in deeſe* UNIE *te begeven, dat die zelffde daer inne, by gemeen conſent, ontfangen ende aengenomen zullen moegen werden, ende haere vryheit daer inne zullen moegen behouden.*

12.

Dat insgelycx, *omme te voltrecken het* XIXe, XXe, XXIe, en die XXIJe *Article*, eendrachtelyck es gereſolveert, dat die gheene dewelke tot die Regieringhe der Landen, ende beleydinghe der gemeene zaeke jegenwoordich ſyn geſtelt, ofte naemaels, by gemeynen Advyſe, geſtelt moegen werden, geauctoriſeert zullen werden, gelyk men den zelven auctoriſeert by deſen, *dat zy in tyde van node, ofte daer toe by eenighe Provincien verſocht weſende, die Provincien ende Steden, die naerder* UNIE *aengenomen hebbende, ende andere met hen verbonden zynde*, zullen *moegen beſcryven, in conformiteyt van den inhoudt van deſe voorſz. Articulen*, ende dat op *alzulcke plaetze, daer die vergaderinghe ende byeencompſte zeeker ende bequaem mach werden gehouden*, dat ook in allen gevallen tot meerder corroboratie ende verſterckinge van de verbonteniſſe ende onderhoudinghe van onderlinghe vrienſchap ende eenicheyt, die Pro-

Dit Articul es *goetgevonden*, zulcx als 't leyt, ende mede dat yeder Provincie beſcryvinge zal doen *in cracht van de naerder* UNIE, ende dat die Provincien voorts alle Jaer eens zullen vergaederen, ende dat men d' eerſte vergaderinghe ſall nemen den XXen Febr. 1584. toekomende, ſtilo antiquo, in den Lande van Gelre.

Provincien ende Steden naerder geunieert *alle jaer eens gehouden zullen weſen by een te commen ende vergaederen*, ende dat die eerſte byeencompſte gehouden zall werden, tot *Aernhem, in den Furſtendom van Gelre*, ende zoo voorts, ſucceſſivelyk, van Jaere te Jaere, ende *per vices, in d' een nae d' andere, gelyck die op de Generaele Vergaederinghe ſtemmen ende ſitten*, ten waere, voer date van d' eerſte byeencompſte, *die van den Hertochdomme van Brabant hen ſtaetsgewyſe mede in die naerder Unie begaeven*, in welcken gevalle, *d' eerſte verſamelinge in den ſelffden Hertochdomme ſall geſchieden.*

13.

Soo veel deſen Article aengaet, *fiat.*

Dat mede, *op d' aenſtaende vergaederinghe, in 't innebrengen van 't rapport, den dach beſlooten zal werden*, wanneer die voorſz. eerſte byeencompſte zall gehouden werden, ende dat *aldaer*, ende, conſequentelyck, *op alle vergaederingen, alle jaer, voor 't ſcheyden, den dach zal werden gearreſteert, wanneer men des anderen naevolgenden jaers die byeencompſte zal houden*, ende dat die dach gearreſteert zynde, die Provincie, daer die zal geſchieden, gehouden wort d' andere Provincien ende Steden naerder geunieert *ſes weeken voor den beſtempden dach* te be-

beſcryven, ende daer toe een verzeekerde bequaeme plaetze t' ordonneren.

14.

Sullen voorts haren principaelen aendienen, hoe dat men, *commende op het* XXIIJe *Articul der* UNIE, die reſpective Gedeputeerden eendrachtelyck zyn gelaſt geweeſt, *dat aengeſien het verloop in de gemeene zaeke door inbreck ende onvoltreckinghe van het inhoudt van deſen Article meeſt es gecommen, ende oock groote inconvenientens heeft gecauſeert, zy ernſtelyck daer op zouden inſiſteren, ende aenhouden, dat het ſelffde ſonder vuytſtel voltogen mocht werden, ende voornementlyck dat by die Provincien elck van haer luyder quote in deſe voorleden Contributien by behoorlycke liquidatie ende furniſſement van haer luyder reſtanten ende achterweſen werde verandtwoordt, oock by wege van executie achtervolgende 't inhouden van deſen, ten eynde 't verbont ende* UNIE *voorn. beter in alle zyne leden mach werden volcommen, ende achtervolcht.*

Fiat achtervolgende 't gheene hier nae op 't XXXVJe Articul geſeyt wordt.

15.

Dat insgelycx, *om te voltrecken het* XXIIIJe *en* XXVe, is gereſolveert nyet alleenlyck, *den inhoudt van dien text alomme naer te commen*, maer dat ook es

Is gereſolveert ende verſtaen, *dat den Eedt zall gedaen worden, achtervolgende die naerder* UNIE, *ſonder het Ar-*

Artikel vorders te extenderen, dan het ſtaet, om te verhoeden d' inconvenienten, die daer duer zouden ontſtaen. Zoo verre men die van de Roomſche Religie, die noch veel in den Lande zyn, zoude willen bedwingen, *jegens haer Conſcientie te zweren, die* UNIE *te mainteneren*, inzonderheyt, *als men die, als in 't* XIe *Artic. van 't voorſz. recez geſeyt wordt*, SOUDE WILLEN IN 'T POINCT VAN DE RELIGIE ALTEREEREN, *ende alzoo die Provincien beloven gheen ander Religie toe te laeten dan die Gereformeerde Religie.*

es gearreſteert, *dat men zeekere ordonnantie ſall concipieren, inhoudende dat alle die tot eenighe officien, 't zy tot Magiſtraet, ofte andere, zullen worden geadmitteert, ofte tot eenighe woenplaetſe ontfangen*, alvooren beloven ende zweren zullen, *die naerder* UNIE, *met die appendentie van dien, in alle haere poincten, te helpen handhouden*, ende dat zoo verre yemant in weygeringe mochte werden bevonden, om zulcx te doen, *men den zelfden vuyt alle die Provincien, Steden en Heerlycheeden der naerder* UNIE *zal doen vertrecken, ſonder dat yemant eenighe derzelver Provincien, Steden ofte Leden van dien, dezelve ſullen vermoegen 't ontfangen ofte innemen.*

16.

Is goet gevonden, dat die Provincien in 't Artikel genoemt zullen deputeren, om alomme D'UNIE te doen ondertekenen ende bezegelen, ſonder dat die van Utrecht yemant daer by begeren te voughen.

Ende, ten eynde *het inhouden van het* XXVIe *Art.* NYET LANGER *werde vuytgeſtelt*, is gereſolveert, *dat by den Furſtendomme van Gelre ende Graeffſchappe Zutphen, die van den Graeffſchappe en de Landen van Hollandt ende Vrieslandt, vuyt yeder ſyn Provincie één ſal werden gecommitteert, die welcke die beſegelinge ende ondertekeninge, tot coſte van de Generaliteyt, van yeder der naerder geunieerde Provincien ende Steden zullen vorderen, ende procureren*, waer van op de aenſtaende vergaderinghe in 't inne-

nebrengen van 't rapport die naemen van de gheenen by die voorſz. drie Provincien, daertoe gecommitteert, innegebracht zullen worden, om daer op die Commiſſie ende Inſtructie te depeſcheren, welverſtaende zoo verre d'andere naerder Geunieerde Provincien yeder goet vonden een daer by te vougen, dat hem zulcx vry ſall ſtaen tot coſte van de Generaliteyt, ende dat die ſelffde mede in die Commiſſie ende Inſtructie geinſereert zullen worden, als d'andere.

17.

Sullen voorts verclaeren, dat met die voorſz. reſolutien *eensdeels abſoluyt*, ende *anderdeels op rapport* genomen, die reſumptie van die naerder Unie affgedaen weſende, mien met gemeynen advyſe goet gevonden heeft, die propoſitie by den Heeren Landtraeden, ſchriftelyck overgelevert, voer te nemen, waer van alſoo men bevond dat het 1e ende 1je door viſitatie ende examinatie van die procuratien, ende het xixe duer die voorſz. reſumptie ende die reſolutien, daer op genomen, genochſaem affgehandelt was, ende dat die naevolgende Artikelen tot het xxije excluys waeren narratyff, dat daeromme na deliberatie, by gemeyn advyſe, goet gevonden es, eer vorder tot die voorſz. propoſitie te procedeeren,

Belangende den Staet van den Oorloghe ende Contributien in deſen Article geroert, d'zelve es goet gevonden onder deſe naevolgende vraechſtucken, ende conditien; ende aengaende die ſtaet van contributie in 't xvije Article vermelt, is mede ghoet gevonden, ende alzulcx bewillicht, voor den tyt van negen maenden, innegaende Prima Maij verleden, ende dat *naer advenant van 't xe part van Hollandt*, welverſtande, dat of 't gebeurde, dat die Provincien, gedurende het conſent van deſe quote, nyet by een

qua

quamen, om op te continuatie van d' zelve ofte een ander quote te reſolveren, dat deſe quote in zulcken gevalle ſall gecontinueert worden tot die eerſte byeencompſte van de Provincien, *die té* ARERNHEM *weſen zal.*

te examineeren den Staet van Oorloghe, by den voorſz. Landtraedt op het onderhout van die nootelycke garniſoenen ende een veltleger geraempt ende geconcipieert, om voorts daer nae het poinct van Contributien, ende een yeders laſt op die zelffde, te moegen voornemen, ende examineren.

18.

Welke Staet naer verſcheyden communicatien goet ende nodich bevonden es in eenighe poincten te veranderen ende arreſteren (1), invougen als es blyckende by het dubbelt daer van

(1) Het debat van de Staeten 's Lands van Utrecht op dezen Staet van Oorlog was van den volgenden inhoud: Debat op de Staet van der Oorloghe. In den eerſten verſtaen die voorſz. Staeten, dat men die naemen en toenaemen van de Capiteynen, die in de ſteden ende plaetzen, in de Staet vermelt, jegenwoordich leggen, ofte noch voor 't ſcheyden van deze vergaderinge geleyt zullen moegen werden, ſall nomineren ende condich maeken.

Laten hen voorts beduncken, dat men het huys ende die Schantſe van Well met minder volcx zal connen beſetten. Naderhant gehoort Rapport van deſe zaeke, werdt om redenen gepaſſeert.

Item, dat Loeveſteyn genoch met een halff Vendel van 1c xiij. hoofden bewaert zoude weſen, alſoo der rechte-voort nyet meer als xxx ſoldaeten leggen.

Item, dat men te Naerden onnodich vyndt een Vendel te leggen, nyet te min zoo verre het

van een yeder van de Gedeputeerden der Provincien mede gegeven, die welc-

het nodich bevonden werdt, zoo can men in allen gevalle daer eenighe soldaeten van Wesop ende Muyden inleggen

Item dat het huys te Woerden, genoch bewaert zoude zyn met xxv. soldaeten, stellende nyet te min die versekertheit van 't zelve huys aen de Provincien.

Die ij℥. (1) die op den Staet van Hollandt staen, om die ter Ordonnantie van zyne Excie, in plaetzen, daer die noot vereyschen zall, gebruyct te worden, zyn affgeslaegen, ten waere dat men naerder specificeerde, op wat plaetzen zy leggen zullen, ende dat men oock die naemen ende toenaemen van de Capiteynen exprimeerde.

Fiat, zoo veel die Garnisoene van Overmaze aengaet, mits dat men daer jegens aen deser zyde trecken zall die contributien ende brantschattingen, aldaer vallende, emmer ter somme toe als die garnisoenen voorsz. beloopen.

Aengaende 't tractement van de Graeff van den Berch, als Colonnel, laeten hun beduncken, dat het zelffde te hooch gestelt es, naer advenant van ander Overstens; ende dat men die hooch Ampte . . . daer onder begreepen, behoort te specificeren ende te reduceren naer advenant van andere Overstens.

Van Graef Willem Ludewich te exprimeren, hoe veel dat het zy.

Item aengaende die ij^{m} vij^{c} XLVj ℒ vj ß viij ₰, die by die van Hollandt in Staet gebracht werden tot tractement van zyn Excie, verstaen, dat d' zelve tot laste van die van Hollandt in 't particulier behoort te

(1) Misschien: *Vendels.*

welcke zynen aenvanck zal nemen Prima May jegenwoordich, *ſtilo ve-*

te comen, in regardt, dat die Staeten hun aenpart geconſenteert hebben op te brengen in de XXXVj^{m} ℒ, die zyn Exᶜⁱᵉ als Luytenant Generael toegeleyt zyn; dan zoo die Generaele Staeten hen laeten beduncken, dat die XXXVj^{m}. ℒ te weynich zyn, zoo laeten hen die Staeten beduncken, dat men 't zelve met advys van de Generaele Staeten behoort te amplieren, ende dat die Generaliteyt, by de welcke ofte van wiens wegen d' voorſz. penn. gefurneert worden, daer van den danck ende eer behoort te hebben, ende die van Hollandt in hun particulier nyet.

Belangende die duyſent Gl. van den Graeff van Hohenloo verſtaen, dat die van Hollandt ende Zeelandt die alleen behooren te draegen, in regardt zyn Genaede Luytenant van zyn Exᶜⁱᵉ es aengaende d' Oorloge over Hollandt ende Zeelandt alleen, ende men voorzeker weet, dat hy geweygert heeft hem ten dienſte van d' andere Provincien te gebruycken, ten waere dat hy hem van nu voort aen zoo well ten dienſte van d' andere Provincien als van Hollandt en Zeelandt als Lieutenant Generael van zyne Exᶜⁱᵉ liet gebruycken, in welcken gevalle men te vreden es, dat die Staeten daer inne haer quote zullen draegen, naer advenant van 't Xᵉ part van Hollandt.

Aengaende die drie Commiſſariſſen by die van Hollandt, in de ſtaet gebracht, is verſtaen, dat van wegen den Landtraedt Generaele Commiſſariſſen behooren geſtelt te werden, ende zoo verre eenighe Provincien die begeeren in 't particulier te hebben, dat het tot haer particulier coſten zall weſen.

Aengaende de Vᶜ LXXXvij ℒ, die by die van Zeelandt in de voorſz. ſtaet gebracht wer-

teri, geduyrende den tyt van negen maenden, waer van yeder aengenomen heeft rapport.

19.

Onder belofte dat zy den ſoberen ſtaet van den Landen, hen geopent, haeren principaelen, met allen redenen, daer toe dienende, zullen remonſtre-

Aengaende die Tienduyſent gl. tot Anritzgelt in den Article geroert, zyn te vreden daer inne hun quote te four-

werden voor zyn Excie, zyn afgeſlagen om gelycke redenen, als hier vooren op Hollandt geſeyt es.

Belangende diverſche Officiers ende vermincte perſoonen, *nihil*, in regardt dat dit geſchiet es in de voorgaende troubelen, ende voor date van de Unie, ten waere dat die Generaliteyt oock droege die gagie ende coſten van de gheenen, die hier in 't veroveren van den Chaſteel van vredenburch gequetſt ende gebleeven zyn.

Nopende Tractement van den Lieutenant Stadthouder van Vrieslandt, als Colonnel, 't zelve dient geſpecificeert, ende gereduceert naer advenant van andere Overſtens.

Die Guarde van zyn Excie werdt geleden, zoo verre als ſer is.

Aengaende *descurie*, te vraegen, off die nyet onder tractement van zyn Excie begrepen es? Is apart. Ergo geleden.

Die reſte van de Staet werdt goet gevonden, mits dat men die Scheepen van Oorloghe ende appendentien van dien zall ſpecificeeren.

't Veltleger wordt insgelycx goet gevonden, met ten aenhangh van dien.

fourneren, *naer advenant van 't xe part van Hollandt*, zoo verre andere Geunieerde Provincien aen deſer zyde van gelycken doen.

ſtreren, ende yeder tot loopende Anritzgeldt van het Crychsvolck tot het veltleger, in dezelve Staet geraemt, zoo veel penn. medebrengen, als die repartitie, daer op gemaeckt, hen medegegeven, is vervatende.

20.

Nihil dicit.

Met expreſſe verklaeringhe, dat, ten zy by dezelve Staeten ſonder eenighe veranderinge, in vougen, als die es geraempt, werdt geconſenteert, men een groot verloop ende ruine in den Lande, ende verlies van alle affectien in den Provincien, die daegelycx van den Viandt, ende ons eyghen Chrysvolck worden overtogen, heeft te verwachten.

21.

Nopende het Huys te *Hedel*, ende die Schantſche van *Well*, te demanteleeren, ſeggen die voorſz. Staeten, dat zy haer diens aengaende refereeren tot die van Gelrelandt, in regardt d' voorſz. Huyſen in haer Provincie zyn gelegen, ende haer luyden alzulcx meeſt aengaen.

In welcken ſtaet alzoo mentie wordt gemaect van huyſen *van* HEDEL *ende Schantze* WEL, dat daeromme wel in deliberatie es geleyt oft meerder geraden waere, die te demante-leren, ofte die tot zoo groote coſten ende perickel der Generaliteyt bezet te houden; *dan dat overmits die Gedeputeerden hen nyet hielden genoechſaem daer toe geauctoriſeert, mede daer op genomen es rapport.*

22.

22.

Dat op het XXIJe Article is gereſolveert, dat alle die penn., commende van de ordinaris maentelycke quote, ende extraordinaris contributien, zullen commen in handen van den ontfanger Generael aen deze zyde van der Maze, welverſtaende, *dat alvooren eenighe penn. vuyt die reſpective Provincien zullen moegen gaen, betaelt zullen worden die garniſoenen, in eens yeders Provincie leggende, ende andere tot haeren Laſten ſtaende.* Des zall die betaelinghe moeten geſchieden, by voorgaende monſteringhe, ende hooft voor hooft, volgens het ſlot van de monſterrollen, van welcke monſterrolle men dobbelt aen den Landtraede terſtont zall overſenden, om tot haerder Ordinantie daer op by den Ontfanger Generael deſcherge gedepeſcheert te werden, *ſonder d' welcke die Provincie die penn. by hen tot betalinghe des Chrysvolcx verſtrect in deductie van haer maentelyke quote nyet gepaſſeert zullen worden.*

Wordt goet gevonden, mits dat die monſteringhe ſal geſchieden by de Commiſſariſſen van den Landtraedt, by de Provincien op deſe Vergaderinge te nomineeren, welverſtaende dat zulcke Provincie, als des begeert, daer by zall moegen hebben een Commiſſaris op zyne coſten, dat oock al zulcke Provincie, als belaſt es met garniſoenen, d' zelve garniſoenen onbecroent van den Landtraedt zall moegen monſteren, zoo dickmaels als 't haer believen zall, waer van men mede een Article zall macken, in den Artekelbrief van het Chrysvolck.

23.

Dat oock, omme alle verleden desordre duer quade betaelinghe des Chrysvolcx gereſen wech te nemen, die penn. procederende van de ordinaris maentelycke quote en extraordi-

Is goet gevonden, zoo als 't ſtaet.

naris Contributien, by den Landtraedt tot anders gheen eynde ende zaeke als tot betaelinghe des Chrysvolckx ende daer toe zy zyn ofte zullen werden geconſenteert om gheene oorzaeke beheert zullen moegen werden, op peyne dat zulcx in rekeninge tot haeren laſte zal werden geroyeert, ende dat d' Ontfanger Generael gehouden wordt van zynen ontfanck ende adminiſtratie in rekeninghe te verandtwoorden, ende daer voor te caveren als naer behooren.

24.

Is goet gevonden, alzoo dat ſtaet. Verſtaen nyet te min, dat men zich in 't Poinct van de Convoyen te verhogen zall conformeren met 's gheene diens aengaende by de Generaele Staeten gereſolveert zall worden.

Gaende voorts tot die Convoyen ende Licenten, dat daer op es gereſolveert dat d' zelffde tot voordeel van de Generaliteyt ontfangen ende opgeheven zullen worden, op die Liſte by de Generaele Staeten, op haere Vergaderinge in den Hage in den Jaere van LXXXI. gearreſteert, beginnende van den eerſten May deſes loopenden Jaers, ende eyndende den leſten Januarie Ao. LXXXIV., weſende den tyt van negen maenden, affdoende metter daet alle verhoginghe by yemant boven d' voorſz. Liſte daer op geſtelt. Doch dit alles onder Conditien ende Limitatien, ende by próviſie, ende tot dat by de Staeten Generael by gemeen advys anders daer inne zal weſen geordonneert; oock ſonder præjuditie van

ye-

yemants previlegie ofte gerechticheyt, ende ſonder dat het ſelffde in conſequentie getrokken zall werden, ten zy binnen die voorſz. tyt daer inne vrywillich op nyeuws werde geconſenteert.

25.

Ende ten eynde die zelffde ten meeſten profyte der Generaliteyt opgeheven moegen werden, dat, omme alle fraude daer inne te voorcommen, die zelffde ontfangen zullen worden ter plaetze daer de goederen ofte coopmanſchappen werden gelaeden, ofte vuyterlyck ontlaeden, ter plaetſe, daer die zyn gedeſtineert. *Welverſtaende, dat van de goederen die ſoete wateren opvarende ende affcommende die eene helft in Hollandt ende d' andere in Gelrelandt betaelt zall werden, ſonder dat verbodemen ofte metter krane opſetten, tot dat die coopluyden andere ſcheepen hebben becommen en ter plaetze vaeren, daer zy die binnen den Lande hebben gedeſtineert, voor ontladen geacht zall werden.* Dat oock, om die frauden te eviteeren, by die van Hollandt tot laſte van de Generaliteyt tot Nyemegen, Arnhem, ende Deventer Contrerolleurs zullen moegen werden geſtelt, om aldaer 't recht van d' eene Helft 't ontfangen van die goederen, die in Hollandt nyet heb-

Is verſtaen, dat men ſall perſiſteren by voorgaende Reſolutie, te weten, dat die Convoyen behooren betaelt te worden ter plaetſe daer het laſt gebroken wordt, om redenen, die men by geſchrifte zall overleveren, daer vuyt blycken ſall, dat daer mede die meeſte fraude voorcommen, ende die Convoyen tot merckelycke ende meerder profyt van de Generaliteyt geheven zullen werden.

ben betaelt, onder pretext dat zy in Gelrelandt ofte Overyſelt zullen blyven zonder vuyt den Landen vervoert te worden, d' welck die van Gelrelandt ende Overyſel mede in Hollandt vry ſall ſtaen. Dat daer op by die van Utrecht zwaricheyt es gemoveert, ſuſtinerende dat die goederen, den Ryn affcommende, ende duer Utrecht paſſerende, aldaer moſten ontladen, ende daerom die tweede helft t' Utrecht behoorde ontfangen te werden, ende nyet in Hollandt: doch waeren te vreden 't zelve te ſtellen tot verclaringe der Provincien, wat van beyde tot voorcomminghe der meeſte fraude profytelycker voor die Generaliteyt mocht weſen. Waer op by die van Hollandt es geantwoordt, *dat verbodemen van d' een ſcip in d' ander voor gheen ontladen mach werden gerekent, ende dat duer d' ongelegentheyt der Riviere duer Utrecht lopende, die gheene groote ſcheepen kan dragen, noch die onbequaembeyt der bruggen ende ſluyſen daer gheen groote ſcheepen connen paſſeren, die van Hollandt vuyt die poſſeſſie des ontfancks nyet geſtelt behooren te werden.* Ende alzoo die van Vrieslandt verklaerden gelaſt te weſen in egheenen ontfanck van de Convoyen te conſenteren, ten waere men hen die zelve mede in haere Provincie toeliete, achtervolgende zeeker concept by die van den Landtraedt in Mar-

Ende ſoo veel die van Vrieslandt aengaet gedragen die Staten haer tot het advys van den Landtraedt op 't heffen van de Convoyen tuſſchen die van Vrieslandt ende Hollandt gemaect, daer mede zy haer conform

Martii Anno XVc LXXXII. daer op gemaect, dat daerom op 't gunt voorſcreeven es genomen is rapport.

form maeken, als redelyk bevyndende.

26.

Dae die zelffde beheert ende geemployeert zullen werden, voor eerſt, tot toeruſtinge ende onderhout van de Scheepen van Oorloghe met den dependentien van dien, die zoo well tot bevrydinghe der negotiatie ter Zee ende binnewaeteren, als tot beſettinghe der gaten ende bewaereniſſe der ſtroomen, toegeruſt zullen werden ter Ordinantie van zyne Excie, als Admirael van der Zee, ofte die daer toe by zyn Excie zullen werden gecommitteert, ende voorts verſtrect tot betaelinghe der ſchulden ende laſten, daer op ſtaende, ende geaſſigneert; daer van den Landtraedt, by een yeder, pertinente ſtaet overgelevert zall werden, ſonder dat alvooren eenighe penn. vuyt den Provincien zullen werden gelicht ofte vervoert. Dat mede die zelffde den Provincien, die met meerder garniſoen zyn bezwaert, als haer maentelycke quote es bedragende, verbonden zullen blyven, ende daer vuyt betaelt werden, mits alvoorens doende blycken, dat dat zy haere maentelycke quote hebben gefurneert, d' welk verſtaen werdt te ſullen ceſſeren, wanneer het poinct van de maentelycke quote tot betaelin-

Seggen, dat men nyet kan verſtaen, dat die Admiraliteyt van Hollandt ende Zeelandt, over die ſoete wateren vorder can ſtrekken, dan die Provincie van Hollandt ſtrect. dat men nyet te min te vreden es, zyne Excie te gunnen d'Auctoriteyt op de zoete ſtroomen, zoo verre die Provincie van Utrecht ſtrect, als dat ter gheen ſcheepen toegeruſt zullen moegen werden, dan met advys van zyn Excie ende den Landtraedt.

Ende aengaende die reſte van 't Article, ſeggen, dat men, om daer op te advyſeren, alvorens behoort te ſien de ſtaet van de belaſtinge van de Convoyen, in 't Article vermelt. Verſtaen nyet te min, dat de Landtraedt in den hoogen noot op de voorſz. Convoyen ſall moegen handelen, ter ſomme van xxvm ℔ eens.

linghe des Chrysvolck, ende d'executie, *in vougen als 't zelve op rapport wordt geraempt*, zal weſen geaccordeert, ende dat by de Heeren Staeten Generael ofte den Landtraedt binnen de voorſz. negen maenden op die Convoyen ende Licenten nyet zal moegen werden genegotieert, noch d' zelve hooger bezwaert, als op 't gheene boven de voorſz. laſten der ſcheepen van oorloghe ende ſchulden, daer op geasſigneert, ſuver zall overſchieten, ten waere zulcx geſchiede, om die noot wille, by conſent ofte aggreatie der reſpective Provincien.

27.

Is goet gevonden, ende verſtaen vorders, dat men hen voorts ſall reguleeren, achtervolgende het tweede Articul van de Inſtructie, op de Landtraedt gemaect.

Ende zullen d' zelve Convoyen ende Licenten ontfangen werden by Ontfangers ofte Collecteurs, *weſende ingeborene der reſpective Landen*, die welcke den Landtraede by eede verplicht zullen weſen, ende beloven ende gehouden weſen, die voorſz. Liſte, ſonder diſſimulatie ofte veranderinghe, te volgen. Des zullen die Contrerolleurs van d' eene Provincie in d' andere by den Landtraede, achtervolgende haere Inſtructie, verandert werden, om alle Jalouſie ende diffidentie wech te nemen.

28.

28.

Dat mede die penn., die boven den voorſz. laſten der Oorlogh-ſcheepen ende ſchulden daer op ſtaende zullen overſchieten, ſtaen zullen, *tot diſpoſitie van den Landtraedt, ſonder dat eenighe Provincien, Steden, ofte Leden van dien, d' zelve Convoyen ofte Licenten, op nyeuws, zullen moegen bezwaren, ende dat mitsdien die Reſpective Provincien, Raden, ende Magiſtraten derſelver, daer eenich ontfanck van Convoyen ofte Licenten es, belooven ende zweeren zullen hen den opheve ende adminiſtratie van dien, noch oock de verhoginghe ofte verlaginge der voorſz. Liſte niet te onderwynden, maer dat zy met het beleyt van dien den Landtraedt aen wederzyde der Maze zullen laeten begaen, ende zoo verre by eenighe Magiſtraten hier inne des nyet tegenſtaende eenighe veranderinghe geſchieden, ofte hen die Convoyen en Licenten onderwonden, dat die Landtraedt, in zulcken gevalle, vermoegen ſall den ontfanck derzelver op een ander plaetſe, ofte op die Scheepen van Oorloghe te verleggen.* Des zullen die Landraeden van gelycken beloven die voorſz. Liſte ende alle d' andere Poincten ende Conditien, hier vooren verhaelt, t'achtervolgen en naer te commen, doen achtervolgen ende naecommen, d' welck

Flat Generalycken.

in

in haere inſtructie tot dien eynde ſall werden geinſereert, *op alle 't welcke mede genomen es rapport.*

29.

Is verſtaen, dat alle Verdingen ende Brantſchattingen generaelyck behooren te commen tot behouff van de Generaliteyt, ten waere, dat die quote van die van den Lande van Gelre ende Overyſſel, in regardt van de Verdinghen, verhoocht worden, zoo d'zelve quoten verleecht zyn ten reſpecte, dat haer landen, by den Vyant, geoccupeert zyn.

Op 't poinct der verdingen in 't XXVIIJe Articule der propoſitie vermelt is gereſolveert, dat, zoo haeſt het Veltleger, in den voorſz. Staet van Oorloghe vermelt, ſall weſen opgericht, men als dan den viant alle middelen van Contributie ende onderhout zyns volcx geheelyc ſall ſien te onttrecken, ende mitsdien die verdinghen affſtellen. Ende alſoo men gheen macht van Chrysvolck te velde heeft, om den viant als nu (zulcx) te beletten, dat men daerom, midlertyt, die verdingen zall toelaeten: mits dat men die gheenen, die den viant contribueren, zoo veel zall doen betaelen, als zy den viant gheven, ende dat daerom die Executie by den Landtraede zal werden gedaen, die daer van beſunder ende apart pertinenten ſtaet ſall doen houden, om een yeder Provincie 't gheene van den verdinghen der dorpen, nyet onder des viants gewelt ſittende, mach commen, in afflag van haere maentelycke Contributie, te doen ſtrecken: welverſtaende, dat ingevalle die verdingen te excesſive vallen, dat op de verhooginge der quote, in de zelve Provincien, daer op regardt genomen ſall worden.

30.

30.

Ende zoo veel aengaet het XXIIIJe Articule der voorſz. propoſitie, ſpreekende van 't Poinct van Contributie, dat daer op nae lange verthoninghe ende verhael van den ſoberen ſtaet der Landen, groote foulen by den Ingeſetenen geleden, oock verſcheyden communicatien ende deliberatien daer op gehouden, eyntelyck ſoo by die van den Furſtendom Gelre ende Graefſchappe Zutphen, als by den Gedeputeerden der Landen van Vrieslandt verclaert es, dat nyet jegenſtaende zy met alle billicheyt, om redenen voorſz., en de andere, by hen in 't langhe verhaelt, behooren in haere contributie verlicht te werden, ende die van Hollandt, Zeelandt, ende Utrecht, als van des viants invall ende alle foulen bevrydt weſende, des te hooger verhooght, nochtans om te betogen haer affectie tot het gemeen beſte, ende wetende dat ſonder onderhout des Chrysvolcx ende die dependentien van dien, in den voorſz. ſtaet van oorloghe vervat, die landen jegens des viants overvall nyet en connen werden bewaert, ende alle voorledene deſordre wech genomen, zy daeromme van haeren principalen waeren gelaſt die maentelycke quote in te willigen, op den voet, op die vergaederinge der Staeten Generael tot Amſterdam in den

Is verclaert, dat men te vreden es, dat die Staeten daer inne haere quote zullen draegen, *naer advenant van 't* XE *part van Hollandt*, *ſalvo*, dat die quote loop hebben ſall tot dat die Provincien wederom by malcanderen geweeſt, ende op te continuatie van de quote ofte anderſins gereſolveert ſullen hebben, gelyck hier vooren geſeyt es op 't XVIJE en XVIIJE Article.

den jaere LXXXI. geconſenteert, mits dat d' andere Provincien van gelycken zouden doen.

31.

Nemende die ſelffde maentelycke quote haeren aenvanck 1a May jegenwoordich, *ſtilo veteri*, ende eyndende Ultima Januarii Ao LXXXIV., eerſtcommende, weſende den tyd van negen maenden, in deductie der welcken een yeder in 't innebrengen van 't rapport zyn contingent van 't Loop en Anritzgelt, in 't XIXe Article hier vooren verhaelt, mede ſoude brengen, om terſtondt ende metter daet tot oprechtinghe des Veldlegers, in den ſtaet van oorloghe vervat, te moegen procedeeren.

32.

Doch dit alles onder expreſſe Conditie, dat die verdingen commende van de plaetzen, des viants gewelt nyet onderworpen, die Provincien ofte quartieren daer die vallen, in vougen, als in 't XXIIIJe Article hier voor verhaelt es, in deductie van haere quote zullen commen, dat die reſpective Provincien, furnerende haer voorſz. maentelycke contributie, ofte quote, van alle inlegeringe bevryt zullen werden ende blyven. Des zullen duer-

toch-

Is geperſiſteert by 't gheene hier vooren, op 't XXIX. Articul, geſeyt es, conſenterende voorts in de reſte van 't Article, mits dat men ſal advyſeren, zoo verre boven dien eenighe inlegeringe geſchiet, met wat middelen men daer inne verſien zall.

tochten voor gheen inlegeringe werden gerekent, maer ſall een yeder gehouden weſen, die, nae gelegentheyt der voorvallende zaeken, *op die Patente der Staeten Generael, zyn Princelycke Excie, ofte des Landtraedts*, te lyden, mits dat het Chrysvolck nyet langer als een nacht, ofte ten langhſten twee, op eene plaetze in 't paſſeren zall moegen vernachten, ende zoo voorts vertrecken; ook gehouden weſen met coſt ende dranck der burgeren en ingeſetenen der platten Lande hen te genoegen, op alzulcke pene ende ſtraffe, als in haeren Artyckels-brieff geinſereert es, oft noch ſal werden. Ende zoo verre daer en boven yemandt ſchade werdt aengedaen, dat 'tzelffde den Ruyteren ofte Knechten, mitz behoorlyk blyckende, aen haer ſoldye gecort, ende die, d'welcke de ſchade heeft geleden, te voordeel ſall commen, ende verſtreckt werden, d'welck die van de Landtraede gehouden zullen weſen te effectueren, ende nae te commen.

33.

Dat oock zeekere Ordinantie op die duertochten zal werden gemaeckt, ten eynde die zelve ter minſten quetzinge van de ingeſetenen der Landen moegen geſchieden, ende dat die van den Landtraede gehouden zullen weſen by Flat.

den Chrysvolck in 't deutrecken eenen Commiſſaris met patente te vougen, inhoudende verclaeringhe der plaetſen, daer zy zullen vernachten, waer by het een Provincie vry zall ſtaen eenen by te ſtellen, om alle desordre voor te commen.

34.

Eu eiſcht geen Reſolutie.

Op welcke voorſz. XXVe, XXVIe, ende XXVIIje, als vervattende 't poinct van Contributie, alſoo het meerendeel der Gedeputeerden verclaerden nyet genochſaem te weſen geauctoriſeert, *is daer op genomen rapport*, onder belofte, als in 't XIXe Articule, van heure principalen, met alle redenen, om der nootwille, te induceren.

35.

Fiat generalycken.

Examinerende het XXVe, innehoudende, *dat het te vergeefs es eenighe conſenten te dragen, ten zy men hen, by faulte van betalinge, der Executie onderwerpe, ſonder d' welke alle conſenten vruchteloos zyn geweeſt, ende voortaen zullen werden bevonden, dat mede die Executie geaccordeert weſende, zoo well als die conſenten vruchteloos zullen werden bevonden, zoo langhe die reſpective Provincien die executie in haere Steden ofte Jurisdictie nyet toelaten:* dat daer op wel es verclaert,

claert, behoorlyck ende noodich te weſen, dat, die conſenten gedraegen zynde, die onwillighe ende faillerende by den Landtraede met executie werden geconſtringeert, ende dat die executie in allen Provincien ende plaetzen werde toegelaten, mitz dat die met aller discretie ende voorſichticheyt in 't werck geſtelt werde. *Maer alzoo groote debatten ende dispuiten zyn gevallen off alle d' ingeſetenen der Provincien, die welcke in faulte van contribuëren mochten werden bevonden, der exëcutie zullen onderworpen weſen, off alleenlyck het onwillich ende gebreckelyck lit derſelver, dat oock eenighe Provincien, ende beſunder die van den Furſtendom Gelre, ende Graefſchappe Zutphen, in quartieren waeren gedeylt, ende daerom het eene quartier nyet en verſtonde voor 't gebreck van 't andere executabel te zyn, verclaerende die van de Stadt Nyemegen gheen laſt te hebben, te conſenteeren, dat die Stadt Nyemegen voorſz. voor het geheele Nyemeghſche quartier zoude werden geexecuteert. Ende die van Overyſel datter een ſubdiviſie in haere Provincie, ſoo onder den ſteden, als tuſſchen de ſteden ende platte Landen, moſt vallen, ſonder dat d' eene voor d' andere zoude willen weſen geexecuteert, ende dat die van Vrieslandt, overmits die twiſt, ende het misverſtant, tuſſchen den platten Lande en*

Steden verreſen, gelaſt waeren den der executie van wegen die drie Goyen te onderwerpen, mits dat die ſteden beſunder zouden werden geexecuteert: dat daer op eyntelyck es gereſolveert, dat in dezelve Provincien, die in quartieren ofte ſteden zyn gedeylt eenen yeder quartier voor het contingent des heelen quartiers, ende een yeder Stadt voor haer contingent, zal weſen executabel, mits dat die quartieren onder den anderen gehouden ſullen weſen een ſubdiviſie, ofte verdeylingh te maeken, hoe veel een yeder quartier in de maentelycke quote heeft te contribueeren, gelyck oock die ſteden onder den anderen zullen doen, ende daer van Copie Autentycq den Landtraedt overſenden, om d' executie des noot zynde dienvolgende gedecerneert, ende in 't werk geſtelt, te worden. Welverſtaende dat die willighe onder den quartieren ofte ſteden, geexecuteert wordende voor een onwilligbe ofte gebreckelycke, zyn regres van ſchade ende intereſt by 't executeren geleden mit parate executie op den zelven zall moegen verhaelen, daer toe die Landtraedt geauctoriſeert werdt, ben alle aſſiſtentie te bewyſen, des verſocht zynde, mits dat by invall des viants ofte zware inlegeringhe daer op regardt genomen ſall worden; waer op by de reſpective Gedeputeerden mede genomen is rapport.

36.

36.

Dat insgelycken op het XXVIe *groote zwaricheyt es gemoveert, zoo op die tyt als op die forme ende voet van liquidatie, ende dat nae veele discoursen ten leſten es goet gevonden, dat men lequideren zall alle de verleden contributien, beginnende van den tyt, dat,* 'T ZEDERT HET OPRECHTEN DER NAERDER UNIE, *eenighe conſenten ordinaris ofte extraordinaris zyn gedragen: dat mede die Liquidatie diſtinctelyck zall geſchieden: te weeten: van de conſenten nae het oprechten der Unie tot primo Junii* 1581., *excluys. Item van prima Junii tot prima Octobris, achtervolgende die conſenten op die vergaederinghe der Staeten Generael tot Amſterdam voor vier maenden gedraegen.* Ende dat, alzoo van Octobri tot April 1582. gheen nyeuwe conſenten zyn gedragen, men rapport innebrengen zall, off men op den voorſz. voet van vier maenden ſall liquideren, als *tacite* gecontinueert zynde, overmits men d'zelve tyt gelycke ende meerder laſt van oorloghe heeft moeten dragen, dan wat ander voet men hier inne houden ſall. Dat voorts, van April 1582., tot May 1583., geliquideert ſall werden, achtervolgenghende de Conſenten zyne Hot., tot onderſtant der Oorloghe, by den Staeten Generael geaccordeert.

Syn de voorſz. Staten te vreeden, te rekenen van de conſenten, die der gedraegen zyn, *'t zedert begin van de naerder Unie*, ende daer gheen conſenten gedraegen zyn, dat men te vreden es, die te continueren, ende d'zelve te liquideren, *naer advenant van thiende part van Hollandt.*

Ende aengaende die Conſenten, gevallen, 't zedert April 82., dat men te vreden es, hen daer inne te draegen, achtervolgende die Conſenten, die der op de Petitien van zyne Hoogh. innegewillicht zyn.

Nopende het betaelen van de Reſtanten, in deſen Article geroert, dat men te vreden es zoo verre bevonden wordt, dat men over die voorgaende tyt yet ſchuldig blyft, 't zelve te betaelen, *zoo wanneer d' andere Provincien, die voor die van Utrecht ſitten ende ſtemmen, zulcx gedaen zullen hebben*, zynde voorts die reſte van 't Article goet, ende zullen den dach van de liquidatie raemen, ende dienvolgende een deputeren, *zoo wanneer d' andere Provincien zulcx gedaen zullen hebben; ſo men doch hier by de hand es, om 't zelve 't aldertyt te connen doen.*

Ende dat die laſten ende ſchulden der oorloghe, op verſcheyden tyden gevallen, diſtinctelyck uit die reſtanten, die by liquidatie, op yeder tyt gevallen, bevonden werden, te reſteren, betaelt zullen moeten werden, ſonder dat die penn., daer van commende, tot anderen eynde zullen werden beheert: dat oock van eens yederen reſtant verantwoort zall werden by wegen van Executie, achtervolgende 't inhout der Unie. Dat ook in 't innebrengen van't rapport yeder ſall commen gelaſt, om den dach te ſluyten, op den welcke men de liquidatie zall moegen aenvangen, ende dat by yeder Provincie tot Audientie derzelver een zall werden gecommitteert.

37.

Fiat, ſalvo dat *het behoorlyck blyck* zall weſen, dat *in rechten zall mogen beſtaen.*

Ende aengeſien die Liquidatie nyet behoorlyck kan geſchieden, ſonder te weeten wat een yeder in deductie zyner contributie ſall valideren, ende ſtrecken, dat daer op es gereſolveert, *dat een yeder in rekeninghe gepaſſeert zall werden, eerſt, alles wat by Ordinantien ofte Acten, zoo van de Gedeputeerden der naerder Unie, als van den Landtraede ende deſcharge van den Ontfanger Generael, betaelt zall weſen.* Van gelycke alles wat men den Chrysvolck aen gelt, vuer, wapenen, mu-

munitie, lakenen, ofte diergelycke, den Chryshandel rakende, heeft verſtreckt, mits overleverende *recepiſſe* ofte ander behoorlyck blyck, ten eynde ſulcx den Chrysvolcke op haer achterweſen gecort mach werden.

38.

Ende zoo veel die foulen aengaet, dat men voortaen in gheen affrekeninghe zall treden, ſonder d'zelve in reſerve te ſtellen, ende dat, daer affrekeninghe es geſchiet, gheen betaelinghe voortaen gedaen zall werden ſonder de Reſpective Provincien eerſt daer van te adverteeren, ten eynde zy haer regres moegen nemen op 't achterweſen des Chrysvolcx, dat eenighe foulen mach hebben aengericht, ende haer Actie daer op intenteren.

Flat, ende mits dat onſe Gedeputeerden met die van den Lande van Gelre, ende andere, foulen geleden hebbende, deſen aengaende zullen communiceren.

39.

Dat van gelycken, achtervolgende d'Unie, in Rekeninghe gepaſſeert zall werden het Logysgelt, mits doende blycken het zelfden den ſoldaeten in garniſoen leggende betaelt te hebben. Item, op een vendel van hondert vyftich hoofden, des maents, dertich ponden buscruyts, ende voor d' ander vendelen naer advenant, mitsgaeders Vier en Licht, die ſoldaeten des wynters op die wacht verſtrect, ſonder dat

Is afgeſlaegen, ende gemerckt dat der eendrachtiger Reſolutie es van 't Logysgelt, daer by gezeyt es, dat men het Logysgelt op de ordinaris quoten nyet en zall paſſeren, ende dat dien volgende die conſenten daer nae gedraegen zyn. Dat men daerom verſtaet, dat men hen daer nae behoort te

re

reguleeren, emmers ter tyt toe, daer inne by gemeen conſent anders zall weſen geordonneert. Ende aengaende van Buscruyt, Lonten, Vier, Licht, enz., is insgelycks afgeſlaegen. Ende zoo het emmers zoude gepaſſeert worden, dat men verſtaet in zulcken gevallen inne te zullen brengen het Cruyt, Lonten, Vier, enz. 't welk zoo in de Stadt als Steden van den Lande van Utrecht, zoo aen borgers als ſoldaeten op te wacht ende anders verſtrect es, zoo 't zelve mede ten dienſte van den Lande in 't generael geſchiet es. Ende belangende van 't blycken in 't voorſz. Art. vermelt, daervan es op 't XXXVIJe Article hier boven geſeyt. Verſtaen niet te min, dat zulcx behoort te geſchieden, nyet by den Amptluyden, enz. maer by den gheenen, die de foulen aengedaen zyn, emmers eenighe oncoſten van fortificatie in rekeninge gepaſſeert zall werden; waer op aengezien by die van Utrecht eenighe exceptie es gemaect op zeekere Acte, die zy ſuſtineren te hebben vercregen, ende by die van Vrieslandt op zeekere gemeen Conſent op 't fortificeren van Haerlingen, Staveren, Slooten, ende nyeuwe Zyl, by den Landtraede gedragen, dat oock op verſcheyden vergaederingen der Staeten Generael gereſolveert es, dat die Logysgelden, maent Cruyt, Vier en Licht, in deductie der quoten nyet zouden moegen gebracht werden, ende dat by die van Gelrelandt ende Overyſel werdt geſuſtineert dat men hen alle ſchaeden foulen ende extorſien, duer het Chrysvolck geleden, in deductie van Contributie zoude laeten valideren, mits daer van by den handen der Amptluyden, Scholten, ende andere Officieren doende blyken, dat daerom op 't poinct van liquidatie, in vougen al vooren verhaelt, mede genomen es rapport.

wettelycken.

40.

Is verſtaen, dat men die Scheepvrachten, daer inne geroert, nyet en behoort te paſſeren, doch of emmers verſtaen Gelyck oock es geſchiet op de advyſen, by de meeſte ſtemmen genomen, dat men gheene onkoſten van Scheepvragten ende vervoeringhe van Chrys-

Chrysvolcke in betaelinghe van Contributie mede ſoude moegen brengen, maer dat zulcx vuyt die Convoyen betaelt behoort te werden, ende alzoo by die van Hollandt ende Zeelandt groote zwaricheyt wert gemaekt, ende verklaert zulcx by haeren principaelen met gereden gelde betaelt te zyn, dat daer op es geantwoordt, dat men hen zoude accorderen, dat zy het rembourſement daer van als noch vuyt die convoyen recouvreren mochten.

zoude moegen werden, dat men die behoort te paſſeren, dat zy in zulken gevalle 't zelve (mits alvoorens daer van doende behoorlyck blyck) zullen mogen lichten vuyt te Convoyen, mits dat die van Utrecht, ende andere Provincien, van gelycken, zullen moegen doen, van de coſten van de wagens, die zy voor Lochum gehadt hebben, ende van andere vracht, zoo van Scheep, Schuyt, als Wagenhuur, die zy gedaen ende gehadt hebben.

41.

Het XXVIJe wert verſtaen met het redreſſeren van den Staet van Oorloghe voldaen te weſen, *dewelcke men verſtaet, dat by gheene Provincien in 't particulier, ofte yemant anders, als die tot te regieringe der Landen, ende beleydinghe des gemeenen Lands zaeken, neffens de Hooge overicheyt, zyn gecommitteert, verandert behoort te werden*, mitz dat d' zelve die mede nyet en zullen moegen excederen ſonder conſent der Provincien, ende dat op verdeylingh des Veltlegers tegen den wynter, in 't zelve Article vervat, mede rapport inne gebracht ſall werden op 't Concept daer op gemaeckt.

Is verſtaen, dat ter geen veranderinghe in de Staet van Oorloghe zal mogen geſchieden, DAN BY DEN LANDTRAEDT *aen de Ooſtzyde van de Maze*, d' welcke de zelve Staet oock nyet zal moegen excederen, ſonder conſent van de Geunieerde Provincien. Aengaende die Staet van de verdeelinge van 't Veltleger; alſoo tot verſcheyden tyden bevonden es geweeſt, dat gheen Frontier-ſteeden eenighe Ruyters ende Knechten, het Leger ſcheydende, hebben wil-

willen ontfangen, off oock d'ordinaris Garniſoenen van Peerden, ten waere dat heul. particuliere verſekeringe van eenighe Provincien gedaen waere geweeſt, ende zoo men noch onverſekert es, dat zy daer toe zullen willen verſtaen, waer deur dan op nyeuws wederom alle foulen ten platten lande te verwachten zyn, omme daer inne te verſien, ende alle onluſt te vermyden; Is goet gevonden, dat men, dienaengaende, verclaeringe van de Steden ſall verſoeken, ende zoo verre zy daer toe nyet en zouden willen verſtaen, zouden die Staeten goet vynden, dat men daer van een verdeylinge over die Provincien zoude doen naer advenant van een yeder haer quote. Ende aengaende die ijc Piſtoliers Ruyteren 't Leger geſcheyden weſende aftedanken, ende in waergelt te houden, 't zelve es by den Staeten goet gevonden, zoo verre zulcx die gelegentheyt ende dienſt van den Lande vereyſcht, ende by den Landtraedt als dan goet gevonden wordt.

42.

Is verſtaen, dat die Staeten daer inne haer quote zullen accorderen, *naer advenant van 't xe part van Hollandt*, waer van die Staeten te vreden zyn, 't derde part in gereden gelde te betaelen, ende d'ander twee deelen 't haeren laſte te neemen, ende te corten, als in 't Article.

Ende alzoo by die van den Landtraede met grooten ernſt werdt verthoont, hoe dat alle Frontier-ſteden van Proviande ende Ammunitie meeſt waeren onverſien, ende dat zy van alle haer credyt gebloot weſende gheen middelen wiſten, om eenich voorraet te becommen, overmits zy zoo veel den Coopluyden waeren ſchuldich, dat zy die Straeten nyet langer conde gebruycken, ende daerom genodicht ſoude worden, het Collegie te ſluyten, met verclaringhe onſchuldich te willen weſen gehouden, ſoo verre daer duer eenich verlies van Steden ofte Forten mocht volgen: dat oock by die van Gelrelandt zeer werdt geinſiſteert, ten eynde die Coopluyden mochte werden voldaen, ende nyeuwe credyt gemaect: om nyeuwe Proviſie, byſon-

der

der in deſe tyt, te becommen, daer de viant het Furſtendom Gelre met gewelt was aengrypende, dat daerom op het XXVIIJe en XXXe Articule (alſoo het XXIXe met die reſolutie, op het XIXe Articule der Unie genomen, es volqaen) naer verſcheyden deliberatien, om die grooten noot, op rapport, een omſlag es geraempt, van vyftich duyſent Gulden, achtervolgende die repartitie daer op gemaect, waer van een yeder der Gedeputeerden dubbelt werdt mede gegeven. Welverſtaende, dat yeder Provincie vry zall ſtaen, in plaetze van gelt, die betalinghe van zoo veel Coopluiden, ende andere Crediteuren, achtervolgende den ſtaet, tot haeren laſten te nemen, ende d' zelve te contenteeren, mits dat een yeder zyn contingent valideren zall in deductie van de nyeuwe geraemde quote op yeder maent der negen maenden een negende part.

43.

Dat mede op het XXXIe es gereſolveert, dat die Gedeputeerden nyet wiſten, wat Auctoriteyt men den Landtraede meer zoude connen gheeven, als hen by der generalen ende particuliere inſtructien es gegeven, ende voort gegeven zall worden by den conſenten der Provincien, die op de voorſz,

Fiat: en verſtaen, doch dat men het Collegie van den Landtraedt, in competenten getalle, verſtercken, ende daer inne gequalificeerde perſoonen ſtellen zall, ende dat die Provincien die nominatie ende electie behooren te hebben

ben. Verſtaen mede, dat die van den Landtraede zullen beſoigneren op de Generale Inſtructie, en dat zy zullen weſen van gelycke Auctoriteyt, als 't Collegie aen d' ander zyde van der Maze, mits dat zy het Hooft reſpecteren zullen; ende aengaende van de Continuatie, es verſtaen, dat die gheene, die daer

voorſz. Poincten van Contributien, liquidatien ende andere op rapport innegebracht zullen werden, doch dat goet bevonden es, eenighe te committeren, om haer meninghe beter te verſtaen, om voorts daer op gereſolveert te worden, als men tot verſterckinge haerder Auctoriteyt, ende tot dienſte des Landts, zall bevynden te behooren.

genomineert zyn, by de Staeten tot Landtraeden zullen dienen een half Jaer volgende de voorſz. Inſtructie.

44.

Is insgelycken op het XXXIJe, weſende de concluſie der Propoſitie, goet gevonden, dat men den Heeren Landtraeden in de volle vergaederinghe dubbelt van den receſſe zall overleveren, ende nae dankſegginghe van alle vlyt, arbeyt, ende moeyte, by hen in 't beleyt des gemeenen Landts zaeken aengewent, verzoeken, dat zy in haere goede affectie ende wellgenegentheyt willen continueren, met vaſte toeſegginge, dat een yeder daer van aen zyne principalen doen ſall getrou rapport: dat zy hem oock verſekert moegen houden, dat die Provincien nyet en zullen nalaeten hen met alle middelen ende goede raedt te aſſiſteren, met vaſte belofte, dat die Gedeputeerde der reſpective Provincien alhier

hier vergaedert zynde zullen procureeren ende beneerſtigen, dat op den beraemden ende beſlooten dach, namentlyk den xxvjen deſes, *ſtilo novo*, die rapporten alhier binnen Utrecht zullen worden innegebracht, die zy verhoopen ende nyet en twyffelen, off zullen zoo vruchtbaer weſen, dat alle voorgaende deſordre ende confuſie in alle zaken voortaen zall werden wechgenomen, ende voort zulkx op alles geremedieert, dat die Landen ende ingeſetenen derzelver van des viants in-en overvall beſchermt ende bewaert zullen werden, daer toe men nyet en twyffelt oft Godt zal zyne genaede ende ſegeninge verleenen.

45.

Ende overmits in *proœmio der naerder Unie die beſendinghe an de Churfurſten, Furſten, Heeren ende Steden des Heyligben Roomſchen Ryck vuytgeſtelt was tot dat die poincten van beſchryvinghe affgedaen zouden weſen, dat daerom't zelve poinct naerder in deliberatie es geleyt, ende zeekere Inſtructie ten zelven fyne dienende geconcipieert, die welcke by eenighe Gedeputeerden der Provincien als daer toe ſpecialyck geauctoriſeert weſende, goet es bevonden, eerſtdaechs in effecte te ſtellen, ende dat men daerom tot deputatie van eenighe zoude procedeeren;*

Is goet gevonden om merckelyke redenen, *dat men met deſe deputatie noch voor een tyt ſall ſuperſederen*, en dat men in 't privé ſall informeren op de gelegentheyt van de zaeken van Duytslandt.

waer

waer toe oock goet bevonden es Doctor Voet, Raedt in den Vorſtendom Gelre ende Graeffchap Zutphen, met twee ofte een vuyt andere Provincien te gebruiken; dan alzoo by eenighe verclaert wierde daer toe nyet geauctoriſeert te weſen, es daer op genomen rapport, ende een yeder dubbelt derſelver Inſtructie mede gegeven.

46.

Vide het XLIIJe. Ende alzoo hier vooren in 't XLIIJe Article wert mentie gemaect, dat goet bevonden wordt eenighe te committeren om van den Heeren Landtraeden haer meyninghe naerder te verſtaen, waer duer haer Auctoriteyt ſoude moegen verſterct werden, ende dat d' zelve Gecommitteerden, haer rapport doende, hebben verclaert, gheen ander antwoordt van de voorſz. Heeren Landtraeden becommen te hebben, dan dat hen nyet en gebuerde in haer eyghen zaeke ende verſoeck yetwes te advyſeren, maer dat zy zulcx ſtelden ter goeder discretie der Heeren Gedeputeerden der Provincien, is het voorſz. poinct andermael in deliberatie gelyck, ende by den Gedeputeerden voor goet aengeſien, dat (om d'Auctoriteyt des voorſz. Landtraeds te moegen verſtercken) boven 't ghene in 't voorſz. XLIIJe Article vervat men den ſelven ſoude moegen gonnen *poteſta-*

tem

tem gladii, ende dit alleenlyck over den Chrysvolcke, mits dat zulcx geſchiede by voorweeten, bewillinghe, ende conſent van zyne Princelyke Excie, ſoude mede nyet weynich tot verſterckinge van Auctoriteyt dienen, dat die van den Landtraede in competenten getaele werden gecommitteert ende ten weynichſten voor een Jaer gecontinueert ofte langer, ſtellende nyet te min 't zelve tot beliefte van de reſpective Provincien, ende hebben die Heeren Gedeputeerden gelooft, hier van een yeder aen zyn principalen rapport te doen.

47.

Dat alzoo die Heeren Landtraeden by zeekere haere Memorie onder anderen hebben verſocht advys, off men aen deſer zyde der Maze de quartieren nyet behoort te breken, allegerende verſcheyden redenen, waerom zy zulcx nodich achten, daer op by 't merendeel der Gedeputeerden op rapport van haere principaelen goet bevonden es dat men die quartieren ſoude breken: wel verſtaende, dat zulcx zall geſchieden met voorweeten ende advys der Heeren Generaele Staeten ende zyne Princelyke Excie, ten eynde zulcx zoo well aen d' een als aen d' ander zyde der Maze in 't werck ge- Fiat.

geſtelt ende naegecommen mocht werden.

48.

Is voldaen met 't geene hier vooren op 't XLIe Articule geſeyt es.

Dewyl oock by eenighe der Gedeputeerden zeer wert geinſiſteert, ten eynde ordre mach werden geſtelt, dat in 't ſcheyden des Veltlegers, die Ruyteren en Knechten in den Provincie mochte werden ondergebracht, waer mit alle foulen ende muiteringhe ten platten Lande, 'als oock tot noch toe es geſchiet, verhoet ende voorgecommen mochte werden, dat op het welbehaegen der reſpective Provincien es geraempt zeekere verdeylinge, alwaer die Ruyteren ende Knechten in den wynter, het Veltleger ſcheydende, ſouden moegen werden gerepartieert, ende yeder van de Gedeputeerden, daer van dubbelt mede gegeven.

49.

Is verſtaen, dat men den Heere van Nyenoort ſall houden voor gerecommandeert, ende dat men metten Gedeputeerden van de andere Provincien ſall advyſeren, waer toe men hem ſall moogen employeeren. Ende aengaende den Ritmr. Anzin-

Ende alzoo die Gedeputeerden der Vriesſche Ommelanden, vuyt crachte van haere Inſtructie ende bevel haerder principalen, verſochten dat d' Heere Nyenoort, ende de Ritmr. Azinga Enters, d' welcke, ſtaende deſe jegenwoordige Oorloghe, nyet alleen goetwillich lyff ende bloet, maer oock haer gantſche welvaren, ten dienſte van den

den Landen, hadden opgezet, mochte werden gehouden voor gerecommandeert, ende in 't oprechten des Veltlegers, naer qualiteyt van haere perſoonen, ten dienſte van den Landen, geemployeert, hebben die voorſz. Gedeputeerden aengenomen haere principaelen ten beſten 't zelve te rapporteren, ende daer van op de aenſtaende vergaederinghe reſolutie inne brengen.

zinga Entens, is verſtaen, dat men denzelven zall verſien met eene Comp. Ruyteren, achtervolgende 't advys van de Gedeputeerden van de Provincien.

50.

Ende zoo van wegen den voorſz. Heeren van Nyenoort werdt verſocht te hebben affrekeninge van den achtſten Martii, 1581., tot ten ſeſtienden September, daer aen volgende, zoo by den Heere Landtraeden daer inne zwaricheyt werdt gemaeckt, maer den zelven des aengaende 't zyner merkelycke ende excesſive coſten aen de Heeren Generaele Staeten ende zyne Princelyke Excie wilden remitteren, ende zoo hy Heer van Nyenoort verclaerde die dienſten vuyt crachte der Commisſie, hem *by de naerder Geunieerde Provincien* verleent, en aen deſer zyde gedaen te hebben, ende daerom ſuſtineerde, dat d' affrekeninghe hem by de zelve Provincien behoorde verleent te werden: Is by den Gedeputeerden goet gevonden hier van mede aen haere principalen te doen rapport,

Belangende het Contentement by den voorſz. Heeren van Nyenoort verſocht, is verſtaen ende gereſolveert, dat men hem aân deſe zyde van der Maze zyn afrekeninge zall verleenen, mits dat men regardt nemen zall op zyn eerſte beſtellinge, ende die ſtipulatie, doen ter tyt gedaen.

om des aengaende haer Reſolutie op de aenſtaende byeencompſte inne te brengen.

Aldus gedaen by den Gedeputeerden der Geunieerde Provincien aen d' ooſtzyde der Maze, tot Utrecht vergadert, den XIJe Maji, 1583., *ſtilo novo.*

Aldus gereſolveert by de Staeten van den Lande van Utrecht, naer voorgaende beſchryvinge, op ten XIIIJe, en XVe Maji, XVc LXXXIII.
(Was geteekend)
STRICK.

ZINSTORENDE DRUKFEILEN:

bl. 66. reg. 12. ſtaat: *Staat van den Oorlog.* Lees: *Staat van Oorlog.*
bl. 94. reg. 27. ſtaat: *credit ten.* Lees: *credit (ten*
bl. 132. *in note* (1), reg. 11., ſtaat: *in nota*, XI. *Deel*, enz. Lees: *in nota*, *Vaderl. Hiſt.*, XI. *Deel*, enz.
bl. 144., *onder aan*, ſtaat: (*a*) *Zie bl.* 32. (*b*) *Zie bl.* 27. *volg.* Lees: (*a*) *Zie bl.* 57. (*b*) *Zie bl.* 45. *volg.*
bl. 145. reg. 10. ſtaat: *ſtemmen.* Lees: *ſtremmen.*
bl. 166. reg. 18. ſtaat: *Zyn*, *dat die*, *de.* Lees: *Zyn*, *op dat die de.*
bl. 194. reg. 13. ſtaat: §. I. Lees: §. II.
bl. 196. reg. 21. ſtaat: §. II. Lees: §. III.
bl. 199. reg. 2. ſtaat: *Stadthouders de voorſz.* Lees: *Stadthouders van de voorſz.*
bl. 209. reg. 7. ſtaat: *Het wierd haar.* Lees: *Hier wierd haar.*
bl. 211. reg. 5. ſtaat: *Zelfs voegen.* Lees: *Zelfs voegden.*
bl. 230. reg. 17. ſtaat: *De Bondgenoten verheugd.* Lees: *De Bondgenoten overtuigd.*
bl. 240. *in note* (1), reg. 3. ſtaat: *Dat eeuwigh.* Lees: *Dat eeuwigh Verbondt.*

Anderen van minder belang, en hoedanigen 'er almede zeer velen, tot myn leedwezen, maar zonder myn ſchuld (de *correctie* der Proeven uit hoofde van de verafgelegenheid der drukpers, voor 't grootſte gedeelte, niet door my geſchied zynde), in gevonden worden, verzoek ik den Lezer zelf gunſtig te willen verſchoonen en verbeteren.